2025

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tuba TARHAN BAŞPINAR

T.C.

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İFADE HÜRRİYETİ KAPSAMINDA RTÜK'ÜN İDARİ YAPTIRIMLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tuba TARHAN BAŞPINAR

KAMU HUKUKU ANA BİLİM DALI

Ankara, 2025

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İFADE HÜRRİYETİ KAPSAMINDA RTÜK'ÜN İDARİ YAPTIRIMLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tuba TARHAN BAŞPINAR

KAMU HUKUKU ANA BİLİM DALI

Tez Danışmanı
Dr. Öğr Üyesi Murat EKİNCİ

Ankara, 2025

ONAY SAYFASI

Tuba TARHAN BAŞPINAR tarafından hazırlanan "İFADE HÜRRİYETİ KAPSAMINDA RTÜK'ÜN İDARİ YAPTIRIMLARI" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi	**Kabul / Red**	**Kurumu**	**İmza**
Prof. Dr. Fatma Ebru GÜNDÜZ	Kabul	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	
Doç Dr. M. Özge ÇEBİ BUĞDAYCI	Kabul	Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi	
Dr. Öğr. Üyesi Murat EKİNCİ (Danışman)	Kabul	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	

Tez Savunma Tarihi: 09. 01. 2025

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Doç. Dr. Muhammet Enes KALA
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü V.

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim. (09. 01. 2025)

İmza

Tuba TARHAN BAŞPINAR

TEŞEKKÜR

Tezimin hazırlanmasında bana yol gösteren, katkı sağlayan danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Murat EKİNCİ'ye; tez savunma jürimde yer alarak kıymetli eleştirileri ile tezime katkı sunan Prof. Dr. Fatma Ebru GÜNDÜZ'e ve Doç. Dr. Öğr. Üyesi Melike Özge ÇEBİ BUĞDAYCI'ya çok teşekkür ederim.

Bugünlere gelmemde emeği olan değerli anneme ve babama, kardeşlerime; zor zamanlarımda yanımda olan değerli eşime, tez sürecimi tamamlamamda beni teşvik eden arkadaşlarım Gökçen ve Ecem'e, Danıştay 13. Dairesi'nde staj yaparken bizimle her daim ilgilenen ve tezimin hazırlanmasına da katkıda bulunan Hakim Emre ERMAN'a çok teşekkür ederim.

ÖZET

İfade Hürriyeti Kapsamında RTÜK'ün İdari Yaptırımları

İfade hürriyeti, düşüncelerin çeşitli yollarla aktarılmasına, yayılmasına, ulaşılmasına olanak taniyan ve karşımıza basın hürriyeti, radyo ve televizyon hürriyeti gibi farklı şekillerde çıkan temel hak ve hürriyetlerden birisidir.

Hem Anayasası'nda hem de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde düzenlenmiş olan ifade hürriyeti, RTÜK'ün 6112 sayılı Kanun uyarınca uygulamış olduğu idari yaptırımlara ilişkin uyuşmazlıklarda idari yargı mercileri tarafından sıklıkla başvurulan bir ölçüttür. Ancak ifade hürriyetinin kapsamının ve sınırlandırılmasında başvurulan kriterlerin nasıl yorumlanması gerektiği hususu konunun soyut nitelikte olmasından ötürü zorluklara yol açabilmektedir. Bu nedenle 6112 sayılı Kanun kapsamında uygulanan idari yaptırımlara ilişkin hukuki uyuşmazlıklarda ifade hürriyetinin nasıl ele alındığının somutlaştırılmasına ihtiyaç vardır.

Çalışmamızın amacı; RTÜK'ün uyguladığı idari yaptırımları ifade hürriyeti açısından ele almaktır. Bu kapsamda, ilk olarak ifade hürriyetine kapsam ve sınırlamalarıyla birlikte değinilmiş, ardından RTÜK bağımsız bir idari otorite olarak yetki ve özellikleriyle incelenmiş ve son olarak da RTÜK'ün 6112 sayılı Kanun kapsamında uygulamış olduğu idari yaptırımlara ilişkin hukuki uyuşmazlıklarla ilgili yargı içtihatlarına yer verilerek, ifade hürriyetinin yargı mercileri tarafından nasıl ele alınıp somutlaştırıldığı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: ifade hürriyeti, idari yaptırım, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

ABSTRACT

Administrative Sanctions of RTÜK within the Scope of Freedom of Expression

Freedom of expression is one of the fundamental rights and freedoms that allow the transmission, dissemination and access to ideas through various means, and which comes in different forms such as freedom of the press, freedom of radio and television.

Freedom of expression, which is regulated both in our Constitution and the European Convention on Human Rights, is a criterion frequently used by administrative judicial authorities in disputes regarding administrative sanctions imposed by RTÜK pursuant to Law No. 6112. However, the interpretation of the scope of freedom of expression and the criteria used in limiting it may cause difficulties due to the abstract nature of the subject. Therefore, there is a need to concretize how the freedom of expression is handled in legal disputes regarding administrative sanctions imposed under Law No. 6112.

The aim of our study is to analyze the administrative sanctions imposed by RTÜK in terms of freedom of expression. In this context, firstly, the scope and limitations of the freedom of expression are discussed, then RTÜK is examined with its powers and characteristics as an independent administrative authority, and finally, judicial jurisprudence on legal disputes regarding the administrative sanctions imposed by RTÜK within the scope of Law No. 6112 is included to reveal how the freedom of expression is handled and concretized by the judicial authorities.

Keywords: freedom of expression, administrative sanctions, Radio and Television Supreme Council

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI ..... **i**
BEYAN ..... **ii**
TEŞEKKÜR ..... **iii**
ÖZET ..... **iv**
ABSTRACT ..... **v**
İÇİNDEKİLER ..... **vi**
KISALTMALAR ..... **xi**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM
İFADE HÜRRİYETİ

I. Genel Olarak İnsan Hakları Düşüncesinin Gelişimi ve Hukukun Genel Prensipleri 3
A. İnsan Hakları Kavramı, Tanımı ve Kapsamı 3
1. İnsan Hakları Kavramı 3
2. İnsan Hakları Tanımı 3
3. İnsan Haklarının Kapsamı 5
B. İnsan Hakları Düşüncesinin Gelişimi 5
1. İlk Çağ 6
2. Orta Çağ 7
3. Yeni Çağ 8
4. Yakın Çağ 12
C. İnsan Haklarını Korumayı Amaçlayan Hukukun Genel Prensipleri 14
II. İfade Hürriyetinin Genel Hatları ve Sınırlandırılması 18
A. İfade Hürriyetinin Kapsamı ve Genel Nitelikleri 18
1. 1982 Anayasası 20
a. 1982 Anayasası'nda İfade Hürriyetinin Genel Hatları 20
b. 1982 Anayasası'nda İfade Hürriyetinin Kapsamı 21
i) Düşünce ve Kanaat Sahibi Olma Hürriyeti 22
ii) Düşünceyi Açıklama ve Yayma Hürriyeti 22
iii) Bilgi ve Kanaatlere Ulaşma Hürriyeti 24
2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 24
a. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde İfade Hürriyetinin Genel Hatları 24

b. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde İfade Hürriyetinin Kapsamı..... 27
B. İfade Hürriyetinin Sınırlandırılması 29
1. 1982 Anayasası'nda İfade Hürriyetinin Sınırlandırılması..... 29
a) Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılma Rejimi..... 31
b) Sınırlamanın Kapsamı 32
i) Sınırlamanın Kanunla Yapılması..... 33
ii) Sınırlamanın Anayasa'nın Lafzına ve Ruhuna Aykırı Olmaması 34
iii) Demokratik Toplum Düzeninin Gerekleri 35
iv) Öze Dokunmama..... 35
v) Ölçülülük İlkesi..... 36
2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde İfade Hürriyetinin Sınırlandırılması 37
a) Sınırlamanın Kanuna Dayanması 37
b) Sınırlamanın Meşru Amaçlara Uygun olması 38
i) Kamu Düzeninin Sağlanması ve Suç İşlenmesinin Önlenmesi 39
ii) Ulusal Güvenlik 39
iii) Sağlığın veya Ahlakın Korunması 40
iv) Başkalarının Şöhret ve Haklarının Korunması 41
c) Sınırlamanın Demokratik Toplum Gerekliliklerine Uygun Olması 42
III. İfade Hürriyetinin Görünümü Olarak Kitle İletişim Hürriyeti 43
A. Genel Olarak Kitle İletişim Hürriyeti..... 43
B. Basın Hürriyeti 44
1. Basın Hürriyetinin Tanımı ve Kapsamı..... 44
2. 1982 Anayasasında Basın Hürriyeti 45
3. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Basın Hürriyeti..... 47
C. Radyo ve Televizyon Hürriyeti 48

İKİNCİ BÖLÜM
BAĞIMSIZ İDARİ OTORİTE KİMLİĞİYLE
RADYO VE TELEVİZYON ÜST KURULU(RTÜK)

I. Genel Olarak Bağımsız İdari Otoriteler..... 50
A. Bağımsız İdari Otorite Kavramı 50
B. Bağımsız İdari Otoritelerin Doğuşu ve Gelişimi..... 51
C. Bağımsız İdari Otoritelerin Özellikleri..... 54
1. Bağımsız ve Tarafsız Olma 54

2. İdari Otorite Olma 57
3. Kamu Tüzel Kişiliğine Sahip Olma 57
4. Piyasa Faaliyetlerini Düzenleme 58
5. Özel Hükümlere Tabi Personel İstihdam Etme 59
6. Özerk Bütçeye Sahip Olma 59
7. Denetime Tabi Olma 60
8. İdari Teşkilatta Yer Alma 61
D. Bağımsız İdari Otoritelerin Yetkileri 61
1. Düzenleme Yetkisi 62
2. Denetim Yetkisi 64
3. Görüş Bildirme ve Öneride Bulunma Yetkisi 64
4. Yaptırım Uygulama Yetkisi 65
II. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) 65
A. RTÜK'ün Ortaya Çıkışı ve Gelişimi 66
B. RTÜK'ün Özellikleri 68
1. Kamu Tüzel Kişiliğine Sahip Olma 68
2. Faaliyet Alanı 69
3. Üyeler 70
4. Personel 72
5. Bütçe 72
6. Denetim 74
C. RTÜK'ün Yetkileri 74
1. Düzenleme Yetkisi 75
2. Denetim Yetkisi 76
3. Görüş Bildirme ve Öneride Bulunma Yetkisi 77
4. Yaptırım Uygulama Yetkisi 77

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RTÜK'ÜN UYGULADIĞI İDARİ YAPTIRIMLARIN İFADE HÜRRİYETİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

I. Genel Olarak İdari Yaptırımlar 79
A. İdari Yaptırım Kavramı ve Tanımı 79
B. İdari Yaptırımların Özellikleri 80
C. İdari Yaptırımların Çeşitleri 81
1. İdari Ceza-İdari Tedbir Ayrımı 82
2. Parasal İdari Yaptırımlar 85
a) İdari Para cezaları 85
i) Maktu Para Cezası 86
ii) Nispi Para Cezası 86
iii) Alt ve Üst Sınırları Belirtilen İdari Para Cezaları 87
b) Diğer Parasal İdari Yaptırımlar 88
3) Disiplin Yaptırımları 89
4) Bireysel İdari Yaptırımlar 89
D. İdari Yaptırımlarda Görevli Yargı Yeri 90
E. İdari Yaptırımların Ceza Hukukuyla İlişkisi 94
1. Masumiyet Karinesi 95
2. Cezaların Şahsiliği İlkesi 95
3. Soruşturma Yapılması ve Savunma Alınması İlkesi 96
4. Kanunilik İlkesi 97
5. Ölçülülük İlkesi 99
6. Lehe Kanun Uygulaması 100
II. 6112 Sayılı Kanun Kapsamında Uygulanan İdari Yaptırımlar 101
A. 6112 Sayılı Kanun'un Amacı ve Kapsamı 101
B. 6112 Sayılı Kanun'da Yer Alan İdari Yaptırımlar 102
1. İdari Para Cezası 104
a. Toplumu Kin ve Düşmanlığa Tahrik ve Nefret Söylemi 104
b. Yayın Yasağına Uymama 114
c. İnsan Onuruna ve Özel Hayatın Gizliliğine Saygılı Olma İlkesine Aykırılık ile Eleştiri Sınırları Ötesinde Aşağılayıcı, Küçük Düşürücü veya İftira Niteliğindeki İfadeler 116
d. Terörü Öven Nitelikteki İfadeler 124
e. Ayrımcılık Yapan ve Bireyleri Aşağılayan Nitelikte Yayınlar 128

f. Milli Manevi Değerlere,Genel Ahlaka, Ailenin Korunması İlkesine Aykırılık 130
g. Alkol, Tütün, Uyuşturucu Madde Kullanımını Özendiren Yayınlar 137
h. Tarafsızlık, Gerçeklik ve Doğruluk İlkelerine Aykırılık 138
ı. Argo ve Kaba Nitelikteki İfadeler 141
i. Cevap ve Düzeltme Hakkına Aykırılık..... 145
j. Çocukların ve Gençlerin Gelişimini Olumsuz Etkileyecek Nitelikteki Yayınlar 148
2. Uyarı Cezası 152
3. Yayın Durdurma Cezası 154
4. Program Durdurma ve Katalogdan Çıkarma Cezası 156
5. Yayın İletiminin Durdurulması 157
6. Yayın Lisansının İptali 157
7. Yayın İletim Yetkisinin İptali..... 159
8. Diğer İdari Yaptırımlar..... 159

SONUÇ 160
KAYNAKÇA..... 165

KISALTMALAR

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

AİHM : Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

AYM : Anayasa Mahkemesi

C : Cilt

E : Esas

EPDK : Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu

K : Karar

KJ : Karakter Jeneratörü

md. : Madde

RTÜK : Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

S : Sayı

SPK : Sermaye Piyasası Kurulu

s. : Sayfa

s.e.t. : Son Erişim Tarihi

GİRİŞ

İnsan hakları tarihsel süreçte çeşitli aşamalardan geçerek günümüze gelmiştir. İlk başlarda teorik bir altyapısı olmayan bu haklar, temelinde barındırdığı felsefe itibarıyla farklı coğrafyalarda farklı kişiler tarafından dile getirilmiştir. Zaman içinde söz konusu haklar Aydınlanma Dönemi'yle birlikte teorik bir altyapıya kavuşmuştur. Daha sonraki süreçte çeşitli bildirgeler yayınlanarak insan hakları giderek gelişmeye ve güçlenmeye devam etmiştir. 20. yüzyılda ise insan hakları hukuku uluslararası düzeye taşınmıştır.

İnsan haklarının gelişimiyle beraber, tezimizin de konusu oluşturan ifade hürriyeti hem ulusal hem de uluslararası düzeyde koruma altına alınmıştır. İfade hürriyeti hem Anayasa'nın 26. maddesinde hem de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinde düzenlenmiştir. Söz konusu düzenlemelerde ifade hürriyetinin kapsamına ve sınırlamalarına yer verilmiştir.

İfade hürriyeti her ne kadar herkesin sahip olduğu temel bir hak olsa da sınırsız bir hak değildir. Anayasa'da ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde belirtildiği üzere kamu düzeni, kamu güvenliği, ülkenin bölünmez bütünlüğünün korunması gibi meşru amaçlarla ifade hürriyeti sınırlanabilmektedir. Aynı zamanda söz konusu sınırlamalar yasal olmalı ve demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olmalıdır.

İfade hürriyetinin görünümü ise farklı şekillerde karşımıza çıkabilmektedir. Anayasa'da belirtildiği üzere fikirler söz, yazı, resim gibi çeşitli şekillerde dış dünyaya aktarılabilmektedir. Radyo ve televizyon yayınları, gazeteler, dergiler fikirlerin yayılma yollarından bazılarıdır. Bu kapsamda kitle iletişim hürriyeti içerisinde yer alan basın hürriyeti, radyo ve televizyon hürriyeti gibi hürriyetler ifade hürriyetinin farklı görünümleridir.

Tezimizin konusunu oluşturan RTÜK'ün idari yaptırımları televizyon alanında meydana gelen ihlallerde karşımıza çıkan uyuşmazlıklarla ilgilidir. Başka bir ifadeyle bu yaptırımlar ifade hürriyetiyle doğrudan ilişkili olan yaptırımlardır. Bu nedenle tezimizde ifade hürriyetiyle bağlantılı olarak RTÜK'ün idari yaptırımları ele alınmıştır.

Çalışmamızın ilk bölümünde, ifade hürriyeti incelenmiştir. İfade hürriyeti temelde bir insan hakkı olduğundan ilk olarak insan haklarının gelişimi ele alınmış ve buna ilişkin hukukun genel prensiplerine değinilmiştir. İnsan haklarının gelişimi teorik olarak çok eski bir tarihe sahip olmamakla birlikte bu fikrin ilk tohumlarına eski çağlarda da rastlamak mümkündür. İnsan haklarını temellendiren felsefenin izleri ilk çağlarda olduğundan bu zaman diliminde günümüze kadarki dönemler incelenmiştir. Ardından hukukun genel prensiplerine değinilerek, bunun insan hakları hukukundaki yeri araştırılmaya çalışılmıştır. Bölümün devamında ise, ifade hürriyetinin kapsam ve sınırlamaları Anayasa'nın ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ele aldığı biçimde incelenmiştir. Aynı zamanda kavramların somutlaştırılması, Anayasa Mahkemesi'nin ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin konuya ilişkin içtihatlarının öğrenilmesi amacıyla anılan mahkemelerin kararlarına yer verilmiştir. Son olarak da RTÜK'ün uyguladığı idari yaptırımların televizyon alanına ilişkin olması sebebiyle Danıştay kararlarında da sıklıkla belirtilen basın hürriyeti kavramı, kitle iletişim hürriyetinin bir kategorisi olarak ele alınmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde, 6112 sayılı Kanun kapsamındaki idari yaptırımları uygulayan kurum olan RTÜK incelenmiştir. RTÜK anılan Kanun kapsamındaki yaptırımları uygulayacak olan bağımsız idari otoritedir. RTÜK'ün bağımsız idari otorite kimliği en ayırt edici özelliğidir. Bu nedenle bağımsız idari otorite kimliğiyle RTÜK'ün yapısını, idari teşkilattaki konumunu, görev ve yetkilerini incelemek uyguladığı idari yaptırımları daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır.

Çalışmamızın son bölümünde ise, RTÜK'ün uyguladığı idari yaptırımlar ve buna ilişkin uyuşmazlıklar incelenmiştir. İlk olarak idari yaptırımların genel özellikleri ve türleri ele alınmış ardından ceza hukuku prensiplerinin idari yaptırımlardaki yerine değinilmiştir. Bölümün devamında da 6112 sayılı Kanun kapsamındaki idari yaptırım türlerine yer verilmiş ve sıklıkla karşımıza çıkan yayın hizmeti ilkeleri ihlallerine ilişkin mahkeme kararlarına değinilerek ifade hürriyeti kapsamında konu incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

İFADE HÜRRİYETİ

I. Genel Olarak İnsan Hakları Düşüncesinin Gelişimi ve Hukukun Genel Prensipleri

A. İnsan Hakları Kavramı, Tanımı ve Kapsamı

Tarih boyunca insan hakları kavramının öznesi olan insan çok çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. En basitinden insanların temelde eşit olup olmadıkları ya da çeşitli ayrımlara tabi olarak kategorize edilmelerinin gerekip gerekmediği konusunda farklı görüşler mevcuttur. Bu farklı görüşler insan kavramının sınırlarını çizerken ve bu sınırlı yapıya haklar ithaf ederken tavrımızı belirleyecektir.

İnsanın ele alınış biçimleri insan hakları söylemlerinin gelişmesinde, değişmesinde büyük önem arz etmiştir. Bu nedenle insan hakları düşüncesinin gelişime değinmeden önce insan hakları kavramına değinmek gerekmektedir.

1. İnsan Hakları Kavramı

İnsan hakları kavramı insan ve hak isimlerinin biraraya gelmesinden oluşan ad tamlamasıdır[1]. Türkçemizde insan kelimesi her iki cinsi kapsar nitelikte kullanıldığından, diğer dillerde gözlemlenebilen cinsiyetçi yaklaşıma sahip değildir[2]. Hak kelimesi de insana ait olan haklar şeklinde kullanılmaktadır.

2. İnsan Hakları Tanımı

İnsan hakları kavramının tanımlanmasında öncelikle hak ve insan tanımlarını ayrı ayrı ele almak gerekir. Hak, hukukun temel yapıtaşlarından birisidir. Çünkü nihayetinde adalet haklıya hakkını teslim etmekle ilgilidir. Haklar aynı zamanda yükümlülükler de

---

1 **Gözler, Kemal,** (2022) İnsan Hakları Hukuku, 4. Baskı, Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım, s.83.

2 Örneğin kavramın Fransızca'da yer alan hali "*droits de l'homme''* şeklindedir. "*homme''* erkek, adam anlamına geldiğinden kavramın erilliğine ilişkin tartışmalar vardır. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Gözler,** 2022, s.83-84.

getirir. Yargılama faaliyetinde bu hususların tespiti adaleti temin etmede önem arz etmektedir.

Hak kavramı irade teorisi, menfaat teorisi, karma teori gibi farklı teoriler kapsamında incelenmiştir[3]. İrade teorisinde hukuk düzeninin kişilere vermiş olduğu irade yetkisi varken, menfaat teorisinde hakkın temelinde menfaat kavramı vardır[4]. Karma teori ise iki teoriyi harmanlamış bir teoridir. Bu teori hak kavramını, insanlara irade kudreti tanınarak korunan menfaat olarak tanımlamıştır.[5].

GÖZLER, hak kavramını hukuk sisteminin kişilere vermiş olduğu özgürlükler olarak tanımlamıştır[6]. Tanımda pozitivist bir hukuk anlayışı benimsenerek hakkın hukuk düzeni kaynaklı olduğu ileri sürülmüştür. Oysa bu durum insan haklarının doğuştan geldiği düşüncesiyle çelişmektedir. 1982 Anayasası'nın başlangıç bölümünde de ifade edilen tabii hak anlayışına göre insan salt insan olmasından ötürü birtakım haklara doğuştan sahiptir. GÖZLER de bunu dikkate alarak, tanımlamış olduğu hak kavramının pozitivist yapısının insan haklarının doğuştan gelen yapısıyla bağdaşmadığını, pozitivist bakış açısına göre hukuk öncesi düzende insan hakkından söz edilemeyeceğini, bu nedenle insan hakları kavramı yerine insan hürriyetleri kavramının kullanılmasının daha yerinde olacağını savunmuştur[7].

İnsan hakları kavramının hak dışındaki bir diğer unsuru olan insan unsuru ise kimi zaman iyi bir varlık olarak tanımlanmışken, kimi zaman da başkalarına zarar vermeyi amaçlayan, bencil, kötü bir varlık olarak tanımlanmıştır[8]. Örneğin, Antik Yunan'da insanlar yurttaş ve köle olarak ayrıma tutulmuş ve dönemin ünlü filozofu Aristoteles tarafından da bu görüş desteklenmiştir[9].

---

3 **Güriz, Adnan** (2022) Hukuk Başlangıcı, 20. Baskı, Ankara, Siyasal Kitabevi, s.49-52.
4 **Güriz**, s.49-50.
5 **Gözler, Kemal** (2019) Hukukun Temel Kavramları, 13. Baskı, Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım, s.154.
6 **Gözler,** 2022, s.84.
7 **Gözler,** 2022, s.84-85.
8 **Çalık, Etem** (2017) 'İnsan Hakları Meselesinin Gelişimi ve Siyasî ve Sosyal Faktörlerle İlişkisi', 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/369317>, s.e.t. 20.09.2023.
9 **Tepekaya, Rabia** 'Kavramsal Çerçeve. İçinde' : Bayraktar Tuğba / Çakmak, Ramazan Ufuk (Editörler) (2022) İnsan Hakları Hukuku, 1. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, s.29.

3. İnsan Haklarının Kapsamı

İnsan hakları insan onurunu temel almasından ötürü[10] herhangi bir ayrımcılık gözetmeksizin herkesi kapsayıcı niteliktedir. İnsanlar kadın, erkek, engelli, akıl hastası gibi kimliklere sahip olabilmektedir. Ancak bu farklılık haklara sahip olma noktasında önem arz etmemektedir. Aynı zamanda insan haklarında insanlar şahsi olarak haklarından faydalanmaktadır[11]. Toplu olarak haklardan yararlanma söz konusu değildir.

Coğrafya ve zamandan bağımsız, iktidar tanımasına gerek olmaksızın var olabilen insan hakları tüm insanlara ait olan haklardır[12]. İnsan haklarının doğuştan gelen bu yapısına değinerek yorum yapan GÖZLER, siyasal haklar ile sosyal ve ekonomik hakların devletin varlığını gerektirdiğini, bu hakların devletten önce de var olan ve doğuştan gelen haklar anlamında kullanılan insan haklarının içeriğini oluşturamayacağını savunmaktadır[13]. Ancak aynı bakış açısı kişisel haklar açısından da düşünülebilir ve bu tür hakların tabiat kaynaklı değil de hukuk kaynaklı olduğu savunulabilir. Bu durumda kişisel hakların varlığı için de öncelikle devletin var olması gerektiğini kabul etmek gerekecektir.

B. İnsan Hakları Düşüncesinin Gelişimi

İnsanlık tarihinde çeşitli fikir akımlarının yer aldığını görürüz. Her biri insanı, dünyayı farklı açılardan yorumlamıştır. Neredeyse hepsinin önceki fikir akımlarından etkilendiği muhakkakken, bazıları bunun üzerine daha da ayırt edilebilir şekilde özgün düşünceler ortaya koymuş, insanlığa yeni ufuklar açmıştır. Siyaseti, devleti biçimlendiren dolayısıyla yasaları da şekillendiren liberalizm, sosyalizm gibi akımlar da insan haklarının ele alınışında farklı bakış açıları getirmiştir. Bu çeşitlilikler aslında insan hakları düşüncesi gelişiminin fikirlere, felsefeye, düşünmeye ne kadar bağlı olduğunun ve ortada net bir cevap olmadığının göstergesidir.

---

10 **Sakarya, Rıdvan Ömer** (2019) 'Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Türk Anayasa Mahkemesinin Bireysel Başvuru Kararlarında İfade Hürriyeti', (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.4.

11 **Gözler,** 2022, s.87.

12 **Bozkurt, Enver / Kanat, Selim / Bektaş, Sezercan** (2020) Uluslararası İnsan Hakları Hukuku, 3. Baskı, Ankara, Legem Yayıncılık, s.14.

13 **Gözler,** 2022, s.88.

1. İlk Çağ

İlk Çağ'da felsefenin doğum yeri olan İyonya'da düşünce hürriyeti eski zamanlara göre daha gelişmiştir[14]. Bunun sonucunda filozoflar hayata, evrene ve doğaya dair çeşitli sorular ortaya atmışlar ve verdikleri cevaplarla felsefenin oluşuna ve gelişimine katkı sağlamışlardır.

Antik Yunan'da, felsefe öğretmenleri olarak da geçen sofistler kuşkuculuk ve görelilik üzerine felsefelerini inşa etmişlerdir[15]. Herkes tarafından bilinebilecek bir bilginin olmadığından, genel geçer bir prensibe ulaşılamayacağından bahsetmeleri sebebiyle yürürlükte bulunan yasaları insanların uydurmaları sonucunda oluşmuş normlar olarak görürler[16]. Sofistlerin özgür düşünce ve tartışmaya verdikleri önem ifade hürriyetinin gelişmesinde önemli olarak kabul edilebilir[17].

Doğal hukuk doktrininde yer bulan "her insanın eşit haklara sahip olduğu'' fikri sofistlerde de vardır[18]. Çin'in önemli filozoflarından Konfüçyüs de insanlar arasındaki eşitlik ve kardeşliğe vurgu yapmıştır[19]. Ancak sofistlerin de bir parçasını oluşturduğu Antik Yunan'da herkes vatandaş sayılmamış ve bazı gruplar dışlanmıştır. Bu gruplardan birini kadınlar oluşturmaktadır [20]. Yine Hint uygarlığında da var olan kast sisteminden ötürü eşitlik prensibine önem verilmemiştir[21]. Toplum sınıflara bölünmüş ve sınıflar arasında hiyerarşi oluşturulmuştur.

İnsan hakları düşüncesinin gelişimiyle ilgili olarak İlk Çağ'da incelenebilecek bir başka konu da Antik Yunan'ın önemli filozoflarından biri olan Sokrates'in öğrencisi Platon'un ideal devlet modelini işlediği *"Devlet''* isimli eseridir. Platon'un üç sınıfa ayırdığı devlet modelinde; yöneticiler, bekçiler, işçiler olarak ayrılan sınıflarda hiyerarşik bir

---

14 **Bury, John Bagnell** (1927) A History of Freedom of Thought, (Çeviren: Bulanalp, Elif (2021) Düşünce Özgürlüğü Tarihi, 1. Baskı, İstanbul, Özgü Yayıncılık, s.27-28).

15 **Çalık, Etem** (2017) 'İnsan Hakları Meselesinin Gelişimi ve Siyasî ve Sosyal Faktörlerle İlişkisi', 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/369317>, s.e.t. 20.09.2023.

16 **Çalık, Etem** (2017) 'İnsan Hakları Meselesinin Gelişimi ve Siyasî ve Sosyal Faktörlerle İlişkisi', 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/369317>, s.e.t. 20.09.2023.

17 **Bury,** s.30.

18 **Çüçen, Kadir** (2003) 'İnsan Hakları Düşüncesinin Gelişimi', kaygı, <http://uu245-211.uludag.edu.tr/bitstream/11452/16759/1/2003_2_5.pdf>, s.e.t. 21.09.2023.

19 **Ünal, Şeref** (1997) Temel Hak ve Özgürlükler ve İnsan Hakları Hukuku, 1. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, s.21.

20 **Tepekaya**, s.29.

21 **Ünal**, s.24.

yapılanma söz konusudur[22]. Bu sınıflarda yer alan insanların haklarının kapsamı açısından çeşitli farklılıklar olmakla birlikte bu devlet yapısında, özellikle günümüz hukuk sisteminde önemli bir güvencesi olan özel mülkiyet anlayışının aksine ortak mülkiyet anlayışı egemendir[23]. Aynı zamanda Platon'un ideal devletinde baskıcı devlet modellerinde görülen aileyi ve nüfusu kontrol etme politikaları vardır[24]. Aristoteles de insanları eşit olarak değerlendirmemiş ve köleliği desteklemiştir[25].

İlk çağdaki bir başka felsefe akımı olan Stoacılıkta ise Stoacılar, hürriyet kavramını öne çıkarmalarıyla insan hakları düşüncesinin gelişiminde önemli bir yer edinmişlerdir[26]. İnsanı devlete bağlı bir varlık olarak değerlendirmeyip, manevi değerleri esas alan bir bakış açısıyla değerlendirmişlerdir. Ayrıca Stoacılar insanların eşit olduklarından ilk defa bahsetmişlerdir[27].

İlk Çağ'da değinilmesi gereken bir başka dönem de Roma İmparatorluğu dönemidir. Avrupa'nın temelini oluşturan Roma İmparatorluğu Antik Yunan'la karşılaşması sonucunda onların kültür ve mirasını sahiplenmiştir. Roma İmparatorluğu'nda da tıpkı Antik Yunan'da olduğu gibi toplum sınıflara ayrılmıştır ve bu sınıflara eşit haklar verilmemiştir.

2. Orta Çağ

Orta Çağ'da Batı Avrupa'da egemen din Hristiyanlık'tır[28]. Hristiyanlık, devlet karışışında insanı ayrı bir varlık olarak ele almış ve onu ilahi açıdan değerlendirmiştir[29]. Skolastik düşünce hakim olduğundan dogmatizm savunularak sorgulamanın önü kapatılmıştır[30]. Bu sebeple ifade hürriyeti baskılanmış ve gelişimini sürdürememiştir[31]. Bu

[22] **Çalık, Etem** (2017) 'İnsan Hakları Meselesinin Gelişimi ve Siyasî ve Sosyal Faktörlerle İlişkisi', 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/369317>, s.e.t. 21.09.2023.
[23] **Çalık, Etem** (2017) 'İnsan Hakları Meselesinin Gelişimi ve Siyasî ve Sosyal Faktörlerle İlişkisi', 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/369317>, s.e.t. 21.09.2023.
[24] **Platon,** Politeia (Çeviren: Eyüboğlu, Sabahattin / Cimcoz, Ali (2020) Devlet, 40. Basım, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s.163.
[25] **Kapani, Münci** (1992) Kamu Hürriyetleri, Ankara, Savaş Yayınları, s.18.
[26] **Gözler,** 2022, s.126.
[27] **Gözler,** 2022, s.126.
[28] **Tepekaya**, s.30-31.
[29] **Gözler,** 2022, s.128.
[30] **Tepekaya**, s.30-31.
[31] **Erdoğan, Ahmet Fatih** (2023) İfade Özgürlüğünün İdari Yaptırımlarla Sınırlandırılması, 1. Baskı, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, s.9.

çağda etkin olan dini iktidarın etkisiyle egemen dinin mensubu olan kişilere yaşam hakkı tanınmışken diğer din mensuplarına ölüm reva görülmüştür[32].

Bu çağdaki önemli kurumlardan biri olan feodalizmde bireysel haklardan ziyade grup haklarına dayalı bir sınıf ayrımı söz konusudur[33]. Feodalizmde sadece feodal beyler birtakım haklara sahiptir[34]. Zamanla burjuva sınıfının güçlenmesiyle beraber bu sınıfın da hak talepleri oluşmaya başlamıştır. Bunun sonucunda İngiltere'de 1215 yılında imzalanan, ilk özgürlük fermanı olarak da adlandırılan Magna Carta Libertatum'la kralın mevcut yetkileri daraltılmıştır[35]. Bu ferman kişilere can ve mal güvenliği gibi birtakım hak ve özgürlükler tanımasıyla insan hakları düşüncesinin gelişiminde önemli bir yere sahiptir[36].

3. Yeni Çağ

Avrupa'da uzun yıllar süren karanlık çağ olarak da adlandırılan Orta Çağ'dan sonra sanat, kültür, din ve coğrafi keşiflerde birtakım gelişmeler olmuştur. Bunun sonucunda öğrenilen yeni yerler sayesinde kültür ve bilgi anlamında değişimler yaşanmıştır[37]. Antik Yunan kaynakları yine bu dönemlerde Avrupa'da konuşulmaya ve tartışılmaya başlanmıştır[38].

Rönesans döneminde hümanizm görüşünün etkili olması sebebiyle, dinin dayanak noktası olarak kabul edilip olayları bu açıdan yorumlama alışkanlığından vazgeçilerek insan ve sahip olduğu değer yargılarına önem atfedilmiştir[39]. Bu düşüncelerin sonucu olarak kilise otoritesi sorgulanmış ve yeni dini akımlarla katı Hristiyanlık algısı zarara uğratılmıştır. Protestanların mevcut dini anlayışı eleştirmesi ve bunun toplumda karşılık bulması sebebiyle ifade hürriyeti anlayışı reform hareketleriyle beraber yavaş yavaş oluşmaya başlamıştır[40].

---

[32] **Çüçen, Kadir** (2003) 'İnsan Hakları Düşüncesinin Gelişimi', kaygı, <http://uu245-211.uludag.edu.tr/bitstream/11452/16759/1/2003_2_5.pdf>, s.e.t. 21.09.2023.

[33] **Tepekaya**, s.31-32.

[34] **Gözler**, 2022, s.131.

[35] **Çalık, Etem** (2017) 'İnsan Hakları Meselesinin Gelişimi ve Siyasî ve Sosyal Faktörlerle İlişkisi', 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/369317>, s.e.t. 22.09.2023.

[36] **Ünal,** s.26-27.

[37] **Coşkun**, **İsmail** (2003) **'**Modernliğin Kaynakları: Rönesans Üzerine Bir Değerlendirme', <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/4204>, s.e.t. 22.09.2023.

[38] **Coşkun**, **İsmail** (2003) **'**Modernliğin Kaynakları: Rönesans Üzerine Bir Değerlendirme', <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/4204>, s.e.t. 22.09.2023.

[39] **Çüçen, Kadir** (2003) 'İnsan Hakları Düşüncesinin Gelişimi', kaygı, <http://uu245-211.uludag.edu.tr/bitstream/11452/16759/1/2003_2_5.pdf>, s.e.t. 22.09.2023.

[40] **Erdoğan,** 2023, s.9.

Rönesans ve reform dönemleri sonrasında 17. ve 18. yüzyıllarda doğal hukuk doktrini etkili olmuş[41] ve temel insan hakları metinlerine ilham vermiştir. Bu doktrine göre, insan hakları doğuştan gelir. İnsan olmak bu haklara sahip olmanın yeter koşuludur. Bu görüş John Locke, Thomas Hobbes, Jean Jacques Rousseau gibi düşünürler tarafından savunulmuştur. Sosyal sözleşmeciler olarak da adlandırılan bu düşünürler insanı tabiat halinde tasvir etmiş ve sonra da insanların kendi aralarında yaptıkları sosyal sözleşmeyle devleti kurduklarını iddia etmişlerdir[42]. Bunun sonucunda insanlar kendi haklarından bir kısmını devlete veya yöneticilerine vermişlerdir[43].

Sosyal sözleşmecilerden biri olan Thomas Hobbes; insanın doğası gereği kötü, bencil bir varlık olduğunu savunduğundan doğal durumda insanların savaş içinde olduğunu, bu tehlikeli halin sona ermesi için insanların biraraya gelerek ortak bir mütabakata vardıklarını eserinde dile getirmiştir[44].

Aydınlanma döneminin bir başka filozofu, klasik liberalizmin kurucusu İngiliz John Locke, kaleme aldığı kitaplarıyla liberalizmi ve döneminde cereyan eden yönetim ve hak mücadelelerini önemli ölçüde etkilemiştir[45]. İnsan hakları fikrinin belli bir zemine oturtularak derli toplu şekilde ele alınması da yine John Locke sayesinde olmuştur[46]. Ardından gelen yüzyıllarda onun fikirleri, insan hakları düşüncesinin temel metinlerinin dayanak noktalarından biri olmuştur[47].

Locke, Hobbes'a göre tabiat hali durumunda daha iyimser bir bakış açısına sahip olduğundan doğa düzeninde barışın hakim olduğunu, bu doğal durumda tabiatın kendi yasaları devrede olduğundan kargaşanın söz konusu olmadığını, herkesin eşit ve özgür olarak yaşamını idame ettirdiğini, sınıfsal ayrımların olmadığını düşünmüştür[48]. Kendiliğinden var olan bu yasalardaki her yerde ve her dönemde geçerli olma durumu günümüz insan hakları anlayışının da temel prensibi olduğundan ulusların kendi

41 **Gözler,** 2022, s.132-133.
42 **Gözler,** 2022, s.132-133.
43 **Ünal,** s.30.
44 **Tepekaya**, s.32-33.
45 **Uygun, Oktay** (2021) Hukuk Teorileri 3. Baskı, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık A.Ş., s.15.
46 **Çalık, Etem** (2017) 'İnsan Hakları Meselesinin Gelişimi ve Siyasî ve Sosyal Faktörlerle İlişkisi', 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/369317>, s.e.t. 22.09.2023.
47 **Çalık, Etem** (2017) 'İnsan Hakları Meselesinin Gelişimi ve Siyasî ve Sosyal Faktörlerle İlişkisi', 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/369317>, s.e.t. 22.09.2023.
48 **Tepekaya**, s.35.

dinamiklerine göre değişen veya insanlararası sınıflandırılmalara göre farklılaşan bir insan hakları yoktur[49].

Locke; bütün insanların eşit ve özgür olduğu, sükunet ve mutluluk içindeki yaşamlarını sürdürdüğü doğal düzenin devamının sağlanması için olası bir tehlike durumunda diğer bir ifadeyle insanlardan birinin içgüdülerine yenilip mevcut düzeni kargaşaya sürüklemesi durumunda bu failin yapmış olduğu davranışın tekrarlanmaması ve gelecekte diğer insanların bundan ibret alarak huzur ortamına uygun davranması için müeyyide uygulayacak bir yapının hayata geçirilmesi gerektiğinin düşünüldüğünü eserinde kaleme almıştır[50]. Söz konusu bu yapının objektif esaslara dayanması gerektiği savunulduğundan herhangi bir insandan ziyade insanlar üstü ve ortak bir mütabakatla tesis edilmiş olan devlet kurularak insanlar yaptırım uygulama hakkından vazgeçmiştir ancak insanların salt var olmaları sebebiyle sahip oldukları yaşama, mülkiyet gibi birtakım hakları korunmuştur[51].

John Locke klasik liberalizmin kurucularından olduğu için liberal temel haklar kuramı açısından da önemli bir düşünürdür. Liberal temel haklar kuramı, liberalizmin insan haklarına yansıması sonucu oluşan, bireysel özgürlük üzerine inşa edilmiş haklar kuramıdır.

Liberalizmin insan haklarıyla olan ilişkisi oldukça eski olduğundan insan haklarının liberalizm çerçevesinde geliştiği ve özellikle günümüzdeki Batı Avrupa temelli insan hakları anlayışında her bireyin değerli olduğu ve doğuştan birtakım haklara sahip olduğu görüşü hakimken liberalizm düşüncesindeki bireycilik anlayışının burada bulunduğu savunulabilir[52].

Devletin yapmış olduğu temel hak ve hürriyetlere ilişkin hak ihlallerinden ötürü Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde açılan davaların dayanak noktasını liberalizmdeki,

---

49 **Tepekaya**, s.35.

50 **Locke, John** (1689) Second Treatise of Government, (Çeviren: Bakırcı, Fahri (2021) Yönetim Üzerine İkinci İnceleme, 6. Baskı, Ankara, Serbest Kitaplar, s.15-22).

51 **Locke**, s.15-22.

52 **Öztürk**, **Armağan** (2015) **'**Liberalizm, Negatif Özgürlük ve İnsan Hakları', İnsan Hakları Yıllığı, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1734135>, s.e.t. 14.10.2023.

devletin ve bireylerin başka bireylerin hak ve hürriyet alanına müdahale etmeme yükümlülüğü olduğunu içeren negatif özgürlük fikrinde bulmak mümkündür[53].

John Locke'tan sonra gelen bir başka ünlü düşünür Fransız devriminde fikirleriyle etkili olmuş Jean Jacques Rousseau'dur[54]. Rousseau da Locke gibi tabiat hali durumu için iyimser olduğundan doğal düzende sükunetin ve uyumun hüküm sürdüğünü savunmuştur[55]. Ancak daha sonradan özel mülkiyet anlayışının gündeme gelmesiyle beraber mevcut düzenin bozulduğunu, insanların eski güzel günleri geri getirmek amacıyla ortak bir uzlaşıya vararak devleti hayata geçirdiğini savunmuştur[56].

Aydınlanma düşüncesiyle beraber insan hakları konusunun daha sistematik bir şekilde ele alınmasıyla ortaya çıkan metinlerden biri olan Virginia Haklar Bildirisi ile insan hakları teorik aşamadan pratik aşamaya evrilmiştir[57]. Bu bildiride mülkiyet hakkı, yaşam hakkı gibi haklardan ve her insanın eşit olduğundan bahsedilmiştir[58].

Amerikan Bağımsızlık Bildirisi'nin etkileri ise Avrupa'ya yayılmış ve Fransız Devrimi'nin gerçekleşmesinde etkili olmuştur[59]. Fransız Devrimi muhafazakar bakış açısı tarafından, mevcut ilke ve değerleri, gelenek ve görenekleri yıkma girişimi olarak değerlendirilmiş ve eleştirilmiştir[60]. Muhafazakar görüş, Aydınlanma düşüncesine ve salt akla dayalı olarak önceki düzeni yıkıp yenisini inşa etme teşebbüslerine karşı çıkmıştır[61]. Buna göre tecrübelerimiz ve geleneklerimiz değerlidir ve ilerleme de bunların üzerine inşa edilmelidir.

Rönesans Dönemi'nden sonra gelen Aydınlanma Düşüncesi'nde etkilerini devam ettiren hümanizm fikri Fransız Devriminde de önemli bir rol oynayarak insanların doğuştan

---

53 **Öztürk**, **Armağan** (2015) **'**Liberalizm, Negatif Özgürlük ve İnsan Hakları', İnsan Hakları Yıllığı, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1734135>, s.e.t. 14.10.2023.

54 **Tepekaya**, s.34.

55 **Rousseasu, Jean Jasques** (1762) Du Contrat Social, (Çeviren: Günyol, Vedat (2022) Toplum Sözleşmesi, 31. Baskı, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s.18).

56 **Tepekaya**, s.34.

57 **Çalık, Etem** (2017) 'İnsan Hakları Meselesinin Gelişimi ve Siyasî ve Sosyal Faktörlerle İlişkisi', 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/369317>, s.e.t. 17.10.2023.

58 **Çalık, Etem** (2017) 'İnsan Hakları Meselesinin Gelişimi ve Siyasî ve Sosyal Faktörlerle İlişkisi', 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/369317>, s.e.t. 17.10.2023.

59 **Tepekaya**, s.39.

60 **Burke, Edmund** (2023) Fransa'daki Devrimi Üzerine Düşünceler, 3. Baskı, Ankara, KadimYayınları, s.26.

61 **Burke**, s.26.

eşit olduğu fikrini temel alması sonucu ayrıcalıklı sınıfların olamayacağını ileri sürmüştür[62]. Bu çerçevede egemenlik anlayışının belli bir zümrede ya da kişide değil ulusta olması gerektiği savunulmuştur[63].

Fransız Devrimi'nin gerçekleşmesinden sonra 1789 yılında Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi ilan edilmiştir[64]. Ünlü hukukçu George Jellinek, Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nin kaynağı olarak Amerika Birleşik Devletleri'nin haklar konusunda geliştirdiği metinleri işaret etmiştir[65]. Nitekim Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi ile Virginia Haklar Bildirisi incelendiğinde iki bildirgenin aynı felsefi temellerden beslendiği sonucuna ulaşılmaktadır. Nitekim Thomas Jefferson da Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nin ilk taslaklarının hazırlanmasında yardımcı olmuştur[66].

Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'ne bakıldığında ise daha çok kişi hak ve hürriyetlerine yer verildiği görülmektedir[67]. Bu bildiride ifade hürriyeti, mülkiyet hakkı, baskıya karşı direnme hakkı, din ve vicdan özgürlüğü gibi hak ve hürriyetlere yer verilmiştir.

4. Yakın Çağ

İnsan haklarıyla ilgili olarak çeşitli fikirler tarihin her döneminde ileri sürülmüştür. Aydınlanma dönemiyle beraber bu fikirler belirli bir çerçeve halinde incelenerek teoriye dökülmüştür[68]. Ardından teoride ortaya konmuş insan hakları düşüncesinin pratikte de uygulamasına geçilmiş ve çeşitli haklar bildirgeleri tarihte kendine yer bulmuştur[69]. İnsan haklarının uluslararası boyuta geçişi ise II. Dünya Savaşı sonrasında olmuştur[70].

---

62 **Çüçen, Kadir** (2003) 'İnsan Hakları Düşüncesinin Gelişimi', kaygı, <http://uu245-211.uludag.edu.tr/bitstream/11452/16759/1/2003_2_5.pdf>, s.e.t. 17.10.2023.

63 **Çüçen, Kadir** (2003) 'İnsan Hakları Düşüncesinin Gelişimi', kaygı, <http://uu245-211.uludag.edu.tr/bitstream/11452/16759/1/2003_2_5.pdf>, s.e.t. 17.10.2023.

64 **Tepekaya**, s.39.

65 **Moyn**, **Samuel** (2010) The Last Utopia: Human Rights in History (Çeviren: Ev, Firdevs (2017) Son Ütopya: Tarihte İnsan Hakları, 1. Baskı, İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları, s.26).

66 **Moyn**, s.26.

67 **Çalık, Etem** (2017) 'İnsan Hakları Meselesinin Gelişimi ve Siyasî ve Sosyal Faktörlerle İlişkisi', 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/369317>, s.e.t. 18.10.2023.

68 **Çalık, Etem** (2017) 'İnsan Hakları Meselesinin Gelişimi ve Siyasî ve Sosyal Faktörlerle İlişkisi', 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/369317>, s.e.t. 18.10.2023.

69 **Tepekaya**, s.36.

70 **Gözübüyük, Şeref / Gölcüklü, Feyyaz / Saygılı, Abdurrahman** (2019) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması,12. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, s.6-9.

II. Dünya Savaşı milyonlarca insanın ölümüyle sonuçlanan, çeşitli insanlık suçlarının işlendiği son derece yıkıcı bir savaştır. Bunun sonucu olarak Dünya çapında barışın sağlanması, bir daha söz konusu acıların tekrar yaşanmaması için aralarında Birleşmiş Milletler'in de yer aldığı uluslararası çapta örgütler kurulmuştur.

Birleşmiş Milletlerin kuruluş amaçlarından biri olan insan haklarını korumanın gerçekleştirilmesi için 10 Aralık 1948 tarihinde genel kurul kararı niteliğinde olan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile kişisel, sosyal ve ekonomik ve siyasal haklar düzenlenmiştir[71].

10 Aralık 1948 tarihinde yayınlanan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi incelendiğinde, bildirinin her insanın eşit ve özgür olduğu, bunun doğuştan geldiği, kardeşlik prensibinin insanlar arasında var olması gerektiği, tüm insanların dil, din, ırk ayrımı gözetilmeksizin beyannamede yer alan hak ve özgürlüklerden yararlanabileceği, yaşam, özgürlük ve mülkiyet haklarının özellikle vurgulandığı, kölelik ve işkencenin yasaklandığı, din, vicdan ve ifade özgürlüğüne değinildiği görülmektedir[72].

Yukarıdaki hususlar bir bütün olarak ele alındığında, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde de doğal hukuk doktrinin etkili olduğu, her insanın eşit haklara sahip olduğu, bu hakların da temelde yaşam hakkı, mülkiyet hakkı gibi haklar olduğu anlaşılmaktadır. Bu aynı zamanda klasik liberal temel haklardan alınan temel kavramları da gösterir nitelikte bir haklar bildirgesidir.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin en önemli eksikliklerinden biri üye devletlere insan hakları ihlali durumunda müeyyide uygulayacak bir mekanizma

---

71 **Gözübüyük / Gölcüklü / Saygılı**, s.9.

72 **İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi md. 1:** *"Bütün insanlar hür, haysiyet ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler ve birbirlerine karşı kardeşlik zihniyeti ile hareket etmelidirler.''*, **İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi md. 2:** *"Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya diğer herhangi bir akide, milli veya içtimai menşe, servet, doğuş veya herhangi diğer bir fark gözetilmeksizin işbu Beyannamede ilan olunan tekmil haklardan ve bütün hürriyetlerden istifade edebilir. Bundan başka, bağımsız memleket uyruğu olsun, vesayet altında bulunan, gayri muhtar veya sair bir egemenlik kayıtlamasına tabi ülke uyruğu olsun, bir şahıs hakkında, uyruğu bulunduğu memleket veya ülkenin siyasi, hukuki veya milletlerarası statüsü bakımından hiçbir ayrılık gözetilmeyecektir.''*, **İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi md. 4:** *"Hiç kimse kölelik veya kulluk altında bulundurulamaz; kölelik ve köle ticareti her türlü şekliyle yasaktır.''*, **İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi md. 18:**"*Her şahsın, fikir, vicdan ve din hürriyetine hakkı vardır; bu hak, din veya kanaat değiştirmek hürriyeti, dinini veya kanaatini tek başına veya topluca, açık olarak veya özel surette, öğretim, tatbikat, ibadet ve ayinlerle izhar etmek hürriyetini içerir.''*

öngörmemesidir[73]. Bu nedenle İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin temel özelliği insan haklarının ele alınışı ve evrenselliği konusunda yol gösterici olmasıdır[74].

II. Dünya Savaşı'nın tekrardan yaşanmaması, insan haklarının geliştirilmesi ve korunması amaçlarıyla Avrupa Konseyinin kurulmasından sonraki süreçte kişisel ve siyasi temel hak ve hürriyetleri düzenleyen Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi imzalanmıştır[75]. Bu sözleşme ile kurulan Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ile Avrupa İnsan Hakları Divanı daha sonraki yıllarda yürürlüğe giren 11-Nolu Ek Protokol ile kaldırılmış ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kurulmuştur[76].

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin asıl önemi İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinden örnek alarak düzenlediği temel hak ve özgürlüklerin korunması yolunda, uluslararası yargısal denetim mekanizması öngörmesidir[77]. Bu kapsamda ülkemiz de 1987 yılında hak ihlalleri sebebiyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine gidilebilmesinin yolunu açmıştır[78].

C. İnsan Haklarını Korumayı Amaçlayan Hukukun Genel Prensipleri

Yargıçlar, bireyin temel hak ve hürriyetlerinin korunmasında hukuk normlarını yorumlarken farklı yaklaşımlara gidebilmektedir. Pozitivist anlayışta ele alınan hukuk yazılı düzenlemelerde yer alan hukuktur. Natüralist anlayışta ise yazılı hukuk kurallarının ötesine geçilebileceği, bu kurallara dayanak noktası oluşturan ya da bu kuralların zamanın ruhuna göre yorumlanmasından elde edilen ilkelerin de uyuşmazlık çözmede esas alınabileceği görüşü hakimdir[79].

Hukukun genel prensipleri, hukuk kurallarının uygulanmasında hakime yardımcı olan ve bizzat onun tarafından oluşturulan prensiplerdir[80]. Bu prensipler aynı zamanda hukuk normlarının oluşturulmasına kaynak teşkil ederek, hukukun gelişen ve değişen bir

---

73 **Gözler,** 2022, s.475.
74 **Gözübüyük / Gölcüklü / Saygılı**, s.6-9.
75 **Gözübüyük / Gölcüklü / Saygılı**, s.11.
76 **Tanju, Erhan** (2017) AİHM Kararları Işığında İfade ve Basın Özgürlüğü, 2. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, s.97.
77 **Gözübüyük / Gölcüklü / Saygılı**, s.11-16.
78 **Tanju,** s.97.
79 **Kaboğlu, İbrahim Ö.** (1991) 'Hukukun Genel İlkeleri ve Anayasa Yargısı (Özgürlükler Hukuku Açısından Bir Yaklaşım' Anayasa Yargısı Dergisi, C: 8, s.300.
80 **Erkut, Celal** (2016) Hukuka Uygunluk Bloku, 1. Baskı, Ankara, Danıştay Yayınları, s.17-19.

yapıya bürünmesini sağlarlar[81]. Çeşitli şekillerde tanımlanmaya çalışılan ancak net bir şekilde tanımlanamayan bu prensipler, Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'nün 38.maddesinin 1-c bölümünde düzenlenmiştir[82]. Bu maddeye göre, hukukun kaynaklarından birini de *"medeni milletlerce kabul edilen genel hukuk prensipleri''* oluşturmaktadır[83].

Bu prensipler kaynağını toplumların ortak uzlaşı metinlerinden almaktadır[84]. Bu kaynaklar ülkeden ülkeye farklılık gösterebilmektedir. Her ülkenin kendi Anayasası olmakla beraber hukukun evrensel kuralları gereği metinlerinde ortaklıklar vardır. Ayrıca Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi uluslararası sözleşmeler, toplumların hafızasında yer etmiş diğer belgeler, bildirgeler de hukukun genel prensiplerine kaynak olarak kabul edilmektedir[85].

Hukukun genel prensiplerinin taşıdıkları amaçlara göre yapılan tasnifte söz konusu amaçlar en basit şekliyle özgürlük ve düzen olarak belirlenebilir[86]. Burada farklı uçlarda yer alan iki ana amaç vardır. Hakim söz konusu amaçlar arasındaki çatışmada hangisinin ağır geleceğine ilişkin yorum yaparak sonuca varacaktır.

Özgürlük, bireylerin idare karşısında korunması gereken haklarını ifade etmektedir. Güç dengesinin eşit olmadığı birey-idare karşılaşmasında bireyin hak ve hürriyetlerinin korunmasının ön plana çıkarılması yaklaşımı hukukun genel prensiplerinin özgürlük fikrinden doğmasına yol açar. Karşı uçta yer alan düzen ise idari istikrarı, kamu düzenini temsil eder[87]. İstikrarlı yönetime daha çok katkı sağlayacak yaklaşım anılan prensiplerin düzen kaynağından doğmasını sağlar. Nitekim Sokrates öncesi döneminin ünlü filozoflarından Herakleitos'un da belirttiği gibi "*Karşıt olanlar biraraya gelir, en güzel*

---

81 **Kaboğlu,** s.291-292.

82 **Uzunpınar, Çiğdem Serra** (2009) 'Anayasa Yargısında Hukukun Genel İlkeleri' (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.10.

83 **Uluslararası Adalet Divanı Statüsü md. 38/1-c:***"1. Ödevi, kendisine havale edilen uyuşmazlıkları devletlerarası hukukuna uygun olarak çözmek olan Divan : a) Uyuşmazlık halindeki Devletlerce taksisen kabul edilmiş kaideler koyan gerek genel, gerek özel milletlerarası anlaşmaları; b) Hukuk kaidesi olarak kabul edilmiş olan umumi bir tatbikatın beyyinesi olarak milletlerarası teamülü; c) Medeni milletlerce kabul edilen genel hukuk prensiplerini; d) 59 uncu madde hükmü mahfuz kalmak şartiyle, hukuk kaidelerinin tâyininde yardımcı vasıta olarak muhtelif milletlerin adli kararları ile en yetkili müelliflerinin doktrinlerini; tatbik eder. 2. İşbu hüküm taraflar mutabık iseler Divanın hak ve nısfetle karar vermek yetkisine halel getirmez.''*

84 **Erkut,** s.40.

85 **Erkut**, s.57.

86 **Erkut**, s.67.

87 **Erkut,** s.68.

uyum uyuşmaz olanlardan doğar ve her şey çatışmadan meydana gelir''[88]. Başka bir ifadeyle her şey zıddıyla var olabilmektedir. İnsan haklarını korumayı amaçlayan hukukun genel prensiplerinin zıddı da kamu düzeni, kamu yararı gibi kavramlar kullanılarak hayata geçirilen, kamu düzeninin korunmasını amaçlayan hukukun genel prensipleridir[89]. Bu durumda hukukun genel prensipleri insan haklarını korumayı amaçlayan hukukun genel prensipleri ve kamu düzenini korumayı amaçlayan hukukun genel prensipleri olarak ayrıma tutabilir[90]. Ayrıca bu ayrımın dışında hukukun genel prensipleri; ilgili oldukları hukuk alanına göre, kaynağını aldıkları unsurlara göre, ilkeler arasında yapılan hiyerarşiye göre de sınıflandırabilir[91].

İnsan haklarını korumayı amaçlayan hukukun genel prensiplerinin temelinde yatan kavramlar, tabii hukuk anlayışının ve liberal temel haklar teorisinin çekirdek kavramları olan hürriyet ve eşitlik olmakla beraber hukuk güvenliği fikrinden temellenen prensipler de insan haklarını korumayı amaçlayan hukukun genel prensipleri kategorisinde yer almaktadır[92].

Eşitlik ilkesi insanlar arasında renk, dil, din, sosyal statü gibi unsurlara dayalı olarak farklı muamele yapılamayacağını ifade eder. Bu eşitliğin hangi durumlarda ve hangi alanlarda olacağı zaman içinde içtihatlarla ortaya konularak detaylı bir şekilde ele alınmıştır. 1982 Anayasası'nda da eşitlik ilkesi başlangıç bölümünde, genel esaslar bölümünde ve siyasi haklar ve ödevler kısmında ele alınmıştır[93].Eşitlik ilkesi temel alınarak geliştirilmiş hukukun genel prensiplerine kanun önünde eşitlik, kamu külfetleri karşısında eşitlik, kamu

---

88 **Herakleitos** Fargments (Çeviren: Çevik, Cengiz (2020) Fragmanlar, 1. Baskı, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s.17.

89 **Erkut,** s.87.

90 **Erkut,** s.67-68.

91 **Kaboğlu,** İbrahim Ö., "Hukukun Genel İlkeleri ve Anayasa Yargısı (Özgürlükler Hukuku Açısından Bir Yaklaşım)'', Anayasa Yargısı Dergisi, Cilt: 8, Yıl: 1991, s. 296-298.

92 **Erkut,** Hukuka Uygunluk Bloku, s. 68.

93 **1982 Anayasası md. 10:** "*Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.* ***(Ek fıkra: 7/5/2004-5170/1 md.)*** *Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.* ***(Ek cümle: 7/5/2010-5982/1 md.)*** *Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.* ***(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/1 md.)*** *Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde (...)*[9] *kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.''*, **1982 Anayasası md. 70:** "*Her Türk, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir. Hizmete* alınmada*, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez.''*

hizmetleri önünde eşitlik, kamu hizmetlerine girişte eşitlik gibi prensipler örnek olarak verilebilir[94].

Liberal temel haklar kuramının anahtar kavramlarında biri olan özgürlük fikri, temel insan hakları bildirgelerini etkilemiş ve hukukun genel prensiplerinin oluşturulmasına kaynak teşkil etmiştir. Bu prensipler insan hakları metinlerinde ortaya çıktıktan sonra mahkemeler tarafından ele alınarak geliştirilmiş, sonra da pozitif hukuk düzenine anayasalarla ve yasalarla geçmiştir[95].

Özgürlük fikri temel alınarak oluşturulmuş hukukun genel prensiplerine 1982 Anayasası'nda kişinin hakları ve ödevleri kısmında yer alan prensipler örnek verilebilir. Söz konusu prensipler, *düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti, basın hürriyeti, din ve vicdan hürriyeti, mülkiyet hakkı* gibi özgürlük türleridir. Anayasa Mahkemesi'nin de belirttiği üzere bu hürriyetler demokratik toplum düzeninden ve hukuk devletinden bağımsız olarak düşünülemez[96]. Çünkü demokrasi insan haklarının koruyup gelişmesine imkan veren bir yönetim biçimi olduğundan hukuk devleti ilkesinin vazgeçilmez koşullarından biridir[97].

Son olarak, insan haklarını korumayı amaçlayan hukukun genel prensiplerinin bir başka kategorisi içtihatlarla oluşturulmuş, kapsamında *idari işlemlerin geriye yürümezliği, savunma hakkına saygı, usuli müktesep hak, aleyhe bozma ve aleyhe hüküm verme yasakları, kararların gerekçeli olması* gibi unsurlar bulunan hukuk güvenliği fikrinden temellenen hukukun genel prensipleridir[98]. Bu prensipler hukuki öngörülebilirlik ve belirlilik ilkeleri doğrultusunda hukuk düzenini sürdürmeyi amaçlamaktadır.

---

94 **Erkut,** s.68-75.
95 **Erkut,** s.76.
96 **Kaboğlu,** s.313.
97 **Duran, Lütfi** (1984) 'Türkiye'de Anayasa Yargısının İşlevi ve Konumu' Anayasa Yargısı Dergisi, C: 4, s.57-58.
98 **Erkut**, s.75-81.

II. İfade Hürriyetinin Genel Hatları ve Sınırlandırılması

A. İfade Hürriyetinin Kapsamı ve Genel Nitelikleri

İfade hürriyeti kapsamında korunmak istenen ifade kavramı *"fyd''* kökünden gelen Arapça bir sözcüktür[99]. Türk Dil Kurumu ifadeyi *"anlatım, deyiş, dışa vurum''* olarak çeşitli şekillerde tanımlamıştır[100]. İfadenin kaynağını oluşturan düşünce ise *"Uzay ve zamanın ötesinde, öznenin dışında, kendiliğinden var olan, duyularla değil, yalnızca ruhen algılanabilen asıl gerçeklik, mütalaa, fikir, ide, idea, dış dünyanın insan zihnine yansıması''* şeklinde ifade edilmiştir[101]. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere düşünceler insanın iç dünyasına ait olup ifadelerle dış dünyada hayat bulmaktadır. Bu nedenle konumuzu oluşturan ifade hürriyeti düşüncelerin zihinde yer alan varlığından ziyade açıklanmasıyla ilgilidir. İfade hürriyeti fikirlerin, duyguların özgürce açıklanabilmesi olarak ifade edilebilir[102].

Liberal temel haklar kuramının gelişimiyle beraber önemi artan ifade hürriyeti, insanların kendi zihinlerinde tasvir ettikleri düşünceleri ifade etmeye zorlanmamasını, düşüncelerini özgür bir şekilde başkalarına ulaştırabilmesini ve başkalarının düşüncelerine erişebilmesini kapsar[103]. Bu özgürlüğün sağlanabilmesi için gerekli koşulların oluşturulması, bilgiye erişimde sansür, kısıtlama gibi uygulamalara yer verilmemesi gerekir[104]. Toplumda iletişimi sağlayan unsur dil olduğundan, iletişimin her iki tarafının da ifade hürriyeti kapsamında düşünceye erişebilme ve düşünceyi açıklama hürriyetine sahip olması toplumun özgürleşerek gelişmesini sağlar[105]. Bu da çoğulcu demokrasilerin amaçladığı durumlardan biridir.

İfade hürriyetinden gerçek veya tüzel tüm kişiler yararlanır[106]. Buradaki gerçek kişiler sivil vatandaşları kapsadığı gibi resmi sıfatlarla görev yapmakta olan devlet

---

99 <https://www.etimolojiturkce.com/kelime/ifade>, s.e.t. 22.10.2023.
100 Türk Dil Kurumu Sözlüğü**,** ifade**,<** https://sozluk.gov.tr/>, s.e.t. 22.10.2023.
101 Türk Dil Kurumu Sözlüğü, düşünce, <https://sozluk.gov.tr/> , s.e.t. 22.10.2023.
102 **Erdoğan,** 2023, s.5.
103 **Tanör, Bülent / Yüzbaşıoğlu, Necmi** (2023) 1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku, 21. Baskı, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, s.186.
104 **Erdoğan,** 2023, s.5.
105 **Çankaya, Özden / Yamaner Batur, Melike** (2012) Kitle İletişim Özgürlüğü, 2. Baskı, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, s.3.
106 **Karan, Ulaş** (2018) İfade Özgürlüğü Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-2, 1. Baskı, Ankara, Avrupa Konseyi Ankara Program Ofisi, s.4.

görevlilerini de kapsamaktadır. Asker, polis ve diğer kamu görevlileri ifade hürriyetinin sağladığı korumadan yararlanmaktadır. Ancak buradaki özgürlük alanı sıradan bir vatandaşa göre daha kısıtlayıcı olabilmektedir[107]. Anayasa Mahkemesi *"Engin Kabadaş''* başvurusunda, askerlerin hükümeti eleştiren siyasi nitelikteki beyanlarına yapılan müdahalelerin ifade hürriyetini ihlal etmeyeceğini belirtmiştir[108]. Yine Anayasa Mahkemesi *"Adem Talas''* başvurusunda, kamu görevlilerinin ifade hürriyetiyle ilgili olarak her olayın kendi özel koşullarıyla değerlendirilmesi gerektiğini, *"kurumsal disiplinle uyumlu'', "sırrı ifşa etmeyen'', "dengeli''* olma ölçütleriyle ifade hürriyetinin değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir[109].

İfade hürriyetinin kapsamının oldukça geniş olması onun sınırsız olduğu anlamına gelmemektedir. Özgürlüklerin güvence altına alındığı çoğulcu demokrasilerde kural olarak düşünceyi ifade etme suç oluşturmamaktadır[110]. Ancak kin ve nefret uyandıran söylemler gibi topluma zarar verecek, toplumun birlik bütünlüğünü bozacak nitelikteki söylemler istisnalar kapsamındadır[111]. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Yahudi Soykırımı gibi tarihi belgelerle açıkça kanıtlanan olayların reddedilmesinin ifade hürriyeti kapsamında değerlendirilemeyeceğini belirtmiştir[112]. İfade hürriyeti kural olarak ticari, sanatsal, siyasi vb. nitelikteki her türlü ifadeyi koruma altına alırken ayrıştırıcı, ırkçı, nefret içerikli ifadeleri koruma alanının dışında bırakmaktadır[113].

1982 Anayasası'nın ikinci kısmını temel haklar ve ödevler kısmı oluşturmaktadır. Jellinek, temek hak ve hürriyetlerin tasnifinde hakları negatif statü hakları, pozitif statü hakları ve aktif statü hakları şeklinde ayırmıştır[114]. Negatif statü hakları hem devletin bireylerin özgürlük alanına müdahale etmemesini hem de üçüncü kişilerin başkalarının özgürlük alanına müdahale etmemesini sağlamaya yöneliktir. İfade hürriyeti kişinin hak ve ödevleri kısmında düzenlendiğinden negatif statü haklarındandır ve tarihsel süreçte diğer

---

107 **Karan,** s.5.

108 **Engin Kabadaş Başvurusu,** AYM, Başvuru No: 2014/18587, K.T. 06.07.2017, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/18587>, s.e.t. 24.10.2023.

109 **Adem Talas Başvurusu,** AYM, Başvuru No: 2014/12143, K.T. 16.11.2017, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/12143>, s.e.t. 24.10.2023.

110 **Tanör / Yüzbaşıoğlu,** s.186.

111 **Tanör / Yüzbaşıoğlu,** s.186.

112 **Lehideux and Isorni v. France,** AİHM, Başvuru No: 839/1045, K.T. 23.09.1998, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-58245%22]}>, s.e.t. 27.09.2023.

113 **Karan,** s.4.

114 **Gözler, Kemal** (2015) Anayasa Hukukunun Genel Esasları, 7. Baskı, Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım, s.411.

haklara nazaran daha erken varlık gösterdiğinden aynı zamanda birinci kuşak haklardandır[115].

İfade özgürlüğünü 1982 Anayasası ve çeşitli uluslararası metinler düzenlemiştir. 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nde insanların fikirlerini özgürce dış dünyaya aktarabilmesinin önemli haklardan biri olduğu belirtilmiştir[116]. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi[117] ve Birleşmiş Milletler Siyasi ve Medeni Haklar Uluslararası Sözleşmesi[118] de ifade özgürlüğüne metinlerinde yer vermiştir.

1. 1982 Anayasası

a. 1982 Anayasası'nda İfade Hürriyetinin Genel Hatları

1982 Anayasası'nın 25. ve 26.maddelerinde ifade hürriyetine yer verilmiştir. 1982 Anayasası'nın "*Düşünce ve kanaat hürriyeti''* başlıklı 25.maddesinde herkesin özgürce düşünebileceği, bu düşünceleri ifade etmeye zorlanamayacağı ve söz konusu ifadeler sebebiyle kötü muameleye maruz kalamayacağı belirtilmiştir[119]. 1982 Anayasası'nın *''Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti''* başlıklı 26. maddesinde ise herkesin düşüncelerini çeşitli yollarla başkalarına aktarabileceği, aynı şekilde başkalarının fikirlerine, haberlere ulaşmakta özgür olduğu düzenlenmiştir[120].

---

115 **Gözler,** 2015, s.412.

116 **1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi md. 11:** "*Düşüncelerin ve inançların serbest iletimi insanın en değerli haklarındandır. Bu nedenle her yurttaş serbestçe konuşabilir, yazabilir ve yayınlayabilir, ancak bu özgürlüğün yasada belirlenen kötüye kullanılması hallerinden sorumlu olur.''*

117 **Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi md. 19:** "*Her ferdin fikir ve fikirlerini açıklamak hürriyetine hakkı vardır. Bu hak fikirlerinden ötürü rahatsız edilmemek, memleket sınırları mevzubahis olmaksızın malümat ve fikirleri her vasıta ile aramak, elde etmek veya yaymak hakkını içerir''.*

118 **Birleşmiş Milletler Siyasi ve Medeni Haklara İlişkin Sözleşme md. 19:** *''1. Herkesin, bir müdahale ile karşılaşmaksızın fikirlere sahip olma hakkı vardır. 2. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir; bu hak bir kimsenin ülke hudutlarıyla sınırlanmaksızın sözlü, yazılı veya basılı veya sanatsal urun şeklinde veya kendi tercih ettiği başka bir iletişim vasıtasıyla her türlü bilgi ve düşünceyi arama, edinme ve ulaştırma özgürlüğünü de içerir. 3. Bu maddenin ikinci fıkrasındaki haklar özel bir ödev ve sorumlulukla kullanılır. Bu nedenle bu hak, sadece hukuken öngörülen ve aşağıdaki sebeplerle gerekli olan sınırlamalara tabi tutulabilir:*
a) Başkalarının haklarına ve itibarına saygı; b) Ulusal güvenliği veya kamu düzenini (ordre public), veya sağlık ve ahlakı koruma*.''*

119 **1982 Anayasası md. 25:** *''Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.''*

120 **1982 Anayasası md. 26:** "*Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet Resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon,*

Anılan maddelerden anlaşılacağı üzere söz konusu iki madde arasında ifade hürriyetinin mutlaklığı konusunda ayrım yapılmıştır. Bu ayrıma göre 1982 Anayasası'nın 25. maddesinde düzenlenen düşünce hürriyeti sınırsız olup mutlak bir haktır[121]. Zihin dünyamızda yer alan düşünceler henüz dış dünyada karşılık bulmadığından sınırlanabilmesi söz konusu değildir. 1982 Anayasası'nın 26.maddesinde ise ifade hürriyetinin sınırlanma sebepleri düzenlenmiştir. Bu da hakkın mutlak olmadığını göstermektedir[122]. Burada artık düşünceler maddi dünyaya yansımış ve başkalarının özgürlük alanlarına müdahale edebilir hale gelmiştir.

Yukarıda yer verilen maddeler dışında basın hürriyeti, bilim ve sanat hürriyeti gibi hürriyetler de ifadelerin ortaya konuluşunun farklı biçimleri olduğundan, 1982 Anayasası'nda ifade hürriyetinin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine göre daha geniş kapsamda düzenlendiğini söyleyebiliriz[123].

b. 1982 Anayasası'nda İfade Hürriyetinin Kapsamı

Anayasa'nın 25. ve 26. maddeleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde ifade hürriyetinin kanaat sahibi olma hürriyeti, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti ve bilgi ve kanaate ulaşma hürriyetinden oluştuğu anlaşılmaktadır[124]. Anayasa Mahkemesi de ifade hürriyetinin kapsamıyla ilgili olarak bir kararında: *" ... 17. Anayasa'nın "Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti" başlıklı 26. maddesinin birinci fıkrasında "Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel*

sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir. Bu hürriyetlerin kullanılması, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir. 15 (Mülga fıkra: 3/10/2001-4709/9 md.) Haber ve düşünceleri yayma araçlarının kullanılmasına ilişkin düzenleyici hükümler, bunların yayımını engellememek kaydıyla, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlanması sayılmaz. (Ek fıkra: 3/10/2001-4709/9 md.) Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunla düzenlenir.''

121 **Gözler,** 2022, s.464.

122 **Gözler,** 2022, s.464.

123 **İnceoğlu, Sibel** (Editör) (2013) İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa, 3. Baskı, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, s.365-366.

124 **İnceoğlu,** s.366-369.

değildir." denilerek düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğünün kapsamı belirtilmiştir…/ 19. Anayasa'nın 26. maddesinde düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin kullanımında başvurulabilecek araçlar "söz, yazı, resim veya başka yollar" olarak belirtilmiş ve "başka yollar" ibaresiyle her türlü ifade aracının anayasal koruma altında olduğu gösterilmiştir. / 20.... Anayasa'nın 26. maddesinin birinci fıkrasında vurgulandığı üzere ifade özgürlüğü, sadece "düşünce ve kanaate sahip olma" özgürlüğünü değil aynı zamanda sahip olunan "düşünce ve kanaati (görüşü) açıklama ve yayma", buna bağlı olarak "haber veya görüş alma ve verme" özgürlüklerini de kapsamaktadır. Çağımızda düşünceyi açıklamanın en etkili ve yaygın yöntemlerinden biri hâline gelen internet ve sosyal medya konusunda yapılacak düzenleme ve uygulamalarda devletin ve idari makamların hassas davranmaları gerektiği açıktır..." ifadelerine yer vermiştir[125].

i) Düşünce ve Kanaat Sahibi Olma Hürriyeti

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinde düzenlenmiş olan kanaat veya görüş sahibi olma hürriyeti Anayasa'nın 25. maddesinde düzenlenmiştir. Bu aşamada ifadeler henüz zihnimiz içinde olduğundan topluma yapacağı bir müdahale söz konusu değildir. Ancak düşünceler farklı araçlarla dış dünyaya aktarıldığında topluma etki edeceğinden sınırlanabilir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi *"Vogt v. Germany"* kararında, siyasi partiye üye olmanın bir kanaat belirttiğini ve özgürlük kapsamında yer alması gerektiğini, bunun kamu görevlileri açısından da geçerli olduğunu belirtmiştir[126].

ii) Düşünceyi Açıklama ve Yayma Hürriyeti

Anayasa'nın 26. maddesinde düzenlenmiş olan düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesine benzer şekildedir[127]. Sözleşmede herkesin haber ve görüş verme hürriyetine sahip olduğu belirtilmiştir.

[125] Anayasa Mahkemesi, E: 2015/76, K: 2017/153, T: 15.11.2017, < https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2017/153?EsasNo=2015%2F76>, s.e.t. 24.10.2023.

[126] **Vogt v. Germany,** AİHM, Başvuru No: 17851/91, K.T. 26.09.1995, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:[%22vogt%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-58012%22]}>, s.e.t. 24.10.2023.

[127] **İnceoğlu,** s.367.

Anayasa'da ifade hürriyetinin bireysel veya topluluk olarak dışa vurulan ifadeleri kapsadığı belirtilirken, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde böyle bir ifadeye yer verilmemiştir.

Anayasa'da ifadelerin ortaya konuluş biçimleri söz, yazı vb. yollar olarak belirtilmiş ve ifade türü olarak herhangi bir sınırlama yapılmamıştır[128]. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin 10. maddesinde ise ifade türleriyle ilgi olarak bir açıklama yapılmamıştır. İki düzenleme arasındaki bir başka farklılık da Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ifade hürriyetinin kapsamının devlet sınırları ötesinde de olduğunu belirtmesidir[129].

İnsanlık tarihinde meydana gelen değişimler sonrasında ifadelerin açıklanmasında kullanılan yollar da artmıştır. Basın, radyo, televizyon, internet bu yolların bazılarıdır. Anayasa'nın 28. maddesinde basın hürriyeti düzenlenmiştir[130]. İlgili maddeden anlaşılacağı üzere basın, haberlere ulaşmada ve bunları kitlelere yaymada Anayasa'nın 26. maddesi kapsamındadır[131]. Bu hürriyetin sınırlandırılmasında ifade hürriyetine ve bilim ve sanat hürriyetine gönderme yapılmıştır. Ayrıca radyo, televizyon yayınlarının izin sistemine tabi tutulabileceği hususu Anayasa'nın 26. maddesinde belirtilmiştir. Benzer şekilde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 10. maddesinde de radyo, televizyon işletmelerinin izne tabi tutulabileceği düzenlenmiştir.

---

128 **Karan,** s.66.

129 **Karan,** s.66.

130 **1982 Anayasası md. 28:** *"Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz. (Mülga ikinci fıkra: 3/10/2001-4709/10 md.) Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır. Basın hürriyetinin sınırlanmasında, Anayasanın 26 ve 27 nci maddeleri hükümleri uygulanır. Devletin iç ve dış güvenliğini, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü tehdit eden veya suç işlemeye ya da ayaklanma veya isyana teşvik eder nitelikte olan veya Devlete ait gizli bilgilere ilişkin bulunan her türlü haber veya yazıyı, yazanlar veya bastıranlar veya aynı amaçla, basanlar, başkasına verenler, bu suçlara ait kanun hükümleri uyarınca sorumlu olurlar. Tedbir yolu ile dağıtım hakim kararıyla; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle önlenebilir. Dağıtımı önleyen yetkili merci, bu kararını en geç yirmidört saat içinde yetkili hakime bildirir. Yetkili hakim bu kararı en geç kırksekiz saat içinde onaylamazsa, dağıtımı önleme kararı hükümsüz sayılır. Yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için, kanunla belirtilecek sınırlar içinde, hakim tarafından verilen kararlar saklı kalmak üzere, olaylar hakkında yayım yasağı konamaz. Süreli veya süresiz yayınlar, kanunun gösterdiği suçların soruşturma veya kovuşturmasına geçilmiş olması hallerinde hakim kararıyla; Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, milli güvenliğin, kamu düzeninin, genel ahlakın korunması ve suçların önlenmesi bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle toplatılabilir. Toplatma kararı veren yetkili merci, bu kararını en geç yirmidört saat içinde yetkili hakime bildirir; hakim bu kararı en geç kırksekiz saat içinde onaylamazsa, toplatma kararı hükümsüz sayılır. Süreli veya süresiz yayınların suç soruşturma veya kovuşturması sebebiyle zapt ve müsaderesinde genel hükümler uygulanır. Türkiye'de yayımlanan süreli yayınlar, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Cumhuriyetin temel ilkelerine, milli güvenliğe ve genel ahlaka aykırı yayımlardan mahkum olma halinde, mahkeme kararıyla geçici olarak kapatılabilir. Kapatılan süreli yayının açıkça devamı niteliğini taşıyan her türlü yayın yasaktır; bunlar hakim kararıyla toplatılır."*

131 **Karan,** s.66.

Bilim ve sanat hürriyeti Anayasa'nın 27. maddesinde düzenlenmiştir[132]. Bu madde bilimsel ve sanatsal düşünceleri yaymaya izin vermesi sebebiyle ifade hürriyetiyle bağlantılıdır. Nitekim Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de kararlarında sanatsal ve akademik ifadeleri Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. Maddesi kapsamında değerlendirmiştir[133].

iii) Bilgi ve Kanaatlere Ulaşma Hürriyeti

Anayasa'nın 26. maddesinde ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 10. maddesinde herkesin haber ve görüşlere ulaşabilme hürriyetine sahip olduğu ifade edilmiştir. Anayasa Mahkemesi *"Kamuran Reşit Bekir''* kararında, bilgi ve kanaatlere erişebilme hürriyetinin ifade hürriyeti kapsamında olduğunu belirtmiştir[134]. Bu konuda özellikle basın organlarının haberlerine erişebilme önem arz etmektedir. Radyo, televizyon, gazete gibi araçlarla aktarılan haberlere ulaşabilmede yapılacak müdahaleler bilgi ve kanaatlere ulaşma hürriyeti kapsamında ifade hürriyetinin ihlali sonucunu doğurabilecektir[135].

2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

a. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde İfade Hürriyetinin Genel Hatları

İfade hürriyeti, herkes tarafından kullanılabilen temek haklardandır. Buradaki herkes kavramı gerçek kişiler dışında grupları, tüzel kişileri de kapsamaktadır[136]. Söz konusu hürriyet düşüncelere ilişkin olduğundan ve bu düşüncelerin çeşitli yollarla aktarılmasını sağladığından, kapsamının ne kadar geniş olacağı tartışmalıdır. Her ne kadar Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ifade hürriyetini düzenlemişse de bu hürriyetin kapsamından ne anlaşılması gerektiği daha çok içtihatlarla belirlenmiştir[137].

---

[132] **1982 Anayasası md. 27:** "*Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir. Yayma hakkı, Anayasanın 1 inci, 2 nci ve 3 üncü maddeleri hükümlerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılamaz. Bu madde hükmü yabancı yayınların ülkeye girmesi ve dağıtımının kanunla düzenlenmesine engel değildir.''*

[133] **İnceoğlu,** s.368.

[134] **Kamuran Reşit Bekir Başvurusu,** AYM, Başvuru No: 2013/3614, K.T. 08.04.2015, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/3614>, s.e.t. 24.10.2023.

[135] **Karan,** s.64.

[136] **Gözübüyük / Gölcüklü / Saygılı**, s.348.

[137] **İnceoğlu,** s.335.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi "*Handyside v. The United Kingdom''* kararında, ifade hürriyetinin çoğulcu demokratik düzenin esaslarından biri olduğunu, sadece çoğunlukta olanların değil azınlıkta yer alanların da fikirlerini özgürce açıklayabilmesinin bireysel ve toplumsal gelişme açısında önem arz ettiğini, çoğunluğun kabul ettiği ve sıklıkla tekrarlanan fikirler dışındaki aykırı, hoşnutsuzluk yaratacak fikirlerin de ifade hürriyeti kapsamında yer aldığını vurgulamıştır[138]. AİHM, benzer şekilde *''Gündüz ve Türkiye''* kararında da demokratik toplumun temelini ifade hürriyetinin oluşturduğunu, bu hürriyetin sadece olumlu olarak nitelendirilebilecek ifadeler için değil, olumsuz nitelikteki ifadeler için de geçerli olduğunu belirtmiştir[139].

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ifade hürriyetine 10. maddesinde yer vermiştir[140]. Ancak ifade hürriyeti sadece bu maddeyle sınırlı değildir. Sözleşme'nin 8, 9 ve 11. maddelerinde yer alan özgürlükler de ifade hürriyetinin ortaya konuluş biçimlerini içermektedir[141].

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinde Anayasa'da ayrı ayrı düzenlenmiş olan kanaat özgürlüğü ile düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü beraber düzenlenmiştir. Dış dünyaya yansımayan düşünceler hak ihlaline sebebiyet veremeyeceğinden söz konusu maddeyle esas olarak düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin ele alındığını düşünebiliriz. Anılan maddenin ilk fıkrasında ifade hürriyetinin kapsamı ele alınmış, ikinci fıkrasında ise sınırlı sayıda olan sınırlama sebepleri sayılmıştır[142]. İfade hürriyetinin kapsamı düşünce, düşünceye ulaşma ve o düşünceyi aktarma olarak belirlenirken, bilgi edinme hakkı düzenleme kapsamına alınmamıştır[143].

---

138 **Handyside v. The United Kingdom,** AİHM, Başvuru No: 5493/72, K.T. 07.12.1976, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-57499%22]}>, s.e.t. 26.09.2023.

139 **Müslüm Gündüz-Türkiye Davası,** AİHM**,** Başvuru No: 35071/97, K.T. 04.12.2003, < https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-165487%22]}>, s.e.t. 26.09.2023.

140 **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi md. 10:** "*1. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar. Bu madde, Devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir. 2. Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir.''*

141 **Gözübüyük / Gölcüklü / Saygılı**, s.349.

142 **İnceoğlu,** s.356.

143 **Doğru, Osman / Nalbant, Atilla** (2016) İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Açıklama ve Önemli Kararlar Cilt II, 2. Baskı, İstanbul, Legal Yayıncılık, s.182.

İfade hürriyetine ilişkin bir başka değinilmesi gereken konu devletlerin yükümlülükleri meselesidir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne taraf devletlerin sözleşmede yer alan hak ve hürriyetlerin korunması noktasında hem negatif hem pozitif yükümlülükleri vardır. Negatif yükümlülük, hakkın koruduğu özgürlük alanına dokunmamayı gerektirirken; pozitif yükümlülük, hakkı koruma ve gerçekleştirme yükümlülüklerini gerektirir[144]. İfade hürriyeti özelinde negatif yükümlülük devletin hukuka aykırı bir şekilde ifade hürriyetine müdahalede bulunmamasını ifade eder. Pozitif yükümlülük ise devletin ifade hürriyetini korurken alması gereken tedbirleri ve yapması gereken düzenlemeleri belirtir[145].

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi "*Lopez Ostra v. Spain''* kararında, devletin bireylerin haklarını korumak için uygun tedbirleri hayata geçirmesinin pozitif yükümlülüğü kapsamında olduğunu belirtmiştir[146]. İfade hürriyetinden kaynaklı hukuki uyuşmazlıklarda devletin pozitif yükümlülüğünün denetimiyle ilgili olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi *"Appleby and Others v. The United Kingdom''* kararında, ifadelerin; niteliği, aktarılmasındaki yolların varlığı, sınırlandırılmasının gerekliliği, ifade sahiplerinin ve diğer kişilerin hakları arasındaki dengenin sağlanması gibi hususların incelenerek pozitif yükümlülük denetiminin yapılacağını ifade etmiştir[147].

Konuya ilişkin bir başka husus da ifadelerin aktarılış yollarıyla ilgilidir. Bilindiği üzere ifade hürriyetinin kapsamı oldukça geniştir. Bunun sebeplerinden biri ifadenin dile getiriliş yollarının çeşitliliğidir. İfadeler çeşitli konulara ilişkin olabileceği gibi çeşitli şekillerde de dile getirilebilir. Radyo, televizyon yayınları da bir çeşit ifadenin dile getiriliş formu olduğundan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinden yararlanmaktadır[148]. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ifade hürriyetinin kapsadığı araçlara ilişkin olarak *"Oberschilck v. Austria''* adlı kararında, söz konusu hürriyetin kapsamının sadece konu ve anlam itibarıyla değil, araçlar yönüyle de olduğunu belirtmiştir[149]. İfadenin

144 **İnceoğlu,** s.55.
145 **Doğru / Nalbant,** s.182.
146 **Lopez Ostra v. Spain,** AİHM, Başvuru No: 16798/90, K.T. 09.12.1994, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-57905%22]}>, s.e.t. 26.09.2023.
147 **Appleby and Others v. The United**, AİHM, Başvuru No: 44306/98, K.T. 06.05.2003, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:[%22appleby%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-61080%22]}>, s.e.t. 26.09.2023.
148 **Çankaya / Yamaner Batur,** s.22.
149 **Oberschilck v. Austria,** AİHM, Başvuru No: 11662/85, K.T. 23.05.1991, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-57716%22]}>, s.e.t. 26.09.2023.

dile getirilişinde kullanılan araçlar ifade hürriyeti kapsamında değerlendirildiğinden, dergi, kitap, broşür, radyo, televizyon, internet gibi vasıtalarla aktarılan ifadeler Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. Maddesi kapsamındadır[150]. Yine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi "*Faber v. Hungary''* kararında politik görüşlerin sembolü olabilecek bayrak gibi unsurların düşünceyi açıklama yollarından biri olduğunu ifade ederek Sözleşmenin 10. maddesinden yararlanacağını belirtmiştir[151].

b. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde İfade Hürriyetinin Kapsamı

İfade hürriyetinin kapsamına çeşitli konulara ilişkin ifadeler girebilmektedir. Bu ifadelerin türüne göre ifade hürriyetinin kapsamı genişleyebilmektedir. Söz konusu ifadeler sanata, ticarete, bilime, siyasete, tarihi olaylara, değer yargılarına, ideolojilere ilişkin olabilmektedir[152].

İfade hürriyetinin koruduğu alana hangi tür ifadelerin gireceği normun sınırlarının tespiti için önemlidir. Bu kapsamda halkı kin ve düşmanlığa sevk edecek şekilde nefret içerikli, ayrıştırıcı, ırkçı nitelikteki ifadeler ifade hürriyetinin korumasından yararlanamamaktadır[153]. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrası yaşanan soykırım ve ırkçılığa dayalı gelişmeler Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin bu yönde içtihat geliştirmesinde etkili olmuştur. Anayasa Mahkemesi de nefret içerikli ifadeler konusunda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin içtihatlarına paralel bir yaklaşım sergilemektedir[154].

Demokratik düzeni ortadan kaldırmayı amaçlayan, tarihte var olan gerçekleri kabul etmeme gibi durumlara ilişkin ifadelerin Sözleşme'nin 10. maddesinden yararlanıp yararlanmayacağı tartışmalı bir konudur[155]. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, geçmişte yaşanmış olan belli başlı olayların varlığını kesin olarak kabul etmiştir. II. Dünya Savaşı zamanlarında yaşanan Yahudi soykırımı buna örnek olarak gösterilebilir[156]. Avrupa İnsan Mahkemesi'nin söz konusu soykırımla ilgili olarak verdiği *"Marais v. France''* adlı kararında, Yahudilerin sistematik olarak infazını gerçekleştirmek amacıyla kurulan

---

150 **Doğru / Nalbant,** s.183.
151 **Faber v. Hungary,** AİHM, Başvuru No: 40721/08, K.T. 24.07.2012, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-112446%22]}>, s.e.t. 26.09.2023.
152 **Doğru / Nalbant,** s.183.
153 **Tanör / Yüzbaşıoğlu,** s.18.
154 **Karan**, s.8.
155 **Doğru / Nalbant,** s.185.
156 **Doğru / Nalbant**, s.186.

Almanya'daki gaz odalarının mevcudiyetini sorgulayan makalenin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ana felsefesinde yer alan barış, adalet gibi temel değerlerle çeliştiğini belirtilerek, söz konusu ifadelerin ifade hürriyeti kapsamında değerlendirilemeyeceği belirtilmiştir[157].

Tarihte yaşandığı kesin olarak kabul edilmiş olaylarla ilgili bir başka örnek, *"Lehideux and Isorni v France''* kararına ilişkindir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, anılan kararında II. Dünya Savaşı zamanlarında Fransa'nın başında bulunan ve Nazilerle işbirliği yapan Vichy Fransası'nın lideri Mareşal Petain hakkında olumlu söylemler içeren gazeteyle ilgili olarak; söz konusu ifadelerin tarihi olayları reddetmediği, Nazi politikalarını desteklemediği, Mareşal Petain'in davranışlarını ulusunu kurtarmak için yapmış olduğu işbirliği olarak değerlendirdiği, bu sebeple uyuşmazlık konusu ifadelerin Sözleşme'nin 10. maddesindeki korumadan yararlanacağını belirtmiştir[158].

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bir başka tartışmalı konu olan demokratik düzeni ortadan kaldırmayı amaçlayan düşüncelerle ilgili olarak eski kararlarında ifade hürriyetini sınırlayıcı bir yorum yaparken, günümüzde daha çok özgürlükçü bir tutum sergilemektedir[159]. Bu kapsamda şiddet ve nefret boyutuna varmayacak şekilde tartışma programlarında demokrasi karşıtı rejimleri savunmanın, ifade hürriyeti kapsamında kaldığını değerlendirmiştir[160].

İfade türlerinden bir başkası da ahlaki veya inanç konularına ilişkin olanlardır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ahlak kavramının belirsiz oluşu ve sözleşme devletlerince ortak bir yapıya büründürülememesi sebebiyle taraf devletlere konuyla ilgili olarak geniş takdir yetkisi tanımıştır[161].

İfade hürriyeti yukarıda bahsedildiği üzere düşüncelerin insan zihninde oluşması ve ardından dış dünyaya aktarılması ve başka insanların da üretmiş olduğu ifadelere, fikirlere ulaşabilme unsurlarını kapsamaktadır. Ancak kişilerin fikirlerini beyan etmemesi diğer bir

---

157 **Marais v. France**, AİHM, Başvuru No: 31159/96, Aktaran: **Doğru / Nalbant,** s.186.

158 **Lehideux and Isorni v. France,** AİHM, Başvuru No: 839/1045, K.T. 23.09.1998, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-58245%22]}>, s.e.t. 27.09.2023.

159 **Doğru / Nalbant,** s.187.

160 **Müslüm Gündüz-Türkiye Davası,** AİHM**,** Başvuru No: 35071/97, K.T. 04.12.2003, < https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-165487%22]}>, s.e.t. 27.09.2023.

161 **İnceoğlu,** s.362.

ifadeyle susma hakkını kullanması da ifade hürriyetinin kapsamını oluşturmaktadır[162]. Bunun sebebi, herhangi bir konuyla ilgili olarak görüş ileri sürmemenin de bir ifade, tavır teşkil etmesidir.

B. İfade Hürriyetinin Sınırlandırılması

1. 1982 Anayasası'nda İfade Hürriyetinin Sınırlandırılması

Özgürlüklerin sınırlandırılması rejimi Anayasayla düzenleme altına alınmış olan temel hak ve hürriyetlerde kural olarak mümkündür. Mutlak olmayan haklarda bu kural geçerliyken, mutlak haklar sınırlandırılamaz. Anayasa'nın 25. maddesinde yer alan düşünce ve kanaat hürriyeti yine aynı Anayasa'nın 15. maddesinde[163] düzenlenen sert çekirdek haklar kategorisinde yer aldığından sınırlanamazken, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti mutlak bir hak niteliğinde olmadığından 26. maddede yer verilmiş olan sebeplere dayalı olarak sınırlandırılabilir[164]. Anayasa Mahkemesi de ifade hürriyetinin sınırlandırılmasına ilişkin olarak bir kararında:*"...20. Anayasa'nın 13. maddesinde hak ve özgürlüklerin sınırlanması düzenlenmiş ve "Temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması" başlıklı maddede "Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz." denilmiştir ... / 29... haberleşme hürriyeti ve ifade özgürlüğü mutlak ve sınırsız değildir. Anayasa'nın 22. ve 26. maddelerinin koruma altına aldığı haberleşme hürriyeti ve ifade özgürlüğü, bu maddelerde belirtilen sebeplerle Anayasa'nın temel ve hak özgürlüklerin sınırlanmasını düzenleyen 13. maddesindeki ölçütlere uygun olarak sınırlanabilir. Anılan maddeye göre temel hak ve özgürlüklere yönelik sınırlamalar ancak kanunla yapılabilir ve demokratik toplum düzeninin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamayacağı gibi hak ve özgürlüklerin özüne de*

---

[162] **Doğru / Nalbant,** s.183.

[163] **1982 Anayasası md. 15: "***Savaş, seferberlik veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlal edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir. Birinci fıkrada belirlenen durumlarda da, savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler dışında, kişinin yaşama hakkına, maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamaz; kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan dolayı suçlanamaz; suç ve cezalar geçmişe yürütülemez; suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz.''*

[164] **İnceoğlu,** s.373-374.

dokunamaz. / 30. 13. maddede öngörülen temel hak ve özgürlüklerin kanunla sınırlanması ölçütüne göre bir düzenlemenin yalnızca şeklî anlamda değil maddi anlamda da kanun şartlarını taşıması gerekir. Temel hak ve özgürlüklere ilişkin sınırlamaların kanunla düzenlenmesi bu haklara ve özgürlüklere keyfî müdahaleyi engelleyen ve hukuk güvenliğini sağlayan demokratik hukuk devletinin en önemli unsurlarından biridir.'' ifadelerine yer vermiştir[165].

Anayasa'nın 14. maddesinde düzenlenmiş olan temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılması yasağı ifade hürriyetinin kullanılmasında karşımıza çıkan maddelerden bir başkasıdır[166]. Bu maddede hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmasının sınırları olarak devletin bütünlüğü ve Cumhuriyetin bazı temel nitelikleri sayılmıştır[167]. Anayasa'nın 26. maddesinde de neredeyse aynı kavramlara yer verilerek ifade hürriyetinin sınırlandırılabileceği düzenlenmiştir.

Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin hangi sebeplere dayalı olarak sınırlandırılabileceği 26. maddede detaylı bir şekilde açıklanmıştır. 2001 Anayasa değişikliğinden sonra genel sınırlama sebeplerinin kalkmasıyla beraber düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetine getirilen sınırlamalar da fazlalaştırılmıştır[168].

Anayasa'nın 26. maddesinin 2. fıkrasında: *"Bu hürriyetlerin kullanılması, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.''* hükmüne yer verilmiştir. Anayasada yer alan sınırlama sebepleri soyut nitelikteki belirsiz kavramlar olup yargı içtihatlarıyla

---

[165] Anayasa Mahkemesi, E. 2015/76, K. 2017/153, T. 15.11.2017, < https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2017/153?EsasNo=2015%2F76>, s.e.t. 04.10.2023.

[166] **İnceoğlu,** s.373.

[167] **1982 Anayasası md. 14: "***Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbiri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz. Anayasa hükümlerinden hiçbiri, Devlete veya kişilere, Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz. Bu hükümlere aykırı faaliyette bulunanlar hakkında uygulanacak müeyyideler, kanunla düzenlenir.''*

[168] **İnceoğlu,** s.375.

somutlaştırılmaya ihtiyaç duymaktadır. Aynı zamanda belirtilen sınırlama sebepleri Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinin 2. fıkrasında[169] yer alan sınırlama sebepleriyle büyük benzerlik göstermektedir. İki metin arasındaki farklı noktalardan biri Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde sağlığın veya ahlakın korunması amacıyla ifade özgürlüğünün sınırlanabileceği düzenlenmişken, Anayasa'da bu sınırlama sebeplerine yer verilmemiştir[170].

Anayasa'nın 27. maddesinde ise bilim ve sanat hürriyetine ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir[171]. Bilimsel ve sanatsal alana dair söylemler de ifade özgürlüğü kapsamında incelenmesi gereken hususlardır. 27. maddede bu tarz ifadelerin kullanım sınırı çizilmiştir[172]. Bu sınıra göre bilim veya sanata yönelik ifadeler Anayasanın ilk üç maddesini ortadan kaldıracak şekilde olamaz.

a) Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılma Rejimi

Anayasa, temel hak ve hürriyetler ile devlet organlarını düzenleyen toplumsal bir metindir[173]. Temel hak ve hürriyetler Anayasa'da detaylıca düzenlenmesine karşın sınırsız değildir. Birtakım haklar mutlak hak olmakla birlikte çoğu hak Anayasa'da yer alan sınırlama rejimine tabidir.

Temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması anayasayla, kanunla, yargı eliyle olabilmektedir[174]. Hem 1982 Anayasasında hem de 1961 Anayasasında sınırlamanın ancak kanunla yapılabileceği düzenlenmiştir[175].

1982 Anayasası 1961 Anayasasına göre temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması konusunda daha az özgürlükçü bir yaklaşım sergilemiştir. 1982 Anayasasının ilk halinde

---

169 **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi md. 10/2:** "*Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir.''*

170 **İnceoğlu,** s.375.

171 **1982 Anayasası md. 27:** *"Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir. Yayma hakkı, Anayasanın 1 inci, 2 nci ve 3 üncü maddeleri hükümlerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılamaz. Bu madde hükmü yabancı yayınların ülkeye girmesi ve dağıtımının kanunla düzenlenmesine engel değildir.''*

172 **İnceoğlu,** s.376.

173 **Teziç, Erdoğan** (2021) Anayasa Hukuku, 25. Baskı, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, s.10.

174 **Tanör / Yüzbaşıoğlu,** s.147.

175 **Özbudun, Ergun** (2022) Türk Anayasa Hukuku, 22. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, s.109.

özel sınırlama sebeplerinin yanında genel sınırlama sebeplerine de yer verilmiştir[176]. Özel sınırlama sebepleri ilgili hürriyetin düzenlendiği maddede yer alan sebeplerdir. Genel sınırlama sebepleri ise çoğu hürriyet için getirilmiş ortak nitelikteki sınırlama sebepleridir. Bu nedenle genel sınırlama sebeplerinin 2001 yılında Anayasa'dan çıkartılmasıyla beraber temel hak ve hürriyetleri daha koruyucu bir tutum sergilenmiştir.

Anayasa'da yer alan temel hak ve hürriyetler düzenlendiği maddede çeşitli sınırlama sebepleriyle birlikte yer almıştır. Bu sınırlama sebepleri genellikle soyut nitelikte olmaktadır[177]. Örneğin, Anayasa'nın 26.maddesinde yer alan düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinde kamu düzeni, kamu güvenliği gibi kavramlar söz konusu hürriyeti sınırlayıcı sebepler olarak gösterilmiştir. Anılan kavramların kapsamı ve niteliği belirsiz olduğundan soyut nitelikteki kavramlardır. Ancak burada özgürlüğün kural, sınırlamanın istisna olduğu prensibinden yola çıkılarak söz konusu kavramlar dar yorumlanmalıdır.

Anayasa'da yer alan sınırlamalar somut nitelikte de olabilmektedir. Örneğin, Anayasa'nın 34. maddesinde yer alan toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı[178] kişilere istedikleri şekilde toplanma ve gösteri yapma hakkı vermemektedir. Toplumsal barışın ve kamu güvenliğinin tesisi temel hak ve hürriyetlere getirilen sınırlamanın amaçlarından olabilmektedir. Bu nedenle kişiler söz konusu haklarını silahsız ve saldırısız şekilde kullanmalıdır.

b) Sınırlamanın Kapsamı

Anayasa'nın 13. maddesinde: "*Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.''* hükmü yer

176 **Özbudun,** s.110.
177 **Tanör / Yüzbaşıoğlu,** s.147.
178 **1982 Anayasası md. 34:** *"Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.''*

almaktadır. Söz konusu maddede belirtildiği üzere özgürlükler sınırsız olmayıp belli sınırlamalara tabidir. Bunun ana sebeplerinden biri toplumsal düzenin korunması amacıdır.

Demokrasinin hakim olduğu bir sistemde temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması mümkünse de bu sınırlamaların belli kurallar dahilinde yapılması gerekmektedir[179]. Anayasa'nın 13. maddesinde belirtilen bu kurallar *"sınırlamanın sınırları''* olarak adlandırılmıştır[180].

i) Sınırlamanın Kanunla Yapılması

Anayasa'nın 13. maddesinde temel hak ve hürriyetlere getirilen sınırlamaların sadece kanunla yapılabileceği düzenlenmiştir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde demokratik toplum düzeninin gereği olarak sınırlamaların sadece kanunlarla düzenlenebileceği belirtilmiştir[181]. Anayasa Mahkemesi de *"Sevim Karat Eşki"* başvurusunda belirttiği üzere sınırlamanın sadece yasayla olabileceğini savunur[182].

Özgürlüklerin kanunlarla sınırlandırılmasının bir başka anlamı idarenin düzenleyici işlemleriyle sınırlamalar getirilememesidir. Yürütme organı normlar hiyerarşisinde kanunların altında bulunan yönetmelik, adsız düzenleyici işlemler gibi düzenleyici işlemleriyle özgürlüklere sınırlama getiremez[183].

İdare düzenleyici işlemleriyle temel hak ve hürriyetleri düzenleyebilirken, daha ileri bir aşamayı ifade eden ve ancak kanunla sınırlandırılabilen temel hak ve hürriyetleri sınırlandıramamaktadır. Anayasa'nın 104. maddesine göre Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kişi ve siyasi hak ve hürriyetleri düzenleyemez ancak sosyal ve ekonomik haklara ilişkin olarak düzenleme yapabilir[184]. Anayasa'nın 119. maddesine göre ise, olağanüstü hal dönemlerinde Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanlığı

---

179 **Gözler,** 2015, s.419.
180 **Gözler,** 2015, s.419.
181 **Tanör / Yüzbaşıoğlu,** s.158.
182 **Sevim Karat Eşki Başvurusu,** AYM, Başvuru No: 2013/2187, K.T. 19.12.2013, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/2187>, s.e.t. 25.10.2023.
183 **Gözler,** 2015, s.420.
184 **1982 Anayasası md. 104:** "…*Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleriyle dördüncü bölümde yer alan siyasi haklar ve ödevler Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenemez. Anayasada münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz…''*

kararnamesiyle kişi, siyasi, sosyal ve ekonomik haklara ilişkin olarak da düzenleme yapabilir[185].

Temel hak ve hürriyetlere getirilen sınırlamaların kanunla yapılmasının bir başka faydası da, kanunların belli usullerle yapılmasından ötürü idarenin düzenleyici işlemlerine göre toplumsal denetime daha açık olmasıdır[186]. Aynı zamanda kanunlar genel ve soyut nitelikli normlar olduklarından temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması açısından toplumsal bir eşitliği de sağlarlar[187].

Hukuk devleti ilkesinin gereği olarak temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılma rejimi hukuki güvenlik ve hukuki belirlilik ilkelerine uygun olmalıdır. Hukuki güvenlik ilkesine göre, hukuk kuralları önceden öngörülebilir olmalıdır[188]. Bu sayede kişiler önceden önceden belli olan yasalara karşı davranışlarını belirleyebilir. Hukuki belirlilik ilkesine göre de yasalar açık, kesin, herkes tarafından anlaşılabilir nitelikte olmalıdır[189]. Dolayısıyla, bir temel hak ve hürriyeti sınırlayan kanun da hukuki belirlilik ve hukuki güvenlik ilkelerine uygun olarak öngörülebilir, ulaşılabilir, açık ve kesin olmalıdır[190].

ii) Sınırlamanın Anayasa'nın Lafzına ve Ruhuna Aykırı Olmaması

Anayasa'nın maddelerinde yer alan düzenlemeler ile ilave güvenceler Anayasa'nın lafzını oluşturur[191]. Lafızdan kasıt Anayasa'yı okuduğumuzda aklımızda canlanan kısımdır. Anayasanın ruhuna göre daha somut verilere dayalıdır. Örneğin, Anayasa'nın düşünce ve kanaat hürriyeti başlıklı 25. maddesinde yer alan düşünce ve kanaatleri açıklamaya zorlanamama Anayasa'nın lafzıyla anlaşılabilecek bir sınırlamadır. Anayasanın ruhu ise daha soyut nitelikte olup Anayasanın bütününü ifade etmektedir. Anayasa'nın arka planında

---

185 **1982 Anayasası md. 119:** *"…Olağanüstü hallerde Cumhurbaşkanı, olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda, 104 üncü maddenin onyedinci fıkrasının ikinci cümlesinde belirtilen sınırlamalara tabi olmaksızın Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Kanun hükmündeki bu kararnameler Resmî Gazetede yayımlanır, aynı gün Meclis onayına sunulur..''*

186 **Gözler,** 2015, s.420.

187 **Gözler,** 2015, s.420.

188 Anayasa Mahkemesi, E: 2015/41, K: 2017/98, T: 04.05.2017, <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2017/98?EsasNo=2015%2F41>, s.e.t. 06.10.2023.

189 Anayasa Mahkemesi, E: 2015/41, K: 2017/98, T: 04.05.2017, <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2017/98?EsasNo=2015%2F41>, s.e.t. 06.10.2023.

190 **Tuğba Arslan Başvurusu,** AYM, Başvuru No: 2014/256, K.T. 25.06.2014, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/256>, s.e.t. 25.10.2023.

191 **Tanör / Yüzbaşıoğlu,** s.160.

yer alan temel prensipler maddelerde kendini tezahür ettirmektedir. Temel hak ve hürriyetlere getirilen sınırlamalar da Anayasa'nın lafzına ve ruhuna aykırı olmamalıdır.

iii) Demokratik Toplum Düzeninin Gerekleri

Temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasında uyulması gereken ölçütlerden bir başkası, söz konusu sınırlamanın demokrasinin egemen olduğu toplum yapısına uygun olmasıdır. Anayasa Mahkemesi söz konusu demokrasiyi bireyin önemli olduğu, hukuk devleti ilkesinin benimsendiği, çağdaş hürriyetçi demokrasi anlayışının egemen olduğu bir model olarak belirtmiştir[192]. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarında ise demokrasi çoğulcu, özgürlükçü ve kişilerin fikirlerini açıkça ifade edebildiği bir düzen olarak belirtilmiştir[193].

Çoğulcu demokrasilerde toplum çeşitli amaçlarla örgütlenebilmektedir. Sivil toplumun sesini dile getiren bu örgütler devlet yönetiminde etkili olabilmektedir[194]. Aynı zamanda ifade özgürlüğü gibi kavramlar toplumun gelişimini sağladığından oldukça önemlidir. Çoğulcu demokrasilerde de çoğunluğun seçtiği kişiler yönetimin başındadır ancak bu yönetim faaliyetlerini yerine getirirken azınlıkların hak ve hürriyetlerini gözetmek zorundadır[195].

iv) Öze Dokunmama

Hakkın özü hakkın varlığının devamını sağlayan, müdahale edildiği takdirde hakkı ortadan kaldırıcı nitelikteki temel unsurdur[196]. Öze dokunmama sınırlaması 1961 Anayasası zamanında önemli bir yer teşkil etmekteyken, 1982 Anayasası zamanlarının başında bu kavram Anayasa'ya dahil edilmemiştir[197]. Bunun temel sebebi olarak 1982 Anayasasının 1961 Anayasasına göre daha az özgürlükçü bir anlayış benimsemiş olması gösterilebilir.

1961 Anayasası zamanında Anayasa Mahkemesi, açıkça veya belli etmeden temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldıran veya özgürlüklerin gerekliliklerinin yerine getirilmesine

---

192 Anayasa Mahkemesi, E: 1985/8, K: 1986/27, T: 26.11.1986, Aktaran: **Özbudun,** s.118.

193 **Handyside v. The United Kingdom,** AİHM, Başvuru No: 5493/72, K.T. 07.12.1976, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-57499%22]}>, s.e.t. 26.09.2023.

194 **Özbudun,** s.40.

195 **Gözler,** 2015, s.264.

196 **Özbudun,** s.116.

197 **Tanör / Yüzbaşıoğlu,** s.163-164.

engel olan sınırlamaların hakkın özüne dokunacağını belirtmiştir[198]. Son dönemlerde ise Anayasa Mahkemesi, hakkın özüne dokunan sınırlamaları temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasını imkansız hale getiren veya işlevini yitirmesine yol açacak şekildeki kısıtlamalar olarak yorumlamıştır[199].

v) Ölçülülük İlkesi

Ölçülülük ilkesi, temel hak ve hürriyetlere getirilen sınırlamalar ile elde edilmek istenen sonuç arasında denge gözetilmesi gerektiğini ifade etmektedir[200]. Hem Anayasa Mahkemesi hem Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarında ölçülülük prensibi, üç bileşenden oluşmaktadır. Bunlar elverişlilik, orantılılık ve gerekliliktir[201]. Bu üç bileşen temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasında amaç ile araç arasındaki ilişkileri belirtmektedir.

Elverişlilik ilkesine göre, temel hak ve hürriyetlere getirilen sınırlamaların gerçekleştirilmek istenen amaca fayda sağlaması gerekir[202]. Söz konusu sınırlama amacın gerçekleşmesine hizmet etmiyorsa elverişli değildir. Gereklilik ilkesine göre, sınırlamayla elde edilmek istenen amaca birden fazla yolla ulaşılabildiğinde bu yollardan en az hürriyeti kısıtlayıcı olanı seçmek gerekir[203]. Orantılılık ilkesi de sınırlamayla amaç arasında ölçülü bir oran olması gerektiğini ifade eder.

Anayasa Mahkemesi *"Tansel Çölaşan''* başvurusunda ölçülülük ilkesinin kamu yararını hedeflediğini ancak getirilen sınırlamanın temel hak ve hürriyetleri mümkün olan en az şekilde kısıtlaması ve kamu yararı ile bireysel yarar arasında makul bir dengenin kurulması gerektiğini belirtmiştir[204].

---

198 Anayasa Mahkemesi, E: 1962/208, K: 1963/1, T: 04.01.1963, Aktaran: **Özbudun,** s.116.

199 Anayasa Mahkemesi, E: 2013/108, K: 2014/15, T: 29.01.2014, <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2014/15?EsasNo=2013%2F108>, s.e.t. 08.10.2023.

200 **Tanör / Yüzbaşıoğlu,** s.164.

201 **Şenol Özdemir Başvurusu,** AYM, Başvuru No: 2018/14133, K.T. 11.05.2023, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/14133>, s.e.t. 08.10.2023.

202 **Gözler,** 2015, s.421.

203 **Gözler,** 2015, s.421-422.

204 **Tansel Çölaşan Başvurusu,** AYM, Başvuru No: 2014/6128, K.T. 07.07.2015, < https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/6128>, s.e.t. 09.10.2023.

2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde İfade Hürriyetinin Sınırlandırılması

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde yer alan her hak ve hürriyet mutlak nitelikte olmayıp bazı haklar ve hürriyetler sınırlama ve istisnalara tabidir[205]. İfade hürriyeti sınırlama rejimine tabi olan haklardandır. Sözleşmenin 10. maddesinde düzenlenen ifade hürriyeti ile ilgili olarak maddenin ikinci fıkrasında yer alan olan ve tahdidi olarak belirlenen sınırlama sebepleriyle ifade hürriyeti meşru amaçlar doğrultusunda sınırlandırılabilir[206].

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde yer alan hak ve hürriyetlere getirilen sınırlamaların incelenmesi birtakım kriterler gözetilerek yapılmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi hak ve hürriyetlere yapılan müdahaleleri kanunilik, meşru amaç, demokratik toplum düzeninin gereklilikleri unsurlarına bakarak incelemektedir[207]. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi yapılan müdahaleleri incelerken geniş kapsamlı yorum yapmaktadır[208]. Örneğin, ifade hürriyetine yapılan müdahaleleri sadece yayın süresince değerlendirmemekte, yayın sonraki süreci de değerlendirme kapsamına almaktadır[209].

a) Sınırlamanın Kanuna Dayanması

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde yer alan hak ve hürriyetlere getirilen sınırlamalar devletlerin kendi iç hukukunda yasayla düzenlenmiş olmalıdır[210]. Bu kural, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 8 ila 11. maddeleri açısından ortak olarak düzenlenmiş bir şarttır[211].

Hukuk devletinin gereği olarak hukuki güvenlik ve hukuki belirlilik ilkeleri vardır. Bu ilkelere göre hukuk normları önceden öngörülebilir, herkesin anlayacağı dilde, açık, kesin ve net olmalıdır[212]. Hak ve hürriyetlere getirilen sınırlamalar ciddi boyutta olan müdahaleler olduğundan kişilerin önceden belirli olan sınırlamaları bilmesi ve idarenin de

---

205 **Gözübüyük / Gölcüklü / Saygılı**, s.362-363.
206 **İnceoğlu,** s.369.
207 **Gözübüyük / Gölcüklü / Saygılı**, s.363.
208 **İnceoğlu,** s.370.
209 **İnceoğlu,** s.370.
210 **Gözübüyük / Gölcüklü / Saygılı**, s.365.
211 **Doğru / Nalbant,** s.227.
212 Anayasa Mahkemesi, E: 2015/41, K: 2017/98, T: 04.05.2017, <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2017/98?EsasNo=2015%2F41>, s.e.t.15.10.2023.

bu konudaki keyfiliğinin önlenmesi açısından kanunilik prensibi büyük önem arz etmektedir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenmiş olan yasa ifadesi sadece yasama organının çıkarmış olduğu genel ve soyut nitelikte olan normları değil, idarenin düzenleyici işlemlerini de kapsamaktadır[213]. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin *"Sunday Times v. The United Kingdom''* kararında belirttiği üzere, yazılı olmayan hukuk kaynakları da yine bu kapsamdadır[214]. Yasa ifadesinin yazılı ve yazılı olmayan hukuk kurallarını kapsaması sebebiyle kanunilik ölçütüne hukukilik ölçütü de denilmektedir[215].

Yasa kapsamında kalan tüm hukuk kuralları kişilerin rahatlıkla erişebilecekleri ve içeriğini kavrayabilecekleri şekilde olmalıdır[216]. Başka bir ifadeyle hukuken öngörülebilir ve belirli olan bir normla hak ve hürriyetler sınırlandırılabilir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi *"Müller and Others v. Switzerland''* kararında bu hususa değinmiş ve belirlilik ilkesini kanunun zorunlu koşulu olarak değerlendirmiştir[217].

b) Sınırlamanın Meşru Amaçlara Uygun olması

İfade hürriyetine getirilen sınırlamalar Sözleşme'nin 10. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan sınırlama sebeplerine uygun olmalıdır. Özgürlük kural, sınırlama istisna olduğundan buradaki sınırlama sebepleri genişletilemez. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi sınırlama sebeplerini dar yoruma tabi tutarak yorumlamaktadır[218].

İfade hürriyetine ilişkin sınırlama sebeplerinin düzenlendiği Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinin 2. fıkrasında: *"Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve*

---

213 **Gözübüyük / Gölcüklü / Saygılı**, s.366.

214 **Sunday Times v. The United Kingdom,** AİHM, Başvuru No: 6538/74, K.T. 26.04.1974, <https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-57584%22]}>, s.e.t 15.10.2023.

215 **İnceoğlu,** s.370.

216 **Gözübüyük / Gölcüklü / Saygılı**, s.366.

217 **Müller and Others v Switzerland**, AİHM, Başvuru No: 10737/84, K.T. 24.05.1988, <https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-57487%22]}>, s.e.t. 15.10.2023.

218 **Doğru / Nalbant,** s.228.

haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir.'' hükmüne yer verilmiştir. Maddeden de anlaşılacağı üzere sınırlama sebepleri kamu güvenliği, kamu düzeni, ahlak gibi somutlaştırılmaya muhtaç kavramlardan oluşmaktadır. Maddede yer alan sınırlama sebepleri Sözleşme'nin 8,9 ve 11. maddelerinde yer alan sınırlama sebepleriyle büyük benzerlik göstermektedir[219]. Aynı zamanda Anayasa'nın 26. maddesinin ikinci fıkrasında da benzer düzenlemelere yer verilmiştir.

Anayasa'yla Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin ifade hürriyeti konusunda getirdiği sınırlama sebepleri bazı sebepler yönünden aynıyken bazı sebepler yönünden farklıdır. Örneğin iki metin kamu düzeni, kamu güvenliği, suç işlenmesinin önlenmesi, başkalarının şöhret ve haklarının korunması gibi sebepler yönünden tamamen aynıyken; sağlık veya ahlakın korunması sebebi açısından farklılaşmaktadır.

i) Kamu Düzeninin Sağlanması ve Suç İşlenmesinin Önlenmesi

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi *"Engel and Others v. The Netherlands''* kararında kamu düzeni kavramını sadece toplumun tamamını kapsayan bir düzen olarak değil, belli toplulukların kendi mekanizmasında da var olan bir düzen olarak değerlendirmiştir[220]. Buna göre hapishanelerde, ordularda meydana gelebilecek düzensizlikleri önlemek amacıyla ifade özgürlüğü sınırlandırılabilir.

ii) Ulusal Güvenlik

Ulusal güvenlik, net olarak tanımı yapılamayan soyut bir kavram olduğundan somut olaya göre yorumlanmalıdır. Birtakım önemli bilgilerin ifşa edilmesi, yayılması toplumun ortak menfaatini zedeleyici nitelikte olabilir. Bunun önüne geçebilmek için diğer bir ifadeyle ulusal güvenliği korumak için ifade özgürlüğüne sınırlamalar getirilebilir.

Ulusal güvenliğin korunması sebebiyle ifade hürriyetine getirilen sınırlamalarla ilgili olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi "*Vereniging Weekblad Bluf! v. The Netherlands''*

[219] **Doğru / Nalbant,** s.228.
[220] **Engel and Others v. The Netherlands,** AİHM, Başvuru No: 5370/72, K.T. 08.06.1976, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-57479%22]}>, s.e.t. 17.10.2023.

kararında, istihbarat teşkilatlarının genel yapısı ile ilgili bilgi veren ve yıllar önce hazırlanmış, gizli kategorisinde yer almayan, toplumun önemli bir kısmına da ulaşmış olan raporun yer aldığı derginin toplatılmasını; söz konusu derginin kitlelere ulaşmış olduğu, gizli olmadığı, uzun zaman önce yazıldığı, özel bilgiler içermediği gerekçeleriyle dava konusu uyuşmazlıkta ifade hürriyetinin ihlal edildiğine hükmetmiştir[221]. AİHM, anılan kararda dergide yer alan bilgilerin içeriğini gizlilik noktasında değerlendirmiştir. Ulusal güvenlik söz konusu olduğunda, istihbarata ilişkin bilgilerin ülke çıkarları için gizli tutulması gerekmektedir. Bu doğrultuda dava konusu dergide yer alan bilgiler gizlilik içermediğinden, derginin yayınlanmasında bir sakınca yoktur. Bu nedenle derginin toplatılması yaptırımı ifade hürriyetine aykırılık oluşturmaktadır.

iii) Sağlığın veya Ahlakın Korunması

Sağlığın korunması sebebiyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi önüne gelen çok fazla uyuşmazlık olmamakla birlikte konu da kapsam itibarıyla tartışmalı değildir[222]. Ahlak ise soyut, değişken, kapsamı net olarak saptanamayan ve tartışmalara açık bir unsur olduğundan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin bu konuda daha kapsamlı bir içtihadı mevcuttur[223].

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, müstehcen olduğu iddiasıyla bir kitap hakkında yerel mahkeme tarafından verilen el koyma ve imha kararının ifade hürriyetini ihlal ettiği iddiasına ilişkin "*Handyside v The United Kingdom''* davasında, ihlal iddiasını kanunilik, demokratik toplum düzeninin gerekleri ve meşru amaç ölçütleri doğrultusunda incelemiş ve söz konusu müdahalenin ulusal hukukta var olan bir yasaya dayandığı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinin 2. fıkrasında yer alan meşru amaçlardan biri olan ahlakı korumaya yönelik olduğu ve ayrıca demokratik toplum düzeninin gerekliliklerine uygun da bir müdahale olduğu gerekçesiyle ifade hürriyetinin ihlal edilmediği sonucuna varmıştır[224].

Ahlak konusunun belirsizliği ve toplumdan topluma göre değişen yapısı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ni bu konuda değerlendirme yapmaya taraf devletlerinin yetkili

---

[221] **Vereniging Weekblad Bluf! v. The Netherlands**, AİHM, Başvuru No: 16616/90, K.T. 09.02.1995, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-57915%22]}>, s.e.t. 17.10.2023.

[222] **Doğru / Nalbant,** s.230.

[223] **Doğru / Nalbant,** s.230.

[224] **Handyside v. The United Kingdom,** AİHM, Başvuru No: 5493/72, K.T. 07.12.1976, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-57499%22]}>, s.e.t. 18.10.2023.

olduğu anlayışına yöneltmiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, ahlakı koruma amacıyla ifade hürriyetine yapılan müdahaleleri incelerken, taraf devletlerin takdir yetkilerinin fazla olduğunu belirtmiştir[225].

Ahlakı koruma amacına ilişkin bir başka uyuşmazlıkta Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, insanla hayvan arasında olan cinsel ilişkinin tasvir edildiği tabloların el konulma ve sergiden çıkarılma işlemleri sebebiyle ifade hürriyetinin ihlal edildiği iddiasına ilişkin *"Müller and Others v Switzerland"* davasında, taraf devlet İsviçre'nin konuyla ilgili ahlak anlayışına önem vermiş ve İsviçre halkının ortalama bir vatandaşının ahlakına aykırı olarak nitelendirilen tablolarla ilgili olarak verilen kararların ifade hürriyetini ihlal etmediğine hükmetmiştir[226]. Burada AİHM ahlak anlayışının tespitini yaparken taraf devlet özelinde bir değerlendirme yapmıştır. Mahkeme'nin, burada dikkat ettiği nokta o ülkenin ortalama bir vatandaşının benimsemiş olduğu ahlak anlayışıdır. Buna göre toplumun uç kesimlerinin veya azınlıklarının ya da daha farklı ulusların benimsemiş olduğu ahlak anlayışı ifade hürriyetinin sınırlandırılması yönünden önem arz etmemektedir. Mahkeme ahlakın tespitinde daha kültürel ve geleneksel bir anlayış benimsemiştir.

iv) Başkalarının Şöhret ve Haklarının Korunması

Şöhret ve itibarın korunması hakkı ile ifade hürriyeti zaman zaman birbiriyle çatışabilmektedir. Buna ilişkin bir uyuşmazlık konusu geldiğinde, yargı organları tarafından yapılması gereken iki hak arasında hakkaniyete uygun bir şekilde denge kurmak olmalıdır.

Başkalarının şöhret ve haklarının korunmasında şöhret ve hakkı korunacak kişinin sıfatı önem taşımaktadır. Örneğin, topluma mal olmuş, kamuoyunun gözü önünde bulunan siyasetçilere yöneltilen ifadelerde, ifade hürriyeti geniş bir biçimde yorumlanmaktadır[227]. Siyasetçilere yönelik eleştiriler kamu görevlilerine yönelik eleştirilere göre daha geniş yorumlanırken hükümete getirilen eleştirilere göre daha dar kapsamlı yorumlanmaktadır[228]. Bunun sebebi olarak milletin vekili olan, yönetimde söz sahibi olan kişilerin fikir ve

[225] **Handyside v. The United Kingdom,** AİHM, Başvuru No: 5493/72, K.T. 07.12.1976, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-57499%22]}>, s.e.t. 18.10.2023.
[226] **Müller and Others v. Switzerland**, AİHM, Başvuru No: 10737/84, K.T. 24.05.1988, <https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-57487%22]}>, s.e.t. 18.10.2023.
[227] **Doğru / Nalbant,** s.232-233.
[228] **İnceoğlu,** s.371.

davranışlarının eleştirilmesinin demokratik ve gelişmiş bir toplum yapısına katkı sağlayacağı düşüncesi gösterilebilir.

c) Sınırlamanın Demokratik Toplum Gerekliliklerine Uygun Olması

Demokratik toplum düzeni Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde yer alan hak ve hürriyetlerin var olabilmesi için gereken temel koşullardan biridir[229]. Demokratik toplum kavramı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarına göre, çoğulculuk anlayışını, insan haklarının güvence altına alınmasını ve korunmasını, hukuk devletini, açık fikirlilik ve hoşgörüyü kapsamaktadır[230].

Demokratik toplum gerekliliği kriterinde temel unsur ifade hürriyetine yapılan müdahalenin gerekliliğinin nasıl saptanacağıyla ilgilidir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi gerekliliği, müdahaleyi zorunlu kılan toplumsal ihtiyaç olarak ifade etmiştir[231]. Aynı zamanda söz konusu müdahale orantılılık ilkesine de uygun olmalıdır[232]. Bu kapsamda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi uyuşmazlıkları ifade hürriyetine yapılan müdahale ile sağlanmak istenen amaç arasındaki orana, ölçülülüğe, adil bir dengeye bakarak denetlemektedir[233]. Anayasa Mahkemesi de ifade hürriyetine yapılan müdahalelerin zorunlu toplumsal ihtiyaç ve orantılılık prensiplerine uygun bir şekilde gerekçeli olarak açıklanması gerektiğini, aksi halde söz konusu müdahalenin demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olacağını ifade etmiştir[234].

---

229 **Erdoğan,** 2023**,** s.24.

230 **Jersild v. Denmark,** AİHM, Başvuru No: 15890/89, K.T. 23.09.1994, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-57891%22]}>, s.e.t. 04.10.2023., **Vogt v. Germany,** AİHM, Başvuru No: 17851/91, K.T. 26.09.1995, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:[%22vogt%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-58012%22]}>, s.e.t. 24.10.2023.

231 **Gözübüyük / Gölcüklü / Saygılı**, s.368.

232 **Bekir Coşkun Başvurusu,** AYM, Başvuru No: 2014/12151, K.T. 04.06.2015, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/12151>, s.e.t. 21.10.2023.

233 **Gözübüyük / Gölcüklü / Saygılı**, s.369.

234 **Bekir Coşkun Başvurusu,** AYM, Başvuru No: 2014/12151, K.T. 04.06.2015, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/12151>, s.e.t. 21.10.2023.

III. İfade Hürriyetinin Görünümü Olarak Kitle İletişim Hürriyeti

A. Genel Olarak Kitle İletişim Hürriyeti

İnsan, sosyal ilişkilerde bulunan ve bu sayede toplumsal düzen inşa eden bir canlı olduğundan iletişimin insan hayatındaki yeri zaruri ve önemlidir[235]. İletişim karşılıklı olarak şahıslar arasında olabileceği gibi, birden fazla kişiden oluşan bir kitleye, kitle iletişim araçlarıyla aktarılan duygu, düşünce, bilgi şeklinde de olabilmektedir[236]. Bahsettiğimiz bu son haldeki iletişim türü kitle iletişim olarak adlandırılmaktadır.

Kitle iletişim araçları basın, radyo, televizyon, internet, ses bantları gibi çeşitli iletişim araçlarından meydana gelmektedir[237]. Söz konusu araçlar bazı özelliklerine ve ortaya çıkış tarihlerine göre farklılık göstermektedir. Tarihsel olarak basın en eskisi olmakla beraber, daha hızlı biçimde bilgiye ulaşmamızı sağlayan internet ve televizyon günümüzde daha yaygın olarak kullanılmaktadır[238]. Kitle iletişim araçlarının ortak özellikleri ise halkın bilgilendirilebilmesini sağlamak, toplumsal bir algı oluşturmak ve iktidarın denetimini gerçekleştirmektir[239].

Bilgi, fikir ve görüşlere kitle iletişim araçlarıyla özgürce ulaşılabilmesi ve bunların yine aynı şekilde aktarılabilmesi veya yayımlanabilmesi ise kitle iletişim hürriyetini oluşturmaktadır[240]. Aynı zamanda bilgi, fikir ve görüşleri serbest bir şekilde yorumlayıp eleştirilebilme de bu kapsamdadır[241].

Anayasa'nın 26. maddesinde belirtildiği üzere düşünce ve kanaatler her türlü yolla ifade edilebilmektedir. Kitle iletişim hürriyeti de kitle iletişim araçlarıyla düşünce, bilgi ve görüşlere özgürce ulaşılabilmesini ve bunların aktarılabilmesini sağladığından ifade

---

235 **Yılmaz, Pınar** (2011) 'Görsel İşitsel Medyada İfade Hürriyeti ve Sınırlandırılması' (Üst Kurul Uzmanlık Tezi), Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, s.33.
236 **Salihpaşaoğlu, Yaşar** (2007) Türkiye'de Basın Özgürlüğü, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, s.23.
237 **Yılmaz, Pınar,** s.34.
238 **Yılmaz, Pınar,** s.35-36.
239 **Yılmaz, Pınar,** s.36.
240 **İçel, Kayıhan / Ünver, Yener** (2005) Kitle Haberleşme Hukuku, İstanbul, Beta Yayınları, s.22.
241 **Zengi, Utku Ufuk** (2014) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Kitle İletişim Özgürlüğü, 1. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, s.34.

hürriyetinin bir görünümüdür[242]. Aynı zamanda kitle iletişim hürriyeti basın hürriyeti, radyo-televizyon hürriyeti gibi hürriyet türlerinden oluşmaktadır[243].

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi *"Oberschilck v Austria''* kararında, ifade hürriyetinin ifadeleri iletmeye yarayan araçları da kapsadığını belirtmiştir[244]. İfadelerin iletilmesinde kullanılan araçlar ifade hürriyeti kapsamında değerlendirildiğinden, dergi, kitap, broşür, radyo, televizyon, internet gibi vasıtalarla aktarılan ifadeler Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesi kapsamındadır[245].

B. Basın Hürriyeti

1. Basın Hürriyetinin Tanımı ve Kapsamı

Basın sözcüğü Türk Dil Kurumunun sözlüğünde *"Gazete, dergi gibi belirli zamanlarda çıkan yazılı yayınların bütünü; matbuat''* olarak tanımlanmaktadır[246]. Türk Dil Kurumunun tanımladığı şekilde basın sadece yazılı kaynakları içermektedir. Ancak büyük değişimlerin ve gelişimlerin yaşandığı çağımızda radyo, televizyon, internet gibi yeni alanların ortaya çıkmasıyla beraber basın kavramı da bu yeni alanları kapsayacak şekilde kullanılmaya başlanmıştır[247]. Radyo ve televizyon hürriyetinin de basın hürriyetinin alt kategorisi olduğu[248] kabul edilerek bu alandan doğan hukuki uyuşmazlıklar basın özgürlüğü ilkeleri çerçevesinde çözümlenmektedir.

5317 sayılı Basın Kanunu'nun 3. maddesinde basın hürriyetiyle ilgili olarak *"Basın özgürdür. Bu özgürlük; bilgi edinme, yayma, eleştirme, yorumlama ve eser yaratma haklarını içerir. Basın özgürlüğünün kullanılması ancak demokratik bir toplumun gereklerine uygun olarak; başkalarının şöhret ve haklarının, toplum sağlığının ve ahlâkının, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği ve toprak bütünlüğünün korunması, Devlet sırlarının açıklanmasının veya suç işlenmesinin önlenmesi, yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması amacıyla sınırlanabilir.''* ifadelerine yer verilmiştir. Basın

---

242 **İçel / Ünver,** s.22.
243 **Gedik, Ömer** (2008) Türkiye'de Kitle İletişim Özgürlüğü, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, s.33.
244 **Oberschilck v. Austria,** AİHM, Başvuru No: 11662/85, K.T. 23.05.1991, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-57716%22]}>, s.e.t. 28.10.2023..
245 **Doğru / Nalbant,** s.183.
246 Türk Dil Kurumu Sözlüğü**,** basın**, <** https://sozluk.gov.tr/>, s.e.t. 30.10.2023.
247 **Zengi,** s.36.
248 **Doğru / Nalbant,** s.213.

hürriyeti haber, görüş ve fikirlere özgür bir şekilde ulaşılabilmesi, bunların eleştirilebilmesi ve yayınlanarak kitlelere aktarılabilmesi olarak tanımlanabilir[249]. Basın hürriyeti tanımından da anlaşılacağı üzere bu hürriyet hem haber ve fikirleri yayınlayanların hem de bunlara ulaşanların haklarını koruma altına almaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin *"Lingens v Austria"* kararında değindiği üzere, toplumsal ve bireysel gelişimin sağlanmasına katkı sağlayan basın hürriyetinin kapsamında yer alan haber, görüş ve fikirlere ulaşabilme hakkı, demokratik toplum düzeninin gerekliliklerindendir[250]. Bu sayede halk yönetim hakkında bilgi sahibi olabilir ve gerekli önlemleri alabilir. Bunun yanında basının toplumsal yarara ilişkin konularda bilgi verme vazifesi vardır[251]. Siyasete ilişkin programlar bu kapsamda yer alır.

Basın hürriyeti kapsamında yer alan diğer bir hak olan haber, fikir ve görüşleri yayma hakkı bireylerin bilgiye ulaşıp değerlendirme yapabilmesinde rol oynamaktadır. Demokratik bir hukuk devletinin gereği olan bu durum bireylerin gelişimine katkıda bulunduğu kadar toplumsal düzeninin sağlıklı bir şekilde işlemesine de yardımcı olur.

2. 1982 Anayasasında Basın Hürriyeti

Basın hürriyeti diğer kitle iletişim hürriyetlerine nazaran Anayasal olarak düzenlenmiş bir özgürlük türüdür. Bunun temel sebebi yazılı basının tarihinin radyo ve televizyonun icadına göre daha eski tarihli olan matbaanın icadına dayanmasıdır[252].

Basın hürriyeti Anayasa'da gazete, dergi gibi yazılı eserlerle ilgili olarak ele alınmıştır[253]. Bu nedenle radyo ve televizyon alanına tam anlamıyla uygun olmadığı söylenebilir. Nitekim iki alan arasında çeşitli farklılar mevcuttur. Örneğin, basında bireyler istedikleri dergi, gazete, kitap gibi ürünleri seçip, bunlar üzerinde mola vererek aktif olarak üzerinde düşünme fırsatı elde ederken televizyon izleyicisi programın etkisine aralıksız

---

249 **Dönmezer, Sulhi / Bayraktar, Köksal** (2016) Basın Hukuku, 6. Baskı, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, s.49.

250 **Lingens v. Austria,** AİHM, Başvuru No: 9815/82, K.T. 08.07.1986, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-57523%22]}>, s.e.t. 03.11.2023.

251 **Lingens v. Austria,** AİHM, Başvuru No: 9815/82, K.T. 08.07.1986, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-57523%22]}>, s.e.t. 03.11.2023.

252 **Dönmezer / Bayraktar,** s.50.

253 **İnceoğlu,** s.367.

olarak maruz kalabilmektedir[254].Bir başka farklılık da radyo ve televizyon yayınlarını denetleyen Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun olmasıdır. Radyo ve televizyon alanında olan kontrol ve denetimin yoğunluğu ise ülkeden ülkeye göre değişiklik göstermektedir.

Anayasa'nın basın ve yayımla ilgili hükümleri 28 ila 32. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Anayasa'nın *"Basın hürriyeti''* başlıklı 28. maddesinde: *"Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz. Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır. Basın hürriyetinin sınırlanmasında, Anayasanın 26 ve 27' nci maddeleri hükümleri uygulanır. Devletin iç ve dış güvenliğini, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü tehdit eden veya suç işlemeye ya da ayaklanma veya isyana teşvik eder nitelikte olan veya Devlete ait gizli bilgilere ilişkin bulunan her türlü haber veya yazıyı, yazanlar veya bastıranlar veya aynı amaçla, basanlar, verenler, bu suçlara ait kanun hükümleri uyarınca sorumlu olurlar. Tedbir yolu ile dağıtım hakim kararıyla; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle önlenebilir. Dağıtımı önleyen yetkili merci, bu kararını en geç yirmidört saat içinde yetkili hakime bildirir. Yetkili hakim bu kararı en geç kırksekiz saat içinde onaylamazsa, dağıtımı önleme kararı hükümsüz sayılır. Yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için, kanunla belirtilecek sınırlar içinde, hakim tarafından verilen kararlar saklı kalmak üzere, olaylar hakkında yayım yasağı konamaz. Süreli veya süresiz yayınlar, kanunun gösterdiği suçların soruşturma veya kovuşturmasına geçilmiş olması hallerinde hakim kararıyla; Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, milli güvenliğin, kamu düzeninin, genel ahlakın korunması ve suçların önlenmesi bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle toplatılabilir. Toplatma kararı veren yetkili merci, bu kararını en geç yirmidört saat içinde yetkili hakime bildirir; hakim bu kararı en geç kırk sekiz saat içinde onaylamazsa, toplatma kararı hükümsüz sayılır. Süreli veya süresiz yayınların suç soruşturma veya kovuşturması sebebiyle zapt ve müsaderesinde genel hükümler uygulanır. Türkiye'de yayımlanan süreli yayınlar, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Cumhuriyetin temel ilkelerine, milli güvenliğe ve genel ahlaka aykırı yayımlardan mahkum olma halinde, mahkeme kararıyla geçici olarak kapatılabilir. Kapatılan süreli yayının açıkça devamı niteliğini taşıyan her türlü yayın yasaktır; bunlar hakim kararıyla toplatılır''* hükmü yer almaktadır. Anılan maddede ifade hürriyetinin özel bir görünümü olan basın hürriyetinde devletin temel

[254] **Dönmezer / Bayraktar,** s.16.

hak ve hürriyetlerin korunması noktasında alması gereken tedbirler, yapması gereken denetimler ve uygulamalar anlamına gelen devletin pozitif yükümlülüğü düzenlenmiştir[255]. Söz konusu maddeye göre devlet basın hürriyetinin gerçekleşmesi amacıyla gerekli önlemleri alır. Ayrıca Anayasa Mahkemesi *"Emin Aydın"*[256] ve *"Youtube LLC Corporation Service Company ve Diğerleri"*[257] kararlarında basının devlet faaliyetlerinin denetlenmesini sağladığına dikkat çekmiştir.

Anayasa'nın 28. maddesinde yer aldığı üzere basın hürriyetinin sınırlama sebeplerinde 26. ve 27. maddelere gönderme yapılmıştır. Buna göre basın hürriyeti düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlama sebepleri olan kamu düzeni, milli güvenlik, başkalarının özel hayatının korunması gibi sebeplerle sınırlandırılabilir.

3. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Basın Hürriyeti

Demokratik tolum düzeninde halkın haberlere ulaşabilmesi, kamusal nitelikteki tartışmalara katılabilmesi basın yoluyla gerçekleştiğinden basının toplumu etkileyici rolü büyüktür. Basının söz konusu öneminden ötürü basın hürriyetine getirilen sınırlandırılmalarda devletlerin takdir yetkisi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından demokratik toplum düzeni gerekleriyle incelenmektedir[258].

Çağdaş demokrasilerin olmazsa olmaz koşulu olan çoğulculuğun gerçekleşebilmesi için görsel-işitsel medyanın özgür olması önemli bir koşuldur. Günümüzde yazılı basına göre radyo-televizyon alanı daha yaygın ve etkili olduğundan devlet yönetiminin durumunun öğrenilmesi ve bunun sonucunda eleştiri yapılabilmesi, bu alanın devlet tekelinde olmaması, farklı kanalların medyada varolabilmesine izin verilmesi, yayınlarda çeşitli siyasi fikirleri temsil eden görüşlerin özgürce tartışılabilmesi önem arz etmektedir[259]. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin *"Manole and Others v Moldova"* kararında da belirttiği üzere demokratik toplum düzeninde kamusal yarar sağlayan siyasi tartışmalar ve hükümetin eleştirilebilmesi

[255] **İnceoğlu,** s.365.
[256] **Emin Aydın Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2013/2602, K.T.23.01.2014, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/2602>, s.e.t. 03.11.2023.
[257] **Youtube LLC Corporation Service Company ve Diğerleri Başvurusu,** AYM**,** Başvuru No: 2014/4705, K.T. 29.05.2014, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/4705>, s.e.t. 03.11.2023.
[258] **Doğru / Nalbant,** s.207.
[259] **Doğru / Nalbant,** s.213.

mümkün olmalıdır[260]. Demokratik bir düzende hükümetlerin denetimi sadece devlet organları tarafından yapılmayıp, sivil toplum kuruluşları ve basın tarafından da yapılmalıdır[261].

C. Radyo ve Televizyon Hürriyeti

Teknolojik gelişmelerle beraber iletişim yollarında da çeşitli gelişmeler olmuştur. İlk zamanlarda dumanla olan haberleşme zaman içinde elektrikli telgraf, telefon ve radyonun icadıyla birlikte giderek ilerleme göstermiştir[262]. 1920'li yıllarda ABD ve Avrupa'da radyo yayıncılığının temeli atılmıştır[263]. Ülkemizde de yine aynı dönemde Türk Telsiz Telefon Anonim Şirketi'yle birlikte radyo yayınları başlamıştır[264]. İlk zamanlarda devlet tekelinde olan radyo yayıncılığı daha sonraki zamanlarda özelleşmiştir[265].

Radyo yayıncılığından sonra televizyon yayıncılığı faaliyet göstermeye başlamıştır. Ancak 1930'lu yıllarda Avrupa ve ABD'de başlayan televizyon yayıncılığı, ülkemizde daha geç tarihlerde başlamıştır[266]. Ardından internet üzerinden yayınlar ortaya çıkmıştır. Söz konusu yeni alanlarla birlikte kitle iletişim hürriyeti kavramı ortaya çıkmıştır[267].

Kitle iletişim araçlarından basın, radyo ve televizyona göre daha eskidir. Bu nedenle basın hukuku önemli gelişmeler göstermesine karşın radyo ve televizyon alanında henüz aynı nitelikte bir hukuk dalı oluşturulamamıştır[268].

Anayasa'da basın hürriyetiyle ilgili olarak yer alan kavramlar dergi, gazete gibi yazılı iletişim araçlarına ilişkindir[269]. Ancak radyo ve televizyon alanına ilişkin idari

---

260 **Manole and Others v Moldova,** AİHM, Başvuru No: 13936/02, K.T. 17.12.2009, <https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-94075%22]}>, s.e.t. 03.11.2023.

261 **Şener-Türkiye,** AİHM, Başvuru No: 26680/95, K.T. 18.07.2000**,** <file:///C:/Users/ttarh/Downloads/CASE%20OF%20%C5%9EENER%20v.%20TURKEY%20-%20[Turkish%20Translation]%20summary%20by%20the%20Turkish%20Ministry%20of%20Foreign%20Affairs.pdf>, s.e.t 04.11.2023.

262 **Akalın, Ahmet** (2011) 'Radyo ve Televizyon Teknolojilerindeki Gelişmelerin Hukuki Düzenlemelere Etkisi' (Üst Kurul Uzmanlık Tezi), Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, s.9.

263 **Yılmaz, Pınar,** s.47-49.

264 **Çervatoğlu, Seher** (2020) 'İfade Özgürlüğü Bağlamında Radyo ve Televizyonların İdari Denetimi ve Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun İdari Yaptırım Yetkisi' (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.49.

265 **Akalın,** s.15-16.

266 **Akalın,** s.16.

267 **Gedik**, s.34.

268 **Dönmezer / Bayraktar,** s.15.

269 **Karan,** s.49.

yaptırımlardan kaynaklı hukuki uyuşmazlıklar da ifade hürriyeti ve basın hürriyeti kapsamında çözümlenmektedir. Bunun sebepleri, basın hürriyetinin Anayasa'da düzenlenmiş olması ve daha yerleşmiş bir hukuka sahip olması olarak gösterilebilir.

Radyo-televizyon alanıyla ilgili olarak başka bir değinilmesi gereken konu ise izin rejimidir. Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin düzenlendiği Anayasa'nın 26. maddesinde *"Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir''* ibaresiyle izin rejimi düzenlenmiştir. Buna paralel bir düzenleme Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 10. Maddesinde: *"Bu madde, Devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir.''* şeklinde yer almıştır. Söz konusu izin rejimi ilk çıktığı zamanlarda dar yorumlansa da zamanla daha özgürlükçü bir yorum tarzı benimsenmiştir[270]. Nitekim Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi *"Lentia and Others v Austria''* davasında, günümüzde ulaşılan teknik gelişmeler sonucunda devletin tekelci bir yaklaşımla başka kanalların yayın hayatına girmesine engel olmasının anlaşılmaz olacağını belirtmiştir[271].

[270] **Doğru / Nalbant,** s.213.

[271] **Lentia and Others v Austria,** AİHM**,** Başvuru No: 17207/90, K.T. 24.11.1993, <https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-57854%22]}>, s.e.t. 03.11.2023.

İKİNCİ BÖLÜM

BAĞIMSIZ İDARİ OTORİTE KİMLİĞİYLE RADYO VE TELEVİZYON ÜST KURULU(RTÜK)

I. Genel Olarak Bağımsız İdari Otoriteler

A. Bağımsız İdari Otorite Kavramı

Geleneksel idare kavramından uzaklaşılmasıyla beraber idari sistemde yeni yapılar ortaya çıkmıştır. Bu yapılar devletin piyasalara karıştığı, piyasalarda etkin olduğu konumdan düzenleyici konuma geçmesinin sonuçlarından biridir[272]. Merkeziyetçi yapının gücünün azaltılmak istenmesi ve neoliberal etkiler sonrasında bu tarz yapılar kurulup yaygınlaşmaya başlamıştır[273].

Bağımsız idari otoriteler sermaye, rekabet gibi ekonomik alanlar ile temel hak ve özgürlüklere ilişkin alanlarda düzenleme ve denetleme yetkilerine sahip, merkezi idare kapsamında yer almayan bağımsız ve özerk nitelikteki kuruluşlardır[274]. Bu kurumlar "*kamusal hayatın hassas sektörleri''* olarak adlandırılan rekabet, sermaye, radyo ve televizyon gibi alanlarda faaliyet göstermektedir[275].

Merkezi idare kapsamında yer alan idarelerden bağımsız idari otoriteleri ayıran temel unsurlar bu yapıların idarenin bütünlüğü ilkesinin gerçekleştirilmesine yarayan denetim mekanizmalarına tabi olmamaları ve regülasyon faaliyetini gerçekleştirmeleridir[276].

Regülasyon faaliyeti, bir sektör veya alan üzerinde kuralları belirleme başka bir ifadeyle düzenleme yapabilme ve bu düzenlemelere uyulup uyulmadığı noktasında denetim

[272] **Atay, Ender Ethem** (2022) İdare Hukuku, 8. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, s.375.
[273] **Erdoğan, Gökhan** (2016) 'Bağımsız İdari Otoriteler' Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S: 24, s. 567.
[274] **Akıncı, Müslüm** (1999) Bağımsız İdari Otoriteler ve Ombudsman, 1. Baskı, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, s.100.
[275] **Gözübüyük, A. Şeref** (2015) Türkiye'nin Yönetim Yapısı, 13. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, s.287.
[276] **Ulusoy, Ali** (2003) Bağımsız İdari Otoriteler, 1.Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, s.3.

gerçekleştirebilme yetkilerine haiz bir kurumun varlığını gerektirmektedir[277]. Bu yetki idarenin düzenleme yetkisinin verdiği olanaklardan daha fazlasını sunmaktadır[278].

Bağımsız idari otoriteler 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun III Sayılı Cetveli'nde "*Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar''* olarak adlandırılmıştır[279]. Bu kurumlar; "Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'', "Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu'', "Sermaye Piyasası Kurulu'', "Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'', "Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu'', "Kamu İhale Kurumu'', "Rekabet Kurumu'', "Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu'', "Kişisel Verileri Koruma Kurumu'', "Nükleer Düzenleme Kurumu'', "Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu''dur.

Yukarıda saymış olduğumuz bağımsız idari otoriteler aynı zamanda çeşitli yaptırımlar uygulayabilmektedir. Bağımsız idari otoritelerin kararları kesin nitelikte olmayıp yargı denetimine tabi olduğundan[280] bu kurumların uyguladığı idari yaptırımlara ilişkin çok sayıda dava vardır.

B. Bağımsız İdari Otoritelerin Doğuşu ve Gelişimi

Bağımsız idari otoritelerin var olma gerekçeleriyle ilgili olarak çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. DURAN, bu yapıların devlet ile özel sektör arasında yer alan, temel hak ve özgürlüklerin korunması, piyasaların düzgün bir şekilde işlemesi amaçlarını gerçekleştirmek için kurulan bağımsız otoriteler olduğunu ifade etmiştir[281]. Bağımsız idari otoritelerin kurulup zamanla yaygınlaşmasının bir başka sebebi olarak, kamu hizmetlerindeki özelleştirmeler sonrasında kamu sektörünün hem piyasayı işletme hem de bunla ilgili denetimleri yapma görevlerinin birarada bulunamayacağı gösterilmiştir[282]. Bu görüşe göre kamu faaliyet yürüttüğü piyasanın denetimini gerçekleştiremez. Bunun için bağımsız idari otoritelere ihtiyaç vardir. İşletici-düzenleyici ayrımına Avrupa Birliği de değinmiştir[283].

---

277 **Özcan, Elvin Evrim** (2010) İdare Hukuku Açısından Türkiye'de Elektrik Sektörünün Regülasyonu ve AB, Rusya, Çin ve Güney Amerika Uygulamaları, 1. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, s.24.
278 **Günday, Metin** (2017) İdare Hukuku, 11.Baskı, Ankara, İmaj Yayınevi, s.570.
279 **Atay, Cevdet** (2020) Türkiye'nin Yeni Yönetim Yapısı, 1. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, s.318.
280 **Yayla, Yıldızhan** (2009) İdare Hukuku, 1. Baskı, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, s.268.
281 **Tan,** 2002, s.13.
282 **Tan,** 2002, s.13.
283 **Tan,** 2002, s.14.

Liberalleşme eğilimleri, teknolojik gelişmeler, ekonomik yapıda devlet etkisinin azaltılması[284] ve küresel anlamda girişimciliğin arttırılması neticesinde sayıları gittikçe artan tekelleşmenin olumsuz sonuçlarının önüne geçilmesi amacı bağımsız idari otoritelerin ortaya çıkmasında etkin rol oynamıştır[285]. Yine idari yargıdaki iş yükü sebebiyle davaların çözümlenmesinin zaman almasının sonuçlarından biri idarenin denetiminin yargı dışındaki yollarla sağlanmak istenmesi olmuştur[286]. Düzenleyici ve denetleyici kurumlar da bu amaca hizmet etmektedir[287].

Düzenleyici ve denetleyici kurumlar olarak da adlandırılan bağımsız idari otoritelerin gelişiminde; çeşitli dallara ayrılan piyasa faaliyetlerinin uzmanlık gerektirmesi, siyasetten uzak uzun dönemli politikaların izlenmek istenmesi, bağımsız ve tarafsız bir yapının devletin aktör olduğu piyasalarda gerekli olduğu gibi etkenler de gösterilmiştir[288]. Hassas sektörler olarak nitelendirilen enerji, sermaye, medya gibi piyasalarda nesnel nitelikte bir yargılama işleminin gerekliliği ile söz konusu sektörlerin düzenlenmesinin ve denetlenmesinin siyasi figürlerden ve sektör oyuncularından arındırılması zorunluluğu varlık sebepleri olarak gösterilmiştir[289]. Aynı zamanda Fransa örneğinde de olduğu üzere merkezi idarenin kamu hizmetlerini yerine getirmede verimsiz olması ve temel hak ve özgürlüklerin daha iyi bir şekilde korunabileceği düşünceleriyle bağımsız idari otoritelerin sayıları zamanla arttırılmıştır[290].

Bağımsız idari otoritelerin ortaya çıkışı Kara Avrupası ve Anglo-Sakson ülkelerinde farklı zamanlarda olmuştur[291]. Bu kurumlar Independent Regulatory Agencies ismiyle ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkmıştır[292]. Sayıca da en çok bu ülkede mevcuttur[293].

ABD'de de bağımsız idari otoritelerin ortaya çıkışının ana sebebi yasama organının yürütme organına karşı duyduğu güvensizlik sonucunda Devlet Başkanı'nın yetkilerinin

---

284 **Yayla,** s.267.
285 **Atay,** 2020, s.318.
286 **Atay,** 2022, s.374.
287 **Atay,** 2022, s.376.
288 **Tan,** 2002, s.14.
289 **Ulusoy,** 2003, s.5.
290 **Akıncı,** s.118.
291 **Tan,** 2002, s.12.
292 **Ulusoy,** 2003, s.5.
293 **Karacan, Ali İhsan** (2002) Özerk Kurumlar Üzerine Denemeler, 1. Baskı, İstanbul, Creative Yayıncılık, s.23.

sınırlandırılması isteği olmuştur[294]. Bir başka neden olarak da 1929 tarihinde gerçekleşen ekonomik krizle mücadele yöntemi olarak bağımsız nitelikteki bu kurumların düşünülmesi gösterilebilir[295].

18. yüzyılda ABD'de eyalet düzeyinde bağımsız idari otoriteleri kurma faaliyetleri başlamakla beraber federal düzeyde ilk bağımsız idari otorite 19. yüzyılda demiryolu alanında *"Interstate Commerce Commission''* olarak kurulmuştur[296]. Daha sonra da farklı alanlarda sayıları artarak devam etmiştir.

Bağımsız idari otoritelerin faaliyete geçtikleri sektörler ise üzerinde tartışmaların yoğun olduğu, Soğuk Savaş Dönemi'nde var olan kutuplaşmanın etkilerinin gözlemlendiği sermaye ve rekabet piyasaları olmuştur[297].

Kıta Avrupası'nda bağımsız idari otoriteler 1970'li yıllarda faaliyete geçmişlerdir[298]. Özellikle özelleştirme faaliyetleri sonucunda bağımsız idari otoritelerin kurulmuş ve sayıları arttırılmıştır[299]. Kıta Avrupası'nda ilk bağımsız idari otorite Almanya'da ortaya çıkmıştır[300]. İngiltere, Fransa ve Almanya'da söz konusu kurumlar finans, enerji, demiryolu gibi alanlarda ortaya çıkıp gelişme göstermeye başlamıştır[301].

Kıta Avrupasıyla ABD arasında bağımsız idari otoritelerin idari teşkilattaki konumu açısından farklılılar vardır. ABD'de devleti oluşturan temel erklerden bağımsız bir yapı olarak düşünülmüşken, Fransa sisteminde devlet tüzel kişiliğinde yer alan idari bir kurum olarak düşünülmüştür[302]. Yine İngiltere ile Fransa arasında da bağımsız idari otoritelerin tasarlanışında farklılıklar mevcuttur. İngiltere'de bu kurumları birleştiren çatı bir kurum ve yasa varken Fransa'da her bir bağımsız idari otoritenin ayrı kamu tüzel kişiliği vardır[303].

294 **Günday,** s.568.
295 **Karacan,** s.24.
296 **Atay,** 2020, s.319.
297 **Tan,** 2002, s.13.
298 **Tan,** 2002, s.13.
299 **Karacan,** s.4.
300 **Erdoğan,** 2016, s.572.
301 **Atay,** 2020, s.320.
302 **Günday,** s.569.
303 **Atay,** 2020, s.320-321.

Ülkemizde ise 1980'li yıllarda bağımsız idari otoriteler ortaya çıkmıştır[304]. Ülkemizdeki bağımsız idari otoritelerin ilk örneği 28.07.1981 tarih ve 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kurulu Kanunu ile kurulan SPK olmuştur[305]. Ardından 90'lı yıllarda sayıları arttırılmaya devam etmiş ve günümüze kadar çok sayıda bağımsız idari otorite faaliyete geçmiştir[306].

Bağımsız idari otoritelerin ülkemizde kurulmasının sebepleri olarak neoliberal etkiler sonucunda devletin ekonomideki etkisinin azaltılmak istenmesi, özelleştirme faaliyetlerinin arttırılmak istenmesi vardır[307]. Ayrıca Anayasa'nın 167. maddesinde devlete verilmiş olan piayasaların düzgün bir şekilde işlemesi için gerekli tedbirleri alma, tekelleşmenin önüne geçme görevlerinin sonucu olarak da bağımsız idari otoriteler hayata geçmiştir[308].

C. Bağımsız İdari Otoritelerin Özellikleri

1. Bağımsız ve Tarafsız Olma

Bağımsızlık, Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde *"Davranışlarını, tutumunu, girişimlerini herhangi bir gücün etkisi altında kalmadan düzenleyebilen (kimse); özerk''* olarak tanımlanmıştır[309]. Bağımsız idari otoritelerin isminden de anlaşılacağı üzere bağımsızlık niteliği bu kuruluşların işlevini yerine getirmesi açısından önemlidir.

Düzenleyici ve denetleyici kurumların bağımsızlığı siyasi, idari ve özel sektördeki otoritelerin etkisi ve yönlendirmesi olmadan faaliyetlerini gerçekleştirebilmesi anlamına gelmektedir. Söz konusu bağımsızlık hem organik açıdan hem de faaliyet açısından vardır[310]. Nitekim bağımsız idari otoritelerin kuruluş gerekçelerinden biri yürütmenin toplumsal alanlarda var olan etkisinin hafifletilmesidir[311]. Bu kuruluşlar toplumsal hayatta duyarlı

---

304 **Ulusoy,** 2003, s.7.
305 **Günday,** s.572.
306 **Günday,** s.571.
307 **Günday,** s.571.
308 **1982 Anayasası md. 167:** *"Devlet, para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemelerini sağlayıcı ve geliştirici tedbirleri alır; piyasalarda fiili veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi önler. Dış ticaretin ülke ekonomisinin yararına olmak üzere düzenlenmesi amacıyla ithalat, ihracat ve diğer dış ticaret işlemleri üzerine vergi ve benzeri yükümlülükler dışında ek mali yükümlülükler koymaya ve bunları kaldırmaya kanunla Cumhurbaşkanına yetki verilebilir.''*
309 Türk Dil Kurumu Sözlüğü**,** bağımsızlık**,<** https://sozluk.gov.tr/>, s.e.t. 18.11.2023.
310 **Günday,** s.569.
311 **Akıncı,** s.101.

alanları özel ve kamusal güç odaklarına karşı koruyarak düzenleme ve denetleme yetkilerini yerine getirmektedirler[312].

Bağımsızlık kavramı kuvvetler ayrılığında mahkemelere atfedilmiştir. Mahkemelere benzer şekilde bağımsız idari otoritelerin de sistemin aktörlerinden farklı bir konumda yer alması gerektiği, bu sayede denetleme ve düzenleme işlevini iyi bir şekilde yerine getireceği düşünülmüştür. Adeta piyasadaki hakem rolünü üstlenmişlerdir[313].

Bağımsızlığın sağlanması, bağımsız idari otoritelerin organlarının seçiminde, karar alımında, faaliyetlerinin yerine getirilmesinde önem arz etmektedir. Bu kurumların kararlarını herhangi bir baskı altında kalmadan ve kimseden emir ve talimat almadan serbestçe verebilmeleri bağımsızlıklarının gerekliliklerindendir[314].

Bağımsız idari otoritelerin üyelerinin seçim usulleri bağımsızlıklarını sağlama yöntemlerinden biri olduğundan, Fransız Hukuku'nda bağımsız idari otorite üyeleri azledilemez, tekrar seçilemez ve süreli olarak görev yaparlar[315]. Üyeler görev sürelerini tamamlamadan görevden alınamaz[316]. Aynı zamanda bu kurumlar çeşitli sektörlere ilişkin alanları düzenlediğinden, üyeleri bu sektörlerde iş yapmamalı, mesleki faaliyette bulunmamalıdır[317]. Üyelerin mali durumlarında yeterli koşullar sağlanmalıdır.

Bizim hukuk sistemimizde Üst Kademe Kamu Yöneticileri İle Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Atama Usullerine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile konuya ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. Adı geçen Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 2. maddesine göre düzenleyici ve denetleyici kurumların başkan ve üyeleri Cumhurbaşkanı tarafından atanır[318]. Bunun istisnasını RTÜK ve Kişisel Verileri Koruma Kurulu'nun TBMM tarafından seçilen

312 **Gözübüyük,** A. Şeref, 2015, s.287.
313 **Atay,** 2022, s. 382.
314 **Atay,** 2020, s.333-340.
315 **Atay,** 2022, s.384.
316 **Atay,** 2020, s.318.
317 **Akıncı,** s.105.
318 **Üst Kademe Kamu Yöneticileri ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Atama Usullerine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi md. 2/2**: *"Bu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesine ekli (I) ve (II) sayılı cetvellerde yer alan kadro, pozisyon ve görevlere Cumhurbaşkanı kararıyla atama yapılır. Bu cetvellerde sayılmayan kadro, pozisyon ve görevlere, ilgili Cumhurbaşkanı yardımcısı, bakan veya atamaya yetkili amirler tarafından atama yapılır. Cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakan bu yetkisini alt kademedeki yöneticilere devredebilir.''*

üyeleri oluşturur[319]. Yine aynı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 4.maddesine göre, üst kurul başkan ve üyelerinin görev süresi Cumhurbaşkanı'nın görev süresiyle bağlantılı görülmüş ve tekrar seçilebilmelerine olanak tanınmıştır[320].

Düzenleyici ve denetleyici kurumların bağımsızlıklarının sağlanma yöntemlerinden bir başkası kendilerine ayrı bir kamu tüzel kişiliği verilmesi ve mali özerkliğe sahip olmalarıdır[321]. Böylelikle düzenleme yetkisiyle bağdaştırılabilecek yönetmelik çıkarma yetkisi bağımsız idari otoritelere verilmektedir[322]. Düzenleyici ve denetletici kurumlar çıkaracakları bu yönetmeliklerle kanunlarda belirtilen, genel çerçevesi çizilen suç tiplerini somutlaştırarak piyasada dikkate alınacak normları belirleyebilmektedir.

Bağımsızlığın demokratik düzendeki yeri sorgulanmıştır[323]. Demokraside halkın seçtiği temsilcilerden oluşan bir yönetim vardır. Ancak hassas nitelikteki piyasaların düzenlenmesinde milletin seçtiği yöneticilerden ziyade bu kurumlar vardır. Bu nedenle bazı yazarlar bunun demokrasiyle bağdaşmayacağını savunmuştur[324]. Ancak Dünya çapında yaşanan ekonomik, teknolojik gelişmeler sonrasında üst düzey bilgi ve uzmanlık gerektiren piyasa faaliyetlerinin bağımsız idari otoritelere bırakılması demokratik toplum düzeninin gerekliliklerine aykırılık oluşturmamaktadır.

İlişkili oldukları sektörlerde düzenleme, denetleme yapma ve yaptırım uygulama gibi yetkilere sahip olan bağımsız idari otoriteler, söz konusu yetkilerinden ötürü aynı zamanda tarafsız olmak mecburiyetindedirler[325]. Tarafsızlıkta karar mercileri; objektif biçimde,

---

[319] **6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun md. 35/1:** *"Üst Kurul, en az dört yıllık yüksek öğrenim görmüş, meslekleriyle ilgili konularda kamu kurum ve kuruluşları veya özel kuruluşlarda en az on yıl süreyle görev yapmış, meslekî açıdan yeterli bilgiye, deneyime ve Devlet memuru olma niteliğine sahip, otuz yaşını doldurmuş kişiler arasından Türkiye Büyük Millet Meclisince seçilen dokuz üyeden oluşur.'',* **6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu md. 21/2:***"Kurul, dokuz üyeden oluşur. Kurulun beş üyesi Türkiye Büyük Millet Meclisi, dört üyesi Cumhurbaşkanı tarafından seçilir.''*

[320] **Üst Kademe Kamu Yöneticileri ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Atama Usullerine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi md. 4:** *"(1) Bu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesine ekli (I) sayılı cetvelde yer alanların görev süresi, atandıkları tarihte görevde bulunan Cumhurbaşkanının görev süresini geçemez. Cumhurbaşkanının görevi sona erdiğinde, bunların görevi de sona erer. Ancak bunlar, yerlerine atama yapılıncaya kadar görevlerine devam eder. Görev süreleri sona erenler, yeniden atanabilir. Bunlar, görev süreleri sona ermeden de Cumhurbaşkanınca görevden alınabilir.''*

[321] **Atay,** 2020, s.342.

[322] **Tan,** 2002, s.16.

[323] **Atay,** 2022, s.374.

[324] **Kent, Bülent** (2012) Elektrik Piyasasının Düzenlenmesi ve Denetleyici Kurumlar, 1. Baskı, Ankara, Adalet Yayınları, s.52.

[325] **Akıncı,** s.106.

herhangi bir taraf lehine hareket etme maksadı olmaksızın, mevcut verilere ve kurallara göre önyargısız biçimde işlemde bulunmalıdırlar.

2. İdari Otorite Olma

Düzenledikleri sektörlerde bağımsız idari otoritelerden herbiri otorite niteliğine haizdir. Otorite Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde *"Yaptırma, yasak etme, emretme, itaat ettirme hakkı veya gücü; yetke, sulta, velayet'', "Siyasi veya idari güç''* şeklinde tanımlanmıştır[326]. İdare hukukunda otorite kavramı ise karar alma ve alınan kararları uygulama yetkisi anlamına gelmektedir[327]. Bu kurumların otoritesi, norm koyabilme diğer bir ifadeyle faaliyette bulundukları sektörle ilgili herkes için veya bireye özgü nitelikte normlar koyarak düzenleme yapabilme yetkisiyle bağdaştırılabilir[328]. Otorite bir gücü ifade ettiğinden bağımsız idari otoritelerin bağımsızlığı ve bu bağımsızlık doğrultusunda karar alıp uygulayabilmesi otorite niteliklerinin güçlendirilmesini sağlamaktadır[329].

Bağımsız idari otoritelerin "idari'' olma özellikleri ise geleneksel olarak tek bir idarenin düşünüldüğü mekanizmadan sapma olarak nitelendirebilecek şekilde ayrı olmaları sebebiyle idareye olan bağlılıklarının ifadesidir[330].

3. Kamu Tüzel Kişiliğine Sahip Olma

Anayasa'nın 123. maddesine göre kamu tüzel kişiliği kanunla veya Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle kurulur[331]. Bağımsız idari otoriteler de çoğunlukla kanunla olmak üzere, KHK ve Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle kurulmuştur[332].

---

326 Türk Dil Kurumu Sözlüğü**,** otorite**,<** https://sozluk.gov.tr/>, s.e.t. 18.11.2023.
327 **Duran, Lütfi** (1982) İdare Hukuku, İstanbul, Fakülte Matbaası, s.7.
328 **Atay,** 2022, s.382.
329 **Akıncı,** s.113.
330 **Atay,** 2022, s.382.
331 **1982 Anayasası md. 123:** *"İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir. İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır. Kamu tüzelkişiliği, kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurulur.''*
332 **Atay,** 2020, s.322.

Bağımsız idari otoriteler düzenlendikleri mevzuatlarda belirtildiği üzere kamu tüzel kişiliğine sahiptirler[333]. Kamu tüzel kişiliğine sahip olmalarından ötürü tesis ettikleri icrai işlemlerden kaynaklı davalarda husumet kendilerine yöneltilir[334].

Kamu tüzel kişiliğine sahip olmanın getirisi olarak bağımsız idari otoriteler özel hukuk kişilerinin sahip olduğu yetkilerin dışında yetki ve ayrıcalıklara sahiptirler[335]. Anayasanın kamu tüzel kişilerine tanımış olduğu yönetmelik yapma yetkisiyle yönetmelik çıkarabilirler[336]. İdari işlem niteliğinde olan icrai nitelikte bireysel işlem tesis edebilirler[337]. Kamulaştırma yapabilirler.[338] Vergi ve benzeri mali yükümlülüklerden muaf oldukları gibi malları da haczedilemez[339]. Kamu tüzel kişilerinin personelleri memur statüsüne sahiptir ve malları kamu malıdır[340].

4. Piyasa Faaliyetlerini Düzenleme

Ülkemizde düzenleyici ve denetleyici kurumlar genel olarak piyasa ekonomisiyle ilgili alanlarda faaliyet göstermektedir[341]. RTÜK ise bunun istisnasıdır. Yayıncılık alanıyla

---

333 **6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu md. 19/1:***"(1) Bu Kanunla verilen görevleri yerine getirmek üzere, idari ve mali özerkliğe sahip ve kamu tüzel kişiliğini haiz Kişisel Verileri Koruma Kurumu kurulmuştur.'',* **6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun md. 34/1:***"Radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetleri sektörünü düzenlemek ve denetlemek amacıyla, idarî ve malî özerkliğe sahip, tarafsız bir kamu tüzel kişiliği niteliğinde Radyo ve Televizyon Üst Kurulu kurulmuştur.'',* **4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun md. 20:** "*Mal ve hizmet piyasalarının serbest ve sağlıklı bir rekabet ortamı içinde teşekkülünün ve gelişmesinin temini ile bu Kanunun uygulanmasını gözetmek ve Kanunun kendisine verdiği görevleri yerine getirmek üzere kamu tüzelkişiliğini haiz idari ve mali özerkliğe sahip Rekabet Kurumu teşkil edilmiştir.''vb.*

334 **Atay, Ender Ethem** (2006) 'Bağımsız İdari Otoriteler ve Türkiye Uygulaması' Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S: 10, s.275.

335 **Atay,** 2020, s.324.

336 **1982 Anayasası md. 124:** *"Cumhurbaşkanı, bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilirler. 67 Hangi yönetmeliklerin Resmî Gazetede yayımlanacağı kanunda belirtilir.''*

337 **Atay,** 2020, s.324.

338 **1982 Anayasası md. 46/1:***"Devlet ve kamu tüzel kişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idarî irtifaklar kurmaya yetkilidir.''*

339 **Çağlayan, Ramazan** (2016) 'Hukukumuzda Kamu Tüzel Kişiliği Kavramı ve Kıstasları', Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, S:7, s.384.

340 **Çağlayan, Ramazan** (2016) 'Hukukumuzda Kamu Tüzel Kişiliği Kavramı ve Kıstasları', Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, S:7, s.384.

341 **Tan,** 2002, s.14.

ilgili olarak düzenleme ve denetleme yapan RTÜK, faaliyet alanına göre daha çok temel hak ve özgürlüklerle ilgilidir[342].

5. Özel Hükümlere Tabi Personel İstihdam Etme

Bağımsız idari otoritelerin personelleri konusunda uygulanacak hükümlerde mevzuat birliği yoktur. Her kurum kendi personeli için farklı düzenlemeler yapmıştır. Örneğin, 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un 43. maddesinin 6.fıkrasında RTÜK personelinin kadro karşılığı sözleşmeli statüde çalıştırılacağı ifade edilmiştir[343]. Sermaye Piyasası Kurulu Personel Yönetmeliği'nin 6.maddesine göre ise, SPK'nın yürütmekle görevli olduğu asli ve daimi görevler *"kurul memurları''* eliyle yürütülür[344].

6. Özerk Bütçeye Sahip Olma

Düzenleyici ve denetleyici kurumların bağımsız yapılarından ötürü bütçeleri özel bütçedir[345]. Ancak Fransız Danıştayı bağımsızlık için bu kriterin gerekli olmadığı görüşündedir[346].

Bağımsız idari otoritelerin bütçeleriyle ilgili olarak kendi kanunlarında farklı düzenlemeler yer almaktadır. 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un 41. maddesinde RTÜK'ün mali kaynakları ve bütçesi düzenlenmiştir. Bu maddeye göre yayın lisansı ücretleri, idari para cezaları, yayın iletim

---

342 **Ulusoy,** 2003, s.13.

343 **6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun md. 43/6: "***Üst Kurul personeli, kadro karşılığı sözleşmeli statüde istihdam edilir, ücret ve malî haklar dışında her türlü hak ve yükümlülükler yönünden 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tabidir. Personelin ücretleri ile diğer malî hakları toplamı, Üst Kurul üyeleri için yapılan ödemelerin toplamını geçmemek üzere kurum içi hiyerarşi de gözetilerek Cumhurbaşkanınca belirlenen esaslar çerçevesinde Üst Kurul tarafından tespit edilir.''*

344 **Sermaye Piyasası Kurulu Yönetmeliği md.6: "***Sermaye Piyasası Kurulu'nun hizmetleri aşağıda istihdam şekilleri gösterilen personel tarafından yürütülür : A) Sürekli Personel (Kurul Memurları) ; Kurul hizmetlerinin gerektirdiği, kadroya bağlı asli ve sürekli görevlerde ve yönetim kademelerinde devamlı çalışmak üzere bu Yönetmeliğe göre atanan memurlardır…*''

345 **Tan,** 2002, s.19.

346 **Tan,** 2002, s.19.

yetkilendirme ücretleri, gerektiğinde alınabilecek Hazine yardımı Kurulun gelirlerinden sayılmıştır[347].

7. Denetime Tabi Olma

Kamu tüzel kişiliğinin verilmesi, ayrı bütçenin sağlanması gibi yollarla bağımsızlık niteliği kazandırılmaya çalışılmış bağımsız idari otoritelerin her işlem ve eylemini tamamen kendi inisiyatifleri doğrultusunda yapmaları mümkün değildir. Bağımsız idari otoriteler denetime tabidir. Denetim siyasi, mali ve yargısal nitelikte olabilmektedir[348]. Ancak bağımsız niteliklerinden ötürü idari bir denetim söz konusu değildir[349].

Bağımsız idari otoritelerin siyasi denetimleri, düzenledikleri sektörle ilgili bakanlıkların siyasi denetimiyle ilişkilidir ve Meclis'te yapılan bütçe değerlendirilmelerinde, faaliyet alanlarıyla ilgili olarak bağımsız idari otoritelerin eleştirilmesi siyasi denetimi oluşturmaktadır[350].

Fransa'da bu yapıların mali denetimi Sayıştay tarafından yapılmaktadır[351]. Ülkemizde mevzuatta bu konuda birlik sağlanamamıştır. Bazı kurumların Sayıştay tarafından denetleneceği hüküm altına alınmışken, bazı kurumların kanunlarında özel denetim biçimleri öngörülmüştür. İdarenin eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olması sebebiyle düzenleyici ve denetleyici kurumların işlemlerine karşı yargı yoluna gidilebilmektedir. Bu da yargısal denetimi oluşturmaktadır.

---

347 **6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun md. 41/1:** ***"****(1) Üst Kurulun gelirleri şunlardır: a) Medya hizmet sağlayıcı kuruluşlardan alınacak yayın lisansı ücretleri. b) Karasal ortamdan yayın yapan kamu ve özel medya hizmet sağlayıcı kuruluşlardan alınacak televizyon kanal, multipleks kapasite ve radyo frekans yıllık kullanım ücretleri. c) 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu ve ilgili mevzuat hükümleri saklı kalmak kaydıyla, yayın hizmetlerinin iletimi faaliyetinde bulunan platform, multipleks ve altyapı işletmecileri ile verici tesis ve işletim şirketinden alınacak yayın iletim yetkilendirme ücretleri. ç) Medya hizmet sağlayıcılarının, program destekleme gelirleri hariç aylık brüt ticarî iletişim gelirlerinden ayrılacak yüzde birbuçuk paylar.25 d) Koşullu erişim sağlayan medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar ve internet platform işletmecilerinin yıllık net satış tutarlarından ayrılacak yüzde birbuçuk paylar. e) Gerektiğinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı bütçesinden alınacak Hazine yardımı. f) Sair gelirler.''*

348 **Atay,** 2022, s.385.

349 **Aydın Ezber, Şafak** (2021) 'Türkiye'de Yönetişim Uygulamaları: Bağımsız İdari Otoriteler Ve Kent Konseyleri Örnekleri' (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.63.

350 **Atay,** 2022, s.386.

351 **Atay,** 2022, s.386.

8. İdari Teşkilatta Yer Alma

Anayasa'nın 123. maddesinde idarenin kanuniliği ilkesine, idarenin bütünlüğü ilkesine ve merkezden yönetim/ yerinden yönetim esaslarına yer verilmiştir[352]. İdarenin bütünlüğü ilkesine göre idare, tüm yapılarıyla birlikte uyum içinde görev icra etmek zorundadır[353].

Anayasa'nın 126. maddesinde merkezi idare teşkilatı düzenlenmişken, 127. maddesinde sınırlı olarak sayılan mahalli idareler düzenlenmiştir**.** Mahalli idareler, yerinden yönetim ilkesinin "yerel yerinden yönetim'' ilkesine karşılık gelse de bunun dışında Anayasada düzenlenmeyen "hizmet yerinden yönetim'' ilkesi de mevcuttur[354]. GÜNDAY, bağımsız idari otoritelerin Anayasa'da sayılmış olan merkezi idare ve mahalli idare teşkilatı kapsamında olmadığını; kamu hizmeti yürütmemeleri, organlarının bağımsız oluşu, idari vesayet denetimine tabi olmamaları gerekçeleriyle hizmet yerinden yönetim kuruluşları kapsamında da olmadığını ve bu kurumların kendine has niteliğiyle ayrı bir kategoride yerinden yönetim kuruluşları olarak değerlendirilebileceğini savunmuştur[355].

Merkezi idarenin uzmanlık istenen sektörlerde etkin olamayışının sonucunda ortaya çıkan bağımsız idari otoriteler merkezi idareden tamamen kopmamış ve onunla ilişkili olarak kalmış özerk nitelikteki kurumlardır[356]. Özerk statülerinin sonucu olarak idarenin bütünlüğü ilkesinin sağlanma araçlarından olan hiyerarşi ve vesayet denetimine tabi olmadıklarından işlem ve eylemlerinin onaya tabi tutulması, değiştirilmesi gibi durumlar söz konusu değildir. Düzenleyici ve denetleyici kurumların, kanunlarında yer alan bakanlıklarla "ilişkili'' olduğu kabul edilmiştir[357].

D. Bağımsız İdari Otoritelerin Yetkileri

Bilindiği üzere yasama, yürütme ve yargı devletin üç temel gücünü oluşturmaktadır. Devlet bu sayede toplum düzenini tesis eden normlar koyabilmekte, bu normlar

---

352 **1982 Anayasası md. 123:** *"İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir. İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır. Kamu tüzelkişiliği, kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurulur.''*

353 **Balta, Tahsin Bekir** (1970) İdare Hukukuna Giriş I, 1. Baskı, Ankara, Sevinç Matbaası, s.76.

354 **Günday,** s.574.

355 **Günday,** s.574.

356 **Akıncı,** s.119.

357 **Tan,** 2002, s.16.

doğrultusunda kamu hizmeti verebilmekte ve hukuki uyuşmazlık olduğunda bunları çözebilmektedir. Bağımsız idari otoritelerin de tıpkı devlet gibi bu fonksiyonları bünyesinde barındırdığı söylenebilir[358].

Düzenledikleri alanlarda söz sahibi konumunda olan bağımsız idari otoriteler, bu konumlarının getirisi olarak önemli yetkilere sahiptir. Bu kurumların düzenleyici ve denetleyici kurumlar olarak adlandırılmasından da anlaşılacağı üzere ilgili oldukları sektörlere ilişkin düzenleme yapabilme ve denetim gerçekleştirebilme yetkileri vardır. Bunun dışında yaptırım uygulama, araştırma ve soruşturma, görüş bildirme, öneride bulunma gibi yetkileri de vardır[359].

1. Düzenleme Yetkisi

Belli bir konuya ilişkin genel ve soyut nitelikte normlar oluşturabilme anlamına gelen düzenleme yetkisi, bağımsız idari otoritelerin sahip olduğu temel yetkilerden biridir. Nitekim düzenleme yetkisi, bağımsız idari otoritelerin devlet içerisindeki konumunu güçlendiren ve varlık amacı olan bir yetkidir[360]. Bu sayede bağımsız idari otoriteler ilgili oldukları sektörlere yön verebilmektedir[361].

Anayasa'nın 124. maddesine göre ise kamu tüzel kişileri, bakanlıklar ve Cumhurbaşkanı yönetmelik çıkarabilme yetkisine sahiptir. Bağımsız idari otoriteler kamu tüzel kişiliğine sahip olduğundan yönetmelik çıkarabilirler. Bunun dışında adsız düzenleyici işlemler kategorisinde yer alan tebliğ, karar gibi düzenleyici işlemler de çıkarabilirler[362].

İdarenin düzenleme yetkisini kullandığı işlemlerinde, söz konusu yetkinin kapsamının ne olacağı tartışma konusudur. Yine aynı şekilde kanunlarla idarenin teşkilat ve faaliyetlerinin ne kadar düzenlenebileceği bir başka sorundur[363]. Günümüz teknolojik dünyasını düşündüğümüzde, gelişmelerin hızlı bir şekilde meydana gelmesinden dolayı bu değişime uyum sağlayabilecek davranış modellerini geliştirme açısından idarenin daha hızlı

358 **Tan,** 2002, s.26.
359 **Akıncı,** s.133-134.
360 **Akıncı,** s.133.
361 **Uran, Emrah** (2012) Türkiye'deki Bağımsız İdari Otoritelerin İdari Yaptırım Yetkisi, 1. Baskı, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, s.126.
362 **Gözübüyük,** 2015, s.295.
363 **Günday,** s.44.

hareket edebileceği göz önüne alındığında[364], yasama organının idarenin teşkilat ve faaliyetlerini önceden belirleyip buna göre hareket etmesini beklemesi mantıklı gözükmemektedir.

İdarenin yasallığı ilkesi gereği, idarenin düzenleyici işlem yapması için öncelikle ortada bir kanunun olması gerekir. Bu kanunla düzenlenen konunun temel hatları ortaya konulduktan sonra idare yapacağı düzenleyici işlemle konuyu somutlaştırma yoluna gidebilir. Ancak kural olarak yasal çerçeve içerisinde kalmalıdır. Çünkü yasama organının yapmış olduğu düzenleyici işlemler asli yetkiye dayanırken, idarenin kanuna dayanması zorunluluğundan ötürü tali yetki söz konusudur[365]. Bu nedenle idare daha önce yasayla düzenlenmemiş bir konuda düzenleyici işlem tesis edemeyeceği gibi kanunun kapsamını genişletici ya da kanuna aykırı işlemler de tesis edemez[366].

İdarelerin sahip oldukları düzenleme yetkisi yasama yetkisinin devredilemezliği ilkesini de ihlal etmez. Nitekim Anayasa Mahkemesi idarenin düzenleme yetkisiyle yasama yetkisinin devredilemezliği ilkesinin ihlal edilmediğine ilişkin olarak 01.04.2015 tarihli kararında: *''...Yürütmenin türevselliği ilkesi gereğince, yürütme organının bir konuda düzenleme yapabilmesi için yasama organınca yetkilendirilmesi gerekmektedir. Kural olarak, kanun koyucunun genel ifadelerle yürütme organını yetkilendirmesi yeterli olmakla birlikte, Anayasa'da kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda genel ifadelerle yürütme organına düzenleme yapma yetkisi verilmesi, yasama yetkisinin devredilmezliği ilkesine aykırılık oluşturabilmektedir. Bu nedenle, Anayasa'da temel hak ve özgürlüklerin*

---

[364] **Akyılmaz, Bahtiyar / Sezginer, Murat / Kaya,** Cemil (2021) Türk İdare Hukuku, 6. Baskı, Ankara, Savaş Yayınevi, s.108.

[365] Bu kuralın istisnasını Cumhurbaşkanlığı kararnamesi oluşturmaktadır. **1982 Anayasası md. 104/17:** "*Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleriyle dördüncü bölümde yer alan siyasi haklar ve ödevler Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenemez. Anayasada münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Kanunda açıkça düzenlenen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kanunlarda farklı hükümler bulunması halinde, kanun hükümleri uygulanır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin aynı konuda kanun çıkarması durumunda, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi hükümsüz hale gelir.*'', **1982 Anayasası md. 104/9:** "*Üst kademe kamu yöneticilerini atar, görevlerine son verir ve bunların atanmalarına ilişkin usul ve esasları Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenler.''*, **1982 Anayasası md. 106/11:** *"Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri ve yetkileri, teşkilat yapısı ile merkez ve taşra teşkilatlarının kurulması Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir.''*, **1982 Anayasası md. 108/4:** *"Devlet Denetleme Kurulunun işleyişi, üyelerinin görev süresi ve diğer özlük işleri, Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir.''* **1982 Anayasası md. 118/6:** *"Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin teşkilatı ve görevleri Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir.''*

[366] **Karahanoğulları, Onur** (2015) İdarenin Hukukla Kavranması: Yasallık ve İdari İşlemler (Yargı Kararlarına Dayalı Bir İnceleme), 3. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, s.66.

sınırlandırılması, vergi ve benzeri mali yükümlülüklerin konması ve memurların atanmaları, özlük hakları gibi münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda, kanunun temel esasları, ilkeleri ve çerçeveyi belirlemiş olması gerekmektedir. Anayasa koyucunun açıkça kanunla düzenlenmesini öngördüğü konularda, yasama organının temel kuralları saptadıktan sonra, uzmanlık ve idare tekniğine ilişkin hususları yürütmeye bırakması, yasama yetkisinin devri olarak yorumlanamaz…''[367] ifadelerine yer vermiştir.

2. Denetim Yetkisi

Düzenleyici ve denetleyici kurumlar kendi sektörlerinde piyasa aktörlerinin kurallara uyup uymadığını denetleyebilirler. Denetim yetkisinin bir sonucu olarak bağımsız idari otoriteler araştırma ve soruşturma yetkisine de sahiptirler. Gerektiğinde ilgili bilgi ve belgeleri muhataplarından isteyebilirler[368]. Araştırdıkları muhatapların yerlerinde inceleme yapabilirler[369]. Bağımsız denetim kuruluşların faaliyetlerinin kurallara uygunluğunu denetleyebilirler[370]. Personellere yönelik disiplin süreçlerini yönetirler[371]. Ayrıca bağımsız idari otoritelerin araştırdıkları konuyla ilgili ifadelere başvurabilme, arama ve el koyma gibi yetkileri de vardır[372].

3. Görüş Bildirme ve Öneride Bulunma Yetkisi

Bağımsız idari otoritelerin her biri düzenledikleri sektörlerle ilgili yetkin konumda olduklarından idareye, kamu kuruluşlarına veya özel kuruluşlara görüş verebilmektedir[373]. Başka bir ifadeyle üst düzey kurum ve kuruluşlara görüş bildirerek danışmanlık hizmeti verebilirler[374].

---

367 Anayasa Mahkemesi, E: 2013/50, K: 2015/38, T: 01.04.2015, <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2015/38?EsasNo=2013%2F50>, s.e.t. 01.12.2023.
368 **Tan,** 2002, s.28.
369 **Gözübüyük,** 2015, s.296.
370 **Atay,** 2020, s.329.
371 **Atay,** 2020, s.329.
372 **Akıncı,** s.133.
373 **Akıncı,** s.134.
374 **Tan,** 2002, s.28, **6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun md. 37/1-l:** *''Yayın hizmetleri alanında hazırlanan mevzuat taslakları hakkında görüş bildirmek.'',* **4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun md.27/1-g***: ''Rekabet hukuku ile ilgili mevzuatta yapılması gerekli değişiklikler konusunda doğrudan veya Bakanlığın talebi üzerine görüş bildirmek''.*

Bazı durumlarda bağımsız idari otoritelerden görüş alma zorunluluğu varken diğer durumlarda görüş alma ihtiyari olarak gerçekleşmektedir[375]. Öneri yetkisi ise, bağımsız idari otoritelerin uzmanı oldukları sektörlerle ilgili yeni düzenlemeler yapılabilmesi, reform gerçekleştirilebilmesi için yetkililere verilen tavsiyeleri ifade etmektedir[376].

4. Yaptırım Uygulama Yetkisi

Bağımsız idari otoriteler sahip oldukları denetim yetkisini kullanarak ulaşmış oldukları sonuçların mevzuata aykırı olup olmadığını incelemektedirler. Bu kurumlar, mevzuata aykırılık durumunda yaptırım uygulama yetkisine sahiptir[377]. Bu yetkilerini bireysel işlem uygulamak suretiyle özel hukuk kişileri nezdinde kullanırlar[378]. Kamu gücünü kullandıkları yargılama yetkileri düzenledikleri sektörlerle ilgili otorite olmalarını sağlamaktadır. Bu da devletin yargı fonksiyonuyla kısmen benzerlik göstermektedir.

İdari yaptırımlar bağımsız idari otoritelerin kanunlarında yer almaktadır. Söz konusu idari yaptırımlar kurumların mevzuatına göre farklılık göstermektedir. Ancak ağırlıklı olarak idari para cezasının düzenlendiği görülmektedir. Örneğin, RTÜK yayın durdurma, lisansın iptali, idari para cezası; Rekabet Kurulu idari para cezası kararı, Kişisel Verileri Koruma Kurumu idari para cezası kararı vermektedir.

II. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK)

RTÜK, 6112 sayılı Kanun'da belirtilen yayın hizmeti ilkelerine aykırılık hallerinde çeşitli idari yaptırımlar uygulayan bir kurumdur. Tezimizin konusunu oluşturan idari yaptırımlar da bağımsız idari otorite niteliğindeki RTÜK tarafından uygulanmaktadır. Bu nedenle RTÜK'ün incelenmesi söz konusu idari yaptırımları anlamamız açısından önem arz etmektedir. Tezimizin bu kısmında öncelikle RTÜK'ün doğuşuna ve gelişimine değinilecektir. Daha sonrasında ise RTÜK'ün sahip olduğu yetkileri ve özellikleri incelenecektir.

375 **Akıncı,** s.134.
376 **Akıncı,** s.135.
377 **Gözübüyük,** 2015, s.296.
378 **Atay,** 2020, s.329.

A. RTÜK'ün Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Teknolojinin gelişmesiyle beraber temel hak ve hürriyetlerin kapsamı değişmiş ve yeni mecraların ortaya çıkmasının sonucunda insanlar düşüncelerini farklı şekillerde ortaya koyabilmiştir[379]. Örneğin, eski zamanlarda sadece radyo kullanımı yaygınken daha sonraki yıllarda televizyon programları da hayatımızda yer almıştır. Bunun sonucunda gittikçe genişleyen temel hak ve hürriyetlerinin uygulandığı alanlarda daha hızlı ve etkin bir şekilde düzenleme ve denetleme yapılmasında geleneksel idare yetersiz kalmış ve bağımsız idari otoriteler oluşturulmuştur[380].

Bağımsız idari otoriteler çeşitli alanlara ilişkin olarak kurulmuştur. Bunlardan biri de görsel-işitsel yayıncılık alanıdır. Görsel-işitsel yayıncılık alanına ilişkin bağımsız idari otoritelere farklı ülkelerde rastlamak mümkündür. Örneğin ABD'de FCC(Federal Communications Commission), Fransa'da CSA(Conseil Supérieur de l'audiovisuel), İngiltere'de OFCOM(The Office of Communications) görsel-işitsel yayıncılık alanında düzenleme ve denetleme yetkilerine sahip bağımsız idari otoritelerdir[381]. Ülkemizde ise söz konusu alandaki bağımsız idari otorite RTÜK'tür.

1961 Anayasasının ilk halinin 121. maddesinde radyo ve televizyon alanının idaresinin özerk ve kamu tüzel kişiliğine sahip bir kurum tarafından yapılacağı düzenlenmiştir[382]. 1971 değişikliği ile söz konusu maddede radyo ve televizyon alanının idaresinin tarafsız bir kamu tüzel kişiliği tarafından yerine getirileceği belirtilmiştir[383]. Radyo ve televizyon yayınlarının denetlenmesi amacıyla kurulan ilk kurum 1983 tarihli ve

---

379 **Tiryaki, Refik** (2002) 'Bağımsız İdari Kurum Olarak RTÜK', Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, ,https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/629036#:~:text=Kanunda%204756%20s.%20Kanunla%20yap%C4%B1lan,etkiye%20a%C3%A7%C4%B1k%20kap%C4%B1, s.e.t. 01.12.2023.

380 **Tiryaki, Refik** (2002) 'Bağımsız İdari Kurum Olarak RTÜK', Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, ,https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/629036#:~:text=Kanunda%204756%20s.%20Kanunla%20yap%C4%B1lan,etkiye%20a%C3%A7%C4%B1k%20kap%C4%B1, s.e.t. 01.12.2023.

381 **Aktemur, Mustafa Can** (2019) 'Görsel-İşitsel Yayıncılık Alanındaki İdari Otoritelerin Bağımsızlık Sorunsalı: Mukayeseli Bir Analiz' (Üst Kurul Uzmanlık Tezi), Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, s.43-59.

382 20.07.1961 tarih ve 10859 sayılı Resmi Gazete, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10816.pdf>, s.e.t. 01.12.2023, **1961 Anayasası md. 121/1:** *"Radyo ve televizyon istasyonlarının idaresi, özerk kamu tüzel kişiliği halinde, kanunla düzenlenir.'',*

383 1961 Anayasası, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1961-anayasasi/>, s.e.t. 01.12.2023, **1961 Anayasası md. 121/1:** *"Radyo ve televizyon istasyonları, ancak Devlet eliyle kurulur ve idareleri tarafsız bir kamu tüzel kişiliği halinde kanunla düzenlenir. Kanun, yönetim ve denetimde ve yönetim organlarının kuruluşunda tarafsızlık ilkesini bozacak hükümler koyamaz.''*

2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu'yla kurulan "Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu''dur[384].

1961 Anayasası ve 1982 Anayasası'nın ilk hali ile radyo ve televizyon alanının kamusal alanda kalma durumu söz konusuyken, sonraki yıllarda gelen neoliberal etkiler sonucu radyo ve televizyon sektöründe özelleştirmeler yapılmıştır[385]. Böylelikle özel kanallar ve radyo istasyonları kurulmuştur. 1990'lı yıllardan itibaren sayıca artan özel radyo ve televizyon yayınları kanuni boşluktan ve Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu'nun yetersizliğinden ötürü 1993 yılına kadar denetimsiz kalmıştır[386].

Görsel-işitsel alanın denetlenmesi ve düzenlenmesi amacıyla, 20/04/1994 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun ile bağımsız idari otorite kimliğine sahip olan RTÜK kurulmuştur[387].

Eskiden sadece devlet kanalının olduğu radyo ve televizyon sektörü zamanla özelleşmiş ve devlet tekelinden çıkmıştır. Yukarıda bahsedilen değişim doğrultusunda ortaya çıkan RTÜK'ten sonra idarenin bu alandaki fonksiyonu iki farklı boyutta incelenmiştir[388]. İlki idarenin TRT aracılığıyla radyo ve televizyon alanında kamu hizmeti vermesiyken, ikincisi idarenin denetleme ve düzenleme işlevini RTÜK aracılığıyla yerine getirmesidir[389].

RTÜK, adından da anlaşılacağı üzere radyo ve televizyon alanıyla ilgili olarak kurulmuştur. Yayınların Anayasal prensiplere uygun olması gerektiği kriterini dikkate

---

384 **Yalçın, Fatih** (2012) 'RTÜK Kararları Çerçevesinde Televizyon Yayınlarında Şiddet' (Üst Kurul Uzmanlık Tezi), Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, s.62.

385 **Tiryaki, Refik** (2002) 'Bağımsız İdari Kurum Olarak RTÜK', Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, ,https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/629036#:~:text=Kanunda%204756%20s.%20Kanunla%20yap%C4%B1lan,etkiye%20a%C3%A7%C4%B1k%20kap%C4%B1, s.e.t. 01.12.2023.

386 **Baltacı, Yusuf** (2019) 'Görsel-İşitsel Medya Alanında Uluslararası İşbirliği ve RTÜK' (Üst Kurul Uzmanlık Tezi), Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, s.36-37.

387 **Akıncı,** s.172.

388 **Tiryaki, Refik** (2002) 'Bağımsız İdari Kurum Olarak RTÜK', Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, ,https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/629036#:~:text=Kanunda%204756%20s.%20Kanunla%20yap%C4%B1lan,etkiye%20a%C3%A7%C4%B1k%20kap%C4%B1, s.e.t. 01.12.2023.

389 **Tiryaki, Refik** (2002) 'Bağımsız İdari Kurum Olarak RTÜK', Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, ,https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/629036#:~:text=Kanunda%204756%20s.%20Kanunla%20yap%C4%B1lan,etkiye%20a%C3%A7%C4%B1k%20kap%C4%B1, s.e.t. 01.12.2023.

alarak, 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'da belirtilen yayın ilkelerine uygun olmayan yayınlardan kaynaklı olarak ilgili kuruluşlara yaptırım uygulamaktadır[390]. Aynı zamanda RTÜK sahip olduğu düzenleme ve denetleme yetkisiyle kamu düzenini tesis edeceğinden yapmış olduğu faaliyetlerin, idarenin toplumsal düzeni sağlamak amacıyla aldığı kararlar ve yaptığı eylemler olarak nitelendirilen kolluk faaliyeti[391] kapsamında kaldığı söylenebilir[392].

B. RTÜK'ün Özellikleri

1. Kamu Tüzel Kişiliğine Sahip Olma

Bağımsız idari otoritelerin ortak ve temel özelliklerinden biri kamu tüzel kişiliğine sahip olmalarıdır. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu da radyo ve televizyon sektöründe gerekli denetim ve düzenlemeleri yapan bağımsız bir idari otorite niteliğinde olan kamu tüzel kişiliğine sahip bir kamu kurumudur[393]. Bu nedenle kamu tüzel kişilerinin sahip olduğu ayrıcalıkları ve yetkileri vardır. Bu ayrıcalıklardan biri de yönetmelik çıkarma yetkisidir. RTÜK'ün çıkarmış olduğu yönetmeliklere Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Personeli Görevde Yükselme ve Unvan Değişikliği Yönetmeliği, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun Çalışma Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik, Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik vb. örnek verilebilir[394]. RTÜK'ün bir başka yetkisi de kişiler hakkında icrai nitelikte tek taraflı işlem tesis edebilmesidir. Tezimizin de konusunu oluşturan RTÜK'ün idari yaptırımları tek taraflı icrai nitelikte işlemlerdir. RTÜK idari yaptırım işlemi tesis ettiğinde kamu tüzel kişiliğine sahip olmasından ötürü davalarda hasım olarak da yer almaktadır.

---

390 **Akıncı,** s.173.

391 **Gözübüyük, Şeref / Tan, Turgut** (2021) İdare Hukuku Cilt I, Ankara, Turhan Kitabevi, s.625.

392 **Tiryaki, Refik** (2002) 'Bağımsız İdari Kurum Olarak RTÜK', Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, ,https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/629036#:~:text=Kanunda%204756%20s.%20Kanunla%20yap%C4%B1lan,etkiye%20a%C3%A7%C4%B1k%20kap%C4%B1, s.e.t. 01.12.2023.

393 **6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun md. 34/1:** *"(1) Radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetleri sektörünü düzenlemek ve denetlemek amacıyla, idarî ve malî özerkliğe sahip, tarafsız bir kamu tüzel kişiliği niteliğinde Radyo ve Televizyon Üst Kurulu kurulmuştur.''*

394 Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Başkanlığı Mevzuatı Listesi, https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Kurum/70203335?AspxAutoDetectCookieSupport=1, s.e.t. 30.11.2024.

2. Faaliyet Alanı

Teknolojinin gelişmesiyle beraber yeni ve farklı alanlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Söz konusu teknolojik gelişmeler ifadelerin farklı şekillerde ortaya konulmasını sağlamış ve temel hak ve hürriyetlerin kapsamını genişletmiştir[395]. Örneğin, ifade hürriyetinin kapsamına basın hürriyeti, görsel ve işitsel iletişim hürriyeti kavramları daha sonraları yaşanan gelişmeler sonrasında girmiştir.

Radyo ve televizyon alanındaki gelişmeler basının ortaya çıkışından daha sonra olmakla birlikte internet alanındaki gelişmelerden de önce olmuştur. RTÜK, adından da anlaşılacağı üzere radyo ve televizyon alanıyla ilgili olarak kurulmuştur. Bu alandaki düzenleme ve denetleme faaliyetlerini yürütmektedir.

RTÜK, temel hak ve özgürlüklerinin korunmasını hedefleyen bir kuruldur[396]. 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunun 1. maddesinde de belirttiği üzere söz konusu Kanunun amaçları arasında radyo ve televizyon alanının düzenlenmesi ve denetlenmesiyle birlikte ifade ve haber alma özgürlüğünün sağlanması da yer almaktadır[397]. İfade hürriyeti radyo ve televizyon alanındaki ana aktörlerin fikirlerini ifade etmelerindeki özgürlük olarak nitelendirilebilirken, söz konusu fikirlerin iletildiği kişilerin bunun karşılığı olarak haber alma, bilgi edinme özgürlükleri vardır[398]. Bu özgürlüklerin korunması amacıyla radyo ve televizyon alanında düzenleme ve denetleme gerçekleştirecek olan bağımsız idari otorite de RTÜK'tür.

---

395 **Tiryaki, Refik** (2002) 'Bağımsız İdari Kurum Olarak RTÜK', Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, ,https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/629036#:~:text=Kanunda%204756%20s.%20Kanunla%20yap%C4%B1lan,etkiye%20a%C3%A7%C4%B1k%20kap%C4%B1, s.e.t. 01.12.2023.

396 **Tan,** 2010, s.193.

397 **6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun md. 1:** *"(1) Bu Kanunun amacı; radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetlerinin düzenlenmesi ve denetlenmesi, ifade ve haber alma özgürlüğünün sağlanması, medya hizmet sağlayıcılarının idarî, malî ve teknik yapıları ve yükümlülükleri ile Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun kuruluşu, teşkilâtı, görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin usul ve esasları belirlemektir.''*

398 **Tiryaki, Refik** (2002) 'Bağımsız İdari Kurum Olarak RTÜK', Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, ,https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/629036#:~:text=Kanunda%204756%20s.%20Kanunla%20yap%C4%B1lan,etkiye%20a%C3%A7%C4%B1k%20kap%C4%B1, s.e.t. 01.12.2023.

3. Üyeler

6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un 35. maddesine göre RTÜK, mesleki olarak yeterli donanıma sahip, devlet memuru olma özelliklerini taşıyan, asgari olarak dört yıl yükseköğrenim görmüş, mesleklerini minimum on yıl süreyle icra etmiş kişiler arasından TBMM tarafından seçilen dokuz üyeden oluşmaktadır[399]. TBMM, RTÜK üyelerini siyasi parti gruplarının gösterdiği adaylar arasından Kanun'da belirtilen usule göre seçmektedir.

6112 sayılı Kanun'un 39. maddesinin 3. fıkrasıyla bağımsızlık prensibine uygun olarak RTÜK üyelerinin görev sürelerince görevden alınamayacağı hüküm altına alınmıştır[400]. Ayrıca RTÜK'ün bağımsızlığının ve tarafsızlığının sağlanması amacıyla üyelerin, 6112 sayılı Kanunun 38. maddesinde belirtilen yasaklara uymakla yükümlü oldukları hüküm altına alınmıştır[401].

---

399 **6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun md. 35:** "*(1) Üst Kurul, en az dört yıllık yüksek öğrenim görmüş, meslekleriyle ilgili konularda kamu kurum ve kuruluşları veya özel kuruluşlarda en az on yıl süreyle görev yapmış, meslekî açıdan yeterli bilgiye, deneyime ve Devlet memuru olma niteliğine sahip, otuz yaşını doldurmuş kişiler arasından Türkiye Büyük Millet Meclisince seçilen dokuz üyeden oluşur. (2) Seçim için, siyasî parti gruplarının üye sayısı oranında belirlenecek üye sayısının ikişer katı aday gösterilir ve Üst Kurul üyeleri bu adaylar arasından her siyasî parti grubuna düşen üye sayısı esas alınmak suretiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca seçilir. Ancak, siyasî parti gruplarında, Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılacak seçimlerde kime oy kullanılacağına dair görüşme yapılamaz ve karar alınamaz. (3) Üst Kurul üyelerinin seçimi, adayların belirlenerek ilânından sonra on gün içinde yapılır. Siyasî parti grupları tarafından gösterilen adaylar için ayrı ayrı listeler hâlinde birleşik oy pusulası düzenlenir. Adayların adlarının karşısındaki özel yer işaretlenmek suretiyle oy kullanılır. Siyasî parti gruplarının ikinci fıkraya göre belirlenen kontenjanlarından Üst Kurula seçilecek üyelerin sayısından fazla verilen oylar geçersiz sayılır. (4) Karar yeter sayısı olmak şartıyla seçimde en çok oyu alan boş üyelik sayısı kadar aday seçilmiş olur. Seçim sonucu Resmî Gazetede yayımlanır. (5) Üst Kurul üyelerinin görev süresi altı yıldır. Üyelerin üçte biri iki yılda bir yenilenir. Üyelerin görev sürelerinin bitiminden iki ay önce; üyeliklerde herhangi bir sebeple boşalma olması hâlinde, boşalma tarihinden veya boşalma tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise* tatilin *bitiminden itibaren bir ay içinde aynı usulle seçim yapılır. Bu seçimlerde, boşalan üyeliklerin siyasî parti gruplarına dağılımı, ilk seçimde siyasî parti grupları kontenjanından seçilen üye sayısı ve siyasî parti gruplarının hâlihazırdaki oranı dikkate alınmak suretiyle yapılır. Üyeliklerdeki boşalma sebebiyle yapılan seçimlerde seçilen üyeler, yerlerine seçildikleri üyelerin görev süresini tamamlar.''*

400 **6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun md. 39/3:** *"Üst Kurul üyeleri, üyelikleri süresince Kuruldaki görevlerinden ve seçilerek geldikleri görevlerinden alınamaz.''*

401 **6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun md. 38:** *"(1) Üst Kurul üyeleri ile üçüncü derece dâhil üçüncü dereceye kadar kan ve kayın hısımları, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümleri saklı kalmak kaydıyla, yayın hizmetleri alanında Üst Kurulun görev ve yetki alanına giren konularda herhangi bir taahhüt işine giremez, medya hizmet sağlayıcı kuruluşlarda veya bu kuruluşların doğrudan veya dolaylı ortaklık bağı bulunan şirketlerde ortak veya yönetici olamazlar. (2) Üst Kurul üyeleri, aslî görevlerini aksatmayan bilimsel amaçlı eser hazırlama, ders ve konferans verme, jüri ve komisyon üyeliği yapma hariç, resmî veya özel nitelikte hiçbir görev alamaz, özel veya kamu medya hizmet sağlayıcılarının görev ve yetki alanına giren konularda doğrudan veya dolaylı olarak taraf olamaz ve bu konularda hiçbir maddî menfaat sağlayamaz ve siyasî partiye üye olamaz.*

RTÜK üyelerinin seçilip Resmi Gazete'de ilan edilmesinden sonra üyeler RTÜK'ün idaresini ve temsilini üstlenmek üzere kendileri arasından iki yıllığına bir Başkan ve bir Başkan Vekilini seçmektedir[402]. Başkan 6112 sayılı Kanun'da kendisine verilmiş olan toplantı zaman ve yerini belirleme, yıllık faaliyet raporlarını hazırlama, Kurulu temsil etme, atamaya yetkili olduğu personelleri atama gibi görev ve yetkilere sahiptir[403].

RTÜK üyeleri için 6112 sayılı Kanun'da mali ve sosyal hak ve teminatlar belirlenmiştir. Bahsedilen Kanun'a göre üyelerin mali hak ve sosyal hak ölçütünde en yüksek devlet memuru kriteri kıstas alınmıştır[404].

Faaliyet alanı sosyal yardım ve eğitimle ilgili olan dernekler ve vakıflarda yürütülen görevler ve kooperatif ortaklıkları bu hükmün dışındadır. (3) Üst Kurul üyeleri, göreve başlamadan önce mâliki oldukları, Hazine Müsteşarlığı tarafından çıkarılan borçlanmaya ilişkin menkul kıymetler dışındaki, medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara ve yayın hizmeti yapan tüzel kişilere veya bunların iştiraklerine ait her türlü hisselerini ya da menkul kıymetlerini üçüncü dereceye kadar kan ve ikinci dereceye kadar kayın hısımları dışındakilere, görev sürelerinin başlamasından itibaren otuz gün içinde satmak veya devretmek suretiyle elden çıkarmak zorundadır. (4) Üst Kurul üyeleri ve Kurum personeli, Kurumla ilgili gizlilik taşıyan bilgileri ve medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara ve yayın hizmeti yapan gerçek ve tüzel kişilere ait her türlü sırları, görevlerinden ayrılmış olsalar bile açıklayamaz, kendilerinin veya başkalarının menfaatine kullanamaz. (5) Üst Kurul üyeleri, kendileri veya üçüncü derece dâhil üçüncü dereceye kadar kan ve kayın hısımlarıyla ilgili konularda müzakere ve oylamaya katılamazlar. Bu durum karar metninde ayrıca belirtilir. (6) Bu maddede belirtilen esaslara aykırı davranan Üst Kurul üyeleri görevlerinden çekilmiş sayılır. Bu husus Üst Kurul tarafından resen veya yapılacak müracaatın değerlendirilmesi sonucunda karara bağlanır ve gereği için Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bildirilir.''

402 **6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun md. 36:** *"(1) Üst Kurul üyeleri, seçim sonuçlarının Resmî Gazetede yayımlandığı tarihten itibaren onbeş gün içinde toplanarak kendi aralarından bir Başkan ve bir Başkan Vekili seçer. Başkan ve Başkan Vekilinin görev süreleri iki yıldır. Başkan Vekilliğine seçilen Üst Kurul üyelerinin Başkan Vekilliği görev süresi, Başkanın görevde bulunduğu süreyle sınırlıdır. Herhangi bir şekilde Başkan veya Başkan Vekilinin üyeliği sona erer veya Başkan veya Başkan Vekilliği boşalırsa, Üst Kurul ilk toplantısında Başkan ve/veya Başkan Vekili için seçim yapar. (2) Üst Kurul, Başkan tarafından; Başkanın bulunmadığı hâllerde Başkan Vekili tarafından yönetilir ve temsil edilir. Başkan ve Başkan Vekilliğinin aynı anda boşalması durumunda en yaşlı üye Üst Kurula başkanlık eder…''*

403 **6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun md. 36/3:** *"Başkanın görev ve yetkileri şunlardır: a) Üst Kurul toplantılarının gündemini, gün ve saatini belirlemek, toplantıları idare etmek, gündeme alınmayan başvurular hakkında gerekli işlemleri yapmak ve bunlara ilişkin olarak Üst Kurula bilgi vermek. b) Üst Kurul kararlarının yayımlanmasını veya tebliğini sağlamak, bu kararların gereğinin yerine getirilmesini temin etmek ve uygulanmasını izlemek. c) Hizmet birimlerinden gelen önerilere son şeklini vererek Üst Kurula sunmak. ç) Üst Kurulun belirlediği stratejilere, amaç ve hedeflere uygun olarak, Üst Kurulun yıllık bütçesi ile malî tablolarını hazırlamak. d) Üst Kurul ile hizmet birimlerinin uyumlu, verimli, disiplinli ve düzenli bir biçimde çalışmasının en üst düzeyde organizasyonu ve koordinasyonunu sağlamak, hizmet birimleri arasında çıkabilecek görev ve yetki sorunlarını çözmek. e) Yıllık faaliyet raporlarını hazırlamak, amaç ve hedeflere, performans ölçütlerine göre faaliyetlerin değerlendirmesini yaptırmak ve bunları Üst Kurula sunmak. f) Üst Kurulun faaliyet gösterdiği alanda strateji, politikalar ve ilgili mevzuat ile Üst Kurul ve personelin performans ölçütleri hakkında çalışma ve değerlendirme yapmak. g) Üst Kurulun diğer kuruluşlarla ilişkilerini yürütmek ve Üst Kurulu temsil etmek. ğ) Üst Kurul tarafından atanması öngörülenler dışındaki Üst Kurul personelini atamak. h) Başkan adına imzaya yetkili personelin görev ve yetki alanını belirlemek. ı) İdarî konulardaki diğer görevleri yerine getirmek...''*

404 **6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun md. 39/1:** *"Üst Kurul üyelerine en yüksek Devlet memuru için belirlenen her türlü ödemeler dâhil malî haklar tutarında aylık ücret ödenir. en yüksek Devlet memuruna ödenenlerden, vergi ve diğer yasal kesintilere tabi*

RTÜK üyelerinin mal bildiriminde bulunma görevi vardır[405]. Ayrıca görevleriyle ilgili suç işledikleri iddiasıyla 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri uyarınca haklarında soruşturma yapılır[406].

4. Personel

RTÜK devamlı surette yürütmek zorunda olduğu hizmetleri ifa etmek için meslek personelinden ve idari personelden faydalanmaktadır[407]. Bahsedilen personeller 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 48. maddesinde belirtilen niteliklere sahip olmaları koşuluyla kadro karşılığı sözleşmeli statüde 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa bağlı olarak görev yapmaktadır[408]. Ancak RTÜK personeli, ücret ve mali haklar açısından 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tabi olmayıp, Cumhurbaşkanınca belirlenen esaslar çerçevesinde RTÜK tarafından belirlenen mali haklara haizdir[409].

5. Bütçe

Bağımsız idari otoritelerin bağımsızlıklarını korumalarında finansal açıdan bağımsızlık önem arz eder. Bu kurumların kendi mali kaynaklarına sahip olması ve söz

---

olmayanlar bu Kanuna göre de vergi ve diğer kesintilere tabi olmaz. 14/7/1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ve diğer mevzuat uyarınca en yüksek Devlet memurunun yararlanmış olduğu sosyal hak ve yardımlardan, Üst Kurul üyeleri de aynı usul ve esaslar çerçevesinde aynen yararlanırlar…'')

405 **6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun md. 39/7:** *"Üst Kurul üyeleri, her yıl ocak ayında Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına mal bildiriminde bulunurlar.''*

406 **6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun md. 39/6:** *"Üst Kurul üyelerinin görevleriyle bağlantılı olarak işledikleri iddia edilen suçlara ilişkin soruşturmalar 2/12/1999 tarihli ve 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanuna göre yapılır ve bunlar hakkında soruşturma izni Cumhurbaşkanı veya görevlendireceği Cumhurbaşkanı yardımcısı ya da bakan tarafından verilir. 19/10/2005 tarihli ve 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 104'üncü maddesinin üçüncü ve dördüncü fıkraları Üst Kurul üyeleri hakkında da uygulanır.''*

407 **6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun md. 43/5:** *"Bu Kanun ile Üst Kurula verilen görevlerin gerektirdiği aslî ve sürekli görev ve hizmetler, Üst Kurul uzmanları ile Üst Kurul uzman yardımcılarından oluşan meslek personeli ve idarî personel eliyle yürütülür. Üst Kurul kadrolarına atanacakların, 657 sayılı Kanunun 48 inci maddesinde belirtilen şartları taşımaları gerekir. Söz konusu kadrolara yapılacak atamalara ilişkin diğer hususlar Üst Kurul tarafından çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.''*

408 **6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun md. 43/5: "…***Üst Kurul kadrolarına atanacakların, 657 sayılı Kanunun 48 inci maddesinde belirtilen şartları taşımaları gerekir. Söz konusu kadrolara yapılacak atamalara ilişkin diğer hususlar Üst Kurul tarafından çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.''*

409 **6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun md. 43/6:** *"Üst Kurul personeli, kadro karşılığı sözleşmeli statüde istihdam edilir, ücret ve malî haklar dışında her türlü hak ve yükümlülükler yönünden 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tabidir. Personelin ücretleri ile diğer malî hakları toplamı, Üst Kurul üyeleri için yapılan ödemelerin toplamını geçmemek üzere kurum içi hiyerarşi de gözetilerek Cumhurbaşkanınca belirlenen esaslar çerçevesinde Üst Kurul tarafından tespit edilir.''*

konusu kaynakların kullanımı konusunda söz sahibi olmaları özerk yapılarının korunmasına hizmet etmektedir[410].

Ülkemizde bağımsız idari otoritelerin faaliyet alanlarıyla ilgili elde ettikleri gelirleri vardır. Örneğin RTÜK'ün gelirleri 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un "*Mali Kaynaklar ve Bütçe*'' başlıklı 41. maddesinin 1. fıkrasında: *''(1) Üst Kurulun gelirleri şunlardır: a) Medya hizmet sağlayıcı kuruluşlardan alınacak yayın lisansı ücretleri. b) Karasal ortamdan yayın yapan kamu ve özel medya hizmet sağlayıcı kuruluşlardan alınacak televizyon kanal, multipleks kapasite ve radyo frekans yıllık kullanım ücretleri. c) 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu ve ilgili mevzuat hükümleri saklı kalmak kaydıyla, yayın hizmetlerinin iletimi faaliyetinde bulunan platform, multipleks ve altyapı işletmecileri ile verici tesis ve işletim şirketinden alınacak yayın iletim yetkilendirme ücretleri. ç) Medya hizmet sağlayıcılarının, program destekleme gelirleri hariç aylık brüt ticarî iletişim gelirlerinden ayrılacak yüzde birbuçuk paylar. d) Gerektiğinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı bütçesinden alınacak Hazine yardımı. e) Sair gelirler.''* olarak sayılmıştır. Ancak söz konusu gelirler her zaman yeterli olmamaktadır. Bu nedenle RTÜK, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı bütçesinden yardım alabilmektedir[411].

RTÜK'ün de içinde bulunduğu bağımsız idari otoritelerin özerk bütçeye sahip olmaları mali açıdan tamamen özgür oldukları anlamına gelmemektedir. Bu kurumlar, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile 4734 sayılı Kamu İhale Kanununa bağlı olarak hareket etmektedirler[412].

---

410 **Öztunç, Halil** (2022) 'Türkiye'deki Düzenleyici Ve Denetleyici Kurumların Mali Özerklik Bağlamında Bütçe Yapım Süreçleri' (Üst Kurul Uzmanlık Tezi), Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, s.74.

411 **6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun md. 41/2: "***Üst Kurul, gerektiği takdirde her yıl için yapacağı işlerin programını hazırlayarak Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı bütçesinden bu işler için ayrılmasını talep ettikleri ödenek tutarını Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunar.''*

412 **Öztunç, Halil** (2022) 'Türkiye'deki Düzenleyici Ve Denetleyici Kurumların Mali Özerklik Bağlamında Bütçe Yapım Süreçleri' (Üst Kurul Uzmanlık Tezi), Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, s.74.

6. Denetim

Denetim türleri, siyasi, mali, idari ve yargısal denetimler olarak tasniflendirilebilir.

RTÜK özelinde anılan denetim biçimlerini incelediğimizde, her ne kadar siyasiler tarafından seçilen bir kurul olsa da seçilen üyeler politikayla ilgili görev icra etmedikleri için RTÜK'ün siyasi denetiminin olmadığı ifade edilebilir[413].

6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunun 34.maddesinde RTÜK'ün denetiminin Sayıştay tarafından yapılacağı hüküm altına alınmıştır. Bu denetimden anlamamız gereken mali denetimdir.

Bir başka denetim biçimi olan idari denetim ise ikili ayrıma tabi tutularak incelenebilir. Bu ayrıma göre idarenin bütünlüğü ilkesi gereği hiyerarşi ve idari vesayet yollarıyla idarenin kurumları üzerinde denetim yapılabilmektedir. Ancak RTÜK bu denetimlere tabi değildir[414].

RTÜK'ün konumuz açısından en önemli denetimi yargısal denetimdir. 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunun 32. maddesinin 9.fıkrasına göre, RTÜK tarafından 6112 sayılı Kanun'na göre verilen idari yaptırımlara karşı idari yargıda dava açılabilmektedir.

C. RTÜK'ün Yetkileri

RTÜK radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetlerinin denetlenmesi ve düzenlenmesinde rol oynayan bağımsız nitelikte bir kuruldur. Aynı zamanda temel hak ve hürriyetlerin korunması için de oluşturulmuş olan Kurul çeşitli görev ve yetkilerle donatılmıştır.

---

413 **Tiryaki, Refik** (2002) 'Bağımsız İdari Kurum Olarak RTÜK', Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, ,https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/629036#:~:text=Kanunda%204756%20s.%20Kanunla%20yap%C4%B1lan,etkiye%20a%C3%A7%C4%B1k%20kap%C4%B1, s.e.t. 04.12.2023.

414 **Tiryaki, Refik** (2002) 'Bağımsız İdari Kurum Olarak RTÜK', Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, ,https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/629036#:~:text=Kanunda%204756%20s.%20Kanunla%20yap%C4%B1lan,etkiye%20a%C3%A7%C4%B1k%20kap%C4%B1, s.e.t. 04.12.2023.

6112 sayılı Kanun'un 37.maddesinde yayın hizmetleri ilkelerine aykırılık durumunda idari yaptırım uygulamak, demokratik düzeninin önemli unsurlarından ifade ve haber alma özgürlüğünün korunmasını sağlamak, medya hizmet sağlayıcı kuruluşların mevzuata hareket edip etmediklerini denetlemek, görevli oldukları sektörle alakalı ikincil nitelikte düzenleyici işlemler yapmak gibi yetkilerin de arasında olduğu bu yetkiler uzun bir liste halinde sayılmıştır.

1. Düzenleme Yetkisi

Anayasanın 124. maddesinde ifade edildiği üzere kamu tüzel kişiliğine sahip kurumlar yönetmelik çıkarabilmektedirler. 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunun "*Görev ve Yetkiler''* başlıklı 37. maddesinde RTÜK'e kendi görev alanıyla ilgili ikincil nitelikte düzenleyici işlemler yapmak, yayın hizmetleriyle ilgili düzenlemeler yapmak yetkileri verilmiştir. Kamu tüzel kişiliğine sahip olan RTÜK de Anayasanın ve Kanun'un kendisine vermiş olduğu bu yetkiyi kullanarak çeşitli düzenleyici işlemler çıkarmaktadır.

Günümüzde RTÜK'ün düzenlemede olan yönetmelikleri on dokuz tanedir[415]. Bu yönetmelikler yayın hizmetlerinin usul ve esaslarına, RTÜK'ün çalışma usul ve esaslarına, çocuklara ve ailelere yönelik yayınlara, engellilere yönelik yayınlara, RTÜK personelinin görev ve unvanına, RTÜK'te çalışan uzmanlara ve disiplin amirlerine ilişkin konuların da yer aldığı pek çok konuda çıkarılmaktadır.

RTÜK'ün düzenlenme yetkisine dayanarak yaptığı adsız düzenleyici işlemler de bulunmaktadır. Bu işlemlerle RTÜK genel ve soyut nitelikte normlar koyabilmektedir. Adsız düzenleyici işlemler icrai karar alma yetkisine sahip makamlarca tesis edilen işlemlerdir. Tebliğ, yönerge, talimat vb. örnek olarak gösterilebilir[416].

RTÜK'ün düzenlemede olan tebliğleri dört tane olup, kablolu yayın lisansı ücretleri ve izinlerine, elektronik ticari araçlarla yapılan tütün mamülleri ve alkollü içki satışlarına, test deneme ve geçici izinle yapılacak yayınlara ilişkin usul ve esaslara, yeminli mali

[415] Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Başkanlığı Mevzuat Listesi, <https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Kurum/70203335>, s.e.t. 16.12.2023.
[416] **Akyılmaz / Sezginer / Kaya,** s.50-52.

müşavirlerin medya hizmet sağlayıcı kuruluşların ticari gelirlerindeki RTÜK payını tasdiklemelerine dair usul ve esaslara ilişkindir[417].

Yönerge RTÜK'ün çıkarmış olduğu bir başka adsız düzenleyici işlemdir. Düzenlemede olan RTÜK yönergeleri on adet olup, iş sağlığı ve güvenliği, kütüphane, staj, kamu spotları, yangın söndürme gibi konulara ilişkindir[418].

RTÜK'ün yukarıda sayılan düzenleyici işlemleri dışında bilgi teknolojilerine ve e-posta kullanımına ilişkin talimatnameleri, ilke kararları ve direktifleri de vardır[419].

2. Denetim Yetkisi

Bağımsız idari otoritelerin faaliyet alanlarına ilişkin olarak inceleme yapmak, ifadelere başvurmak, belge istemek gibi denetim yetkileri mevcuttur[420]. RTÜK'ün denetim yetkileri, 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un *'' Görev ve Yetkiler''* başlıklı 37. maddesinin c bendinde: *''Medya hizmet sağlayıcı kuruluşların yayın lisansı talebinde bulunabilmeleri için gerekli idarî, malî ve teknik şartları belirlemek ve bu kuruluşlardan şartları sağlayanlara yayın lisansı vermek, denetlemek ve gerektiğinde iptal etmek.''* şeklinde, e bendinde: *''Türkiye Cumhuriyeti topraklarında yerleşik medya hizmet sağlayıcılarının yayın hizmetlerini, bu Kanun hükümlerine ve Türkiye Cumhuriyetinin taraf olduğu uluslararası andlaşmalara uygunluğu açısından izlemek ve denetlemek.*'' şeklinde, s bendinde: *''Medya hizmet sağlayıcılardan görevleri kapsamında her türlü bilgi, belge ve kayıtları almak, medya hizmet sağlayıcıları yerinde denetlemek ve lisans şartlarına uymayan cihazları mühürleyerek kapatmak.''* şeklinde, v bendinde: *''Seferberlik ve savaş ilânı hallerinde görev ve yükümlülükleri yerine getirmek için ihtiyaç duyulan hususları, Milli Savunma Bakanlığı ile koordineli olarak çıkarılacak bir yönetmelikle belirleyerek yayıncı kuruluşlara bildirmek ve bunları denetlemek.''* şeklinde belirtilmiştir.

---

[417] Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Başkanlığı Mevzuat Listesi, <https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Kurum/70203335>, s.e.t. 16.12.2023.

[418] Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Başkanlığı Mevzuat Listesi, <https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Kurum/70203335>, s.e.t. 16.12.2023.

[419] Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Başkanlığı Mevzuat Listesi, <https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Kurum/70203335>, s.e.t. 16.12.2023.

[420] **Gözübüyük, A. Şeref** (2016) Yönetim Hukuku, 34. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, s.186.

3. Görüş Bildirme ve Öneride Bulunma Yetkisi

Bağımsız idari otoriteler faaliyet alanlarına ilişkin birer uzman ve otorite olduklarından bakanlıklara, kuruluşlara uzmanı oldukları sektörlerle ilgili görüş vermektedirler[421]. RTÜK'ün de sahip olduğu bu yetki 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un *"Görev ve Yetkiler''* başlıklı 37. maddesinin l bendinde: *"Yayın hizmetleri alanında hazırlanan mevzuat taslakları hakkında görüş bildirmek.''* olarak belirtilmiştir.

4. Yaptırım Uygulama Yetkisi

Bağımsız idari otoriteler denetim faaliyetleri sonucunda uzmanı oldukları ve düzenledikleri faaliyet alanına ilişkin mevzuata aykırılık hallerini saptadıktan sonra bizzat kendileri yaptırım uygulayabilmektedirler.

6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un *"Görev ve Yetkiler''* başlıklı 37. maddesinin h bendinde: *"Medya hizmet sağlayıcılarının sunduğu yayın hizmetlerinde ve platform, multipleks, altyapı işletmecileri ile verici tesis ve işletim şirketinin sunduğu hizmetlerde bu Kanuna ve ilgili diğer mevzuata aykırılık tespit edilmesi veya yayın lisansı şartlarına uyulmaması hâlinde gerekli müeyyideleri uygulamak.'',* s bendinde: *"Medya hizmet sağlayıcılardan görevleri kapsamında her türlü bilgi, belge ve kayıtları almak, medya hizmet sağlayıcıları yerinde denetlemek ve lisans şartlarına uymayan cihazları mühürleyerek kapatmak.''* düzenlemeleri yer almaktadır. Söz konusu düzenlemelerden anlaşılacağı üzere bağımsız idari otorite kategorisinde yer alan RTÜK de yaptırım uygulayabilme yetkisine sahiptir. Bu sayede RTÜK kendisine tanınan kamu gücünün vermiş olduğu üstün ve ayrıcalıklı yaptırım uygulama yetkisiyle ilişkili olduğu faaliyet alanının düzenini tesis etmeye çalışmaktadır[422].

RTÜK'ün uygulayabileceği idari yaptırımlar 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un 32. maddesinde düzenlenmiştir. Söz

---

421 **Tan, Turgut / Bayazıt Bahar** (2021) İdare Hukuku, 10 Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, s.190.

422 **Karakuş, Yavuz** (2011) 'RTÜK, BTK ve TÜRKSAT'IN Yaptırım Uygulama Yetkisi (Penal Sanction) ve Düzenleme Yapma Yetkisi (Regulation) Bakımından İncelenmesi ve Sonuçları' (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.14.

konusu maddeye göre RTÜK idari para cezası, yayın lisansının iptali, yayın durdurma cezası, uyarı cezası yaptırımlarını uygulamaktadır.

6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un 33. maddesinde ise adli yaptırımlar düzenlenmiştir. Anılan Kanun'un 33. maddesinde: "*(1) Üst Kuruldan yayın lisansı almadan veya yayınları Üst Kurul tarafından geçici olarak durdurulmasına ya da yayın lisansı iptal edilmesine rağmen yayın yapan gerçek kişiler ile tüzel kişilerin yönetim kurulu üyeleri ve genel müdürü, bir yıldan iki yıla kadar hapis ve bin günden beşbin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır. Tüzel kişiler hakkında ayrıca 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 60 ıncı maddesindeki güvenlik tedbirleri uygulanır. İzinsiz olarak faaliyetine devam eden yayın cihaz ve tesisleri Üst Kurulca mühürlenerek kapatılır. (2) Yayın lisansı olmasına rağmen lisans tipi dışında yayın yapan ve izinsiz verici tesis eden medya hizmet sağlayıcılar Üst Kurulca uyarılır, yapılan uyarıya rağmen izinsiz yayına devam edenler hakkında birinci fıkra hükmü uygulanır. (3) 25 inci maddeye uygun olarak yayın kayıtlarını bir yıl süreyle muhafaza etmeyen veya Üst Kurulca ya da Cumhuriyet başsavcılığınca istenmesine rağmen, süresi içerisinde ve aslına uygun olarak teslim etmeyen özel medya hizmet sağlayıcı kuruluş sorumlu müdürü bin günden beşbin güne kadar adlî para cezasıyla cezalandırılır. (4) Gönderilen kayıtların içerik bakımından istenen yayın olmaması veya kayıtlarda tahrifat, çıkarma, silme gibi işlemler yapılması hâlinde, özel medya hizmet sağlayıcı kuruluşların sorumlu müdürü beşbin günden onbin güne kadar adlî para cezasıyla cezalandırılır. (5) Bu Kanun çerçevesinde açılan kamu davalarına Üst Kurul katılır.''* hükmü yer almaktadır. Söz konusu düzenlemeden anlaşılacağı üzere adli yaptırım niteliğindeki yaptırımlar RTÜK'ün doğrudan uygulayabileceği yaptırımlar olmayıp adli mercilerin uyguladığı yaptırımlardır.

Çalışmamızın konusu oluşturan yaptırım türleri RTÜK'ün 6112 sayılı Kanun kapsamında uyguladığı idari yaptırımlardır. Bu nedenle çalışmamızın üçüncü bölümünde ilk olarak idari yaptırımların genel niteliklerine değinilecek, ardından RTÜK'ün 6112 sayılı Kanun kapsamında uygulamış olduğu idari yaptırımlar ifade hürriyeti açısından ele alınacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RTÜK'ÜN UYGULADIĞI İDARİ YAPTIRIMLARIN İFADE HÜRRİYETİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

I. Genel Olarak İdari Yaptırımlar

A. İdari Yaptırım Kavramı ve Tanımı

Yaptırım Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde "*Yasaya, kurala karşı yapılan aykırı davranışlara verilen ceza.''* şeklinde tanımlanmıştır[423]. Yaptırımın eskiden kullanılış şekli olan müeyyide kavramı ise Arapça kökenlidir ve daha çok ceza hukukundaki yaptırımlar için kullanılırken zamanla idare hukukunu kapsayacak şekilde genişlemiştir[424].

Yaptırım diğer bir ifadeyle müeyyide, hukuk devletinin düzenlediği mevzuata aykırı davranışların olması durumunda devlet organlarınca uygulanan ve yine hukuki mevzuat içerisinde kalan zorlamadır[425]. Tanımda da belirtildiği üzere, yaptırımın ana bileşenleri bir hukuk kuralına aykırılık durumunda uygulanması ve söz konusu aykırılığın karşılığında hukuk zemininde kişiyi zorlayan bir tepki olmasıdır.

Hukuk kurallarını diğer toplumsal kurallardan ayıran en önemli unsur maddi yaptırım kavramıdır[426]. Hukuk devletinde güvenlik, dirlik-esenlik, sağlık ögelerinden oluşan kamu düzeninin[427]; kişilerin temel hak ve özgürlüklerinin korunmasında yaptırımların rolü büyüktür. Bahsedilen bu önemli işlevler karşısında, yasama organı kanunilik ilkesi uyarınca yaptırımları düzenleme yetkisine sahiptir.

İdare tarafından verilen idari işlem niteliğindeki zorlayıcı kararlar idari yaptırımlardır[428]. İdari yaptırımlar, idarenin sahip olduğu ayrıcalıklı konumun bir yansımasıdır. Yasama, yargı ve yürütme fonksiyonunu barındıran devlette idare; yürütmenin

---

423 Türk Dil Kurumu Sözlüğü**,** yaptırım**,**< https://sozluk.gov.tr/>, s.e.t. 18.04.2024.
424 **Oğurlu, Yücel** (2000) İdari Yaptırımlar Karşısında Yargısal Korunma, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, s.11.
425 **Ulusoy, Ali** (2013) İdari Yaptırımlar, 1. Baskı, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, s.5-7.
426 **Güriz,** s.18.
427 **Günday,** s.292.
428 **Karabulut, Mustafa** (2008) İdari Yaptırımların Hukuki Rejimi, 1. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, s.7.

siyasi olmayan kanadını, kamu gücünü kullanarak kamu yararı amacıyla yasalara uygun şekilde kamu hizmetlerinin görülmesini sağlayan yönünü temsil etmektedir[429]. İdare bu ayrıcalıklı konumunun sonucu olarak üstün yetkilerle donatılmıştır. Bunlardan birisi de yaptırım uygulama yetkisidir.[430] Bu sayede idare, faaliyetlerinin hukuk düzeni içersinde kalmasını, daha uygun bir şekilde kamusal faaliyetin yürütülmesini sağlamaktadır[431].

B. İdari Yaptırımların Özellikleri

Yaptırımlar farklı şekillerde karşımıza çıkabilmektedir. Bir bütün olarak yaptırımlar incelendiğinde ilk olarak adli yargı makamlarınca uygulanan cezalar akla gelmektedir. Nitekim ceza hukuku yaptırımları idari yaptırımlara nazaran hem daha yaygın hem de daha eski bir tarihçeye sahiptir[432]. Müeyyidelerin bir alt kolunda yer alan bu cezalar hapis cezası, adli para cezası vs. şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Bir suçun işlenmesi sonucunda yürütülen ceza yargılaması ile verilen cezanın nitelik itibarıyla suç kadar ağır olmayan ihlallerin işlenmesi sonucunda uygulanmasının hakkaniyete aykırı olacağı düşüncesi idari yaptırımların varlık sebeplerinden biridir[433]. Yine ceza mahkemelerinin iş yükünü azaltma amacı da idari yaptırımlara ihtiyaç duyulmasını gerektirmiştir[434]. Bu sayede idari yargı görev alanında olan idari yaptırımlara ilişkin uyuşmazlıklar idare mahkemelerinde çözümlenerek ceza mahkemelerinin dava yükü azalacaktır.

Ceza yaptırımları ile idari yaptırımlar arasında çeşitli yönlerden farklılıklar mevcuttur. Yaptırımları tesis eden organ, izlenen usul, yaptırımlarla ulaşılmak istenen sonuçlar, yaptırımların türleri ve ağırlığı yönleri açısından adli ve idari yaptırımlar birbirinden ayrılmaktadır[435]. Buna göre ceza yaptırımları mahkemeler tarafından verilirken, idari yaptırımlar kural olarak idari makamlar tarafından verilmektedir[436]. Yine ceza yaptırımlarında yargılama faaliyetine ilişkin usul ve esaslar uygulanırken, idari yaptırımlar

429 **Gözler, Kemal** (2019) İdare Hukuku Cilt I, 3. Baskı, Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım, s.32.
430 **Günday,** s.232.
431 **Günday,** s.232.
432 **Çağlayan, Ramazan** (2006) İdari Yaptırımlar Hukuku (Kabahatler Kanunu Yorumu), 1. Baskı, Ankara, Asil Yayıncılık, s.16.
433 **Oğurlu,** s.37.
434 **Oğurlu,** s. 38.
435 **Gözübüyük / Tan,** s.650.
436 **Ulusoy,** 2013, s.46.

temelde bir idari işlem olması sebebiyle idari usullere tabidir[437]. Ceza yaptırımları toplumsal düzene ilişkin hususları kapsayan, toplum düzenini korumayı hedefleyen yaptırımlarken, idari yaptırımlar idari düzeni korumayı amaçlamaktadır[438].

İdari yaptırımların mevzuatta ayrıştırılmasında 2005 tarihli Türk Ceza Kanunu önemli bir dönüm noktasıdır. Eski Türk Ceza Kanunu'nda yer alan kabahatler Kanun'dan çıkartılarak idari ceza kapsamında kendi kanunuyla düzenlenmiştir. Bunun gerekçesi olarak Dünya'daki gelişmelerle birlikte adli mahkemelerin artan iş yükü gösterilmiştir[439].

İdari yaptırımların ayırtedici özelliklerinden biri de idari işlem kimliğine sahip olmalarıdır. Kamu gücü kullanılarak tesis edilen tek yanlı icrai işlemler idari işlemleri oluşturmaktadır[440]. İdari işlemlerin çeşitli türleri olup, idari yaptırımlar idarenin karşı tarafın rızasını aramadan hukuki durumunu değiştirebildiği idari kararlar kategorisindedir[441]. İdari yaptırımların bir diğer ayırtedici özelliği ise hukuka aykırılık durumunda, aykırılığa sebep olan kişiyi cezalandırmasıdır[442].

Anayasal bir ilke olan idarenin kanuniliği ilkesi gereğince idari yaptırımların yasal dayanağa bağlı olmaları gerekir[443]. İdari yaptırımların idari işlem olmalarından ötürü yargısal denetimi kural olarak idari yargı tarafından yapılır. Bu hususu Uyuşmazlık Mahkemesi de kararında "*İdarenin organları eliyle idari usullere göre uygulanması ve idare hukukunun bir müeyyidesi olması nedeniyle, idari işlem niteliğini taşıyan ve bu yönüyle adli cezalardan ayrılan idari cezaların yargısal denetiminde, kural olarak, idari yargı yerleri görevli bulunmaktadır.*'' şeklindeki ifadelerle belirtmiştir[444].

C. İdari Yaptırımların Çeşitleri

İdari yaptırımlar çeşitli şekillerde karşımıza çıkabilmektedir. Örneğin, iş yerinin kapatılması, ruhsatın geri alınması, idari para cezası, uyarı cezası, el koyma, lisans iptali gibi

---

437 **Ulusoy,** 2013, s.46.
438 Danıştay 10. Dairesi, E: 2002/521, K: 2003/4772, T. 05.12.2023. Aktaran: **Gözübüyük / Tan,** s.651.
439 **Ulusoy,** 2013, s.46-48.
440 **Gözübüyük / Tan,** s.652.
441 **Duran,** s.394.
442 **Gözübüyük / Tan,** s.652.
443 **Karabulut,** s.10-11.
444 Uyuşmazlık Mahkemesi, E: 2001/49, K: 2001/61, T: 09.07.2001, < https://kararlar.uyusmazlik.gov.tr/Karar/Content/f713e067-11aa-4e91-b890-5814710e4742?excludeGerekce=False&wordsOnly=False>, s.e.t. 20.12.2023.

farklı tarzda idari yaptırımlar vardır. Memur hukukunda uygulanan ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nda belirtilen uyarma, kınama, aylıktan kesme, kademe ilerlemesinin durdurulması, devlet memurluğundan çıkarma gibi disiplin cezaları da birer idari yaptırımdır[445]. Yine bağımsız idari otoriteler ilgili oldukları sektöre ilişkin düzeni sağlamak amacıyla idari yaptırım uygulama yetkisine sahiptirler. Bağımsız idari otoritelerin sıklıkla uyguladığı idari yaptırımlar idari para cezası, lisans iptali gibi yaptırımlardır. Bağımsız idari otorite kimliğine sahip RTÜK de, 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un 32. maddesinde belirtilen idari yaptırımları hukuka aykırılık hallerinde uygulamaktadır.

5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 16. maddesine göre idari yaptırımlar, ilk olarak ikili bir ayrıma tabi tutulmuştur. Kanun'a göre idari yaptırımlar idari para cezaları ve idari tedbirlerden oluşmaktadır. Daha sonra Kanun bu yaptırım türlerini de kendi içinde kategorize etmiştir. Bu ayrıma göre idari para cezaları maktu ve nispi olarak ayrılmış; idari tedbirlerse mülkiyetin kamuya geçirilmesi ve diğer tedbirler olarak sınıflandırılmıştır. ULUSOY, bu tasniflendirmeyi yetersiz bulmuş ve ilk olarak idari cezaların idari tedbirlerden ayrılması gerektiğini sonra da idari cezaların regülatif cezalar, kabahatler, disiplin cezaları; idari tedbirlerin de geçici engelleme, idari iznin geri alınması, eşyaya geçici el koyma, atipik idari tedbirler şeklinde sınıflandırılabileceğini savunmuştur[446].

1. İdari Ceza-İdari Tedbir Ayrımı

İdare makamları tarafından hukuka aykırılık durumunda uygulanan idari yaptırımların türlerinden olan idari cezalarda caydırıcılık niteliği, idari tedbirlerde ise telafi edicilik niteliği ağır basar. İdari cezalar idari tedbirlere nazaran ceza hukuku temel prensiplerinin uygulandığı bir alan olması, cezalandırma bastırma amaçlarının ön plana çıkması sebepleriyle adli cezalara benzemektedir.

445 **Özay**, **İl Han** (1985) İdari Yaptırımlar, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, 1985, s.72.
446 **Ulusoy,** 2013, s.11-12.

İdari tedbirler birer idari işlem olduklarından yargısal denetimlerinde sadece idare hukuku kuralları uygulanmaktadır[447]. İdari tedbirlere eşyaya geçici el koyma, geçici engelleme, idari iznin geri alınması, tipik olmayan idari tedbirler örnek verilebilir[448].

Fransız Danıştayı yükümlendirici bir idari işlem olan idari cezaları idari tedbirlerden ayırırken amaç unsurunu gözetmiştir[449]. Fransız Danıştayına göre idari tedbirlerde kamu düzeninin tesis edilmesi amacı ön plandayken, idari cezalarda cezalandırma gayesi vardır[450]. Anayasa Mahkemesi de idari para cezalarının amaçlarını kamu düzeninin tesis edilmesi ve toplumun kurallara riayet etmesinin sağlanması olarak belirtmiştir[451].

Danıştay bir idari yaptırımın idari ceza mı yoksa idari tedbir mi olduğu noktasında nitelik ve nicelik kıyaslaması yaparak, nitelik yönünden değerlendirmede söz konusu yaptırımın cezalandırma amacıyla mı yoksa telafi etme, aykırılığın bir daha meydana gelmemesini sağlama amacıyla mı çıkarıldığına bakarken[452], nicelik kıstasında yaptırımın doğurduğu sonuçların ağırlığını dikkate alır[453]. Doktrinde ise bazı yazarlar idari işlemin sonucuna göre değerlendirme yapmaktadır. Bu görüşe göre, idari işlemin çıkarılmasında idari usuller yeterli hukuki güvenceyi sağlıyorsa idari işlem idari ceza sayılmamalıdır[454]. Aksi durumda idare hukukunun usulleri yetersiz gelecek ve bu durumda ceza hukukunun temel prensipleri de uygulama alanı bulacaktır. Bu halde söz konusu idari işlem idari ceza olarak değerlendirilmelidir[455].

İdari yaptırımların yukarıda bahsettiğimiz şekilde ayrıma tabi tutulmasının çeşitli hukuki sonuçları olmaktadır. Örneğin; Fransız Danıştayı caydırma, ceza verme niteliği ağır basan idari cezalarda, önleme niteliği ağır basan idari tedbirlerden farklı olarak ceza hukukunun çekirdeğinde yer alan ilkelerin uygulanabileceği görüşündedir[456]. Danıştay da benzer görüşleri paylaşmıştır. İdari ceza olarak gördüğü idari yaptırımlarda kanunilik ilkesini, soruşturma yapılmasını, lehe kanun uygulamasını ararken idari tedbirlerde bunu

447 **Ulusoy,** 2013, s.175.
448 **Ulusoy,** 2013, s.175-176.
449 **Ulusan / Yavaşlar Başaran,** s.46.
450 **Ulusan / Yavaşlar Başaran,** s.46.
451 Anayasa Mahkemesi, E: 1997/19, K: 1997/66, T: 23.10.1997, <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/1997/66?EsasNo=1997%2F19>, s.e.t. 15.03.2024.
452 **Ulusoy,** 2013, s.21.
453 **Ulusoy,** 2013, s.13.
454 **Ulusan / Yavaşlar Başaran,** s.48.
455 **Ulusan / Yavaşlar Başaran,** s.48.
456 **Ulusoy,** 2013, s.16.

aramamıştır[457]. İdari tedbir-idari ceza ayrımının bir başka sonucu 1982 Anayasası'nın 36.maddesinde ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6.maddesinde düzenlenmiş olan adil yargılanma hakkının uygulanmasıyla ilgili olarak karşımıza çıkmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, idari cezaların amacını göz önünde bulundurarak adil yargılanma hakkının gerekliliklerinin bu yaptırımlarda uygulanması gerektiği görüşündedir[458].

5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nda kabahatler karşılığında uygulanacak idari yaptırımların tasnifinde idari para cezası ve idari tedbir ayrımı yapılmıştır. Ardından da idari tedbirler mülkiyetin kamuya geçirilmesi ve diğer idari tedbirler olarak sınıflandırılmıştır. Mülkiyetin kamuya geçirilmesi dışında kalan diğer idari tedbirler sayma yoluyla 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nda belirtilmemiştir.

Diğer idari tedbirlerle ilgili olarak 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkındaki Kanunu'nun 32. maddesinin 1.fıkrasında: *''...Ayrıca, idarî tedbir olarak, ihlale konu programın yayınının beş keze kadar durdurulmasına, isteğe bağlı yayın hizmetlerinde ihlale konu programın katalogdan çıkarılmasına karar verilir...''* hükmü yer almaktadır. Maddede de belirtildiği üzere yayın durdurma cezası ve katalogdan çıkarma cezası idari tedbir olarak sayılmıştır. Bu yaptırımların dışında anılan Kanun'un 5.fıkrasında: "*…8 inci maddenin birinci fıkrasının (a), (b) ve (d) bentlerindeki ilkelerle dördüncü fıkrasına aykırı yayın yapılmasını müteakip verilecek yaptırım kararının tebliğinden itibaren bir yıl içinde aynı ihlalin tekrarı halinde, medya hizmet sağlayıcı kuruluşun yayınının on güne kadar durdurulmasına; ikinci tekrarı halinde ise, yayın lisansının iptaline karar verilir...*'' hükmüne yer verilmiştir. Lisans iptalinin mahiyetinin ne olması gerektiği taşıdığı amaca göre yapılacak yorumla belirlenebilir. Cezalandırma amacının mı yoksa telafi etme, önleme amacının mı baskın olduğu değerlendirmesi yapıldığında, lisans iptalinde cezalandırma amacının baskın geldiği dolayısıyla idari ceza olarak değerlendirilebileceğini düşünmekteyiz.

[457] **Ulusoy,** 2013, s.18.
[458] **Öztürk v. Germany**, AİHM, Başvuru No: 8544/79, K.T. 21.02.1984, <ÖZTÜRK v. GERMANY (coe.int)>, s.e.t.15.03.2024.

2. Parasal İdari Yaptırımlar

Parasal idari yaptırımlar, kişilerin malvarlıklarındaki birtakım şeylerden fayda elde etmelerine engel olan olan idari yaptırımlardır[459].

Parasal idari yaptırımların idari para cezası, mülkiyetin kamuya geçirilmesi, el koyma, müsadere gibi türleri bulunmaktadır[460]. Mevzuatta yer alan idari yaptırım türlerine bakıldığında ve uygulamada Danıştay'a konu kararlar incelenediğinde RTÜK'ün uyguladığı idari yaptırımlara ilişkin hukuki uyuşmazlıklarda en çok idari para cezalarına rastlanmaktadır. Parasal idari yaptırımlar aşağıda ayrı başlıklar altında ele alınacaktır.

a) İdari Para cezaları

İdari para cezaları kişilerin malvarlığını azaltan nitelikte bir mali yaptırımdır[461]. Hukuka aykırılık durumunda doğrudan doğruya idari makamlar tarafından verilebilen, konusunu paranın oluşturduğu bir yaptırım türüdür[462].

Alt ve üst sınırı belirtilen idari para cezalarında idarenin takdir yetkisi karşımıza çıkmaktadır. İdarenin takdir yetkisine sahip olduğu durumlarda, idare her olayı kendi özellikleri içerisinde değerlendirerek yaptırım tesis ettiğinden farklı kişilere de farklı nitelikte idari para cezaları uygulanmaktadır.

İdari para cezaları adli para cezalarından farklı olarak adli yargı mercileri tarafından değil idari makamlar tarafından verilmektedir[463]. İdari yaptırım dolayısıyla da idari işlem niteliğinde olan idari para cezaları mahkemeler tarafından yürütülen yargılama usullerine dayalı olarak değil idarenin iç işleyiş mekanizması sonucunda idare hukuku kurallarına göre verilmektedir. Neticeleri itibarıyla da adli kayıtlara işlemeyen nitelikte bir yaptırım türüdür.

İdari para cezaları 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 17. maddesinde maktu ve nispi olacak şekilde ayrıma tutulmuştur. Aynı maddenin devamında idari para cezalarının

---

459 **Oğurlu,** s.86.

460 **Gündüz, Fatma Ebru** (2004) 'İdari Yapıtırımlar' (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.48.

461 **Özay**, s.46.

462 **Oğurlu,** s.88.

463 **Ekinci, Murat** (2014) '6446 Sayılı Yeni Elektrik Piyasası Kanununa Göre İdari Yaptırımlar' (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.13.

belli sınırlar gözetilerek de yasalarda yer alabileceği ifade edilmiştir. Bu durumda idari para cezalarını maktu, nispi ve alt ve üst sınırları belirtilmiş idari para cezaları olarak sınırflandırmak mümkündür.

i) Maktu Para Cezası

Maktu para cezaları sayısal olarak belli bir değeri ifade eden, idareye para cezasının oranını belirleme yetkisi tanımayan idari para cezası çeşididir[464]. İdarenin maktu para cezalarındaki yetkisi bağlı yetkidir. Bu nedenle idare kanunda miktarı belirtilen para cezasından başka değerde bir para cezası tahsis edemez.

Maktu para cezalarına örnek olarak, 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 34. maddesinde: *"Kumar oynayan kişiye, bin Türk Lirası idarî para cezası verilir. Ayrıca, kumardan elde edilen gelire elkonularak mülkiyetin kamuya geçirilmesine karar verilir.''* hükmü yer almaktadır. Yine 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 20. maddesinin (a) fıkrasının 2. bendinde: *"Taşıtın imalatında bulunan egzoz gazı emisyon kontrol sistemi olan katalitik konvertör/katalizör/dizel partikül filtresi olmadan kullanılan motorlu taşıt sahibine 1.250 Türk lirası idari para cezası verilir.''* hükmüne yer verilmiştir. Kanunlarda belirtildiği üzere, ihlal durumunda idare sadece Kanun'da belirtilen miktardaki para cezasını uygulayabilecektir.

Maktu para cezaları Kanun'da belli bir miktar olarak belirtilse de bu miktar her sene sabit kalmamaktadır. 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 17. maddesinde belirtildiği üzere, her takvim yılında maktu para cezası yeniden değerleme oranında arttırılarak uygulanmaktadır[465].

ii) Nispi Para Cezası

Nispi para cezalarında maktu para cezalarından farklı olarak ceza miktarı sabit olarak gösterilmemiştir. Kanunlarda nispi para cezasının tespitinde oransal olarak bir belirleme yapılır. Bu nedenle söz konusu cezalar her olay ve durumda mutlak nitelikte olmayıp durumlara göre değişkenlik göstermektedir. Ancak nispi para cezalarındaki bu değişkenlik

[464] **Can, Sibel** (2017) 'İdari Para Cezası' Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S: 29, s.419.
[465] **Akbulut, Berrin** (2022) 'İdari Para Cezası ve İdari Para Cezasının Belirlenmesi' Çatalhöyük Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, S: 9, s.92.

idarenin takdir yetkisine sahip olduğu manasına gelmemektedir[466]. Tıpkı maktu para cezalarında olduğu gibi idare nispi para cezalarının belirlenmesinde takdir yetkisine haiz değildir. Çünkü idari para cezasının hesaplanmasında kullanılacak oranı kanun koyucu kendisi belirlemektedir.

Nispi para cezalarına örnek olarak, 5307 sayılı Sıvılaştırılmış Petrol Gazları (LPG) Piyasası Kanunu ve Elektrik Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un *"İdari Yaptırımlar''* başlıklı 16. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendinde: *"Aşağıdaki hallerde otogaz bayilik faaliyetinde bulunanlar hariç olmak üzere sorumlulara, beşyüzbin Türk Lirasından az olmamak ve onmilyon Türk Lirasını geçmemek üzere fiilin işlendiği tarihten bir önceki yılda ilgili lisansa konu LPG piyasası faaliyetine ilişkin net satış hasılatının binde ondördü oranında idari para cezası uygulanır...''* hükmü yer almaktadır. Burada oransal olarak binde ondört gibi bir oran ve oranın uygulanacağı miktar da net satış hasılatı olarak belirlendiğinden, Kanun'da yer alan hukuka aykırılık durumunun tespiti sonrasında idareye para cezasının miktarını belirlemede takdir yetkisi verilmeden idari para cezası verme yetkisi tanınmıştır. Ancak yine Kanun'da belirtildiği üzere bunun miktarsal olarak sınırları vardır. Yine Kanun'un anılan maddesinin diğer fıkralarında da benzer şekilde nispi para cezası düzenlemeleri yer almıştır.

5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 17. maddesinde belirtilidiği üzere nispi para cezalarında maktu para cezalarından farklı olarak her takvim yılının başından itibaren geçerli olmak üzere yeniden değerleme oranında arttırılarak uygulama kuralı yoktur[467].

iii) Alt ve Üst Sınırları Belirtilen İdari Para Cezaları

İdari para cezasını gerektiren olayın niteliklerine ve oluşumuna göre para cezası tayini imkanını getiren bu tür cezalarda idare takdir hakkına sahiptir. 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 17. maddesine göre idare, yasalardaki sınırlara riayet ederek ceza verilecek kişinin kusuru, ekonomik durumu ve eylemin haksızlık oranı etmenlerini göz önünde bulundurarak bir kanaate varır. Burada idarenin takdir yetkisi ön plana çıkmaktadır. İdare her ne kadar takdir yetkisi kapsamında hareket serbestisine sahip olsa da idari işlem ve eylemler yargı denetimine tabi olduğundan söz konusu takdir yetkisi de yargı denetimine

[466] **Akbulut,** s.93.
[467] **Akbulut,** s.93.

tabi olacaktır. İdarenin vermiş olduğu idari para cezası kamu yararı ve hizmet gerekleri açısından yargı organlar tarafından denetime tabi tutulacaktır.

Alt ve üst sınırları belirtilen idari para cezalarına örnek olarak, 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkındaki Kanun'un 32. maddesinin 2.fıkrasında: *"8 inci maddenin birinci fıkrasının diğer bentleri ile ikinci ve üçüncü fıkralarında ve bu Kanunun diğer maddelerinde belirlenen ilke, yükümlülük veya yasaklara aykırı yayın yapan ve/veya bu Kanun hükümleri kapsamında Üst Kurul tarafından belirlenen yükümlülüklerini yerine getirmeyen medya hizmet sağlayıcıya ihlalin ağırlığı, yayının ortamı ve alanı gözönünde bulundurularak, ihlalin tespit edildiği aydan bir önceki aydaki brüt ticari iletişim gelirinin yüzde birinden yüzde üçüne kadar idari para cezası verilir.''* hükmü yer almaktadır. Kanun maddesi burada alt ve üst sınırları nispi para cezası olacak şekilde belirleme yapmıştır. Buna göre idare, belirtilen nispi para cezalarının sınırları doğrultusunda takdir yetkisini kullanarak olayın özelliklerine göre idari para cezasına hükmedecektir.

b) Diğer Parasal İdari Yaptırımlar

İdari para cezaları dışında kalan parasal idari yaptırımlar farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Bunlara örnek olarak mülkiyetin kamuya geçirilmesi, lisans iptali, yıkım kararı gibi yaptırımlar verilebilir[468]. Çalışmamızın bu kısmında 5326 sayılı Kanun'da özel olarak düzenlenen mülkiyetin kamuya geçirilmesi yaptırımına ilişkin açıklamalara yer verilecektir.

Mülkiyetin kamuya geçirilmesi yaptırımı 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 16.maddesinde belirtildiği üzere idari tedbir türlerinden birisidir. Diğer idari tedbirlerden farklı olarak kanun koyucu bu yaptırımı ayrıca belirtmiştir. Anılan Kanun'un 18. maddesinde söz konusu yaptırımın ancak kanunda açık hüküm bulunması halinde verilebileceği düzenlenmiştir. Bu bağlamda 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkındaki Kanun incelendiğinde mülkiyetin kamuya geçirilmesi yaptırımının olmadığı ve dolayısıyla Kanun'a aykırı fiillerden ötürü bu yaptırımın RTÜK tarafından uygulanamayacağı anlaşılmaktadır.

[468] **Çağlayan,** s.61.

3) Disiplin Yaptırımları

İdare etkili bir şekilde görevlerini yerine getirmek için disiplini sağlamak zorundadır. Bu nedenle idarenin iç düzenini sağlamak için oluşturduğu kuralların ihlalinde, idare tarafından ihlali gerçekleştiren görevlilere disiplin yaptırımları uygulanmaktadır[469]

Disiplin yaptırımları herkese değil belli bir statüde olanlara uygulanan idari yaptırımlardır[470]. Örneğin memurlara statülerinden ötürü 657 sayılı Devlet Memurları Kanun uyarınca "uyarma, kınama, aylıktan kesme, kademe ilerlemesinin durdurulması, devlet memurluğundan çıkarma'' yaptırımları uygulunmaktadır[471]. Yine aynı şekilde belli meslek mensuplarına ya da öğrencilere disiplin cezaları verilebilmektedir[472].

4) Bireysel İdari Yaptırımlar

Bireysel idari yaptırımlar kişilerin malvarlıklarını doğrudan etkileyerek malvarlıklarında eksilme meydana getiren yaptırımlar değillerdir[473]. Ancak bu tip yaptırımlar malvarlığını dolaylı yoldan etkileyebilmektedir[474].

---

469 **Akar, Halil Akın** (2023) '6413 Sayılı TSK Disiplin Kanunu'nda Yer Alan Disiplin Cezaları ile Bu Disiplin Cezalarına Karşı İtiraz ve Yargı Yolu' (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Gedik Üniversitesi, s.5-6.

470 **Kiremitçi, Orçun** (2023) 'İdari Yaptırımlar ve İdarenin Yaptırım Düzenleme Yetkisi', Ombudsman Akademik, <2737989 (dergipark.org.tr)> s.e.t. 04.06.2024, s.221-222.

471 **657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu md. 125:** *"Devlet memurlarına verilecek disiplin cezaları ile her bir disiplin cezasını gerektiren fiil ve haller şunlardır: A - Uyarma: Memura, görevinde ve davranışlarında daha dikkatli olması gerektiğinin yazı ile bildirilmesidir…B - Kınama : Memura, görevinde ve davranışlarında kusurlu olduğunun yazı ile bildirilmesidir...C - Aylıktan kesme : Memurun, brüt aylığından 1/30 - 1/8 arasında kesinti yapılmasıdır… D - Kademe ilerlemesinin durdurulması: Fiilin ağırlık derecesine göre memurun, bulunduğu kademede ilerlemesinin 1 - 3 yıldurdurulmasıdır…E - Devlet memurluğundan çıkarma : Bir daha Devlet memurluğuna atanmamak üzere memurluktan çıkarmaktır''*

472 **2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu md. 53/1-b:** "*Devlet ve vakıf yükseköğretim kurumlarının öğretim elemanlarına uygulanabilecek disiplin cezaları uyarma, kınama, aylıktan veya ücretten kesme, kademe ilerlemesinin durdurulması veya birden fazla ücretten kesme, üniversite öğretim mesleğinden çıkarma ve kamu görevinden çıkarma cezalarıdır.''*, **2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu md. 54:** *"(1) Disiplin cezaları ve disiplin cezalarını gerektiren disiplin suçları: a) Kınama: Öğrenciye öğrencilikle ilgili kusurlu davranışlarından dolayı kınandığının yazılı olarak bildirilmesidir…b) Yükseköğretim kurumundan bir haftadan bir aya kadar uzaklaştırma: Öğrenciye, yükseköğretim kurumundan bir haftadan bir aya kadar uzaklaştırıldığının ve bu süre içerisinde derslere ve sınavlara katılamayacağının yazı ile bildirilmesidir...c) Yükseköğretim kurumundan bir yarıyıl için uzaklaştırma: Öğrenciye, yükseköğretim kurumundan bir yarıyıl uzaklaştırıldığının ve bu sürede öğrencilik haklarından yararlanamayacağının yazı ile bildirilmesidir…ç) Yükseköğretim kurumundan iki yarıyıl için uzaklaştırma: Öğrenciye, yükseköğretim kurumundan iki yarıyıl uzaklaştırıldığının ve bu sürede öğrencilik haklarından yararlanamayacağının yazı ile bildirilmesidir…d) Yükseköğretim kurumundan çıkarma: Öğrenciye, bir daha çıkarıldığı yükseköğretim kurumuna alınmamak üzere öğrencilikten çıkarıldığının yazı ile bildirilmesidir''*

473 **Köse, Burcu** (2019) 'Tüketici Hukukunda İdari Yaptırımlar' (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.29.

474 **Gündüz,** s.71.

Bireysel idari yaptırımlar vatandaşlığın kaybı, sürücü ehliyetinin geri alınması, çalışma izninin iptali gibi yaptırımlardır[475]. Söz konusu yaptırımlar şahsa yönelik olan, birtakım hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması sonucunu doğuran yaptırımlardır[476]. Örneğin çalışma izninin iptali söz konusu olduğunda kişinin çalışma hürriyetine yönelik bir sınırlama olacaktır.

D. İdari Yaptırımlarda Görevli Yargı Yeri

İdari yaptırımlar, daha önce de ifade ettiğimiz üzere birer idari işlem olduklarından yargı denetimine tabidir. Bu yargı denetiminin hangi yargı kolunda olacağı ise tartışmalı bir konudur. 2005 tarihli 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'na öngörülen kabahat cezalarının ve diğer yasalarda yer alan idari cezaların yargısal denetiminin adli yargıya verilmesinin akabinde özellikle üst kurulların vermiş olduğu yaptırımlar konusunda tartışmalar ortaya çıkmış ve Anayasa Mahkemesinde dava açılmıştır[477]. Anayasa Mahkemesi, 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 3.maddesinde yer alan: *"Bu Kanunun genel hükümleri diğer kanunlardaki kabahatler hakkında da uygulanır."* hükmünü, Anayasa'nın 155.maddesi gereği adli-idari yargı ayrımının kabul edildiği, buna göre idarenin kamu gücünü kullanarak tesis etmiş olduğu tek taraflı icrai nitelikli işlem ve eylemlerine karşı idari yargıda dava açılması gerektiği, idari yargının görevli olduğu uyuşmazlıkların adli yargı mahkemelerine verilmesinde geniş takdir yetkisinin kullanılamayacağı, salt yaptırımın türüne bakılarak yargı kolu belirlemesi yapılamayacağı gerekçeleriyle iptal etmiştir[478]. Ardından 5560 sayılı Kanun ile Kabahatler Kanunu'nda çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. İptal edilen Kanun hükmü yerine 3. madde *"(1) Bu Kanunun; a) İdarî yaptırım kararlarına karşı kanun yoluna ilişkin hükümleri, diğer kanunlarda aksine hüküm bulunmaması halinde, b) Diğer genel hükümleri, idarî para cezası veya mülkiyetin kamuya geçirilmesi yaptırımını gerektiren bütün fiiller hakkında, uygulanır.''* şeklinde düzenlenmiştir. 5560 sayılı Kanun ile yapılan bir başka düzenleme ise Kanun'un 27. maddesinin 8. fıkrasına *"İdarî yaptırım kararının verildiği işlem kapsamında aynı kişi ile ilgili olarak idarî yargının görev alanına giren kararların da verilmiş olması halinde; idarî yaptırım kararına ilişkin hukuka aykırılık iddiaları bu işlemin iptali talebiyle birlikte idarî yargı merciinde görülür.''* şeklindeki

---

475 **Oğurlu,** 103.
476 **Oğurlu,** s.103.
477 **Ulusan / Yavaşlar Başaran,** s.45.
478 Anayasa Mahkemesi, E: 2005/108, K: 2006/35, T: 01.03.2006, <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2006/35?EsasNo=2005%2F108>, s.e.t. 17.03.2024.

hükmün ilave edilmesidir. Bu hüküm birden çok yaptırım uygulandığında görevli yargı yeri sorununu çözümlendirmede karşımıza çıkmaktadır. Bu maddeye göre telafi edici, önleyici niteliği ağır basan idari işlem niteliğindeki idari tedbirler idari yargının görev alanında olacağından, idari para cezası gibi cezalandırma amacının fazla olduğu bir yaptırımla beraber uygulandığında uyuşmazlık idari yargı yerinde çözümlenecektir.

İdari yaptırımlarda görevli yargı yerini belirlemede, 5326 sayılı Kanun'un 27. maddesinin 1. fıkrasında yer alan *"(1) İdarî para cezası ve mülkiyetin kamuya geçirilmesine ilişkin idarî yaptırım kararına karşı, kararın tebliği veya tefhimi tarihinden itibaren en geç onbeş gün içinde, sulh ceza mahkemesine başvurulabilir. Bu süre içinde başvurunun yapılmamış olması halinde idarî yaptırım kararı kesinleşir.''* hükmü dikkate alınması gereken hükümlerden biridir. Bu fıkraya göre, Kabahatler Kanunu'nda yer alan söz konusu yaptırımlarda adli yargı görevlidir. Diğer kanunlarda yer alan idari para cezası ve mülkiyetin kamuya geçirilmesi yaptırımlarında ise ilgili kanuna bakarak çözümleme yapmak gerekir. Anılan yaptırımların düzenlendiği Kanun'da yargı kolu gösterilmişse o yargı kolu görevli olacaktır. Örneğin, RTÜK'ün verdiği idari yaptırımlarla ilgili olarak, 6112 sayılı Kanun'un 32. maddesinin 9. fıkrasında: *"Bu Kanun hükümlerine göre verilen idarî yaptırım kararlarına karşı 6/1/1982 tarihli ve 2577 sayılı İdarî Yargılama Usulü Kanunu hükümlerine göre yargı yoluna başvurulur. Ancak, idare mahkemesinde dava, işlemin tebliği tarihinden itibaren onbeş gün içinde açılır. İdare mahkemesinde iptal davası açılmış olması, kararın yerine getirilmesini durdurmaz.''* hükmü yer almaktadır. Maddeye göre RTÜK'ün vereceği idari yaptırımlarda idari yargı yolu görevlidir. İdari para cezaları ile mülkiyetin kamuya geçirilmesi yaptırımlarında kanunda yargı kolunun belirtilmediği durumlarda ise, 5326 sayılı Kanun'un 3. maddesi gereği sulh ceza mahkemesi görevli olacaktır.

İdari para cezaları ile mülkiyetin kamuya geçirilmesi dışında birçok yaptırım türü vardır. Bu yaptırımlarda hangi yargı kolunun görevli olacağına ilişkin yine yaptırımların düzenlenmiş oldukları kanunlara bakmak gerekir. Yaptırımların yer aldığı kanunlarda yargı kolu gösterilmişse özel kanun- genel kanun prensibine göre özel kanun öncelikli olduğundan ilgili kanunda yer alan yargı kolu görevli olur.

Diğer bir olasılık da idari para cezası ve mülkiyetin kamuya geçirilmesi dışındaki idari yaptırımların düzenlendiği kanunda yargı koluna ilişkin hükme yer verilmemesidir. Bu idari yaptırımlarda görevli yargı yeri sorunun en çok yoğunlaştığı konudur. Örneğin konuyla

ilgili olarak; davacı şirketin ürünlerinin etiketlerinde bulunan ifadenin ilgili yönetmelikte bulunmaması sebebiyle ürünlerinin toplanması için verilen sürenin sona ermesi sonrasında, söz konusu ürünlerin piyasada olduğunun belirlenmesi üzerine toplatılmasına ilişkin dava konusu işlemin iptali istemiyle açılan davada Danıştay, *"...kanun yoluna ilişkin 27. maddenin 1. fıkrasının tüm idari tedbirleri kapsadığı sonucuna varılmaktadır. Öte yandan, 5996 sayılı Kanun'da, bu Kanun uyarınca verilen idari yaptırım kararlarına karşı itiraz ve dava yolu gösterilmemiştir. Bu nedenle, 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun genel hükümleri gereğince, 5996 sayılı Kanun kapsamında verilen idari yaptırımlara karşı sulh ceza hakimliğine başvurulması gerekmektedir. İncelenen uyuşmazlıkta, 5996 sayılı Kanun uyarınca davacı şirket hakkında uygulanan idari yaptırımın, idari tedbir niteliğinde olduğu hususunda duraksama bulunmamaktadır. Söz konusu idari yaptırımın; 5326 sayılı Kanun'un 16. maddesinde sözü edilen ilgili kanunlarda yer alan tedbirler kapsamında olduğu; 5326 sayılı Kanun'un 19. maddesi ve 27. maddesinin 8. fıkrası kapsamına giren idari işlemlerden de olmadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, 5996 sayılı Kanun'da kanun yolu gösterilmediği dikkate alındığında; idari tedbir niteliğindeki idari yaptırıma, 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun genel hükümlerinin uygulanması ve bu yaptırıma karşı açılan davanın sulh ceza hakimliğinde görülmesi gerekmektedir.''* gerekçesiyle dava konusu İdare Mahkeme kararını bozmuştur[479]. Kararda özel kanunda hüküm bulunmaması durumunda kural olarak sulh ceza mahkemesinin görevli olacağı ancak istisnalar olarak gösterilen 5326 sayılı Kanun'un 19. maddesi ile 27/8. maddesine giren bir uyuşmazlık söz konusu olduğunda idari yargı yerinin görevli olacağı belirtilmiştir.

5326 sayılı Kanun'un *"Saklı Tutulan Hükümler''* başlıklı 19. maddesinde: *"1) Diğer kanunlarda kabahat karşılığında öngörülen belirli bir süre için; a) Bir meslek ve sanatın yerine getirilmemesi, b) İşyerinin kapatılması, c) Ruhsat veya ehliyetin geri alınması, d) Kara, deniz veya hava nakil aracının trafikten veya seyrüseferden alıkonulması gibi yaptırımlara ilişkin hükümler, ilgili kanunlarda bu Kanun hükümlerine uygun değişiklik yapılıncaya kadar saklıdır.''* düzenlemesi yer almaktadır. İstisna maddelerinden biri olan 19. maddenin uygulamasıyla ilgili olarak, 207 sayılı Tütün Ürünlerinin Zararlarının Önlenmesi ve Kontrolü Hakkında Kanun'un 5. maddesi uyarınca iş yerinin 30 gün süre ile kapatılmasına ilişkin Çankaya Kaymakamlığı işleminin iptali istemiyle açılan bir davada Danıştay, işyeri kapama cezasına dayanak oluşturan Kanun'da 5326 sayılı sayılı Kanun'un

[479] Danıştay 10. Dairesi, E: 2016/13909, K: 2021/3489, T: 22.06.2021. UYAP Karar Arşivi.

yayımından sonra işyeri kapamaya ilişkin şartların belirlendiği ancak söz konusu idari yaptırıma ilişkin görevli yargı koluyla ilgili düzenleme yapılmadığı, bu durumda 5326 sayılı Kanun'un 3 ve 27/1 maddeleri uyarınca uyuşmazlığın çözüm yerinin adli yargı olduğu gerekçesiyle davanın görev retle sonuçlanması yönünde kanaat belirterek dava konusu ilk derece mahkeme kararını bozmuştur[480]. Yine diğer Danıştay dairelerinin de benzer nitelikte kararları vardır[481].

5326 sayılı Kanun'da yer alan diğer bir istisna maddesi ise 27/8'dir. 5326 Sayılı Kanun'un *"Başvuru Yolu''* başlıklı 27. maddesinin 8. fıkrasında*: "İdarî yaptırım kararının verildiği işlem kapsamında aynı kişi ile ilgili olarak idarî yargının görev alanına giren kararların da verilmiş olması halinde; idarî yaptırım kararına ilişkin hukuka aykırılık iddiaları bu işlemin iptali talebiyle birlikte idarî yargı merciinde görülür''* hükmü yer almaktadır. Yukarıda da belirtmiş olduğumuz üzere bu fıkra 5560 sayılı Kanun ile getirilmiştir. Örneğin söz konusu maddenin uygulamasıyla ilgili olarak, su kuyusu işletmesinin ruhsatsız faaliyet gösterdiğinden bahisle 1608 sayılı Kanun'un 1. maddesi uyarınca verilen idari para cezası ile işyerinin ruhsat alıncaya kadar faaliyetten menine ilişkin davalı idare işleminin iptali istemiyle açılan davada Danıştay, *"Dava konusu idari para cezasına ilişkin işleme itiraz konusunda, 1608 sayılı Kanun'da, kanun yoluna ilişkin bir düzenlemenin yer almadığı ve bu nedenle idari para cezası yönünden davanın çözümünün bir an için, 5326 sayılı Kabahatlar Kanunu'nun 27. maddesi uyarınca adli yargının görev alanına gireceği düşünülse de, aynı uyuşmazlıkta, belirli bir süre verilmeden, işyerinin ruhsat alınıncaya kadar süresiz faaliyetten men edilmesine ilişkin kararın da bulunduğu ve bu kararın, idari davaya konu edilebilecek kesin ve yürütülmesi zorunlu idari bir işlem kimliğinde olduğu, bu işlemin de, 5326 sayılı Kanun'un 19. maddesinde belirtilen belirli bir süre için bir meslek ve sanatın yerine getirilmemesine ilişkin süreli işlemlerden olmadığı açıktır. Bu durumda, idari para cezasına konu işlem kapsamında aynı kişi ile ilgili olarak idari yargının görev alanına giren işyerinin ruhsat alıncaya kadar faaliyetten men edileceğine ilişkin işlemin de tesis edildiği ve bu iki işlemin birlikte dava konusu edildiği dikkate alındığında, uyuşmazlığın 5326 sayılı Kanun'un 27. maddesinin 8. fıkrası hükmü kapsamında değerlendirilerek davanın görüm ve çözümünde idare mahkemesinin görevli*

[480] Danıştay 10. Dairesi, E: 2023/6116, K: 2023/8222, T: 25.12.2023. UYAP Karar Arşivi.
[481] Örneğin Danıştay 2. Dairesi, E: 2021/11629, K: 2021/4051, T: 09.11.2021. UYAP Karar Arşivi.

olduğu sonucuna'' vararak dava konusu uyuşmazlıkta görevli yargı yerinin idari yargı olduğuna karar vermiştir[482].

E. İdari Yaptırımların Ceza Hukukuyla İlişkisi

İdari yaptırımlar idare hukukunun ceza hukukuyla olan ilişkisini ortaya koymaktadır. İdari yaptırımların içinde yer aldığı idari ceza hukukunun gelişimi 18.yy sonrasında Batı Avrupa'da başlamıştır[483]. Ülkemizde, 765 sayılı eski Türk Ceza Kanunu'nda cürüm-kabahat ayrımı yapılmaktayken, sonradan yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ile bu ayrım kaldırılmıştır. Kabahatler suç olmaktan çıkartılarak kendi kanununda düzenlenmiştir[484].

İdari ceza idari tedbir ayrımı yukarıda bahsettiğimiz üzere temel ceza hukuku prensiplerinin uygulanması açısından önemlidir. Temel ceza hukuku kuralları başka bir ifadeyle ceza hukukunun çekirdeğinde yer alan kurallar idari cezalarda uygulama alanı bulmaktadır. Bu kuralların uygulanış biçimi ceza hukukundaki gibi olmamaktadır. Bu kapsamda yer alan her kural uygulanmamakla birlikte, uygulanan kurallar da ceza hukukuna göre daha yumuşak bir şekilde uygulanmaktadır[485]. Örneğin, kast-taksir ayrımı idari cezanın verilip verilmemesi noktasında önem arz etmemektedir[486]. Aynı şekilde suçta ve cezada kanunilik ilkesine göre hem suç hem de ceza kanunda düzenlenmelidir. Bu ilkeyle beraber suçların idarenin düzenleyici işlemleriyle hüküm altına alınamayacağı ifade edilmiştir[487]. Fakat kabahatler hukukunda suçun düzenlenmesi sadece kanuna bırakılmamış, yönetmeliklerle de bunların düzenlenebileceği kabul edilmiştir[488]. Burada kanun suç bakımından genel bir çerçeve çizmektedir. Bu düzenlemenin içi yönetmeliklerle doldurulmaktadır. Yani suçun somutlaştırılıp, özelleştirilmesi yönetmeliklerle sağlanabilmektedir[489].

---

[482] Danıştay 2. Dairesi, E: 2022/4652, K: 2023/1863, T: 05.04.2023. UYAP Karar Arşivi.
[483] **Ulusan/ Yavaşlar Başaran,** s.30.
[484] **Ulusan / Yavaşlar Başaran** s.31-32.
[485] **Ulusoy,** 2013, s.48-49.
[486] **Ulusoy,** 2013, s.48-49.
[487] **Hafızoğulları, Zeki / Özen, Muharrem** (2016) Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 9. Baskı, Ankara, US-A Yayıncılık, s.19.
[488] **Ulusoy,** 2013, s.49.
[489] **Ulusoy,** 2013, s.49.

İdari cezalarda uygulama alanı bulan ceza hukuku kuralları şu şekilde sayılabilir: soruşturma yapılması ve savunma alınması, suç ve cezaların geçmişe yürütülememesi, hukuka aykırılık durumu ile cezanın kesinleşmesi arasındaki zamanda hukuk kurallarındaki değişikliklerde lehe kanunun uygulanması, kanunilik ilkesi, masumiyet karinesi, şüpheden sanık yararlanır ilkesi, mükerrer cezalandırma yasağı, cezaların şahsiliği ilkesi, cezalarda orantılılık ve belirlilik ilkesi[490].

1. Masumiyet Karinesi

Masumiyet karinesi, bir kişinin suçlu olarak nitelendirilebilmesi için şahıslar tarafından öne sürülen iddiaların ve önyargıların değil, mahkeme tarafından verilen bir hükmün olması gerektiği anlamına gelmektedir[491]. 1982 Anayasası'nın *"Suç ve Cezalara İlişkin Esaslar''* başlıklı 38. maddesinde masumiyet karinesi *"Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.''* şeklinde düzenlenmiştir.

Ceza hukuku yargılamalarında hayat bulan masumiyet karinesi idari yaptırımlarda da uygulanmaktadır. İdare tarafından verilen idari yaptırım kararları idari davaların konusunu oluşturuduğunda kişinin suçlu olduğu varsayımıyla değil hukuk kurallarına uygun şekilde somut olay değerlendirilmesi yapılarak sonuca varılır.

Masumiyet karinesinin idari cezalarda uygulanması tartışmalıdır. Ancak masumiyet karinesi temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasında dahi korunan *"sert çekirdek haklar''* haklar kategorisinde yer alan nitelikte bir ilke olduğu için idari cezalarda da dikkate alınması gerekir.

2. Cezaların Şahsiliği İlkesi

1982 Anayasası'nın *"Suç ve Cezalara İlişkin Esaslar''* başlıklı 38. maddesinde cezaların şahsiliği ilkesi düzenlenmiştir. Bu ilkeye göre cezalar şahsidir. Cezaya konu fiille alakası olmayan ancak failin akrabası veya yakını olduğu gerekçesiyle cezalandırılma yoluna gidilen durumlarda cezaların şahsiliği ilkesine aykırılık oluşur[492].

---

490 **Ulusoy,** 2013, s.50.
491 **Çayan, Gökhan** (2020)'Masumiyet Karinesi Doktrini' Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S: 42, s.51.
492 **Özay**, s.29.

Anayasa her ne kadar adli ve idari cezalar arasında bir ayrım yapmadan düzenleme yapmışsa da idari yaptırımlarda cezaların şahsiliği prensibinin uygulanacağı kabul edilmektedir. Şahsilik ilkesinin idari para cezalarında uygulanmasına ilişkin olarak, söz konusu yaptırımın sadece hukuka aykırılık halini gerçekleştiren kişinin malvarlığından alınması gerektiği, ölümle beraber mirasçılarına devrolunamayacağı örnek gösterilebilir[493].

6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkındaki Kanunun 32. maddesinin 1.fıkrasında**: "**… *Bu Kanunun 8 inci maddesinin birinci fıkrasının (a), (b), (d), (f), (g), (ğ), (h), (n), (ö), (s), (ş) ve (t) bentlerindeki yayın hizmeti ilkelerine ve aynı maddenin dördüncü fıkrasına aykırı yayın yapan medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara, ihlalin ağırlığı ve yayının ortamı ve alanı göz önünde bulundurularak, ihlalin tespit edildiği aydan bir önceki aydaki brüt ticari iletişim gelirinin yüzde ikisinden beşine kadar idarî para cezası verilir...''* hükmüne yer verilmiştir. Bu maddede cezaların şahsiliği ilkesi maddedeki hukuka aykırı fiili işleyen medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara idari yaptırım uygulanmak suretiyle somutlaşmıştır.

3. Soruşturma Yapılması ve Savunma Alınması İlkesi

İdari yaptırımın uygulanmasının ön koşullarından biri ilgililerin haklarında soruşturma yapılması ve savunmalarının alınmasıdır. 1982 Anayasası'nın 36.maddesinde düzenlenmiş olan adil yargılanma hakkının gereklerinden biri olan savunma hakkı idarenin vermiş olduğu cezalarda da aranan bir kriterdir. Olayın muhatabı olan kişiye gerekli bilgi ve belgeler verilerek, söz konusu olay hakkındaki cevap ve savunmalarını sunabilme imkanı tanınması savunma hakkının gereğidir[494].

Bağımsız idari otoriteler tarafından verilen idari para cezalarında soruşturma yapılmayarak ve usulüne uygun şekilde savunma alınmayarak ceza verilmesi dava konusu işlemin iptaline sebebiyet vermektedir. Danıştay; EPDK'nın verdiği idari para cezasının iptali istemiyle açılan bir davada, davalı idarenin idari para cezasını gerektiren fiilin hangi maddelere aykırılık teşkil ettiğini açıkça Kurul kararında ve bu Kurul kararının ilgiliye tebliğ yazısında belirtmemesi ile yaptırım uygulanırken savunma istemi yazısındaki maddelere

493 **Oğurlu,** s.55.
494 **Gözübüyük / Tan,** s.657.

riayet etmemesinin, davacının savunma hakkını kısıtlaması sebebiyle dava konusu işlemin iptaline karar vermiştir[495].

İdari işlemin şekil unsuru açısından önemli olan soruşturma yapılması ve savunma alınması ilkesi disiplin hukukunda ön plana çıkan bir ilkedir. 1982 Anayasası'nın 129. maddesinde: *"Memurlar ve diğer kamu görevlileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları mensuplarına savunma hakkı tanınmadıkça disiplin cezası verilemez.''* şeklinde, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 130. maddesinde: **"***Devlet memuru hakkında savunması alınmadan disiplin cezası verilemez.''* şeklinde düzenlenmiştir. Maddelerde belirtildiği üzere kamu görevlilerine verilecek olan disiplin cezaları belli bir usule göre yapılacak soruşturma ve alınacak savunmayla beraber verilebilir. Bu prosedürde meydana gelen herhangi bir hukuka aykırılık dava konusu işlemin iptaline sebebiyet verecektir.

4. Kanunilik İlkesi

İdari yaptırımların nerede düzenlendiği konusu ülkeden ülkeye göre farklılık göstermektedir. Bazı ülkelerde anayasada idari yaptırımlara değinilmişken, bazı ülkelerde bu konuya ilişkin yasalar mevcuttur[496]. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ise hukuki bir dayanağı olmak suretiyle idari yaptırımların düzenlenmesi hususunu taraf devletlerin kendi inisiyatifine bırakmıştır[497].

1982 Anayasası'nın *"Suç ve Cezalara İlişkin Esaslar''* başlıklı 38. maddesinde kanunilik ilkesi: *"Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılamaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.''* şeklinde düzenlenmiştir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun *"Suçta ve Cezada Kanunilik İlkesi''* başlıklı 2. maddesinde: *"Kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz. Kanunda yazılı cezalardan ve güvenlik tedbirlerinden başka bir ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunamaz. İdarenin düzenleyici işlemleriyle suç ve ceza konulamaz. Kanunların suç ve*

[495] Danıştay 13. Dairesi, E: 2010/1392, K: 2013/959, T: 09.04.2013. UYAP Karar Arşivi.
[496] **Gözübüyük / Tan,** s.664.
[497] **Ulusoy,** 2013, s.94.

ceza içeren hükümlerinin uygulanmasında kıyas yapılamaz. Suç ve ceza içeren hükümler, kıyasa yol açacak biçimde geniş yorumlanamaz.'' hükmü yer almaktadır.

Anayasa ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda belirtildiği üzere kanunilik ilkesi, kural olarak hem fiil hem de cezalar için uygulanmaktadır. Ancak idare hukukunda ceza hukukundaki gibi bir anlayış benimsenmemektedir. Kanunilik ilkesi idari yaptırımlarda, yaptırım için katı uygulanmaktayken fiil için katı uygulanmamaktadır[498]. Bunun temel sebeplerinden biri olarak hızla değişen dünya düzeninin yeni ihtiyaçları ortaya çıkarması ve bunun yasama organına göre daha hızlı hareket kabiliyetine sahip olan yürütme organı tarafından karşılanabileceği gösterilebilir[499]. Tabi burada idare sınırsız bir yetkiye sahip olmayıp, yasaların çizmiş olduğu çerçeve dahilinde düzenleme yapma yetkisine sahiptir. Bu sayede insanların hayatları üzerinde önemli etkileri olabilen idari yaptırımların idarenin keyfiliğine bırakılması[500], insanların hürriyet alanlarının idarenin düzenleyici işlemleriyle belirlenmesi, farklı idarelerin ortaya koyabileceği farklı uygulamalarla ortaya çıkabilecek düzensizlik önlenmiş olur[501].

Kanunilik ilkesinin esnek uygulamasını Anayasa Mahkemesi kararında*, ''Korunan hukuki değer ile ihlalin neden olduğu hukuki sonuçların aynı olmaması ise idari suç ve cezalar ile adli suç ve cezalar arasındaki temel farklılığı oluşturmaktadır. Adli para cezalarından daha yüksek miktarlarda idari para cezalarının verilebilmesine olanak tanıyan düzenlemeler de bulunmakla birlikte adli suçlar için öngörülen cezaların idari suçlar için öngörülen cezalardan genellikle daha ağır olması, hürriyeti bağlayıcı cezaların kural olarak adli suçlar yönünden geçerli olabilmesi, idari suçlarda kanun koyucunun daha az önem atfettiği bir hukuki değerin ihlal edilmesi ve öngörülen yaptırımın da genellikle idari bir makam tarafından idari usuller izlenerek uygulanması nedeniyle Anayasa'nın 38. maddesindeki ilkelerin aynı boyut ve kapsamıyla idari suçlara da uygulanması, işin mahiyetine uygun düşmemektedir. Bu bağlamda, yasama organının ağır işleyen yapısı ile ekonomik ve teknik hayatın hızla değişen ve gelişen şartları gözetilerek, suç ve cezalarda kanunilik ilkesinin idari suçlar yönünden daha esnek uygulanması gerekmektedir.''* şeklinde

[498] **Ekinci, Murat** (2017) 'Ceza Hukuku İlkeleri Açısından İdari Yaptırımlar' Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, S: 3, s.27.
[499] **Özay**, s.88.
[500] **Ulusoy,** 2021, s.125.
[501] **Oğurlu,** s.58.

ifade etmiştir[502]. Kararda da belirtildiği üzere idari yaptırımlarla ceza hukuku yaptırımları başta ihlalin ağırlığı yönünden biribirinden ayrışmakta olup, daha sonrasında da tamamen farklı usullere tabi olarak yetkili organlar tarafından tesis edilmektedir. Bunun doğal sonucu olarak da Anayasa'nın suçlara ve cezalara ilişkin esasları içeren 38. maddesi iki yaptırım türüne aynı şekilde uygulanmamaktadır.

İdari yaptırımlarda kanunilik ilkesinin nasıl uygulanacağıyla ilgili olarak 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 4. maddesinde: "*Hangi fiillerin kabahat oluşturduğu, kanunda açıkça tanımlanabileceği gibi; kanunun kapsam ve koşulları bakımından belirlediği çerçeve hükmün içeriği, idarenin genel ve düzenleyici işlemleriyle de doldurulabilir. Kabahat karşılığı olan yaptırımların türü, süresi ve miktarı, ancak kanunla belirlenebilir.''* düzenlemesi yer almaktadır. Anayasa Mahkemesi de yaptırımın kanunen belirlenme zorunluluğunu, *"...bir suça uygulanacak yaptırım türlerinin, ölçülerinin, hangi sınırlar içinde uygulanacağının, nelerin ve ne ölçüde hafifletici veya ağırlaştırıcı neden olacağının yasa tarafından kurala bağlanması...''* olarak ifade etmiştir[503]. Buna göre idare, idari yaptırıma konu fiilleri düzenlerken kanunun gerektirdiği ölçüler dahilinde düzenleme yapabilmektedir. Ancak aynı esneklik idari yaptırımda geçerli değildir. İdare kanunda belirtilen yaptırım türlerini uygulamakta bağlı yetkiye sahiptir.

5. Ölçülülük İlkesi

İhlal edilen hukuk kuralıyla orantılı bir şekilde yaptırım uygulanması gerektiği anlamına gelen ölçülülük ilkesi gereklilik, elverişlilik ve orantılılık olmak üzere üç ana ilkeyi içermektedir[504]. Bu ilke ulaşılmak istenen hedef ile uygulanan yaptırım arasındaki ilişkiyi esas almaktadır. Buna göre elverişlilik, yaptırımın meydana gelen olay için elverişli olmasını, bu sayede kanun koyucunun hedeflemiş olduğu amaca hizmet edileceği anlamına gelmektedir. Orantılılık eylem ile yaptırım arasındaki makul dengeyi, gereklilik ise uygulanan yaptırımın somut olayda uygulanma zorunluluğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda idare, idari yaptırımları uygularken somut olayın özelliklerini değerlendirerek fiile

[502] Anayasa Mahkemesi, E: 2016/182, K: 2017/111, T: 14.06.2017, <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2017/111?EsasNo=2016%2F182>, s.e.t. 19.03.2024.

[503] Anayasa Mahkemesi, E: 2015/85, K: 2016/3, T: 13.01.2016, <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2016/3?EsasNo=2015%2F85>, s.e.t. 19.03.2024.

[504] **Gözübüyük / Tan,** s.669.

orantılı bir idari yaptırım uygulamalıdır. Aynı zamanda bu yaptırım temel hak ve hürriyetleri olabildiğince az kısıtlayıcı nitelikte olmalıdır.

Ölçülülük ilkesi idari yaptırımların hukuka aykırılık hali ile orantılı bir şekilde verilmesini sağlamaktadır[505]. Bu sayede yaptırım şahsa ve olaya özgü hale gelerek somutlaşmaktadır.

6. Lehe Kanun Uygulaması

Hukuki güvenlik ilkesi gereği, kişilerin bağlı oldukları hukuk kurallarını önceden bilmesi gerekir. Bu sayede kişiler yapmaları gereken davranış biçimlerini önceden belirleyebilir. Bu ilkenin sonucu olarak kanunlar geçmişe yürümezler. Yürürlüğe girdikleri tarihten itibaren ilgili oldukları olaylara uygulanırlar. Hem ceza hukukunda hem de idare hukukunda geçerli olan bu ilke, idari yaptırımların da yürürlüğe girdiği tarihten sonraki olaylara uygulanabileceği anlamına gelmektedir. Ancak bu kuralın istisnasını lehe kanunun geçmişe yürümesi ilkesi oluşturmaktadır[506].

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 7. maddesinde lehe kanunilik ilkesi, "*Suçun işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanun ile sonradan yürürlüğe giren kanunların hükümleri farklı ise, failin lehine olan kanun uygulanır ve infaz olunur.''* şeklinde düzenlenmiştir. Ceza hukukunda uygulama bulan bu ilkenin idari yaptırımlarda uygulanıp uygulanamayacağıyla ilgili olarak Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu kararında, *"Suçta ve cezada kanunilik ilkelerinin değerlendirildiği Anayasa Mahkemesi'nin 20/10/2011 tarih ve E:2010/28, K:2011/139 sayılı kararında, Anayasa'nın 38. maddesinde idari ve adli cezalar arasında bir ayrım yapılmadığı vurgulanmıştır. Kural olarak idari işlemlerin yargısal denetimi, tesis edildiği tarihte yürürlükte bulunan mevzuata göre yapılmaktadır. Bu anlamda idari işlem niteliğindeki idari yaptırımların da tesis edildiği tarihte yürürlükte bulunan mevzuata göre yargısal denetiminin yapılması gerekmektedir. Ancak, Anayasa Mahkemesi'nin anılan değerlendirmesi de göz önünde bulundurulduğunda, ilke olarak suç ve cezada lehe olan normun uygulanması kuralının, henüz kesinleşmemiş ve infazı devam eden idari yaptırımlar yönünden de geçerli olduğunun kabulü gerekmektedir. Dolayısıyla, fiilin işlendiği tarihte yürürlükte bulunan mevzuat ile daha sonra yürürlüğe giren mevzuat*

[505] **Gözübüyük / Tan,** s.669.
[506] **Gözübüyük / Tan,** s.672.

hükümleri farklı ise idari yaptırım uygulanacak olan kişilerin lehine olan mevzuat hükmünün dikkate alınması gerekmektedir. Ancak lehe hükmün uygulanması amacıyla verilecek bir iptal kararının, davacının eylemine uyan başka bir idari yaptırımın uygulanmasına engel olmayacağı da açıktır.'' şeklinde açıklamalara yer vermiştir[507]. Buna göre lehe kanunilik ilkesi ceza hukukunun idari yaptırımlara uygulanan temel ilkelerinden biridir. İdari yaptırımlarda bu ilke uygulanırken esas alınması gereken süre zarfı hukuka aykırı fiilin işlendiği zaman ile cezanın kesinleşmesi arasındaki zaman arası olarak belirlenmiştir[508].

II. 6112 Sayılı Kanun Kapsamında Uygulanan İdari Yaptırımlar

Ülkemizde yayıncılık sektöründe özelleşmelerin görülmesiyle beraber, bu alanda denetim ve düzenleme yapacak kurullara ihtiyaç duyulmuştur[509]. Bunun sonucunda 70'li yıllardan sonra Avrupa'da, 80'li yıllardan sonra ise ülkemizde düzenleyici ve denetleyici kurumlar oluşturulmuştur. Ülkemizde yayıncılık alanındaki düzenleyici ve denetleyici kurul RTÜK'tür.

6112 sayılı Kanun'un 1. maddesinde ifade edildiği üzere RTÜK radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetlerini denetler. Kurul, ilgili mevzuata aykırılık saptaması halinde anılan Kanun'da belirtilen idari yaptırımları uygular.

6112 sayılı Kanun'da görsel-işitsel medya alanına ilişkin özel idari yaptırımlar yer almaktadır[510]. Bu Kanun genel kanun niteliğinde olan 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'ndan farklı olarak ilgili olduğu alana ilişkin spesifik özellikler içermektedir. Özellikle Kanun'un farklı maddelerinde yer alan ifade hürriyetine ilişkin düzenlemeler bu yaptırımların incelenmesinde ifade hürriyetinin de önemli bir yeri olduğunu göstermektedir[511].

A. 6112 Sayılı Kanun'un Amacı ve Kapsamı

6112 sayılı Kanun'un "Amaç'' başlıklı 1. maddesinde: "*Bu Kanunun amacı; radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetlerinin düzenlenmesi ve denetlenmesi, ifade ve haber*

[507] Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, E: 2022/55, K: 2022/1801, T: 18.05.2022. UYAP Karar Arşivi.
[508] **Ulusoy**, 2021, s.463.
[509] **Çakır, Hamza** (2006) 'Düzenleyici Kurullar Olarak RTÜK ve CSA' Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi, <1734382 (dergipark.org.tr)> s.e.t. 08.05.2023.
[510] **Darendeli, Vahap** (2013) Görsel-İşitsel Medya Alanındaki İdari Yaptırımların Hukuki Rejimi, 1. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, s.153.
[511] **Darendeli,** s.154.

alma özgürlüğünün sağlanması, medya hizmet sağlayıcılarının idarî, malî ve teknik yapıları ve yükümlülükleri ile Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun kuruluşu, teşkilâtı, görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin usul ve esasları belirlemektir.'' hükmüne yer verilmiştir. Radyo ve televizyon yayınlarının denetlenmesi ve düzenlenmesi RTÜK'ün görevi kapsamındadır. RTÜK, idari işlemlerde bulunurken Kanun'un amacında da belirtildiği üzere ifade hürriyetini koruyucu şekilde hareket etmelidir. 6112 sayılı Kanun kapsamına giren yayınlar ise Kanun'un 2. maddesinde, ülkemizin yargı yetkisi alanında bulunan medya hizmet sağlayıcıları olarak belirlenmiştir.

B. 6112 Sayılı Kanun'da Yer Alan İdari Yaptırımlar

RTÜK'ün uygulayacağı idari yaptırımlar 6112 sayılı Kanun'un 32. maddesinde düzenlenmiştir. Anılan maddede hukuki uyuşmazlıklarda sıklıkla karşımıza gelen idari para cezası, uyarı cezası, yayın durdurma, yayın lisansının iptali gibi yaptırımlara yer verilmiştir[512]. Bunlardan yayın durdurma cezası idari tedbir niteliğindedir[513]. Bu yaptırımda cezalandırma, caydırma amacından ziyade telafi etme, engelleme amacı vardır. Yayının durdurulmasıyla beraber yayın ilkelerine aykırılığın engellenmesi çalışılır. İdari para cezaları ve yayın lisansının iptallerinde[514] cezalandırma amacı ön plandadır ve sonuçları itibarıyla idari tedbirlere göre daha ağır olabilmektedir. Kanun koyucu belirtilen yaptırımlar dışında 6112 sayılı Kanun'da katalogdan çıkarma, yayın iletiminin durdurulması, yayın iletim yetkisinin iptali vb. yaptırımlara da yer vermiştir.

İdari işlemler yetki, şekil, sebep, konu ve amaç unsurlarından oluşmaktadır. Yukarıda sayılan idari yaptırımlar idari işlemin konusunu oluşturmaktadır. İdari yaptırımların uygulanmasını gerektirecek nedenler ise idari işlem olan idari yaptırımın sebep unsurunu oluşturmaktadır. Bu sebepler 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinde *"yayın hizmeti ilkeleri''* olarak sayılmıştır. Bu maddede temel hak ve özgürlürlüklerin, demokratik toplum düzenin korunması amacıyla bent bent ilkeler sıralanmıştır. Anılan maddeye göre yayın hizmetleri belirtilen ilkelere uygun olmak zorundadır.

---

512 **Demirkol / Özcan / Erman,** s.40.

513 **6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun md. 32/1:** *…Ayrıca, idarî tedbir olarak, ihlale konu programın yayınının beş keze kadar durdurulmasına, isteğe bağlı yayın hizmetlerinde ihlale konu programın katalogdan çıkarılmasına karar verilir''*, **Ulusoy,** 2013, s.20.

514 **Ulusoy,** 2013, s.31.

Demokrasinin hakim olduğu ülkelerde basın ve haber alma özgürlüğü vardır. Bu sayede insanlar istedikleri bilgilere kolaylıkla ulaşabilmektedir. Ancak bu durum bazı sakıncaları beraberinde getirmektedir. Medya haber veren mecra olduğu için haberin niteliğini kendisi belirleyebilmektedir. Bu da insanların medyanın sunduğu bilgilere bağlı olmasına yol açmaktadır. Bunun neticesinde toplumun algısının şekillendirilmesinde medyanın rolü önem kazanmaktadır. Medyanın halkı yönetebilme ve iradesini şekillendirebilme gücünden ötürü yasama, yürütme ve yargıdan sonra gelen dördüncü büyük güç olduğu ifade edilmiştir[515].

Medyanın toplumun üzerindeki önemli rolünden ötürü sorumluluğunun kamusal nitelikte olduğu açıktır[516]. Medya hizmet sağlayıcıları, kamusal nitelikteki sorumluluklarından dolayı yayınlarını basın meslek ilkeleri[517], 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'unda yer alan yayın hizmeti ilkeleri gibi belli kurallar ve ilkeler çerçevesinde gerçekleştirmelidir.

6112 sayılı Kanun'da belirtilen yayın hizmeti ilkelerine ilişkin olarak sıklıkla idari para cezalarına ilişkin uyuşmazlıklar dava konusu olmaktadır. Söz konusu idari yaptırımlar ifade hürriyeti ile basın hürriyetine yapılan müdahaleler olduğundan konunun temel hak ve hürriyetler açısından da ele alınması gerekmektedir. Bu doğrultuda mahkemeler; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesininin ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin karar ve kıstaslarını dikkate alarak idari yapıtırımı kanuna dayanma, meşru olma ve demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olma yönlerinden inceleyerek karar vermelidir[518].

Çalışmamızın bir sonraki kısmında RTÜK'ün uygulamış olduğu idari yaptırımlar sınıflandırılarak, sıklıkla ihlal edilen bentler üzerinden dava konusu uyuşmazlıklara ilişkin mahkeme kararları incelenecek ve mahkemelerin uyuşmazlıkları çözerken nasıl bir yaklaşım ortaya koydukları, AİHM kararlarından ne ölçüde yararlandıkları hususlarına değinilecektir.

---

515 **Erdoğan, İlker** (2013) 'Dördüncü Güç Medyadan Beşinci Güç İnternete: Demokratik Bir Dönüşüm Mü Yaşanıyor?', Selçuk İletişim, <177743 (dergipark.org.tr)> s.e.t. 09.05.2023.

516 **Erdoğan, İlker** (2013) "Dördüncü Güç Medyadan Beşinci Güç İnternete: Demokratik Bir Dönüşüm Mü Yaşanıyor?'', Selçuk İletişim, <177743 (dergipark.org.tr)> s.e.t. 09.05.2023.

517 Basın Meslek İlkeleri, <Basın Meslek İlkeleleri – Basın Konseyi (basinkonseyi.org.tr)> s.e.t. 09.05.2023.

518 **Demirkol / Özcan / Erman,** s.40.

1. İdari Para Cezası

6112 sayılı Kanun'un *"İdari Yaptırımlar''* başlıklı 32. maddesinde hangi durumlarda idari para cezasına hükmedileceği belirtilmiştir. Söz konusu maddede *"Bu Kanunun 8 inci maddesinin birinci fıkrasının (a), (b), (d), (f), (g), (ğ), (h), (n), (ö), (s), (ş) ve (t) bentlerindeki yayın hizmeti ilkelerine ve aynı maddenin dördüncü fıkrasına aykırı yayın yapan medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara, ihlalin ağırlığı ve yayının ortamı ve alanı göz önünde bulundurularak, ihlalin tespit edildiği aydan bir önceki aydaki brüt ticari iletişim gelirinin yüzde ikisinden beşine kadar idarî para cezası verilir. İdarî para cezası miktarı, radyo kuruluşları için bin Türk Lirasından, televizyon kuruluşları ve isteğe bağlı medya hizmet sağlayıcıları için onbin Türk Lirasından az olamaz. Ayrıca, idarî tedbir olarak, ihlale konu programın yayınının beş keze kadar durdurulmasına, isteğe bağlı yayın hizmetlerinde ihlale konu programın katalogdan çıkarılmasına karar verilir. İhlalin mahiyeti göz önünde bulundurularak, bu fıkra hükümlerine göre idarî para cezası ile birlikte idarî tedbire karar verilebileceği gibi, sadece idarî para cezasına veya tedbire de karar verilebilir''* şeklinde düzenlemeye yer verilmiştir.

Aşağıdaki bölümde yayın hizmeti ilkeleri ihlallerine ilişkin idari para cezalarıyla ilgili olarak yargı içtihatlarında karşımıza en çok çıkan bent ihlalleri işlenecektir.

a. Toplumu Kin ve Düşmanlığa Tahrik ve Nefret Söylemi

İfade hürriyetinin kapsamını çeşitli ifadeler oluşturmaktadır. Bu ifadeler ticari, sanatsal, ideolojik vb. nitelikte olabilir. Ancak belirli kişilere veya gruba yönelik olan, toplumsal barışı olumsuz yönde etkileyen, ırk, dil, etnik köken, cinsiyet gibi sebeplerden ötürü ayrımcılık içeren veya düşmaca tavır sergileyen ifadeler olan nefret söylemleri ifade hürriyeti kapsamında değerlendirilmemektedir.

İfade hürriyetiyle ilgili olarak ortaya çıkan hukuki uyuşmazlıklarda nefret söylemi olarak nitelendirilebilecek fikirler, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinden yararlanamamaktadır[519]. Nefret söyleminin içeriği ise tartışmalı bir konudur. Avrupa

[519] **Doğru / Nalbant,** s.189.

Konseyi Bakanlar Komitesi, nefret söyleminin kişilerin ırkına, dinine, yaşam görüşlerine vb. unsurlarına karşı gösterilen nefret veya kinden kaynaklı ifadeler olduğunu belirtmiştir[520].

Nefret söylemleri yukarıda da belirtildiği üzere ırk veya din temelli olabilmektedir. Irkçılıktan kaynaklı ifadelerin hak ihlali oluşturup oluşturmadığı noktasında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Sözleşme'nin hakların kötüye kullanılması yasağını düzenleyen 17. maddesini[521] veya 10. maddesini uygulayabilmektedir[522]. Örneğin ırkçı söylemlere ilişkin poster, bildiri gibi metinler ifade hürriyetinin kötüye kullanılması mahiyetinde görülerek hakkın kötüye kullanılması yasağı kapsamında başvurular kabul edilemez bulunmuştur[523].

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ırkçı söylemlerin olduğu bir televizyon programında, program sunucusunun mahkum olmasına ilişkin *"Jersild v Denmark''* kararında, program sunucusunu ve dava konusu ifadeleri sarfedenleri birbirinden ayırarak, gazetecinin sorumluluğunun, nesnel şekilde haber sunma yöntemlerinin yazılı veya görsel-işitsel basın olmasına göre değişebileceğini, görsel-işitsel basının halka daha kolay ve süratli bir şekilde ulaştığını, halka tesir etmesi yönünden daha yüksek potansiyelli olduğunu, bu kapsamda olay bir bütün olarak incelendiğinde ilgili röportajın ırkçılığı teşvik etmediğini, varolan bir kamusal tartışmaya fayda sağlamaya çalıştığı gerekçeleriyle Sözleşme'nin 10. maddesinin ihlal edildiğine hükmetmiştir[524].

Nefret söylemlerinin bir başka türü dinsel kine dayanan ifadelerdir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, herhangi bir dine veya dinin kapsadığı değerlere karşı olumsuz nitelikte ifadeler kullanıldığında bunun söz konusu dinin mensuplarınca hoş karşılanmayacak hatta hakarete yakın tarzda olması durumu ile nefretten kaynaklı olması durumu arasında ayrım yapmaktadır[525]. Bu ayrıma göre eleştiri niteliğindeki kamusal tartışmalara yarar sağlayan

---

520 Nefret Söylemine Dair Bakanlar Komitesi'nin Devletlere Yönelik R (97) 20 Sayılı Tavsiye Kararı, <http://www.aciktoplumvakfi.org.tr/pdf/avrupa_konseyi_standartlari _05052014.pdf>, s.e.t. 22.10.2023.

521 **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi md. 17:** *"Bu Sözleşme'deki hiçbir hüküm, bir devlete, topluluğa veya kişiye, Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerin yok edilmesi veya bunların Sözleşme'de öngörülmüş olandan daha geniş ölçüde sınırlandırılmalarını amaçlayan bir etkinliğe girişme ya da eylemde bulunma hakkı verdiği biçiminde yorumlanamaz.''*

522 **Karan**, s.6.

523 **Doğru / Nalbant,** s.189.

524 **Jersild v. Denmark,** AİHM, Başvuru No: 15890/89, K.T. 23.09.1994, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-57891%22]}>, s.e.t. 04.10.2023.

525 **Doğru / Nalbant,** s.192.

ifadeler ifade hürriyeti kapsamında değerlendirilebilirken, nefret içerikli ifadeler değerlendirilemez[526].

Dinsel kinden kaynaklı nefret söylemine ilişkin olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Katolik Kilisesi'nin temel doktrinlerine karşı aşağılayıcı ifadelerin yer aldığı filme dair yasaklama ve el koyma kararlarının verilmesine ilişkin olarak *"Otto Preminger Institut v. Austria''* kararında, herkesin dinsel değer yargılarına karşı getirilen eleştirilere hatta düşmanca tavırlara tahammül etmek zorunda olduğu, bunun çoğulcu demokrasinin zorunluluklarından biri olduğu, ancak kişilerin ifade hürriyetlerini kullanırken birtakım ödev ve sorumluluklar altında bulunduğu, kamusal tartışmalara faydalı kin ve nefretten uzak söylemlerin söz konusu ödevler kapsamında yer aldığı, her ülkenin dine bakış açısının farklı olmasından kaynaklı konuyla ilgili geniş takdir yetkisine sahip olduğu, bu kapsamda Sözleşme'nin 10. maddesinin ihlal edilmediği sonucuna varmıştır[527].

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda ise nefret söylemine ilişkin bir tanımlama yer almamıştır. Ancak Kanunu'nun 122. maddesinde:*"Dil, ırk, milliyet, renk, cinsiyet, engellilik, siyasi düşünce, felsefi inanç, din veya mezhep farklılığından kaynaklanan nefret nedeniyle; a) Bir kişiye kamuya arz edilmiş olan bir taşınır veya taşınmaz malın satılmasını, devrini veya kiraya verilmesini, b) Bir kişinin kamuya arz edilmiş belli bir hizmetten yararlanmasını, c) Bir kişinin işe alınmasını, d) Bir kişinin olağan bir ekonomik etkinlikte bulunmasını, engelleyen kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır''* şeklindeki ifadelere yer verilerek nefret ve ayrımcılık suçu düzenlenmiştir. Nefret ve ayrımcılık suçuna ilişkin bir Yargıtay kararında, nefret söyleminin kapsamının ve tanımının ne olduğuyla ilgili olarak *"Nefret (latince odium)kelimesi arapça kökenli olup, TDK tanımına göre;*
Bir kimsenin kötülüğünü, mutsuzluğunu istemeye yönelik duygu ya da tiksinme, tiksinti anlamlarına gelmektedir. Günümüzde nefret söyleminin belirlenmesinde, Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu tarafından 1997 yılında kabul edilen R(97) 20 sayılı tavsiye kararındaki tanım esas alınmaktadır. Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilen bu kararda nefret söylemi;"Irkçı nefreti, yabancı düşmanlığını, antisemitizm veya hoşgörüsüzlükle ifade edilen saldırgan milliyetçilik, ırkçılık, ayrımcılık, azınlıklara,

[526] **Doğru / Nalbant,** s.192.
[527] **Otto Preminger Institut v. Austria,** AİHM, Başvuru No: 13470/87, K.T. 20.09.1994, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-57897%22]}>, s.e.t. 04.10.2023.

*göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara düşmanlık da dahil olmak üzere hoşgörüsüzlüğe dayalı diğer nefret biçimlerini yayan, teşvik eden, savunan ya da haklı gösteren her türlü ifade biçimidir."*olarak *tanımlanmıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında, nefret söylemine ilişkin kesin bir tanım bulunmadığına vurgu yaparak, Erbakan N.-Türkiye davasına ilişkin kararda bu konudaki tutumunun; demokratik toplumlarda tolerans ve insan onurunun gözetilmesi gereğinden yana olduğu ve bu yolda gerekirse nefreti kışkırtan toleranssızlığın her türlü ifade biçiminin yasaklanabileceği yönünde olduğunu ortaya koymuştur (Erbakan N-Türkiye Davası başvuru no 59405/00) Handyside V- Birleşik Krallık kararında ise, ifade özgürlüğünün bir toplumun en temel değerlerinden biri olduğu, ifade özgürlüğü kapsamında yalnızca zararsız görülen bilgi ve fikirlerin değil aynı zamanda gerek devleti gerekse toplumun herhangi bir kesimini rahatsız edebilecek veya şok edebilecek bilgi ve fikirlerin de bulunduğu ve bunların demokratik toplumun gereklerinden olan çoğulculuk hoşgörü ve açık görüşlülüğün bir sonucu olduğunu belirtmiştir. AİHM, Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilen 1997 tarihli ve R(97) 20 sayılı tavsiye kararındaki tanıma Gündüz M. - Türkiye (Başvuru no: 35071/97) davasında atıfta bulunarak tanımı bir ölçüde kabul ettiğini göstermiştir; ancak yine de kendini şekli olarak bu tanımlarla sınırlı kabul etmeyerek her davada olayları tek tek incelemekte ve olayları geliştiği bağlam ve çerçevede değerlendirmektedir''* ifadelerine yer verilmiştir[528]. Toplumu kin ve düşmanlığa tahrik etmeyle ilgili olarak da 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 216. maddesinde: *"(1) Halkın sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge bakımından farklı özelliklere sahip bir kesimini, diğer bir kesimi aleyhine kin ve düşmanlığa alenen tahrik eden kimse, bu nedenle kamu güvenliği açısından açık ve yakın bir tehlikenin ortaya çıkması halinde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) Halkın bir kesimini, sosyal sınıf, ırk, din, mezhep, cinsiyet veya bölge farklılığına dayanarak alenen aşağılayan kişi, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (3) Halkın bir kesiminin benimsediği dini değerleri alenen aşağılayan kişi, fiilin kamu barışını bozmaya elverişli olması halinde, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır''* şeklinde "Halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama'' suçu düzenlenmiştir.

Konuyla ilgili olarak Yargıtay bir kararında, halkı kin ve düşmanlığa tahrik suçunun, ırk, dil, din, mezhep, etnik köken vb. sebeplerle bireylerin birbirine karşı düşmanlığa veya kin beslemeye alenen tahrik edilmesini cezalandırdığını ifade ettiğini ve "....*Aleviler*

[528] Yargıtay 18. Ceza Dairesi, E: 2018/1978, K: 2019/ 13554, T: 01/10/2019.

birbirlerine sahip çıkmalı gerici saldırılara karşı yaşam alanlarını savunmalıdırlar" ; "... sokaklara davet ettiği her telden demokrasi sevdalısı hazır kıtalara bir hafta boyunca sokakları terketmeyin çağrısında bulunuyor. Bu şu demektir; en azından ilk etapta bir hafta boyunca alevilerin nüfus yoğunluğu olan mahallelerde savunma amaçlı olası saldırılara karşı halk nöbet tutmalıdır. Meşrepçi temelde sokakta islami vahdeti sağlayan yobazlar alevilere saldırı için fırsat kolluyor" şeklindeki ifadelerin bir mezhebe mensup kişilerin kendilerini korumaları gerektiğine yönelik olduğu, bu nedenle halkın sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge bakımından farklı özelliklere sahip bir kesimini, diğer bir kesimi aleyhine kin ve düşmanlığa alenen tahrik etme suçunun unsurlarının oluşmadığını belirtmiştir[529].

RTÜK'ün uyguladığı idari yaptırımlarla ilgili olarak nefret söylemi 6112 sayılı Kanun'da düzenlenmiştir. 6112 sayılı Kanun'un 8.maddesinin 1.fıkrasında belirtilen yayın hizmeti ilkelerinden biri (b) bendinde yer alan *''Irk, dil, din, cinsiyet, sınıf, bölge ve mezhep farkı gözeterek toplumu kin ve düşmanlığa tahrik edemez veya toplumda nefret duyguları oluşturamaz.''* ilkesidir. Bu bendin uygulanmasıyla ilgili olarak, Danıştay AİHM içtihatlarında özgürlüklere müdahaleyle ilgili olarak yer alan kanunilik, meşru amaç, demokratik toplum düzeni gerekleri kriterlerini kararlarında uygulamaktadır. Ayrıca çatışan haklar bağlamında da dengenin nasıl sağlanacağı, nefret söyleminden ne anlamamız gerektiği konularına dair Anayasa Mahkemesi'nin ve AİHM'in karar ve ölçülerini dikkate alarak neticeye varmaktadır. Bu doğrultuda Danıştay, sert içerikli eleştiriler olsa bile nefret ve şiddete yer vermeyen ifadeleri ifade ve basın hürriyeti kapsamında değerlendirirken, kişilerin ırk, din, cinsiyet gibi farklılıklarına değinilerek söylenen nefret söylemi niteliğindeki ifadeleri hukuka aykırı bulmaktadır[530].

Örneğin Danıştay'a konu olan olayda, ilkokul öğrencileri için uzaktan eğitimle yapılan bir dersi başörtülü öğretmenin anlatıyor olması bir televizyon programında eleştirilmiş ve bunun üzerine ilgili yayın kuruluşuna 6112 sayılı Kanun'un 8.maddesinin 1.fıkrasının (b) bendinin ihlal edildiğinden bahisle RTÜK tarafından idari para cezası uygulanmasına ve söz konusu yayının beş kez durdurulmasına karar verilmiştir. Söz konusu yayında: *"Bu birinci sınıflar için başlamış şu anda arkamda gördüğünüz, öğretmen de türbanlı anlatan da o. Bak mesela bunu yapmaları bence yanlış, çünkü şu anda okullarda*

[529] Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E: 2021/17772, K: 2024/1928, T: 28/02/2024.
[530] **Demirkol / Özcan / Erman,** s.41-42.

türbanlı öğretmen var mı var ama milyonlarca öğrenciye rol model olarak türbanlı öğretmeni vermek çok yanlış. Yani bana bunu hele özgürlük mözgürlük falan diye anlatmayın kardeşim. Öğretmenin görüntüsü türbanlı öğretmen değil yani imaj olarak değil. Var mı var, malesef var bana göre yanlış ama var…Şimdi buraya niye onu koyuyorsun bak ordan bile yapıyolar. Ondan sonra diyo ki bana eleş... eleştiricem tabi kardeşim. İlkokul birinci sınıf öğrencilerinin tamamı; türbanlı öğretmeni olan var olmayan var, hiç türbanlı öğretmen görmemiş olan var gören var ama sen ilk gün başlıyorsun ve imaj olarak türbanlı öğretmenle başlamak kadar bence facia bir şey olamaz. Burda yapmayın bari. İşte onun için diyorum birinci hafta geçtikten sonra, 'biz ama efendim imanda falan geri kalıyoruz çocuklarımıza Kuran dersi koyucaz' diye ilkokullara o dersi de başlatabilirler…Dur abi bizi burdan şimdi eleştirirler diyor. Bunun öyle bir kaygısı yok…Gördünüz dimi efendim bakın..." şeklindeki ifadeler sarf edilmiştir. İdare Mahkemesi tarafından dava konusu ifadelerin 8/1(b) kapsamında değil de 8/1(e) bendi[531] kapsamında değerlendirilmesi gerektiği sebebiyle işlemin iptaline karar verilmiştir. İstinaf merci de ilk derece mahkemesi kararına yönelik istinaf başvurusunu reddetmiştir. Kararın davalı idare tarafından temyiz edilmesi sonucunda Danıştay 13. Dairesi ilk olarak, AİHM kararlarında da belirtilen *''kanunla yaptırım uygulanması'', ''meşru amaç''* ve *''demokratik toplum düzeni için gerekli ve ölçülü olma''* gibi kriterleri somut olay bağlamında değerlendirerek Anayasa'nın 26.maddesinde yer alan düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetine yapılan müdahalenin meşruluğunu tartışmıştır[532]**.** Somut olayda uygulanan yaptırım kanunla öngörüldüğünden ve kişinin şöhret ve haklarını korumayı hedeflediğinden üçüncü kriter olan demokratik toplum düzeni için gereklilik incelemesi yapılmıştır. Bu bağlamda basın ve ifade özgürlüğünün korunmasında çatışan haklar konusunda da inceleme yapılması gerektiği ifade edilmiştir.

Şeref ve itibarın korunması hakkı ile ifade özgürlüğü hakkı çatışabilmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, çatışan haklar arasında denge kurulmasında yardımcı olabilecek nitelikte *''söylenen ifadelerin kamu yararına sağladığı katkı'', ''ifadelerin yöneldiği kişinin toplumda tanınmışlık düzeyi'', ''ifadelerin genel mahiyeti*'' gibi ölçütleri belirlemiştir. Anayasa Mahkemesi de benzer şekilde bu kıstasları kararlarında belirtmiştir[533]**.** Danıştay 13. dairesi anılan kriterleri dava konusu olayda uygulamış ve bahse konu ifadelerin

[531] **6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun md. 8/1(e):** *''Irk, renk, dil, din, tabiiyet, cinsiyet, engellilik, siyasî ve felsefî düşünce, mezhep ve benzeri nedenlerle ayrımcılık yapan ve bireyleri aşağılayan yayınları içeremez ve teşvik edemez''.*

[532] Danıştay 13. Dairesi, E: 2021/4808, K: 2021/ 5381, T: 28.12.2021. UYAP Karar Arşivi.

[533] Danıştay 13. Dairesi, E: 2021/4808, K: 2021/ 5381, T: 28.12.2021. UYAP Karar Arşivi.

kamuoyu yararına katkı sağlayacak nitelikte olmadığı, güncel bir konuyla ilgili olmayan haber unsuru niteliği taşımadığı, geçmişte kamuda başörtülü öğretmenler için çalışma yasağı olduğu, ifadelerin bu yasağın olumsuzluklarını yansıtır nitelikte olduğu, şeref ve itibarın korunması hakkının korunması gerektiği gerekçeleriyle basın ve ifade özgürlüğüne yapılan müdahalenin demokratik toplum düzeninde gerekli ve ölçülü olduğu sonucuna varmıştır[534].

Danıştay 13. Dairesi ikinci olarak, ilk derece mahkemesinin dava konusu sözleri (e) bendi kapsamında değerlendirilmesi gerektiği görüşüyle ilgili olarak, söylemin (e) ve (b) bentlerindeki farkı ortaya koyan *"nefret söylemi"* olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceği konusunda değerlendirme yapmıştır[535]. Danıştay yaptığı değerlendirmede; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin insanların din, dil, ırk gibi özelliklerine hoşgörüsüz bir şekilde yöneltilen söylemleri nefret söylemi olarak değerlendirdiği [536], Anayasa Mahkemesinin de belli bir gruba mensup kişilerin benimsemiş olduğu birtakım değer yargıları ya da sahip oldukları özellikleri sebebiyle ayrıştırılarak olumsuz özelliklerle nitelendirilmelerini nefret söylemi olarak belirttiği, bu kapsamda toplumun belli bir kesimini temsil eden başörtülü öğretmenlere sahip oldukları dini değer yargılarından ötürü dava konusu ifadelerin yöneltilmesi sebebiyle Anayasa Mahkemesi tarafından belirlenmiş olan ölçütlerin başörtülü öğretmenler tarafından gerçekleştiği, bu nedenle davaya konu ifadelerin nefret söylemi niteliğinde olduğu ve söz konusu ihlalin (b) bendi kapsamına girip, (e) bendi kapsamına girmediği gerekçeleriyle temyize konu Bölge İdare Mahkemesi kararını oyçokluğuyla bozmuştur[537].

Bahse konu davaya sebep olan olay, bir televizyon programında başörtülü öğretmen hakkında birtakım ifadelerin sarfedilmesidir. İlgili Danıştay kararında, ifade özgürlüğü ile şeref ve itibarın korunması hakkının çatıştığı bir durum ele alınmıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında da ifade hürriyetinin şeref ve itibarın korunması hakkıyla olan dengesine bakılmaktadır.

Davaya konu ifadelerin toplumsa barışı tehdit edici nitelikte olması, önyargıya dayanması ve ayrımcılık içermesi sebebiyle Danıştay'ın, başörtülü öğretmenlere yönelik sarf edilen söylemleri "nefret söylemi" olarak nitelendirmesi doğru bir yaklaşımdır. Nitekim

534 Danıştay 13. Dairesi, E: 2021/4808, K: 2021/ 5381, T: 28.12.2021. UYAP Karar Arşivi.
535 Danıştay 13. Dairesi, E: 2021/4808, K: 2021/ 5381, T: 28.12.2021. UYAP Karar Arşivi.
536 Nefret Söylemi, <FS_Hate_speech_TUR.pdf (coe.int)>, s.e.t. 12.05.2023.
537 Danıştay 13. Dairesi, E. 2021/4808, K. 2021/ 5381, T. 28.12.2021. UYAP Karar Arşivi.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi kararlarında da kıstas olarak belirtilen kamusal tartışmaya yarar sağlayıp sağlamadığı, ifadelerin genel mahiyeti gibi unsurlar söz konusu ifadeler özelinde değerlendirildiğinde, ilgili ifadelerin herhangi bir kamusal tartışmaya yarar sağlamadığı ve toplumu kutuplaştırıcı nitelikte olduğu açıktır. Bu nedenle RTÜK'ün uygulamış olduğu idari yaptırım demokratik toplum düzeninde gerekli ve ölçülüdür.

Danıştaya konu olan başka bir örnekte ise, televizyon programında program sunucusunun sarfetmiş olduğu " *...Buna karşılık Andımız için gazetelerden birinde ..diye bir dernek. Bir grup kişi Danıştay önünde protesto ediyorlar. Niye? Oligarşinin efendim şeyiymiş bu dayatmasıymış, bunun bir de Başkanı var R.K. Diye bir adam. Diyor ki; Kemalist anlayışın Amentüsü sayılabilecek bir metni her sabah bütün çocuklara zorla okutmanın dayatma ve zulüm olduğunu belirtiyor...Sizin yaptığınız ne? Zorla anlamadıkları Arapça bir şeyleri kakalamaya çalışıyorsunuz. İsteyen okusun isteyen bütün çocuklarına bunu okutsun...Nasıl olur da başkalarının çocuklarına, ne demek bu kimin çocuklarına? Siz kimin çocuğusunuz hey R.K.? Başkalarının çocuklarına zorla her gün bu metni okutmaya kendinizi hak sahibi nasıl görürsünüz? Korkuyorlar, korkuyorlar...Laiklikten, çağdaşlıktan korkuyorlar. Kafalara fes, göbeğe kadar sakal, kadınları sıkmabaş yapıp, kapatıp iyice kendi istedikleri bir düzeni kurmak istiyorlar...."* şeklindeki ifadeler sebebiyle RTÜK tarafından 6112 sayılı Kanunun 8. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendine aykırılık gerekçesiyle idari para cezası uygulanmış ve ayrıca yayın durdurma (üç kez) cezası verilmiştir. Açılan davada ilk derece mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin içtihatları doğrultusunda söz konusu müdahaleyi yasallık, meşru amaç ve demokratik toplum düzeninde gereklilik kriterleri kapsamında ele almıştır. Bu bağlamda ifade hürriyeti ile çatışan haklar, değerler arasında tartma yapılarak, söz konusu müdahalenin elde edilmek istenen neticeyle orantılılığına bakılması gerektiği vurgunlanmıştır. Kararda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararlarına atıfta bulunularak; ülkeyi bölmeyi, belli kişi ve grupları ayrıştırmayı amaçlayan sözlerin ifade hürriyeti kapsamında değerlendirilemeyeceği, bu bağlamda *"programda söylenen ifadelerle, toplumda belirli bir siyasi, dini görüşe sahip insanları kin ve düşmanlığa sevk edecek nitelikte ifadeler kullanıldığı, söz konusu ifadelerin Anayasal ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilemeyeceği anlaşılmakla''* denilmek suretiyle iptal talebinin reddine karar verilmiştir[538]. Bölge İdare Mahkemesi de istinaf

[538] Ankara 7. İdare Mahkemesi, E: 2019/179, K: 2019/2996, T. 25.12.2019. UYAP Karar Arşivi.

başvurusunun reddine karar vermiştir. Kararın davacı tarafından temyiz edilmesi sonrasında, Danıştay 13. Dairesi kararı oyçokluğuyla onamıştır[539].

Yukarıda değindiğimiz kararda bir televizyon sunucusunun sarf etmiş olduğu söylemler dava konusu edilmiştir. Dava konusu ifadeler, belirli bir dini veya siyasi görüşe sahip kişilere karşı kin ve düşmanlık uyandırıcı niteliktedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında belirtildiği üzere nefret söylemleri dinsel kine dayanabilmektedir. Herhangi bir dine karşı yöneltilen ifadelerin nefret söylemi mi olduğu yoksa eleştiri niteliğinde mi olduğu kamusal tartışmalara yarar sağlayıp sağlamadığı noktasında çözümlenmektedir. Dava konusu ifadeler kamusal tartışmalara yarar sağlayan eleştiri olmaktan ziyade belli bir gruba yöneltilmiş olan kin ve düşmanlık dolu ifadelerdir. Bu nitelikteli ifadeler nefret söylemi kapsamındadır ve ifade hürriyetinin korumasından yararlanamaz. Bu nedenle dava konusu RTÜK yaptırımı hukuka uygundur.

Danıştaya konu olan başka bir olayda ise yine 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin 1. fıkrasında yer alan (b) bendinin ihlali sebebiyle RTÜK tarafından verilen idari para cezası ve yayın durdurma cezası dava konusu edilmiştir. Dava konusu olayda sarfedilen *"... şu talebi iletti. Cumhurbaşkanı'nın başlattığı kampanyayla ... belediyelerin başlattığı kampanyalar birbirinden ayrı. Belediyeler halka en yakın kurumlar. Onlar en çabuk ulaşabilecek kurumlar. Her iki tarafın kampanyalarına insanlar istedikleri şekilde para yatırabilirler. Yani belediyelerin açtığı kampanyalar Cumhurbaşkanı'nın açtığı kampanyasını etkilemeyecek, etkileyemez dediler.-Rakip olarak mı görüyorlarmış? Öyle bir cümle kurduğuna göre iktidar bunu rakip olarak mı görüyor acaba? O algı yaratıldı, herkeste o algı var. Çünkü ... belediyelerin kampanyayı duyurduğu günün akşamında Cumhurbaşkanı bu kampanyayı açıklamıştı. Daha 24 saat geçmeden ... belediyelerin hesabına bloke konulunca bir rekabet ortamı algısı yaratıldı iktidarın ... belediyelerin kampanyasını engellemeye çalıştığı yönünde bir algı oluştu. ... de bunu iletti. Önümüzdeki*

[539] Danıştay 13. Dairesi, E: 2021/323, K: 2023/1899, T: 13.04.2023. UYAP Karar Arşivi. Karşı oylarda ise, dava konusu ifadelerin *"şiddeti teşvik edici söylem" ve "nefret söylemi" içermediği, dernek yöneticisinin kamuya açık bir şekilde beyan ettiği sözlerine karşılık eleştiri mahiyetinde ifadelerde bulunulduğu, karşıt görüşün reddedilmesi ve eleştirilmesi sırasında basının başvurabileceği abartılı, sarsıcı ve hatta insanlarda hoş karşılanmayabilecek ve rahatsızlık yaratacak bir dille ağır eleştiri getirilmesi kapsamında kaldığı''* gerekçesiyle ifade hürriyeti kapsamında kaldığı ve yayın yasağı yaptırımı özelinde ölçülülük ilkesi değerlendirilmesi yapılarak "*yaptırım uygulanırken amaç ve araç arasında makul bir dengenin gözetilmediği, ayrıca getirilen sınırlama ile sağlayacağı yarar arasında hakkaniyete ve kamu yararına uygun bir dengenin sağlanmadığı, dolayısıyla elverişlilik, gereklilik ve orantılılık ilkeleri bağlamında ölçülülük ilkesi gözetilmeksizin işlem tesis edildiği''* sonucuna varılmıştır.

günlerde herhalde bunun sonucunu göreceğiz. Umarım iktidar bu hatasından döner, Bakanlık bu hatasından döner, Cumhurbaşkanı bu hatasından döner. Çünkü önemli olan ne biliyor musun? İnsanlara yardım etmek…Bunda bile siyaset yapıyorlar..Gerçekten pes…'' şeklindeki ifadelerin pandemi zamanında yapılan yardımlaşma kampanyalarına ilişkin olduğu, bu zamanlarda insanların daha kolay haberlerin tesiri altında kalabileceği, dava konusu haberdeki ifadelerin tarafsızlık ilkesine aykırı olduğu, bu sebeple 6112 sayılı Kanun'un (b) değil (ı) bendinin ihlal edildiği gerekçeleriyle ilk derece mahkemesi dava konusu RTÜK işleminin iptaline hükmetmiştir[540]. Danıştay 13. Dairesi ise konuyu sebep ikamesi yönünden de değerlendirerek, Mahkeme'nin dava konusu işlemin hukuka uygunluk denetimini yaparken sadece belirtilen bentle sınırlı kalması gerektiğini, başka bir ifadeyle mahkemenin programda geçen ifadelerin (b) bendini ihlal edip etmediğine ilişkin değerlendirme yapması gerektiği, (ı) bendi yönünden yapılan değerlendirmenin dava konusu işlemin kapsamını aşacağı, uyuşmazlık konusu haberde yer alan ifadelerle hükümetin, devlet yönetimine, ekonomi ve salgın hastalık politikalarına getirilen eleştirilerin kamu yararını ilgilendirdiği, ayrıca siyasilere ve hükümetlere yöneltilen eleştirilerin sınırlarının daha geniş olduğu, bu nedenle söz konusu müdahalenin demokratik toplum düzeninde yerinin olmadığı gerekçeleriyle dava konusu RTÜK işlemini hukuka aykırı bularak kararı gerekçeli şekilde onamıştır[541].

Yukarıda incelediğimiz Danıştay kararında, pandemi zamanında yapılan yardım kampanyalarına ilişkin ifadeler dava konusu edilmiştir. Danıştay'ın kararında, programda yer alan ifadelerin, hükümete ve siyasilere yönelik ciddi eleştiriler olduğu ifade edilmiştir. Hükümetlere ve siyasetçilere getirilen eleştiriler kamu yararına katkı sağlayabilir ve toplumsal tartışmaları gündeme getirebilir. Bu bağlamda, demokratik bir toplumda siyasete yönelik eleştirinin özgürce yapılabilmesi önemli ve gereklidir. Nitekim Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de siyasetle ilgili olan ifadelerin ifade hürriyetinin korumasından yararlanmasında geniş yorum yapmaktadır. Siyasetin devlet yönetimiyle ilgili olması, toplumun tamamını ilgilendirmesi, demokratik toplumların gelişiminde ifadelerin özgürce dile getirilmesinin zaruri olması gibi sebeplerle iktidarlara getirilen sert eleştiriler ifade hürriyeti kapsamında değerlendirilmektedir[542]. Eleştirinin sertliği siyasi olmayan üçüncü kişilere yapılan eleştirilerden daha ağır nitelikte olabilmektedir. Bu durumda üçüncü kişilere

[540] Ankara 9. İdare Mahkemesi, E: 2020/870, K: 2020/1930, T: 15.10.2020. UYAP Karar Arşivi.
[541] Danıştay 13. Dairesi, E: 2021/882, K: 2021/1825, T: 20.05.2021. UYAP Karar Arşivi.
[542] **Lingens v. Austria,** AİHM, Başvuru No: 9815/82, K.T. 08.07.1986, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-57523%22]}>, s.e.t. 27.09.2023.

yapılan sert eleştiri ifade hürriyeti kapsamı dışında kalabilirken, siyasilere yapılan aynı tür eleştiri ifade hürriyeti kapsamında kalabilmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararlarında sıklıkla belirttiği üzere devleti yönetme gücüne sahip olan başka bir ifadeyle elinde kamu gücünü bulunduran hükümetler, yetkisinin gerektirdiği sorumluluk ölçüsünde de eleştirilmeye açıktır. Bu nedenle hükümetler sert eleştirilere dahi açık olmalıdır[543]. Demokratik toplumun zorunlu unsurlarından biri olan siyasi partiler de ifade hürriyetinin kapsamından geniş bir şekilde yararlanabilmektedir[544]. Anayasa Mahkemesi, *"Tansel Çölaşan''* başvurusunda siyasileri eleştiren ifadelerin ifade hürriyeti kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir[545].

Sonuç olarak Danıştay'a konu olan olayda sarf edilen ifadeler demokratik toplum düzeninde makul görülecek nitelikte olan eleştirilerdir. Siyasilerin ve hükümetlerin eleştirilmesi demokratik toplum düzeninin gereklerdendir. RTÜK'ün uygulamış olduğu idari yaptırım bu nedenle ölçülü değildir ve hukuka aykırıdır.

b. Yayın Yasağına Uymama

Yayın yasakları, medya kuruluşlarının belli bir yayını yapmamasına ilişkin olan yasaklardır. Bu tür yasaklar basın hürriyetine müdahale teşkil etmektedir. Uygulamada mahkemeler 5187 sayılı Basın Kanunu'nun 3. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca yayın yasağı kararları verebilmektedir. Söz konusu maddede: "*Basın özgürlüğünün kullanılması ancak demokratik bir toplumun gereklerine uygun olarak; başkalarının şöhret ve haklarının, toplum sağlığının ve ahlâkının, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği ve toprak bütünlüğünün korunması, Devlet sırlarının açıklanmasının veya suç işlenmesinin önlenmesi, yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması amacıyla sınırlanabilir''* hükmü yer almaktadır. İlgi maddeyle ifade hürriyetine getirilen müdahaleler Anayasa'ya uygun şekilde olmalıdır. Çalışmamızın ilk bölümünde de değindiğimiz üzere temel hak ve hürriyetlere getirilen sınırlamalar kanuna dayanmalıdır, Anayasa'nı lafzına ve ruhuna aykırı olmamalıdır, demokratik toplum düzeni gereklerine ve ölçülülük ilkesine uygun olmalıdır ve hakkın özünü ortadan kaldırıcı nitelikte olmamalıdır. Anayasa Mahkemesi "*Halk Radyo*

---

[543] **Castells v. Spain,** AİHM, Başvuru No: 11798/85, K.T. 23.04.1992, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57772%22]}>, s.e.t. 27.09.2023.

[544] **İnceoğlu,** s.359.

[545] **Tansel Çölaşan Başvurusu,** AYM, Başvuru No: 2014/6128, K.T. 07.07.2015, < https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/6128>, s.e.t. 27.09.2023.

Ve Televizyon Yayıncılık A.Ş. Başvurusu'' nda 5187 sayılı Basın Kanunu'nun 3. maddesinin 2.fıkrasını kanunilik açısından değerlendirmiştir. Anayasa Mahkemesi, bahse konu kararda: "*5187 sayılı Kanun'un 3. maddesinin ikinci fıkrasında basın özgürlüğü yönünden geçerli olan sınırlama sebepleri sayılmıştır (bkz. § 14). Anılan hükmün şeklî manada bir kanun niteliği taşıdığı hususunda tereddüt bulunmamaktadır. Ancak değinilen hükmün önleyici bir tedbir olarak yayım yasağı uygulanmasıyla ilgili olarak hiçbir düzenleme ihtiva etmediği görülmektedir. Bu nedenle sözkonusu hükümde, bir ceza soruşturması kapsamında yayım yasağı uygulanması hâlinde hangi davranış veya olgulara hangi hukuksal sonuçların bağlanacağı ve bu bağlamda kamusal makamlar için nasıl bir müdahale yetkisi doğacağının belirli bir kesinlik ölçüsünde düzenlendiğinden söz edilemez. Bu doğrultuda devam eden bir ceza soruşturmasına ilişkin önleyici bir tedbir olarak yayım yasağı uygulanması yönünden "öngörülebilirlik" ve "belirlilik" ölçütlerini sağlamadığı tespit edilen 5187 sayılı Kanun'un 3. maddesinin ikinci fıkrasının kanunilik şartını karşılamadığı sonucuna varılmıştır. Öte yandan Anayasa'nın yukarıda belirtilen şartları sağlamak koşuluyla (bkz. §§ 39-41) önleyici bir tedbir olarak yayım yasağı uygulanmasına izin verdiği görülmektedir. Bununla birlikte devam eden bir ceza soruşturması kapsamında yayım yasağı konulabilmesine imkân veren ve yukarıda belirtilen nitelikleri taşıyan bir kanuni düzenlemenin de bulunmadığı anlaşılmaktadır''* değerlendirilmesinde bulunarak söz konusu maddenin kanunilik şartını taşımadığı sonucuna varmış ve dava konusu yayın yasağıyla ifade ve basın özgürlüklerinin ihlal edildiğine hükmetmiştir[546].

Yayın yasağıyla ilgili olarak, 6112 sayılı Kanun'un 8.maddesinin 1. fıkrasının (c) bendinde: *"Hukukun üstünlüğü, adalet ve tarafsızlık esasına aykırı olamaz.''* yayın hizmeti ilkesi yer almaktadır. Danıştay, yayın yasaklarına aykırı olarak yayınlanan programların 6112 sayılı Kanun'un belirtilen bendine aykırı olduğuna karar vermekte ve bu doğrultuda verilen RTÜK kararlarını hukuka uygun bulmaktadır. Ancak yayın yasaklarının sürecin hangi aşamasına ilişkin olduğu önem arz etmektedir. Danıştay, soruşturma aşamasına ilişkin yayın yasağının kovuşturma evresine geçilmesiyle beraber sona ereceğine ve olayla ilgili bu zamandan sonra yapılan yayınların hukuka aykırı olmayacağına hükmetmektedir[547].

Konuyla ilgili olarak, bir televizyon kanalı programında yayın yasağı konulan soruşturma konusuna ilişkin söylenen ifadeler sebebiyle 6112 sayılı Kanun'un 8.maddesinin

[546] Anayasa Mahkemesi, E: 2014/19270, K: 11/07/2019, T: 17/9/2019-30891.
[547] Örneğin Danıştay 13. Dairesi, E: 2011/2853, K: 2012/3485, T: 03.12.2012. UYAP Karar Arşivi.

1.fıkrasının (c) bendinde yer alan ilkenin tekraren ihlali sebebiyle yine aynı Kanun'un 32. maddesinin 2.fıkrası uyarınca verilen idari para cezasına ilişkin RTÜK kararının iptali istemiyle açılan davada Danıştay 13. Dairesi, dava konusu ifadelerin yöneldiği konuyla ilgili olarak yargı mercilerinde işlemlerin devam ettiği, Ağır Ceza Mahkemesi tarafından yayın yasağı konulduğu gerekçeleriyle dava konusu işlemi hukuka uygun bulmuştur[548].

Bahse konu uyuşmazlıkta, yayın yasağı konulan soruşturma evresine ilişkin söylemler dava konusu edilmiştir. Soruşturmanın gizliliği ilkesi uyarınca, soruşturma evresi kamuya açık bir şekilde yürütülmez[549]. Hukukun üstünlüğü ilkesi gereğince soruşturma evresinin gizliliği prensibinin uygulanması gerektiği açık olan dava konusu olayda soruşturma evresine ilişkin olan dava konusu söylemler Danıştay tarafından basın hürriyeti kapsamında değerlendirilmemiştir. Ancak yukarıda değindiğimiz Anayasa Mahkemesi kararına göre ifade hürriyetine getirilen sınırlamaların kanuna dayanması gerekir ve 5187 sayılı Kanunu'nun 3. maddesinin 2.fıkrası *"öngörülebilirlik" ve "belirlilik"* ölçütlerini sağlamadığından kanunilik şartını taşımamaktadır. Bu durumda dava konusu müdahale kanuna dayanmadığından ifade hürriyetinin ihlali sonucunu doğuracaktır.

c. İnsan Onuruna ve Özel Hayatın Gizliliğine Saygılı Olma İlkesine Aykırılık ile Eleştiri Sınırları Ötesinde Aşağılayıcı, Küçük Düşürücü veya İftira Niteliğindeki İfadeler

İnsan onuru, her insanın insan olmasından ötürü sahip olduğu değeri ifade etmektedir[550]. Buna göre insanlara karşı yöneltilen davranış ve ifadelerin belli bir ölçüde olması gerekmektedir.

İnsan onuru kavramı, II. Dünya Savaşı'nda sonra uluslararası bildirgelerde kullanılmaya başlanmıştır[551]. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin başlangıç bölümünde *"İnsanlık ailesinin bütün üyelerinin doğal yapısındaki onuru ile…''* şeklinde ifadeyle insan onurunun her insanda bulunan ve doğuştan gelen yapısına değinilmiştir. Bu aynı zamanda

548 Danıştay 13. Dairesi, E: 2018/398, K: 2022/1944, T: 28.04.2022. UYAP Karar Arşivi.

549 **5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu md.157:** "Kanunun başka hüküm koyduğu hâller saklı kalmak ve savunma haklarına zarar vermemek koşuluyla soruşturma evresindeki usul işlemleri gizlidir''

550 Anayasa Mahkemesi, E: 1963/132, K: 1966/29, T: 28.06.1963, AMKD, S: 4, s.187.

551 **Çelik, Elif** (2019) 'İnsan Hakları Hukukunda İnsan Onurunun Yeri ve Rolü' Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, s.291.

günümüz insan hakları anlayışında yer alan eşitlik ve doğal hukuk anlayışı prensiplerine de uygundur. Bu kapsamda insan haklarının insan onurundan kaynaklandığı savunulabilir.

Kişilerin kamusal alana kapalı olan, kendilerinin kişisel düşünce, duygu, gizli bilgilerini içeren veya aile ya da yakın çevreyle paylaşılan hayat alanı özel hayatı oluşturur[552].Özel hayata ilişkin olan bilgiler kişinin sağlığı, cinsel yönelimi, siyasi görüşü, dini inancı gibi unsurları içermektedir. Bu bilgiler gizlidir. Bu nedenle özele hayata ilişkin bilgilerin topluma açık bir şekilde verilmesi, başkalarıyla paylaşılması özel hayatın gizliliği prensibine aykırılık teşkil etmektedir[553].

Özel hayatın gizliliği, insan onuruyla da bağlantılı olan bir kavramdır. Özel hayatın gizliliğini ihlal edecek herhangi bir davranış insan onurunu zedeleyici nitelikte olabilir. Bu nedenle özel hayatın gizliliğine saygılı olma ilkesi insan onuru korumaktadır.

Özel hayatın gizliliği prensibi, iç hukukumuzda çeşitli şekillerde düzenlenmiştir. 1982 Anayasası'nın 20. maddesinde: *"Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz…''* şeklinde, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda ise: *"Kişilerin özel hayatının gizliliğini ihlal eden kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Gizliliğin görüntü veya seslerin kayda alınması suretiyle ihlal edilmesi halinde, verilecek ceza bir kat artırılır.(2) Kişilerin özel hayatına ilişkin görüntü veya sesleri hukuka aykırı olarak ifşa eden kimse iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. İfşa edilen bu verilerin basın ve yayın yoluyla yayımlanması halinde de aynı cezaya hükmolunur.''* şeklinde düzenlenmiştir. Buna göre özel hayatın gizliliğine saygı gösterilmesi temel bir haktır ve ihlali durumunda müeyyide uygulanır.

Özel hayatın gizliliğine saygılı olma ilkesi herkes için geçerli olsa da, ifade hürriyeti bağlamında her kişi açısından aynı nitelikte uygulanmamaktadır. Sıradan bir vatandaş ile toplumun tanıdığı şöhret sahibi kişilerin özel hayatına yönelik ifadelerin

[552] **Çelik, Yeşim** (2017) 'Özel Hayatın Gizliliğinin Yansıması Olarak Kişisel Verilerin Korunması ve Bu Bağlamda
Unutulma Hakkı' Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Yıl: 8, S: 32, s.392.

[553] **Çelik, Yeşim** (2017) 'Özel Hayatın Gizliliğinin Yansıması Olarak Kişisel Verilerin Korunması ve Bu Bağlamda
Unutulma Hakkı' Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Yıl: 8, S: 32, s.392.

değerlendirilmesinde yorum farkı mevcuttur. Topluma mal olmuş, tanınmış kişilere özel hayatlarıyla ilgili olarak getirilen eleştiriler, üçüncü kişilere kıyasla ifade hürriyetinin kapsamından geniş bir şekilde yararlanır[554].

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, siyasetçiler gibi toplumun yakından tanıdığı model, oyuncu, sanatçı gibi kişilerin özel hayatına yönelik ifadelerin, ifade hürriyeti bağlamında değerlendirilmesinde birtakım kriterler belirlemiştir[555]. Bu kriterlerin yer aldığı, ünlü bir oyuncunun uyuşturucu madde bulundurması sebebiyle tutuklanmasına ilişkin haberler sonucunda verilen yaptırımların ifade hürriyetini ihlal ettiği iddiasına ilişkin *"Axel Springer v. Germany'' d*avasında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, ünlü bir kişinin özel hayatına yönelik olarak haberlerde ifade hürriyetine mi yoksa özel hayatın gizliliğine mi ağırlık verileceğinin belirlenmesi gerektiğini, bunun için haberin kamusal tartışmaya fayda sağlaması, kişinin tanınırlığı, haberlerin doğruluğu, haber konusu ünlünün haberden önceki hareket ve söylemleri, haberin içeriği ve şekli, başvurucuya uygulanan müeyyidenin ölçülülüğü kriterleri açısından değerlendirme yapılması gerektiğini belirterek söz konusu kriterler doğrultusunda ifade hürriyetinin ihlal edilmediğine hükmetmiştir[556]. Mahkeme dava konusu çatışan haklar konusunda siyasilere yapılan eleştirilerle ilgili kararlarına benzer bir şekilde haber konusu kişinin sıfatı ve haberin kamusal tartışmaya yarar sağlaması kriterlerini gözetmiştir. Buna göre toplum önünde olan kişilerin özel hayatlarının, kamusal tartışmaya yarar sağlayacak şekilde basın ilkelerine uygun olarak habere konu edilmesi ifade hürriyeti kapsamında kalacaktır.

İlgili bent kapsamında incelenmesi gereken bir başka husus da eleştirilerdir. Eleştiri zihnin kamu yararına ilişkin bir konuyu sorgulayıp inceledikten sonra onla ilgili düşüncelerini doğru, güvenilir bir şekilde ifade edebilmesidir[557]. Eleştiriler demokratik toplum düzeninde tartışmanın ve sorgulamanın önemli unsurlarından olduğundan ifade hürriyeti kapsamındadır. Nefret söylemine varmayacak boyutta olan sert nitelikteki eleştiriler de ifade hürriyeti kapsamındadır[558]. Eleştiri niteliğindeki kamusal tartışmalara

554 **Brasilier c. France,** AİHM, Başvuru No: 71343/01, K.T. 11.04.2006, Aktaran: **İnceoğlu,** s.360.
555 **Doğru / Nalbant,** s.240.
556 **Axel Springer v. Germany**, AİHM, Başvuru No: 39954/08, K.T. 07.02.2012, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-109034%22]}>, s.e.t. 21.10.2023.
557 **Dönmezer,** Sulhi & **Bayraktar,** Köksal, Basın Hukuku, s. 108-109.
558 **Karan,** s.6.

yarar sağlayan ifadeler ifade hürriyeti kapsamında değerlendirilirken, nefret içerikli ifadeler değerlendirilmemektedir[559].

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, geçmişte Nazilerle ilişkisi olan kişilerle ortaklık kurduğu gerekçesiyle gazeteci Lingens tarafından bir siyasetçiye yöneltilen eleştirilere ilişkin "*Lingens v. Austria''* kararında; siyasetçilerin toplumda göz önünde bulunan şahıslar olduğu, basın özgürlüğü gereğince halkın siyasetçilerin fikirlerini tanıma olanağının olduğu, siyasetçilere yöneltilen eleştirilerde gösterilmesi gereken hoşgörünün daha fazla olması gerektiği gerekçeleriyle Sözleşme'nin 10. maddesinin ihlal edilmediği sonucuna varmıştır[560]. Yine başka bir uyuşmazlıkta, gazeteci olan başvurucunun bir politikacının devlet tarafında yapılan yurttaş kadınlara yönelik yardımların arttırılması, göçmen kadınlarına olan yardımlarınsa azaltılmasına yönelik söylemlerini ırkçı, Nazi ideolojisi benzeri söylemler olarak nitelendirmesi sonucu başvurucuya verilen cezanın ifade hürriyetine müdahale yönünden incelendiği *"Oberschilck v. Austria''* davasında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, ifade hürriyetinin demokratik toplum düzeninde gerekli olduğu, politikacıların fikirlerine ulaşmada ve kamusal tartışmalarda basın özgürlüğünün önemli olduğu, dava konusu ifadelerin kamusal tartışma açısından faydalı olduğu, siyasetçilerin eleştirilere normal vatandaşlara göre daha açık olması gerektiği sebepleriyle ifade hürriyetinin ihlal edildiğine karar vermiştir[561]. Anılan kararlarda AİHM, siyasilere yönelik eleştirileri siyasetçi kimliğini esas alarak değerlendirmiştir. Buna göre herhangi birine değil de siyasilere yapılan eleştirilerde eleştiri sınırının bunun karşılığı olarak da eleştirilen kişinin tahammül sınırının geniş olması gerekmektedir.

Özel hayatın gizliliği ilkesi özelinde ise Danıştay, hukuka aykırı olarak elde edilmiş olan ses kayıtlarının yayınlanmasını özel hayatın gizliliği ilkesine aykırı bulurken[562], topluma mal olmuş kişilerin kamuoyunda tartışılan olaylarıyla ilgili yayın yapılmasını ifade hürriyeti kapsamında bulmuştur[563].

---

559 **Doğru / Nalbant,** s.192.

560 **Lingens v. Austria,** AİHM, Başvuru No: 9815/82, K.T. 08.07.1986, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-57523%22]}>, s.e.t. 21.10.2023.

561 **Oberschilck v. Austria,** AİHM, Başvuru No: 11662/85, K.T. 23.05.1991, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-57716%22]}>, s.e.t. 21.10.2023.

562 Danıştay 13. Dairesi, E: 2010/3745, K: 2012/3258, T: 21.11.2012. UYAP Karar Arşivi.

563 Danıştay 13. Dairesi, E: 2013/2894, K: 2014/4670, T: 31.12.2014. UYAP Karar Arşivi.

Özel hayatın gizliliğine saygılı olma ve eleştiri sınırlarıyla ilgili olarak idare hukukunda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve 1982 Anayasası'yla uyumlu bir şekilde düzenleme yapılmıştır. Bu kapsamda, 6112 sayılı Kanun'un 8.maddesinin 1.fıkrasının (ç) bendinde *"İnsan onuruna ve özel hayatın gizliliğine saygılı olma ilkesine aykırı olamaz, kişi ya da kuruluşları eleştiri sınırları ötesinde küçük düşürücü, aşağılayıcı veya iftira niteliğinde ifadeler içeremez.''* yayın hizmeti ilkesi düzenlenmiştir. Karşımıza sıklıkla çıkan bu bende ilişkin uyuşmazlıklarda Danıştay, sert eleştiri ile aşağılayıcı veya küçük düşürücü nitelikte olan eleştiri ayrımını yapıp, belli kişileri hedef alan ve insan onuruna aykırı olan ifadeleri hukuka aykırı bularak buna ilişkin yayınların ifade hürriyetinden yararlanamayacağına hükmektedir. Aynı zamanda çatışan haklar durumunda AİHM içtihatlarında belirtilen kıstasları gözeterek bir sonuca varmaktadır.

Söz konusu bendin ihlaliyle ilgili olarak, bir televizyon kanalında yayınlanan yarışma programında yarışmacılar ve sunucular arasında geçen diyaloglardaki *"A.: (Yüzünde alaycı bir gülümsemeyle) Zaten retro için çok uğraşmana gerek yok E.'cim, çok modern olmadığın için. Ben pantolonunu sevmedim bi de oynamadan rahat edemiyosun yani. Şurdan kalktığında illaki bir oynaman gerek senin. E: Sıra kime gelirse, kimin sırasıysa podyumda istediği şekilde yürüyebilir. Ben de onu değerlendirdim. Sunucu: Hıuıuaaaahhhh... Ayrıca yapabiliyosan sen de yap... A: Ben önce yürümeyi öğreneyim bence. Sunucu: Yani. E. bunlar hep kıskançlık. (A., E.'i seçtiği kıyafetler ve yaptığı figürler aracılığıyla alaycı üslubuyla aşağılamaya devam eder.) Sunucu: İmkânlar dâhilinde A. neyin peşindesin sen de? A.: Ne biliyim oynamak için mi öyle bi şeyler yaptın diye düşündüm özellikle? E: Düşündüm ben düşündüm hayal ettim yaptım ohhhü!!! Sunucu: Ç.'e sormuyorum zaten güzel şeyler söylüyecek... Valla bak E. geldiğinde sana söz vermiyorum özellikle çünkü nasıl olsa 'canım benim şahane sen yapınca olmuş' diyeceksin... E'in inceleme objesi olduğu bölümde, söz düellosu sırası A.'le Ç.'e gelir. Ç:...(A.'e dönerek) Bi de mesela herkesin yürümesine de bi bahane buluyosun ya pes diyorum sana! A.: Ben yürümesiyle ilgili bir şey söylemedim ki kalkarken oynamasıyla ilgili söyledim. Ç.: Yürürken bile oynuyosun diyosun yani. Yürürken de oynayabiliyo, oynarken yürüyebiliyo. Bazıları düz bile yürüyemiyo mesela (A.'e nispet ederek.) Sunucu: Senin yapamadıklarını yapabiliyo demeye getirdi.*" şeklindeki ifadelerle 6112 sayılı Kanun'un 8.maddesinin 1.fıkrasının (ç) ve (s) bentlerinin ihlal edildiğinden bahisle 5326 sayılı Kabahatler Kanunu gereği yaptırımı daha ağır olan cezanın uygulanması sonucu 6112 sayılı Kanun'un 32. maddesinin 1.fıkrası uyarınca kesilen idari para cezasına ilişkin RTÜK kararının iptali istemiyle açılan davada, Danıştay 13. Dairesi, insan onurunun,

kişinin saygınlık ve şerefiyle ilgili ve insan hakları açısından korunmasının elzem olduğunu, yine aynı bentte yer alan *"aşağılayıcı''* kavramıyla ilgili olarak da, bir sözün aşağılama içerip içermediğini açıklığa kavuşturmak için jest, mimik, ses tonu, üslup gibi ölçütlere bakılması gerektiğini belirterek, dava konusu işlemde yer alan ifadelerin, yarışma formatının ötesinde yarışmacıların şahıslarına yönelik, insan onurunu zedeleyici nitelikte olduğu, toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle ilgili var olan düşünce kalıplarını desteklediği, kadınları istismar ettiği sonucuna vararak RTÜK kararının hukuka uygun olduğuna karar vermiştir[564].

Yukarıda ele aldığımız uyuşmazlıkta, bir televizyon programında yer alan yarışmacıların birbirleriyle olan diyalog ve atışmalarına yönelik ifadeler sebebiyle uygulanan idari yaptırım dava konusu edilmiştir. Söz konusu uyuşmazlıkta kişilerin söylediği sözlerden ziyade üslup ve davranışlar da önem teşkil ettiğinden, dava konusu ifadelerin ilgili bent kapsamında değerlendirilebilmesi için yarışma anına ilişkin görüntülerin, ses kayıtlarının bir bütün olarak ele alınması gerekir. Yarışmanın genel mahiyeti, söylenen sözler, yapılan davranış ve imalar bir bütün olarak değerlendirildiğinde, bir yarışmacının başka bir yarışmacıya söylediği ifadelerin; kamusal tartışmaya yarar sağlayacak nitelikte olmadığı, küçümseme ve aşağılama amaçlarını taşıdığı, bu nedenle eleştiri kapsamında olmadığı anlaşıldığından RTÜK'ün uyguladığı idari yaptırım hukuka uygundur.

Yine (ç) bendiyle ilgili olarak, ulusal bir kanalda yayınlanan bir dizide yer alan görüntü ve ifadeler sebebiyle 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un 8. maddesinin birinci fıkrasının (ç) bendinin ihlâl edildiğinden bahisle idari para cezası verilmesine ilişkin RTÜK kararının iptali istemiyle dava açılmıştır. İlk derece mahkeme, "*A. K. adlı karakterin yeğenine bakmakla görevli sağlık personelinin, hastası tarafından taciz edildiği iddiasına ilişkin görüntülere yer verildiği, sağlık görevlisinin anlattıklarının doğru olmadığının anlaşılması üzerine A. K. adlı karakterin sağlık görevlisini yere doğru ittirerek "Alın şu paçavrayı geldiği yere bırakın" şeklinde ifadelerde bulunduğu, yine aynı karakterin başhekime, "Günden güne kötüleşiyor doktor. Beklenen tabloymuş. Ne konuşuyorsun sen bana ... Başlatma hastanenden. ... delik deşik edip hiçbir şey bulamayıp gönderiyorsunuz. Bana bak ya adam gibi bu çocuğu tedavi edersin ya yakında sen tedavi görürsün. Bana ne senin kongrenden, yarın gönderiyorum*

[564] Danıştay 13. Dairesi, E: 2017/1459, K: 2020/684, T: 02.03.2020. UYAP Karar Arşivi.

uçağı tıpış tıpış bineceksin. Sabah kapımdasın. Yoksa seni de hastaneni de başhekimliği de yakarım." diyerek tehdit ettiği, bu şekilde sağlık sektöründe çalışan meslek mensuplarının aşağılandığı, toplum huzurunda küçük düşürüldüğü'' gerekçesiyle davanın reddine hükmetmiştir[565]. Ancak Danıştay burada yöneltilen ifadelerin özel olarak bir kişi bazında mı söylendiği yoksa genel olarak bir topluluğu mu hedef aldığı konusunda ayrım yaparak, davaya konu olan ifadelerin; somut ve belirlenebilir kişiler bazında söylenmediği, aşağılayıcı ve küçük düşürücü nitelikte olmadığı gerekçeleriyle RTÜK tarafından uygulanan idari yaptırımın hukuka aykırı olduğuna karar vermiştir [566] Buna göre (ç) bendinin ihlali için özel olarak bir kişinin şahsını hedef alan söylemlerin olması gerekmektedir.

Bahse konu olayda, bir dizide yer alan karakterin sağlık personeline ilişkin söylemleri vardır. Dava konusu ifadeler her ne kadar dizideki bir kurgusal karaktere yönelik olsa da, karakterin temsil ettiği kişiler sağlık personelleridir. Bu nedenle ilgili bent kapsamında yer alan kişi kavramını temsil etmektedir. Ayrıca ülkemizde sağlık personellerine yönelik şiddet olayları gündemde olduğundan, bu konuda daha hassas ve koruyucu bir yaklaşımın sergilenmesi gerekir. Dizideki karakter tarafından sağlık personeline yönelik olarak sarf edilen "*paçavra''* kelimesi ve tehdit içerikli ifadeler sağlık sektöründe çalışan meslek mensuplarını, dolayısıyla kişileri aşağılayıcı nitelikte olduğundan ilgili bent kapsamına girmektedir. Bu durumda yasal bir dayanağı olan, insan onurunu koruma gibi meşru bir amaca dayanan söz konusu yaptırım, demokratik toplum düzeninde yerinde bir yaptırımdır.

Başka bir örnekte, Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet İnönü için sarfedilen ifadeler sebebiyle 6112 sayılı Kanun'un 8.maddesinin 1.fıkrasının (ç) bendinin ihlal edildiğinden bahisle yine aynı Kanun'un 32.maddesinin 2.fıkrası uyarınca kesilen idari para cezasına ilişkin RTÜK kararının iptali istemiyle açılan davada Danıştay 13. Dairesi, dava konusu işlemde yer alan ifadelerin eleştiri sınırları ötesinde aşağılayıcı ve iftira niteliğinde değerlendirildiği İdare Mahkemesi kararının hukuka uygun olduğuna karar vermiştir[567].

Yukarıda yer verdiğimiz hukuki uyuşmazlıkta Danıştay, temelde insan onuru ve mahremiyet alanıyla ilgili olan 6112 sayılı Kanun'un 8/1(ç) maddesini yorumlarken; tarihe

[565] Ankara 15. İdare Mahkemesi, E: 2019/1415, K: 2019/2355, T: 30.12.2019. UYAP Karar Arşivi.
[566] Danıştay 13. Dairesi, E: 2023/3545, K: 2023/6380, T: 28.12.2023. UYAP Karar Arşivi.
[567] Danıştay 13. Dairesi, E: 2018/1001, K: 2022/790, T: 02.03.2022. UYAP Karar Arşivi.

mal olmuş kişilere yönelik ifadeler söz konusu olduğunda, o kişinin şahsına yönelik yapılan değerlendirmeleri normal bir siyasetçiye yapılan ifadelerdeki gibi geniş bir yoruma tabi tutmamış ve söz konusu kişilerin özel konumlarından ötürü daha hassas bir yaklaşım sergilemiştir.

Yine başka bir uyuşmazlıkta, bir sabah programında sunucunun söylemiş olduğu *"Aile Bakanı'nı hedef alan çirkin, seviyesiz, hakaretamiz açıklamalarda bulundu bir milletvekili dün grup toplantısında...", "Bugün birçok gazetede …'nın o yakışıksız, çirkin, edepsiz, seviyesiz sözleri manşetlerde ilk sayfalarda yer almakta..."* şeklinde ifadelerin eleştiri sınırları ötesinde kişileri aşağılayan, küçük düşüren nitelikte olduğu gerekçesiyle 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin 1.fıkrasının (ç) bendine aykırı olduğundan bahisle davalı idare RTÜK tarafından idari para cezası verilmesine ilişkin işlemin iptali istemiyle dava açılmıştır. İdare Mahkemesi, burada basın özgürlüğü ile ifadelerin yöneltildiği kişinin kişilik hakları arasındaki dengeye bakarak bir inceleme yapmıştır. Bu doğrultuda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin belirlemiş olduğu "*a) basında yer alan yazı veya ifadelerin kamuoyunu ilgilendiren genel yarara ilişkin bir tartışmaya sağladığı katkı, b) hedef alınan kişinin tanınmışlık düzeyi ve yazının amacı, c) ilgili kişinin yayından önceki davranışı, d) bilginin elde edilme yöntemi ve doğruluğu, e) yayının içeriği, biçimi ve sonuçları f) yaptırımın ağırlığı''* kriterlerini gözeterek, söz konusu programda güncel bir konunun tartışıldığı, yorum yapan kişinin gazeteci olduğu ve eleştirdiği kişinin de tanınan bir siyasetçi olduğu, topluma mal olmuş kişilerin özellikle siyasetçilerin eleştiri sınırının daha geniş yorumlanması gerektiği, bu nedenle dava konusu ifadelerin aşağılayıcı, küçük düşürücü niteliğinde değil ağır eleştiri niteliğinde olduğu belirtilerek dava konusu işlemin iptaline karar verilmiştir[568]. Kararın üst mahkemeye taşınması sonrasında Bölge İdare Mahkemesi, "*Her ne kadar siyasetçilere yönelik eleştirilerin sınırı, sıradan vatandaşlara göre daha geniş ise de; program sunucusu tarafından söz konusu yayın esnasında kullanılan ifadelerle eleştiri yapmanın sınırlarının aşıldığı, ifade özgürlüğü, haber alma ve haber verme özgürlüğü ile basın hürriyeti kapsamının aşıldığı''* sonucuna vararak istinaf başvurusunu kabul etmiş ve davanın reddine oyçokluğuyla karar vermiştir[569]. Kararın temyiz edilmesi sonucunda, Danıştay 13. Dairesi dava konusu ifadelerin kişinin şahsına değil, konuşmalarına yönelik olduğu, küçük düşürücü, aşağılayıcı ve iftira niteliğinde olmadığı, bu nedenle 6112

[568] Ankara 1. İdare Mahkemesi, E: 2017/584, K: 2018/1183, T: 29.05.2018. UYAP Karar Arşivi.
[569] Ankara Bölge İdare Mahkemesi 8. İdari Dava Dairesi, E: 2018/1773, K: 2018/1494, T: 01.11.2018. UYAP Karar Arşivi.

sayılı Kanun'un 8. maddesinin 1.fıkrasının (ç) bendine aykırı olmadığı gerekçesiyle bozma kararı vermiştir[570].

Yukarıda yer verdiğimiz Danıştay kararında, sabah programı sunucusunun bir siyasetçiye yöneltmiş olduğu ifadeler vardır. Daha önce de değindiğimiz üzere Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, "*Lingens v. Austria''* ve *"Oberschilck v. Austria''* kararlarında; siyasetçilerin toplumda göz önünde bulunan şahıslar olmasi sebebiyle siyasetçilere yöneltilen eleştirilerde gösterilmesi gereken hoşgörünün daha fazla olması gerektiği, politikacıların fikirlerine ulaşmada ve kamusal tartışmalarda basın özgürlüğünün önemli olduğu, bu nedenle siyasetçilere yönelik olan ifadelerin kamusal tartışma açısından faydalı olduğu, siyasetçilerin eleştirilere normal vatandaşlara göre daha açık olması gerektiği değerlendirmelerinde bulunmuştur. Dava konusu olayda da siyasetçiye yöneltilmiş olan ifadeler olduğundan, söz konusu ifadeleri ifade hürriyeti kapsamında geniş yorumlama gerekmektedir. Dava konusu olay özelinde geniş yorum yapıldığında, sunucunun sarf etmiş olduğu "*yakışıksız, çirkin, edepsiz, seviyesiz''* sözleri demokratik toplum düzeninde bir siyasetçinin tolere edebileceği nitelikte olduğundan, ifade hürriyeti kapsamındadır. Öte yandan, dava konusu ifadelerin bir kişinin şahsına mı yoksa konuşmalarına mı yönelik olduğu hususu, incelediğimiz (ç) bendi kapsamında bir önem taşımamaktadır. Çünkü kişinin konuşmaları da insan onuru ve kişiliği kapsamındadır.

d. Terörü Öven Nitelikteki İfadeler

3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 1. maddesinde terörün tanımı yapılmıştır. Söz konusu maddede terör,*"cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir''* şeklinde tanımlanmıştır. Aynı Kanunu'nun 7. maddesinde terörü öven nitelikteki ifadelerle ilgili olarak "*Terör örgütünün; cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde*

[570] Danıştay 13. Dairesi, E: 2019/25, K: 2019/349, T: 12.02.2019. UYAP Karar Arşivi.

*propagandasını yapan kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçun basın ve yayın yolu ile işlenmesi hâlinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır. Ayrıca, basın ve yayın organlarının suçun işlenmesine iştirak etmemiş olan yayın sorumluları hakkında da bin günden beş bin güne kadar adli para cezasına hükmolunur. Haber verme sınırlarını aşmayan veya eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz. Aşağıdaki fiil ve davranışlar da bu fıkra hükümlerine göre cezalandırılır: a) (Mülga: 27/3/2015-6638/10 md.) b) Toplantı ve gösteri yürüyüşü sırasında gerçekleşmese dahi, terör örgütünün üyesi veya destekçisi olduğunu belli edecek şekilde; 1. Örgüte ait amblem, resim veya işaretlerin asılması ya da taşınması, 2. Slogan atılması, 3. Ses cihazları ile yayın yapılması, 4. Terör örgütüne ait amblem, resim veya işaretlerin üzerinde bulunduğu üniformanın giyilmesi''*düzenlemelerine yer verilmiştir. Bahse konu maddelerden de anlaşılacağı üzere terör örgütlerini öven, eylemlerini teşvik eden, haklı gösteren ifadeler suç unsurudur. Bu nitelikteki ifadelerin basın yoluyla dile getirilmesi ise cezanın ağırlaştırılarak uygulanmasını gerektirir.

Terörü öven nitelikteki ifadeler ceza hukukundan ayrı olarak idare hukukunda da düzenlenmiştir. Söz konusu ifadeler ile ilgili olarak, 6112 sayılı Kanun'un 8.maddesinin 1.fıkrasının (d) bendinde: "*Terörü övemez ve teşvik edemez, terör örgütlerini güçlü veya haklı gösteremez, terör örgütlerinin korkutucu ve yıldırıcı özelliklerini yansıtıcı nitelikte olamaz.''* yayın hizmeti ilkesi yer almaktadır. Bu ilkeyle ilgili olarak çıkan uyuşmazlıklarda Danıştay, yayınlarda geçen ifade ve görüntüleri bir bütün olarak değerlendirerek terör örgütlerini meşrulaştıran, bir halkın temsilcisi gibi gösteren, eylemlerini teşvik eden ve olumlu gösteren yayınları ifade hürriyeti kapsamında değerlendirmemektedir[571].

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ise terörü öven nitelikteki ifadelere yapılan müdahalelerin ulusal güvenliği koruma amacı taşıdığını belirtmiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi başvurucunun *"...'nın ulusal kurtuluş hareketini destekliyorum. Katliamlardan yana değiliz, yanlış şeyler her yerde olur. Kadın ve çocukları yanlışlıkla öldürüyorlar''* sözleri nedeniyle mahkum olmasının Sözleşme'nin 10. maddesini ihlal ettiği iddiasına ilişkin *"Zana v. Turkey''* davasında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, konuyu terörle mücadele kapsamında uygulanan tedbirlerle ifade hürriyetine yapılan müdahalenin

[571] Ancak Danıştay, terörü tasvip etmeden kullanılan örneğin *"Sayın Öcalan''* söylemini Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesi ve Anayasa'nın 26. maddesi çerçevesinde ifade hürriyeti kapsamında değerlendirmiştir. Danıştay 13. Dairesi, E: 2014/4829, K: 2014/4500, T: 23.12.2014. UYAP Karar Arşivi.

gerekliliği kapsamında incelemiş ve söz konusu müdahalenin zorunlu bir toplumsal ihtiyaç sonucunda yapıldığı, taraf devletin gerekçelerinin yeterli olduğu, sağlanmak istenen ulusal güvenlik amacıyla yapılan müdahalenin ölçülü olduğu gerekçeleriyle ifade hürriyetinin ihlal edilmediğine hükmetmiştir[572].

6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin 1. fıkrasının (d) bendinin ihlaliyle ilgili olarak, bir televizyon kanalında yayınlanan programda, sunucunun gündemle alakalı bir milletvekiline " *Bartın'da ...'lılar ile birlikte mi propaganda yapıyorsunuz?"* şeklinde sormuş olduğu sorunun, milletvekili tarafından "*....'lıdırlar, zillet ittifakı üyesidirler hiç fark etmez. Biz kimin hakkını savunduysak şimdiye kadar kimin yanında yer aldıysak hepsi bellidir. Bizim ilkelerimiz bellidir. Biz Bartın'da tüm halkımızın, tüm yurttaşlarımızın oyuna talibiz ...*" şeklinde yanıtlandığı, programda yer alan ifadeler sebebiyle 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin 1. fıkrasının (d) bendinin ihlâl edildiğinden bahisle idarî para cezası uygulanmasına ve program yayınının iki kez durdurulmasına ilişkin RTÜK kararının iptali istemiyle dava açılmıştır. İlk derece mahkemesi, dava konusu programdaki sözlerin terörü övmediği, yüceltmediği, gündemle ilgili olarak verilen cevaplar olduğu gerekçesiyle iptal kararı vermiştir[573]. Bölge İdare Mahkemesi de istinaf başvurusunun reddine karar vermiştir. Davalı idarenin temyize gitmesi sonucunda Danıştay 13. Dairesi verilen kararı onamıştır.

Başka bir uyuşmazlıkta, bir yayın kuruluşunda yayınlanan reklamda "*Zamlar karşısında açlıkla sınanan... İnsanca yaşamak isteyen milyonların sesi!, "bu, işin fıtratında var" denilerek..., iş cinayetlerinde öldürülenlerin sesi!, grev hakkı yasaklanan, sendikalaşma girişimi baskılanan..., insanca koşullarda çalışmak isteyen işçilerin sesi!, tacize, tecavüze, istismara, kadına yönelik şiddete homofobiye karşı..., cinsiyet eşitliği isteyenlerin sesi!, savaş çığırtkanlığına, mülteci düşmanlığına karşı..., bir arada, barış içinde, bir arada barış içinde kardeşçe yaşamak isteyenlerin sesi!, karanlığa karşı bilimin..., tek sese karşı kültürün, tek sese karşı kültürün, sanatın sesi..., sansüre karşı özgürlüğün sesi!, Abone ol, oku, okut!, "* şeklinde ifadeler ile söz konusu reklamda yer alan *"bir kız çocuğunun bir bez parçasını tuttuğu ve ekrana da; "bir arada barış içinde kardeşçe yaşamak isteyenlerin sesi!", aynı reklamın saat 22:55:32'deki kısmında da bir mitingden görüntüler verilerek terör örgütünü*

[572] **Zana v. Turkey,** AİHM, Başvuru No: 69/1996/688/880, K.T. 25.11.1997, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:[%22zana%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-58115%22]}>, s.e.t. 21.10.2023.

[573] Danıştay 13. Dairesi, E: 202/912, K: 2021/589, T: 22.02.2021. UYAP Karar Arşivi.

*simgeleyen bazı bez parçalarının ekrana getirilidiği''*ne ilişkin sahnelerin 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin 1. fıkrasının (d) bendine aykırı olduğu gerekçesiyle verilen idari para cezasına ilişkin RTÜK kararının iptali istemiyle dava açılmıştır. Mahkeme, reklamda yer alan ifadelerin davalı idare tarafından ihlal sebebi olarak ileri sürülmediği, küçük kız çocuğunun elindeki renkli başörtüsünün ihlal sebebi olarak ileri sürüldüğü, söz konusu başörtüsünün terör örgütünün bayrağıyla ilgisi olmadığı, sadece belirli renkleri içermesinin terör örgütü bayrağı olduğu anlamına gelmeyeceği, bu iddianın somut bilgi ve belgelerle desteklenmesi gerektiği, ayrıca reklamda yer alan mitingin görüntülerinin bulanık olduğu, mitingde gösterilen bayrakların terör örgütünü simgelediğinin anlaşılmadığı gerekçeleriyle dava konusu işlemin iptaline karar vermiştir[574]. Kararın üst mahkemeye taşınması sonrasında Bölge İdare Mahkemesi, ifade hürriyetinin sınırsız olmadığı, ülkenin bölünmez bütünlüğünün, kamu güvenliğinin korunması amacıyla sınırlamalara tabi tutulabileceği, ifade hürriyetine yapılan müdahalelerde, ifadelerin nerede söylendiği hangi materyaller kullanılarak dile getirildiği dikkate alınarak bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiği, bu kapsamda dava konusu reklamda yer alan renklerdeki bezin sıklıkla terör örgütünün materyali olarak kullanıldığı, bu materyalin gösterildiği zaman arkada barış, kardeşlik temalı sözlerin söylendiği, bu durumda dava konusu yayının terör örgütünü övücü nitelikte olduğu sonucuna varılarak istinaf başvurusunu kabul etmiş ve davanın reddine karar vermiştir[575]. Danıştay 13. Dairesi de kararı hukuka uygun bularak oybirliğiyle onamıştır[576]. Kararda Danıştay, ifadelerin kullanıldığı reklam yayınını ses, görüntü ve söylem yönleriyle bir bütün halinde ele alarak terörle bağdaştırılan unsurların övülmesini, iyi olarak gösterilmesini hukuka aykırı bulmuştur.

6112 sayılı Kanun'un 8.maddesinin 1.fıkrasının (d) bendi, ifade hürriyetinin sınırlandırılma sebeplerinden milli güvenlik, kamu düzeni, ülkenin bölünmez bütünlüğü ilkeleriyle ilgilidir. Terörü teşvik edici, özendirici, terör örgütlerini destekleyici ifadeler milli güvenlik tehdididir. Yukarıda yer verilen hukuki uyuşmazlıklarda sarf edilen söylemler konunun ele alınışı, video görüntüleri vb. gibi unsurlarla bir bütün olarak değerlendirildiğinde, "*bir arada barış içinde kardeşçe yaşamak isteyenlerin sesi!''* şeklindeki söylem her ne kadar tek başına ele alındığında barışçıl bir söylem olsa da, bölücü terör örgütünün sıklıkla kullandığı bir söylem olması ve bu söylem sırasında terör örgütünü

[574] Ankara 7. İdare Mahkemesi, E: 2020/1729, K: 2021/346, T: 18.02.2021. UYAP Karar Arşivi.
[575] Ankara Bölge İdare Mahkemesi 10. İdari Dava Dairesi, E: 2023/5594, K: 2023/4123, T: 07.09.2023. UYAP Karar Arşivi.
[576] Danıştay 13. Dairesi, E: 2023/3323, K: 2023/6382, T: 28.12.2023. UYAP Karar Arşivi.

simgeleyen bir bez parçasının ekrana getirilmesi dava konusu yayının terörü öven nitelikte olduğunu gösterdiğinden 6112 sayılı Kanun'un 8.maddesinin 1.fıkrasının (d) bendi kapsamındadır. Ayrıca "devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması'' şeklindeki meşru amaca hizmet eden dava konusu idari yaptırım, demokratik toplum düzeninin gereklerine ve ölçülülük ilkesine uygundur.

e. Ayrımcılık Yapan ve Bireyleri Aşağılayan Nitelikte Yayınlar

Ayrımcılık; belli bir kişiyi ve topluluğu cinsiyet, etnik köken, dini görüş, renk gibi sebeplerle toplumdaki diğer bireylerden daha aşağıda görmeyi içerir ve eşitlik ilkesine aykırılık oluşturur[577]. Bu nedenle ayrımcılığa uğrayan kişiler daha kötü bir muameleye maruz bırakılabilir. Örneğin, II. Dünya Savaşı'nda Naziler tarafından Yahudiler insanlık dışı muamelelere tabi tutulmuştur. Yine siyahiler deri renklerinin farklılığından ötürü ayrımcılığa uğrayarak beyazlardan daha farklı bir muameleye maruz kalmışlardır. Aşağılama ise birtakım ifade ve davranışlarla kişileri küçümsemeyi ifade eder.

Ayrımcılık Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 14. maddesinde: "*Bu Sözleşme ile güvence altına alınan haklardan yararlanırken, ayrımcılık yapılamaz. Özellikle ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya diğer görüşler, ulusal veya sosyal köken, mülk, doğum veya diğer statü sebepleriyle yapılan ayrımcılık yasaktır''* şeklinde düzenlenmiştir. Ek Protokol 12'de de *"yasal olarak koruma altına alınmış olan herhangi bir haktan yararlanma cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal ya da herhangi bir başka görüş, ulusal ya da toplumsal köken, ulusal bir azınlığa mensup olma, mülkiyet, doğum ya da herhangi başkaca bir statü ayrımı gözetilmeksizin güvence altına alınacaktır. Hiç kimse ilk paragrafta belirtildiği şekilde, hiçbir biçimde, hiçbir kamu makamı tarafından herhangi bir ayrımcılığa maruz bırakılmayacaktır."* şeklindeki ifadelere yer verilmiştir. Maddeler birlikte değerlendirildiğinde ifade hürriyetinin kullanımının ayrımcılık yasağına uygun olması gerektiği anlaşılmaktadır. Bu aynı zamanda basın hürriyeti çerçevesinde televizyonda yayınlanan programlar için de geçerlidir. Bu kapsamda 6112 sayılı Kanun'da düzenlemeler

[577] **Başar Koç, Cansu** (2023) 'Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Bağlamında Ayrımcılık Yasağı ve Eşitlik İlkesinin Etkin Korunması Üzerine Bir Değerlendirme' Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:13,
S:2, s.754.

yapılmıştır. Böylelikle RTÜK'ün ilgili bent kapsamında uyguladığı idari yaptırımlara kanuni zemin oluşturulmuştur.

Ayrımcılık yasağı ve aşağılayıcı nitelikteki ifadelerle ilgili olarak 6112 sayılı Kanun'un 8.maddesinin 1.fıkrasının (e) bendinde: *"Irk, renk, dil, din, tabiiyet, cinsiyet, engellilik, siyasî ve felsefî düşünce, mezhep ve benzeri nedenlerle ayrımcılık yapan ve bireyleri aşağılayan yayınları içeremez ve teşvik edemez.''* yayın hizmeti ilkesi yer almaktadır. Bu bendin ihlaliyle ilgili olarak, davacı şirket tarafından; yayınladığı televizyon programında söylenen *"...sanırım kültürlü toplumla, kültüre çok değer vermeyen, kültürsüz demiyorum çünkü bizim de çok çok kültürlü insanlarımız var, hakikaten çok sayıda kültürlü insanlarımız var ama tabiki cahillerimiz çoğunlukta, yani standart dediğimiz bir kültür Avrupa ülkelerinde çok daha yüksek, hatta İran'da daha yüksek, çok daha yüksek İran'da, bizde o çok aşağıda olduğu için bu kanıksamak aslında kültürsüzlük anlamına geliyor. Dolayısıyla ... 1,5 kuşakla birlikte milyonlarca ne yazık ki eğitilmiş cahil yarattı...özenle yetiştirdikleri, cehalete eğittikleri seçmen kitlesi..."* şeklindeki ifadelerin 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un 8. maddesinin 1. fıkrasının (e) bendine aykırı olduğu gerekçesiyle verilen idari para cezasına ilişkin Radyo ve Televizyon Üst Kurulu kararının iptali istemiyle dava açılmıştır. İdare Mahkemesi, söz konusu ifadelerin toplumu ayrıştırıcı nitelikte olduğu, belli bir kesime hitap ettiği, dolayısıyla 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un 8. maddesinin 1. fıkrasının (e) bendine aykırı olduğu gerekçesiyle dava konusu işlemi hukuka uygun bularak davanın reddine karar vermiştir[578]. Ardından yapılan istinaf başvurusunu Bölge İdare Mahkemesi reddetmiştir. Bölge İdare Mahkemesinin istinaf başvurusunun reddi kararını Danıştay 13. Dairesi oyçokluğuyla onamıştır. Azlık oyunda, dava konusu ifadelerin *"görüşlerini açıklama, anlatım ve kanaat özgürlüğü kapsamında kamu yararına ilişkin bir konuyla ilgili değer yargıları olduğu, bu kapsamda hükûmetlere ve siyasetçilere yöneltilen eleştirinin sınırının diğer kişilere göre daha fazla olduğu açık olduğundan, bu sebeplerle dava konusu Kurul kararıyla davacı şirketin basın özgürlüğüne yapılan müdahalenin demokratik bir toplumda gerekli olmadığı açıktır.''* gerekçesiyle dava konusu işlem hukuka uygun bulunmayarak temyize konu Bölge İdare Mahkemesi kararının bozulması gerektiği belirtilmiştir[579].

[578] Ankara 3. İdare Mahkemesi, E: 2020/2157, K: 2021/1194, T: 01.07.2021. UYAP Karar Arşivi.
[579] Danıştay 13. Dairesi, E: 2022/62, K: 2023/1351, T: 22.03.2023. UYAP Karar Arşivi.

Bahse konu uyuşmazlıktaki yayında, belli bir siyasi partiye oy veren seçmen kitlesinin cahil olarak nitelendirilmesine ilişkin ifadeler vardır. İfadeler siyasi parti liderlerine yönelik olmaktan ziyade seçmen kitlesine yöneliktir. Bu nedenle siyasilere yöneltilen eleştirilerin daha geniş kapsamlı yorumlanması gerektiği prensibi dava konusu olayda uygulama bulmamaktadır. Bir seçmen kitlesinin cahil olarak nitelendirilmesi, 6112 sayılı Kanun'un 8/1-e bendinde yer alan "siyasi düşünceler sebebiyle ayrımcılık yaparak bireyleri aşağılama'' kategorisine girmektedir. Bu nedenle başkasının şöhret ve haklarını koruma gibi meşru bir amaç taşıyan dava konusu idari yaptırım demokratik toplum düzeninde elverişli, gerekli ve orantılıdır.

f. Milli Manevi Değerlere, Genel Ahlaka, Ailenin Korunması İlkesine Aykırılık

Milli ve manevi değerler bir toplumun hafızasında yer etmiş, toplumun genelinin benimsemiş olduğu kişileri, düşünce biçimlerini, gelenek görenekleri, inançları vb. kapsamaktadır. Bu değerler toplumlar için çok önemlidir ve hassas niteliktedir. Bu nedenle ihlali durumunda kamu düzenini ve güvenliğini bozacak nitelikte durumlar söz konusu olabileceğinden milli ve manevi değerlerin ihlal edildiği iddiasıyla uygulanan idari yaptırımların kamu düzeninin tesis edilmesi gibi meşru bir amaca dayandığı düşünülebilir.

Genel ahlak ise, adından da anlaşılacağı üzere öznel şahıslardan ziyade toplumun geneline sirayet etmiş ahlak anlayışını ifade etmektedir. Çalışmamızın ilk bölümünde ifade ettiğimiz üzere ahlak anlayışının belirsizliği ve toplumdan topluma göre değişen yapısı sebebiyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, ahlakı koruma amacıyla ifade hürriyetine yapılan müdahalelerde, taraf devletlerin takdir yetkisinin fazla olduğunu belirtmiştir.

Bu başlık altında değinmemiz gereken bir başka konu da ailenin korunması ilkesidir. Ailenin korunması 1982 Anayasası'nın 41. maddesinde: *"Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilâtı kurar. Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir. Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır''* şeklinde düzenlenmiştir. Maddede de ifade edildiği üzere, ailenin korunması devletin gözetmesi gereken temel bir ilkedir. Bu nedenle devleti oluşturan yasama, yürütme,

yargı organları ailenin korunması ilkesini gözetecek şekilde işlemlerde bulunmalıdır. Aksi halde bir uygulama insan haklarına ve Anayasa'ya aykırılık teşkil edecektir.

Milli manevi değerlere, genel ahlaka, ailenin korunması ilkesiyle ilgili olarak, 6112 sayılı Kanun'un 8.maddesinin 1.fıkrasının (f) bendinde: "*Toplumun millî ve manevî değerlerine, genel ahlaka ve ailenin korunması ilkesine aykırı olamaz.''* yayın hizmeti ilkesi yer almaktadır.

Konuyla ilgili örnek bir olayda, bir televizyon programında gösterilen röportaj kesitindeki ifadelere sunucunun *"...Dolayısıyla demek istiyor ki 12 Eylül Anayasası kalsın, dokunmayın. Bir de kurucu iradeden bahsediyor, geçen hafta da söyledi. Şu andaki yönetimi de "yıkıcı irade" olarak tanımlıyor. Geçen hafta o cümlesi üzerine ...'e bir soru sormuştuk. O soruyu bir daha hatırlatalım. Ne demişti Sayın ...? Kurucu irade, egemenliği saraydan alıp millete vermişti, demişti. Biz de geçen hafta sormuştuk, bir daha soruyoruz. Soru şu: Mustafa Kemal hangi devrimini millete sormuştu? Yani "oy çokluğuyla yapıyor" diyor ya. Mustafa Kemal hangi devrimini millete sorarak, referandum yaparak; çünkü bu Anayasa değişikliği referanduma gidecek. Referanduma sorarak, yaparak yapmıştır? Saltanatı kaldırırken mi millete sordu? Hilafeti kaldırırken mi millete sordu? Harfleri değiştirirken mi millete sordu? Ezanı Türkçe okuturken mi millete sordu?... Laikliği ilan ederken mi millete sordu? ...Yoksa hiçbirisini sormadı mı? Önce bunlara bir cevap versinler."* şeklindeki ifadelerle yanıt vermesi sebebiyle 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un 8. maddesinin 1. fıkrasının (f) bendinin ihlâl edildiğinden bahisle idarî para cezası uygulanmasına ilişkin RTÜK kararının iptali istemiyle dava açılmıştır. İlk derece mahkemesi, söz konusu ifadelerin eleştiri niteliğinde olduğu, bu nedenle ifade hürriyetinden yararlanabileceği gerekçesiyle dava konusu işlemin iptaline karar vermiştir[580]. Davalı idare tarafından yapılan istinaf başvurusu sonucunda ise Bölge İdare Mahkemesi, kararı *"Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu olması nedeniyle Türk toplumunun milli ve manevi değerleri arasında yer alan Mustafa Kemal Atatürk'e yönelik, "..." yolundaki haksız isnadın da yer aldığı söz konusu açıklama ve ifadelerle 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin 1/(f) bendinde kurala bağlanmış olan, toplumun milli ve manevi değerlerine aykırı yayın yapılamayacağına ilişkin yayın ilkesinin ihlal edildiği''* gerekçesiyle istinaf başvurusunu kabul ederek, davanın reddine karar vermiştir[581]. Davacı

[580] Ankara 15. İdare Mahkemesi, E: 2017/1871, K: 2018/944, T: 16.05.2018. UYAP Karar Arşivi.
[581] Ankara Bölge İdare Mahkemesi, E: 2018/2144, K: 2019/132, T: 24.01.2019. UYAP Karar Arşivi.

tarafın temyizi sonucunda, Danıştay 13. Dairesi kararı Bölge İdare Mahkemesi kararını hukuka uygun bularak oybirliğiyle onama kararı vermiştir[582].

Milli ve manevi değerlere aykırı yayınlarla ilgili olarak başka bir örnekte, tarihle ilgili bir televizyon programında Mustafa Kemal ATATÜRK'ün özel hayatıyla ilgili ağır ithamlar içeren açıklamalarda bulunulduğu, söz konusu programın Mustafa Kemal ATATÜRK'ün itibarını zedelemek ve halkta olumsuz bir imaj yaratmak amacı taşıdığı sonucuna ulaşılarak 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin 1.fıkrasının hem (ç) hem de (f) bentlerinin ihlal edildiğinden bahisle, aynı Kanunun 32. maddesinin ikinci fıkrası gereğince, idari para cezası verilmesine ilişkin RTÜK kararının iptali istemi davaya konu edilmiştir. İdare Mahkemesi, dava dosyasındaki bilgi ve belgeleri birlikte değerlendirerek *"söz konusu programda ele alınan içerikle Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu, Türk halkının milli ve manevi değeri Mustafa Kemal ATATÜRK'ün saygınlığını azaltmak ve itibarsızlaştırmak kastı ile hareket edildiği, içerikle ilgisi olmayan fotoğraflarla, yalan beyanlarla ve iftiralarla kamuoyu ve halkın yanıltılmaya çalışıldığı''* gerekçesiyle dava konusu RTÜK işlemini hukuka uygun bularak davanın reddine hükmetmiştir[583]. Bölge İdare Mahkemesinin istinaf başvurusunun reddi kararını da Danıştay 13. Dairesi onamıştır[584].

Yukarıda değindiğimiz kararlarda Danıştay, Türk halkının genelinin benimsemiş olduğu toplumsal değer yargılarını, kişileri ve yapıları toplumun milli ve manevi değeri olarak kabul etmiştir. Bu kavramlar soyut olup kişiden kişiye göre değişebilmekte ise de toplumun çoğunluğunu oluşturan kişilerde mevcut olan birtakım değerler vardır. Danıştay, bahse konu uyuşmazlıklarda, bu bağlamda değerlendirme yaparak 6112 sayılı Kanun'un 8.maddesinin 1.fıkrasının (f) bendinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

Başka bir olayda, bir televizyon kanalında öğle saatlerinde yayınlanan bir diziyle ilgili olarak 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin birinci fıkrasının (f) bendinin ihlal edildiğinden bahisle, RTÜK tarafından idari para cezası yaptırımı uygulanmıştır. Söz konusu dizide*: "En muhteşem hediyeye hazır ol, iyi ki doğdun.-Bu bir mangal. Benim mangalım var. - Karın da vardı. Daha iyisini almanı engellemedi, Karşında Alev XL. Şirketin sahibi müşterim bana acayip indirim yaptı. 25.000 propan BTU, Bu çok fazla değil mi? Hayır.*

[582] Danıştay 13. Dairesi, E: 2019/2055, K: 2023/1561, T: 30.03.2023. UYAP Karar Arşivi.
[583] Ankara 12. İdare Mahkemesi, E: 2017/1848, K: 2017/3594, T: 22.12.2017. UYAP Karar Arşivi.
[584] Danıştay 13. Dairesi, E: 2019/6, K: 2019/346, T: 12.02.2019. UYAP Karar Arşivi.

Elektirikli çevirme makinesi. Tanrı hamburger isterse bunda pişirir. - Ama bir sürü ıvır zıvırı var onlarla ne yapacağımı bilemiyorum.- Heyecanını saklamayı çok iyi beceriyorsun, Bir şey mi arıyorsun?- Evet seni. Sadece harika bir parti düzenlediğini söylemek istedim. - İşin sırrı konukların ne istediğini bilmektir ve senin ne istediğini biliyorum.....- (Manny 'e) Aldın mı? - Evet. - Tatlı Meksika hazinesi.- Ben Florida'da doğdum ama yine de teşekkürler. - Bunu düzgün okuyorsam ağzına bir dilim yeşil limon, midene de tuz koyacağım ve bunu göbek deliğinden içeceğim,- Rüyanda görürsün. Bu da işimizi görür..." şeklindeki diyaloglar yer almıştır. Ayrıca dava konusu işleme konu olan bölümde, eşcinsel çiftin evlat edindikleri kız çocuğunun odaya girmesinden önce ekrana öpüşme sahnelerinin verildiği kesitler de vardır.

Söz konusu uyuşmazlıkta, ilk derece mahkemesi, "*Görsel iletişim araçlarından biri olan televizyon aracılığıyla yapılan yayınların, izleyiciler üzerinde etki yaratabileceği açık ise de; dava konusu işleme esas alınan "dizi" yayının, izleyiciyi bilgilendirme, düşündürme, eğitme, öğretme gibi saiklerle yapılan Kültür-Sanat, Eğitim, Siyaset, Haber vb. programları gibi gerçeklik algısı oluşturan programlardan farklı olarak, belirlenen yaş grupları üzerindeki izleyiciler yönünden, ilgili yayın kuruluşunun ticari gaye ile yaptığı, kurgu ürünü olan yayın niteliği taşıdığının kabulü gerekmektedir.Bu durumda, dava konusu yayının, bir senaryoya bağlı olarak oluşturulmuş kurgusal bir ürün olduğu ve bu tür yayınların pek çoğunda benzer konuların işlendiği hususları da göz önünde bulundurulduğunda, söz konusu yayının, toplumun milli ve manevi değerlerine, genel ahlaka aykırılık teşkil edecek veya aile kurumuna zarar verecek şekilde, gerçeklik algısı oluşturabilecek veya toplumsal etki yaratabilecek aşırılıkta olmadığı sonucuna varıldığından…''*gerekçesiyle dava konusu işlemin iptaline karar vermiştir[585]. İstinaf merci ise dava konusu ifadeleri ve görüntüleri birlikte değerlendirerek, *''her toplumda olduğu gibi, toplumun kendine özgü vazgeçemeyeceği ortak milli ve manevi değerleri olduğundan, anayasal olarak da koruma altına alınan ailenin korunması, sağlıklı nesillerin yetişmesi çerçevesinde, kitle iletişim araçlarıyla yapılan yayınların da toplumun milli ve manevi değerlerine, genel ahlak yapısına ve ailenin korunması ilkesine saygılı olması ve anılan yayınlarda toplumsal sorumluluk anlayışıyla hareket edilmesi gerektiği sonucuna ulaşıldığından''* diyerek ilk

[585] Ankara 13. İdare Mahkemesi, E: 2019/593, K: 2020/1211, T: 30.06.2020. UYAP Karar Arşivi.

derece mahkemesi kararını kaldırmıştır[586]. Danıştay da söz konusu kararı oybirliğiyle onamıştır.

Dava konusu dizide RTÜK'ün uyguladığı idari yaptırıma konu olan kesitte eşcinsel bir çiftin öpüşme sahneleri ve aralarında geçen diyaloglar vardır. 6112 sayılı Kanun'da belirtilen yayın hizmeti ilkeleri medya hizmet sağlayıcıları tarafından yayınlanan yayın hizmetlerini kapsamaktadır. Anılan Kanun'un 3. maddesinde yayın hizmeti: *"Medya hizmet sağlayıcısının editoryal sorumluluğu altında ve temel amacı kamuoyunu bilgilendirmek, eğlendirmek veya eğitmek üzere elektronik iletişim şebekeleri yoluyla program sunmak olan, bireysel iletişim hariç olmak üzere, televizyon yayın hizmeti, isteğe bağlı yayın hizmeti ve ticeri iletişimi ile radyo yayın hizmeti.''* olarak tanımlanmıştır. İlgili maddeye göre diziler de bu tanım kapsamındadır. Bu nedenle dava konusu dizi her ne kadar bilgilendirici, öğretici nitelikteki yayınlardan farklı olarak kurgusal nitelikte olsa da yayın hizmeti ilkelerine uygun olmalıdır.

Bahse konu dizide yer alan eçcinsel çiftin öpüşme sahnesi ve diyaloglar (f) bendi kapsamında yer alan genel ahlak kavramıyla ilişkilidir. Daha önce de belirttiğimiz üzere genel ahlak, toplumun genelinde hakim olan ahlak anlayışıdır. Ahlak çeşitli ülkelere, kültürlere göre değişebildiği gibi, toplumların ahlak anlayışları da zamanla değişebilmektedir.

Ahlakın dinamik ve çokkültürlü olan bu yapısı kavramın tanımını yapmayı zorlaştırmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de bu nedenle taraf devletlere geniş takdir yetkisi tanımıştır. Bu doğrultuda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, insanla hayvan arasında olan cinsel ilişkinin tasvir edildiği tabloların el konulma ve sergiden çıkarılma işlemleri sebebiyle ifade hürriyetinin ihlal edildiği iddiasına ilişkin *"Müller and Others v Switzerland''* davasında, taraf devlet İsviçre'nin konuyla ilgili ahlak anlayışına önem vermiş ve İsviçre halkının ortalama bir vatandaşının ahlakına aykırı olarak nitelendirilen tablolarla ilgili olarak verilen kararların ifade hürriyetini ihlal etmediğine hükmetmiştir[587]. Burada AİHM ahlak anlayışının tespitini yaparken taraf devlet özelinde bir değerlendirme yapmıştır. Mahkeme'nin, burada dikkat ettiği nokta o ülkenin ortalama bir vatandaşının benimsemiş

[586] Ankara Bölge İdare Mahkemesi, E: 2023/5595, K: 2023/6925, T: 29.11.2023. UYAP Karar Arşivi.
[587] **Müller and Others v. Switzerland**, AİHM, Başvuru No: 10737/84, K.T. 24.05.1988, <https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-57487%22]}>, s.e.t. 18.10.2023.

olduğu ahlak anlayışıdır. Buna göre toplumun uç kesimlerinin veya azınlıklarının ya da daha farklı ulusların benimsemiş olduğu ahlak anlayışı ifade hürriyetinin sınırlandırılması yönünden önem arz etmemektedir. Mahkeme ahlakın tespitinde daha kültürel ve geleneksel bir anlayış benimsemiştir.

Bu durumda, ilgili bent kapsamında yer alan genel ahlak kavramını ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarını birlikte değerlendirdiğimizde; dava konusu dizide yer alan görüntüler ve ifadeler Türk toplumunun geneline hakim olan ahlak anlayışıyla uyuşmadığından söz konusu yaptırım; Türk toplumunun geleneksel aile yapısının, genel ahlakının dolayısıyla kamu düzeninin korunması amacına hizmet ettiğinden ve yaptırım türü nispeten daha hafif bir ceza olan idari para cezası yaptırımı olduğundan demokratik toplum düzeninde ölçülü ve hukuka uygun bir yaptırımdır.

Başka bir örnekte, bir televizyon programında 6112 sayılı Kanunun 8.maddesinin birinci fıkrasının (f) bendinin tekraren ihlal edildiğinden bahisle aynı Kanunun 32.maddesi uyarınca idari para cezası verilmesine ilişkin RTÜK kararının iptali istemiyle dava açılmıştır. İlk derece mahkemesi bahse konu RTÜK kararını "*genel izleyici kitlesi sembolüyle yayınlanan dava konusu programda yer alan görüntülerinden ve dosyada bulunan tüm bilgi ve belgelerin bir bütün halinde değerlendirilmesinden, sorulan soruların niteliğinden kaynaklananan bir tartışma zemininin oluştuğu, bir gelinin gerek kendi kayınvalidesine gerekse kayınvalidelere karşı kırıcı bir tutum sergileyerek tartışma zeminini alevlendirdiği, yine kayınvalidelerden birinin boşanmış olduğu eşiyle ilgili rencide edici açıklamalarda bulunduğu''* gerekçesiyle hukuka uygun bulmuştur[588]. Danıştay 13. Dairesi bahse konu kararı oybirliğiyle onamıştır[589].

Bahse konu olayda, bir televizyon programında gelin ve kayınvalidelerin sarf etmiş olduğu ifadeler söz konusudur. Dava konusu ifadeler Türk örf ve adetlerinde yer alan büyüğe saygı prensibine, ailenin korunması ilkesine aykırılık teşkil ettiğinden, ifade hürriyetinin korumasından yararlanamamaktadır. Aynı zamanda söz konusu idari para cezası yaptırımı Kanun'da düzenlenmiş olan yayın durdurma, yayın lisasının iptali gibi yaptırımlara kıyasla

[588] Ankara 4. İdare Mahkemesi, E: 2014/1226, K: 2015/600, T: 22/04/2015. UYAP Karar Arşivi.
[589] Danıştay 13. Dairesi, E: 2015/5684, K: 2021/546, T: 18.02.2021. UYAP Karar Arşivi.

daha hafif nitelikte olduğundan dava konusu yaptırım orantılılık, gereklilik, elverişlilik ilkelerine de uygundur.

Yine başka bir uyuşmazlıkta, ulusal bir kanalda yayınlana televizyon programında 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un 8. maddesinin 1. fıkrasının (f) bendinin ihlâl edildiğinden bahisle idarî para cezası uygulanmasına ilişkin RTÜK kararının iptali istemiyle dava açılmıştır. Dava konusu yayında F.K. isimli şahsın, E.K. isimli karısının kayıp olduğu gerekçesiyle programa başvuru yaptığı ve E.K.'nin hamile olduğu çocuğun babasının kim olduğuna ilişkin şüphelerin konu edildiği, söz konusu yayında *"DNA testi açıklanıyor, son dakika, 6 aylık bebeğin babası kim? F. mi? Yoksa komşu C. mi?" şeklinde alt yazılara ekranda yer verildiği, devamında program sunucusu tarafından "E.K. konusu ile devam ediyoruz. Bugün aslında beklenen gün sevgili seyirciler. DNA testinin sonucu ortaya çıkacak, dünyaya gelen 6 aylık bebeğin biyolojik babası kim?"* şeklinde ifadeler kullanıldığı, çocuğun babasının F.K. olmadığının açıklandığı, ardından F.K. tarafından programda konuk avukat olarak yer alan H.'den, eşinden boşamayı ve çocukların velayetinin kendisine verilmesinin istendiği, bunun üzerine program sunucusunun "Bu konuda anlaşacaksınız anlaşmalı boşanmayı biz yaparız. Ama onun haricinde çekişmeli boşanmaya giderse o süreç zaten sizin takip edebileceğiniz..." şeklinde yanıt verdiği, bunun üzerine RTÜK tarafından dava konusu işlemin tesis edildiği anlaşılmaktadır. İlk derece mahkemesi, *"Türk Medeni Kanunu'nun 285. maddesi gereği evlilik birliği içinde doğan çocuğun babasının, babalık karinesi gereği koca olduğu, dava konusu yayında katılımcıların boşanma ve velayet konularında program sunucusu tarafından yanlış yönlendirildikleri, programın bu tarz durum ve olayların konuşulabildiği bir platform gibi aksettirildiği, dolayısıyla, katılımcıların program sunucusunu aile hukuku meselelerine ilişkin yetkili görmelerinden dolayı temel insan hakları ihlâllerine rıza gösterdikleri, programa katılan F.K.'nın program sunucusu ve konuk avukattan, boşanma ve velayet gibi haklarını sağlamasını istediği, F.K.'nin bu isteğine karşılık olarak sunucunun "Anlaşmalı boşanmayı biz yaparız" şeklindeki ifadeleriyle, katılımcıların program hakkında her şeyi konuşabilecekleri, sanki bir mahkeme salonundaymış gibi hareket edebilecekleri bir ortam izlenimine inandırıldığı ve bunu teyit eden ifadelerin kullanıldığı, konunun işlenişi sırasında kullanılan ifadelerin, toplumun millî ve manevî değerlerine aykırı nitelik taşıdığı ve bunun kamuoyunda evliliğe ve aile yapısına dair algıyı olumsuz yönde etkileyebileceği''*

gerekçesiyle RTÜK kararını hukuka uygun bulmuştur[590].Bölge İdare Mahkemesinin istinaf başvurusunun reddi kararını da Danıştay 13. Dairesi oybirliğiyle onamıştır[591].

Yukarıda yer verdiğimiz uyuşmazlıkta, aile kavramına zarar verici nitelikteki ifadelerin yer aldığı bir televizyon programına ilişkin olarak uygulanan idari yaptırım dava konusu edilmiştir. Söz konusu ifadeler aile birliğinin temel unsurlarından biri olan sadakat kavramını zedeleyici niteliktedir ve ailenin korunması ilkesiyle bağdaşmamaktadır. Bu nedenle RTÜK'ün uygulamış olduğu idari para cezası yaptırımı hukuka uygundur.

g. Alkol, Tütün, Uyuşturucu Madde Kullanımını Özendiren Yayınlar

Sağlığa zararlı olan birtakım maddelerin kullanımının yaygınlaşmasının önlenmesi amacıyla hukukumuzda birtakım düzenlemeler yapılmıştır. İfade hürriyetine getirilen sınırlandırmalar da bu kapsamdadır. Sınırlamanın "Anayasa'nın lafzına ve ruhuna aykırı olmaması'' prensibi uyarınca söz konusu sınırlamanın kamu düzeninin sağlanması amacına uygun olduğu düşünülebilir.

Alkol, tütün ve uyuşturucu madde kulanımına ilişkin olarak, 6112 sayılı Kanun'un 8.maddesinin 1.fıkrasının (h) bendinde: "*Alkol, tütün ürünleri ve uyuşturucu gibi bağımlılık yapıcı madde kullanımı ile kumar oynamayı özendirici nitelikte olamaz.''* yayın hizmeti ilkesi yer almaktadır. Bu ilkenin ihlaliyle ilgili olarak, bir televizyon programında yer alan *"Alt tarafı bir bira* içmek *için Erciyes Dağı'na çıkmanız lazım. Yasak. Yaa arkadaş bir bira. Arabaya binip Kapadokya'ya gitmen lazım veya Erciyes Dağı'na çıkman lazım. Sonra diyorlar ki biz şehir yaptık.", "... bir tek bira içmiş olsaydı bugün çok daha iyi bir Türkiye olurdu. Çünkü bunu kötü alışkanlık ya da alkol manasında söylemiyorum. Bunu yaptığında kötü bir şey olmadığını görmüş olurdu."* şeklindeki ifadelerin 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un 8. maddesinin 1. fıkrasının (h) bendine aykırı olduğu gerekçesiyle aynı Kanun'un 32. maddesinin 1. fıkrası uyarınca verilen yayın durdurma ile idarî para cezasına ilişkin RTÜK işleminin iptali istemiyle dava açılmıştır. İdare Mahkemesi, dava dosyasında yer alan bilgi ve belgeleri inceleyerek dava konusu ifadelerin alkol kullanımını özendirdiğinden bahisle dava konusu işlemi hukuka uygun bularak davanın reddine karar vermiştir[592]. Ardından yapılan istinaf

[590] Ankara 12 İdare Mahkemesi, E:2020/2458, K: 20217936, T: 20.05.2021. UYAP Karar Arşivi.
[591] Danıştay 13. Dairesi, E: 2021/5183, K: 202371111, T: 09.03.2023.
[592] Ankara 9. İdare Mahkemesi, E: 2019/189, K: 2019/1394, T: 26.06.2019. UYAP Karar Arşivi.

başvurusunu Bölge İdare Mahkemesi reddetmiştir. Danıştay 13. Dairesi de temyiz konusu Bölge İdare Mahkemesi kararını onamıştır[593].

Bahse konu uyuşmazlıkta, alkol kullanımına ilişkin ifadeler yer almıştır. Söz konusu ifadelerde, alkol tüketiminin mümkün olabileceği alanların az olmasına yönelik olarak bir serzeniş ve akabinde dile getirilen abartılı bir söylem vardır. İfadeler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, söz konusu söylemlerin alkol tüketimini özendirici nitelikte olması sebebiyle 8.maddesinin 1.fıkrasının (h) bendi kapsamında olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu nedenle RTÜK tarafından uygulanan idari yaptırım hukuka uygundur.

h. Tarafsızlık, Gerçeklik ve Doğruluk İlkelerine Aykırılık

Tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkeleri basın hürriyeti kapsamında yer alan ilkelerdir. Kitle iletişim hürriyetinin içerisinde yer alan basın hürriyeti en nihayetinde ifadelerin basın araçlarıyla ortaya çıkışının bir halidir. Bu nedenle basın hürriyeti Anayasa'nın 26. maddesinde düzenlenmiş olan düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin bir türevidir.

Basın, siyasilerin eylem ve işlemlerini halkın bilgisine sunar. Halk da bu faaliyetleri değerlendirerek bir kanaat edinir. Halkı oluşturan kitlelerin çeşitli görüşleri olabilmektedir. Basının sağlayacağı bilgi, haber edinme ve bunları serbestçe yorumlayıp eleştirebilme imkanlarıyla demokratik düzenin temel unsurlarından biri olan çoğulculuk ilkesinin gereklilikleri yerine getirilebilecek ve kamuya yarar sağlayan tartışmalar gerçekleşebilecektir.

Özgürlükler aynı zamanda sorumluluklar da getireceğinden basının önemli aktörü olan gazeteciler sorumlulukları doğrultusunda doğru haber vermelidirler[594]. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin *"Times Newpapers Limited (Nos 1 and 2) v. United Kingdom''* adlı kararında, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinde düzenlenmiş olan ifade hürriyetinin Sözleşme'de belirtilen durumlarda sınırlandırılabileceği, mutlak bir özgürlük olmadığı, yazılı veya görsel basında toplumsal fayda sağlayan kamusal tartışmaların da sınırlandırılabileceği ve basının basın hürriyetinin gereklerine uygun olarak görev ve

[593] Danıştay 13. Dairesi, E: 2019/4408, K: 2020/245, T: 29/01/2020. UYAP Karar Arşivi.
[594] **Doğru / Nalbant,** s.207.

yükümlülüklerini yerine getirmesi gerektiği belirtilmiştir[595]. Gazeteciler görev ve yükümlülüklerini getirirken basın ilkelerine uygun şekilde tarafsız, doğru, gerçek haberler ortaya koymalıdırlar. Ancak gazeteciler haberlerini sunarken birtakım mübalağalı veya rahatsız edici ifadeleri kullanabilirler[596].

Tarafsızlık ilkesine göre basın, herhangi bir mercin baskı altında kalmadan haberlerini özgürce yayınlamalıdır. Aynı zamanda doğruluk ve gerçeklik ilkelerine göre basın mensupları, varolan bir olguya dayalı olarak ve bilgileri çarpıtmadan haber ortaya koymalıdır.

Basın meslek ilkeleriyle ilgili olarak 6112 sayılı Kanun'da düzenlemeler yapılmıştır. 6112 sayılı Kanun'un 8.maddesinin 1.fıkrasının (ı) bendinde: "*Tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerini esas almak ve toplumda özgürce kanaat oluşumuna engel olmamak zorundadır; soruşturulması basın meslek ilkeleri çerçevesinde mümkün olan haberler, soruşturulmaksızın veya doğruluğundan emin olunmaksızın yayınlanamaz; haberin verilişinde abartılı ses ve görüntüye, doğal sesin dışında efekt ve müziğe yer verilemez; görüntülerin arşiv veya canlandırma niteliği ile ajanslardan veya başka bir medya kaynağından alınan haberlerin kaynağının belirtilmesi zorunludur.''* yayın hizmeti ilkesi yer almaktadır.

Konumuzu oluşturan bentle ilgili olarak, bir televizyon programında program konuğunun, depremde yakınını kaybeden bir kişi ile arasında geçen *"geceden sabaha kadar cenazeyi teslim almak üzere beklediklerini, öğlene kadar cenazenin teslim edilmediğini, bu sırada bir kamu görevlisinin gelerek ikindi namazına ...'nın geleceğini, cenazeyi onunla birlikte kaldırmak istediklerini söylediğini, bu kişinin de bu duruma karşı çıktığını ve benim cenazem sizin siyaset unsurunuz olamaz dediğini"* söyleyerek, *"Ben bunun sayın ...'nın talebi olduğu kanaatinde değilim ama oluşturulan siyasî iklim oraya yaranmayı, hani bunlara yaranacak bir şeyler söyleyelim, gösterelim, yapalım ki o da beraberinde bir şey getirdiği için bu türden şeyler oluyor."* şeklinde ifadelerde bulunduğu, söz konusu ifadelerin

[595] **Times Newpapers Limited (Nos 1 and 2) v. United Kingdom,** AİHM, Başvuru No: 3002/03 ve 23676/03, K.T. 10.03.2009, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22times%20newspapers%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-91706%22]}>, s.e.t. 01.11.2023.

[596] **Prager and Oberschlick v. Austria,** AİHM, Başvuru No: 15974/90, K.T. 26.04.1995, <https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-57926%22]}>, s.e.t. 01.11.2023.

doğruluğu kanıtlanmamış, ilgili kişi ve kurumları zan altında bırakıcı nitelikte olduğundan bahisle 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un 8. maddesinin 1. fıkrasının (ı) bendine aykırı olduğu ileri sürülerek verilen idarî para cezasına ilişkin RTÜK kararının iptali istemiyle dava açılmıştır. İlk derece mahkemesi, "*kişi ve kurumlardan edinilen ve haber niteliği taşıyan bilgi ve fikirlerin izleyici kitlesine aktarılması olduğu, sözlerin izleyicilerde korku, panik veya endişe yaratacak cinsten ifadeler olmadığı, ayrıca konuşma esnasında herhangi bir kişi veya kurumun isminin zikredilmediği, herhangi bir kişi veya kurumu küçük düşürücü, aşağılayıcı veya iftira niteliği taşıyan ifadelere de yer verilmediği,''* gerekçesiyle dava konusu RTÜK işlemini hukuka aykırı bularak iptal kararı vermiştir[597]. Bölge İdare Mahkemesi ilk derece mahkeme kararını hukuka uygun bularak istinaf başvurusunun reddine karar vermiştir. Davalı idarenin kararı temyiz etmesi sonucunda, Danıştay 13. Dairesi temyize konu Bölge İdare Mahkemesi hakkında onama kararı vermiştir[598].

Dava konusu yayında bir program konuğunun depremzede yakınıyla olan konuşması vardır. Bahse konu ifadelerde bir kamu görevlisinin cenazeyi siyasete alet etme çabasıyla ilgili olarak program konuğunun yaşadığı tecrübe ve konuyla ilgili şahsi görüşleri aktarılmıştır. RTÜK, bu söylemlerin kişi ve kurumları zan altında bırakıcı nitelikte olduğu gerekçesiyle idari yaptırım cezası uygulamıştır. Ancak dava konusu ifadeler depremde yaşanan bir olayı aktaran ve toplumda korku ve endişe yaratmayacak, herhangi bir kişi veya kurumu hedef göstermeyen nitelikte açıklamalardır. Demokratik toplum düzeninde kişilerin toplumu olaylardan haberdar etmesi ve kendi görüşlerinin ifade etmeleri doğal bir haktır. Bu nedenle bahse konu RTÜK yaptırımı ifade hürriyetinin sınırlandırılması açısından ölçüsüz bir müdahale teşkil etmektedir.

Konuya ilişkin başka bir uyuşmazlıkta, bir sabah programında Covid 19 salgını sebebiyle ilk defa uygulanacak sokağa çıkma yasağına ilişkin olarak "*Kuyruklarda Ekmek Kavgası. Gerginlik Tavan Yaptı, Kuyruklarda Bekleyenler Tekme Tokat Kavga Etti.''* şeklindeki KJ (Karakter Jeneratörü) ile *"2 gün evde kalacak olmanın gerginliğiyle sokağa çıktı binlerce kişi. Uzayıp giden alışveriş kuyruklarında tansiyon da yükseldi zaman zaman. Tekmeler, yumruklar havada uçuştu. Ekmek almak için bekleyenler kavganın ortasında kaldı.'', "Burası Mardin. Ekmek kuyruğunda başlayan sözlü tartışma kısa sürede kavgaya*

[597] Ankara 7. İdare Mahkemesi, E: 2020/1993, K: 2021/429, T: 26.02.2021. UYAP Karar Arşivi.
[598] Danıştay 13. Dairesi, E: 2022/605, K: 2022/845, T: 07.07.2022. UYAP Karar Arşivi.

dönüştü. Tekme tokat birbirine girenleri kalabalık ayıramayınca kavgaya polis müdahale etti.'',"İstanbul Bayrampaşa'da da benzer görüntüler vardı. Ekmek sırasının yanı başında yaşanan trafik kazası sonrası kavga çıktı. Tekme tokat kavgaya tutuşan sürücüler ekmek kuyruğunda bekleyenlerin arasında daldı.'', "Adana Seyhan'da ekmek kuyruğunda çıkan kavgada bıçaklar çekildi. 23 yaşındaki bir genç, aldığı bıçak darbesiyle yere yığıldı. Yaralı genç ambulansla hastaneye kaldırıldı.'' şeklindeki dış sesin sebebi belli olmayan kavgaların sebebini ekmek kuyruğundaki vatandaşlar olarak gösterdiği, bunun 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin 1. fıkrasında yer alan (ı) bendine aykırılık teşkil ettiği gerekçesiyle davalı RTÜK tarafından tesis edilen idari para cezası yaptırımının iptali istemiyle dava açılmıştır. İdare Mahkemesinin dava konusu habere ilişkin görüntüleri incelemesi sonrasında söz konusu görüntülerin uygun ifadelerle izleyiciye aktarıldığı, bu kapsamda gerçeğe ilişkin haberlerin tarafsızlık ilkesine uygun olarak yayınlandığı gerekçesiyle dava konusu işlemi hukuka aykırı bularak iptal ettiği kararına ilişkin istinaf başvurusunun reddini Danıştay 13. Dairesi onamıştır[599].

Yukarıda yer verdiğimiz hukuki uyuşmazlıkta Danıştay, bahse konu yayında basın meslek ilkeleri çerçevesinde haber yapılıp yapılmadığının haberin bütününü ele alarak değerlendirmiş ve basın hürriyeti çerçevesinde kalan yayınlara ilişkin idari yaptırım kararının hukuka aykırı olduğu sonucuna varmıştır.

Söz konusu uyuşmazlıkta, bir haber bülteninde yayınlanan haberlere uygulanan idari yaptırım dava konusu edilmiştir. Dava konusu haberlerde, COVID salgını döneminde oluşan ekmek kuyrukları ve bu esnada ortaya çıkan çeşitli kavgalar vardır. Kavgalar ve sebepleri haberin içeriğinde olaya uygun olarak doğru bir şekilde izleyicilere aktarılmıştır. Bu durumda basın hürriyeti kapsamında habercilik ilkelerine uygun olarak gerçekleştirilen yayın hakkında uygulanan RTÜK idari yaptırımı hukuka aykırı bir yaptırımdır.

ı. Argo ve Kaba Nitelikteki İfadeler

Argo kelimesi, Fransızca kökenli bir sözcüktür[600]. Türk Dil Kurumu sözlüğünde argo, *"Her yerde ve her zaman kullanılmayan veya kullanılmaması gereken, çoklukla*

[599] Danıştay 13. Dairesi, E: 2021/2701, K: 2021/2810, T: 13.09.2021. UYAP Karar Arşivi.
[600] **Arslan, Mehmet** (2015) 'Argo' Türk Dili Dergisi, https://tdk.gov.tr/pdf s.e.t. 22.12.2024, s.196.

eğitimsiz kişilerin söylediği söz veya deyim'' ve "*Serserilerin, külhanbeylerinin kullandığı söz veya deyim*'' olarak tanımlanmıştır[601].

Argonun bilimsel olarak tanımı şu şekilde yapılabilir: "*Argo, farklı bir anlaşma biçimi sağlamak üzere aynı meslek veya topluluktaki insanların ortak dildeki kelimelere özel anlamlar vermek, bazı kelimelerde değişiklik yapmak, dilin lehçelerinden, eskimiş unsurlarından ve yabancı kökenli kelimelerden ve bunların farklı şekillerinden de yararlanmak suretiyle oluşturdukları herkesçe anlaşılmayan kelime ve deyimlerden oluşan, gereğinde mecazlı ve kinayeli anlamlara da yer veren özel dil veya söz dağarcığıdır*''[602]. Tanımda da belirtiliği üzere argo sadece kaba nitelikteki ifadeleri içermemektedir. Her ne kadar günümüzde küfür, hakaret içeren ifadeleri kapsayacak şekilde kullanılsa da argonun tanımı bundan çok daha geniştir.

Kaba nitelikteki ifadeler ise, kişilik haklarını zedeleyici, insan onuruna zarar verici nitelikte olan ve küfür, hakaret, aşağılama unsurlarını içeren ifadelerdir. İnsanlar arasındaki ilişkilere zarar veren bu nitelikteki ifadeler toplumsal huzuru da bozmaktadır. 6112 sayılı Kanun'da bent olarak bu ifadelerin düzenlenme sebebi başkalarının şöhret ve haklarını koruma amacıdır. Ancak görece daha hafif nitelikte olan ve başkalarını aşağılama amacıyla söylenmeyen kaba nitelikte ifadeler de vardır. Kaba nitelikteki ifadeleri genel olarak saygısızca ve seviyesizce ifadeler şeklinde tanımlamak mümkündür.

Yargıtay, hakaret suçlarında dava konusu söylemlerin hakaret olup olmadığı değerlendirimesinde bulunurken söylemlerin açıkça onur, şeref ve saygınlığı rencide edici nitelikte somut bir fiil veya olgu istinadını veya sövme fiilini oluşturması gerektirdiğini, her ağır eleştirinin veya ifadenin hakaret olarak değerlendirilmemesi gerektiğini belritmiştir[603]. Bu kapsamda "*beceriksiz herif, meziyetsiz, karaktersiz… artık bırak bu işi, emekli ol git, insanları mağdur ediyorsun*" şeklindeki ifadelerin kaba nitelikte olduğunu ancak onur, şeref ve saygınlığı rencide edecek boyutta olmaması sebebiyle hakaret olarak kabul edilmemesi gerektiğini belirtmiştir[604]. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ise *"Janowski v. Poland''*

[601] Türk Dil Kurumu Sözlüğü**,** argo**, <** https://sozluk.gov.tr/>, s.e.t. 22.12.2024.
[602] **Arslan, Mehmet** (2015) 'Argo' Türk Dili Dergisi, https://tdk.gov.tr/pdf s.e.t. 22.12.2024, s.197.
[603] Yargıtay 18. Ceza Dairesi, E: 2015/42880, K: 2017/11006, T: 16.10.2017. UYAP Karar Arşivi.
[604] Yargıtay 18. Ceza Dairesi, E: 2015/42880, K: 2017/11006, T: 16.10.2017. UYAP Karar Arşivi.

kararında bir kamu görevlisine topluluk önünde sarfedilen ve kamusal tartışmalara yarar sağlamayan "*aptal*'' gibi söylemleri hakaret olarak kabul etmiştir[605].

Yargıtay başka bir kararında, "*terviyesizlik yapma''* söylemini kaba nitelikte bir ifade olarak değerlendirmiştir ama hakaret suçu kapsamında görmemiştir[606]. Yine benzer şekilde Yargıtay diğer kararlarında da, "*sen şizofren hastasısın, iki ruhlusun, doktora git bir an evvel sağlığına kavuş*"[607], "*lan''*[608] şeklindeki ifadelerin kişinin onur ve şerefini zedelememesi sebebiyle hakaret kapsamında yer almadığını ancak kaba nitelikte olduğunu belirtmiştir. *"Çingene''* kelimesi ise *"halen ülkemizde kendilerini "roman" olarak nitelendiren ve Avrupa'dan Türkiye'ye göçetmiş vatandaşlarımızı kast etmesi karşısında; bu sözlerin katılanın onur, şeref ve saygınlığını rencide edici boyutta olmaması nedeniyle hakaret suçunun unsurlarının oluşmadığı''* şeklinde değerlendirilmiştir[609]. Çingene kelimesi her ne kadar Yargıtay kararında belirtildiği şekilde tanımlansa da sıklıkla aşağılama amacıyla günlük dilde kullanılmaktadır. Bu nedenle olay özelindeki kullanım şekli saklı kalmak kaydıyla, kaba nitelikte bir ifade olduğunu kabul etmek gerekir.

Argo ve kaba nitelikteki ifadelerin kullanımı başkalarının kişilik haklarına zarar vermektedir. Kanun koyucu bu nedenle temel hak ve hürriyetlerin korunması noktasında pozitif yükümlülüğünü yerine getirerek idare hukukunda da düzenlemeler yapmıştır. Bu kapsamda 6112 sayılı Kanun'da idari yaptırımlar düzenlenmiştir.

Argo ve kaba nitelikteki ifadelerle ilgili olarak, 6112 sayılı Kanun'un 8.maddesinin 1.fıkrasının (m) bendinde: "*Türkçenin, özellikleri ve kuralları bozulmadan doğru, güzel ve anlaşılır şekilde kullanılmasını sağlamak zorundadır; dilin düzeysiz, kaba ve argo kullanımına yer verilemez.''* hükmü yer almaktadır. Bu bendin ihlaliyle ilgili olarak, bir televizyon programında sarfedilen *'dallama', 'çüş' gibi, ayrıca ... Gazetesinin ismindeki '...' ve '...' kelimelerine ayrı ayrı vurgu yaptığı, 'oha, bak bak bak, çüşün lan çüş, çüş'* şeklindeki ifadelerin 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un 8. maddesinin 1. fıkrasının (m) bendine aykırı olduğu gerekçesiyle idari para cezası verilmesine ilişkin RTÜK kararının iptali istemiyle dava açılmıştır. Mahkeme, dava

[605] **Janowski v. Poland**, AİHM, Başvuru No: 25716/94, K.T. 21.01.1999, <https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-58909%22]}>, s.e.t. 03.11.2023.
[606] Yargıtay 4. Ceza Dairesi, E: 2020/11502, K: 2021/8900, T: 11.03.2021. UYAP Karar Arşivi.
[607] Yargıtay 18. Ceza Dairesi, E: 2015/11055, K: 2015/10949, T: 12.11.2015. UYAP Karar Arşivi.
[608] Yargıtay 4. Ceza Dairesi, E: 2021/31536, K: 2021/26608, T: 09.11.2021. UYAP Karar Arşivi.
[609] Yargıtay 4. Ceza Dairesi, E: 2012/30384, K: 2014/574, T: 15.01.2014. UYAP Karar Arşivi.

konusu sözlerin argo nitelikte olduğu gerekçesiyle davanın reddine karar vermiştir[610]. Danıştay 13. Dairesi de ilk derece mahkemesi kararını hukuka uygun bulan Bölge İdare Mahkemesi kararını onamıştır[611].

Bahse konu olayda "çüş'', "oha'', "lan'', "dallama'', "it'' gibi kelimeler kullanılmıştır. Söz konusu ifadelerden "çüş'', "oha'' ve ''lan'' kelimeleri günlük dilde sıklıkla kullanılan ancak herhangi bir aşağılama veya başkalarını incitme gibi amaçları taşımayan ifadelerdir. Bu ifadeler her yerde söylenemeyen, yakışıksız söylemlerdir. Bu nedenle de kaba niteliktedir. Yukarıda değindiğimiz üzere Yargıtay da "lan ''kelimesinin hakaret kapsamında olmadığını ancak kaba nitelikte bir ifade olduğunu kabul etmiştir. Dava konusu diğer kelimeler ise başkalarına hakaret etme sonucunu doğurduğundan bu bent kapsamındadır.

Konuyla ilgili olarak başka bir olayda, bir evlendirme programında gelin adayının *".... Ben sana gülüyorum yavrum... Konuşmayı öğren de gel, Vitaminsizz. Canım ne istiyosa onu söylüyorum..."* ve *"lastiksiz, vitaminsiz, midesiz"* şeklinde ifadeler kullandığı, Roman kökenli olan gelin adayının sürekli olarak Roman olduğundan bahsedildiği, devamlı olarak oynatıldığı veya oynadığı, kavgacı ve eğlence merkezli olarak gösterildiği, bunun Roman kimliğinin temsilinde olumsuz etki yarattığı gerekçeleriyle davalı idare RTÜK tarafından davacı yayın kuruluşuna 6112 sayılı Kanun'un 8'nci maddesinin birinci fıkrasının hem (e) bendine hem de (m) bendine aykırılıktan 5326 sayılı Kabahatler Kanunu uyarınca ihlallerden en ağır (tek) cezanın verilmesine karar verilerek idari para cezası yaptırımı uygulanmıştır. Söz konusu işlemin iptali istemiyle açılan davada, İdare Mahkemesi dava dosyasında yer alan bilgi ve belgeleri incelemesi sonucunda dava konusu programda yer alan ifadelerin kaba ve argo olduğu, ancak gelin adayının Roman kimliğiyle ön plana çıkmasının Roman etnik kökenini aşağılayıcı nitelikte olmadığı bu nedenle 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin 1.fırkasında yer alan (e) bendinin ihlal edilmediği, sonuç olarak (m) bendi ihlal edilirken (e) bendi ihlal edilmediğinden tek bir yayının birden fazla yayın hizmeti ilkesine aykırılık teşkil ettiği gerekçesiyle 5326 sayılı Kanun'un 15. maddesi uyarınca verilen en ağır tek cezanın hukuka aykırı olduğu sonucuna vararak, dava konusu işlemin iptaline hükmetmiştir[612]. Kararın istinafa götürülmesi sonucunda Bölge İdare Mahkemesi, İdare Mahkemesi gibi dava

[610] Ankara 10. İdare Mahkemesi, E: 2016/2964, K: 2017/2668, T: 09.10.2017. UYAP Karar Arşivi.
[611] Danıştay 13. Dairesi, E: 2018/2558, K: 2023/1230, T: 16.03.2023. UYAP Karar Arşivi.
[612] Ankara 17. İdare Mahkemesi, E: 2017/248, K: 2018/626, T: 26.03.2018. UYAP Karar Arşivi.

konusu programın (m) bendine aykırı olduğuna, (e) bendine ise aykırı olmadığına kanaat getirmiş ancak, "*sözü edilen programda yayın ilkesi ihlallerinden yalnızca biri gerçekleşmiş, diğeri gerçekleşmemiş olsa dahi, bir yayın ilkesi ihlalinin gerçekleşmiş olmasının yayını yapan medya hizmet kuruluşuna 6112 sayılı Kanunun 32. maddesinin 2. fıkrasındaki hüküm uyarınca ihlalin tespit edildiği aydan bir önceki aydaki brüt ticari iletişim gelirinin yüzde birinden üçüne kadar idari para cezası verilmesi için yeterli olup, aynı yayında tek ya da birden fazla yayın ilkesinin ihlal edilmiş olmasının verilecek idari para cezasının miktarında (ağırlaştırıp veya hafifletmeyeceği) değişiklik yaratmayacağı açıktır.''* gerekçesiyle dava konusu işlemi hukuka uygun bularak İdare Mahkemesi kararını kaldırıp, davanın reddine karar vermiştir[613].

Türkçe'nin kaba ve argo kullanımı "çüş'', "oha'' gibi görece daha hafif nitelikteki kaba kullanımdan küfürlü argo kullanıma kadar geniş bir yelpazeye sahiptir. Yukarıda bahse konu uyuşmazlıklardaki *"lastiksiz, vitaminsiz, midesiz"* şeklindeki kelimeler Türkçe'nin güzel kullanımına uymayan, kaba nitelikteki söylemler olduğundan, dava konusu yayın 6112 sayılı Kanun'un 8.maddesinin 1.fıkrasının (m) bendine aykırılık teşkil etmektedir.

i. Cevap ve Düzeltme Hakkına Aykırılık

Cevap ve düzeltme hakkı kaynağını Anayasa'dan alan bir haktır. 1982 Anayasası'nın 32. maddesinde: "*Düzeltme ve cevap hakkı, ancak kişilerin haysiyet ve şereflerine dokunulması veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması hallerinde tanınır ve kanunla düzenlenir. Düzeltme ve cevap yayımlanmazsa, yayımlanmasının gerekip gerekmediğine hâkim tarafından ilgilinin müracaat tarihinden itibaren en geç yedi gün içerisinde karar verilir''* şeklinde düzenlenmiştir. Buna göre cevap ve düzeltme hakkı kişilerin şeref ve itibarlarının korunması amacıyla ya da haklarında yapılan yalan, yanlış yayınlar söz konusu olduğunda kullanılmaktadır.

1982 Anayasası'yla uyumlu olacak şekilde 6112 sayılı Kanun'da da cevap ve düzeltme hakkıyla ilgili olarak düzenleme yapılmıştır. Anılan Kanun'un 18. maddesinde: "*Gerçek ve tüzel kişiler, kendileri hakkında şeref ve haysiyetlerini ihlâl edici veya gerçeğe aykırı yayın yapılması hâlinde, yayın tarihinden itibaren altmış gün içinde, üçüncü kişilerin hukuken korunan menfaatlerine aykırı olmamak ve suç unsuru içermemek kaydıyla, düzeltme*

[613] Ankara Bölge İdare Mahkemesi, E: 2018/2349, K: 2018/1561, T: 12.11.2018. UYAP Karar Arşivi.

ve cevap yazısını ilgili medya hizmet sağlayıcıya gönderir. Medya hizmet sağlayıcılar, hiçbir düzeltme ve ekleme yapmaksızın, yazıyı aldığı tarihten itibaren en geç yedi gün içinde, cevap ve düzeltmeye konu yayının yapıldığı saatte ve programda, izleyiciler tarafından kolaylıkla takip edilebilecek ve açıkça anlaşılabilecek biçimde düzeltme ve cevabı yayınlar...'' şeklinde ifadelere yer verilmiştir. İlgili maddeden de anlaşılacağı üzere cevap ve düzeltme hakkı şeref ve itibarın korunması amacını taşımaktadır. Bu nedenle cevap ve düzeltme hakkına ilişkin uyuşmazlıklarda basın hürriyetiyle şeref ve itibarın korunması hakkı arasındaki çatışma gündeme gelmektedir.

Cevap ve düzeltme hakkıyla ilgili olarak, 6112 sayılı Kanun'un 8.maddesinin 1.fıkrasının (o) bendinde: *"Kişi veya kuruluşların cevap ve düzeltme hakkına saygılı olmak zorundadır.''* ilkesi yer almaktadır. Söz konusu yayın hizmeti ilkesiyle ilgili olarak, bir haber programında yayınlanan tekzip metninin hüküm altına alınan tekzip metniyle birebir uyuşmadığı, tekzip metninin *"...Ana Haber adlı Canlı 13/02/2018 tarihli yayın akışında Sn. ...'ı hedef alan gerçek dışı yayınına cevabımızdır."* ifadeleri ile *"asılsız haber yapmayı kendine düstur edinmiş olan ...Ana Haber adlı programıyla, bu hukuk dışı eyleminin hesabı hızlı ve etkin bir şekilde yargı önünde sorulacaktır."* ifadelerinin çıkartılarak yayınladığı, tekzip metninin aslına uygun olarak eksiksiz bir biçimde yayınlanması gerektiği gerekçesiyle 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un 8. maddesinin 1. fıkrasının (o) bendinin ihlal edildiğinden bahisle idari para cezası verilmesine ilişkin RTÜK kararının iptali istemiyle dava açılmıştır. İdare Mahkemesi, *"6112 sayılı Kanun'un 18. maddesinin 1. fıkrasında yer alan "...hiçbir düzeltme ve ekleme yapılmaksızın..." kuralına aykırı olarak tekzip metninin eksik yayınlanmasıyla Kanun'un amaçladığı yararın tam olarak gerçekleşemeyeceği''* gerekçesiyle dava konusu RTÜK işlemini hukuka uygun bularak davanın reddine karar vermiştir[614]. Kararın bir üst mahkemeye taşınması sonrasında, istinaf mercii de İdare Mahkemesi gibi düşünerek dava konusu işlemi hukuka uygun bulmuş ve istinaf başvurusunun reddine karar vermiştir. Söz konusu Bölge İdare Mahkemesi kararının davacı tarafından temyiz edilmesi sonrasında Danıştay 13. Dairesi, basın hürriyetinin ifade hürriyetinin özel bir görünümü olduğunu, Anayasa'nın 26. maddesinde yer alan sınırlama sebeplerine uygun olarak ifade hürriyetinin kısıtlanabileceğini, hem Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi hem de Anayasa Mahkemesinin kararlarında belirtildiği üzere ifade hürriyetini sınırlandırmada sınırlamanın yasalarda

[614] Ankara 14. İdare Mahkemesi, E: 2018/2089, K: 2019/503, T: 28.02.2019. UYAP Karar Arşivi.

belirlenmiş olması, meşru bir amaca hizmet etmesi ve demokratik toplum düzeninde gerekli olması hususlarının değerlendirilmesi gerektiği, meşru amaç kriterinin belirlenmesinde şeref ve itibarın korunması hakkı ile ifade hürriyetinin arasındaki dengenin hakkaniyete uygun olarak kurulup kurulmadığının, söz konusu ifadelerin kamu yararıyla bağlantılı olarak kamusal bir tartışmaya sağladığı fayda, içeriği, kişilerin toplumdaki bilinirlik düzeyi gibi unsurların tespit edilerek değerlendirilmesi gerektiği, kişilerin şeref ve itibar hakkının korunması amacıyla ifade hürriyetinin sınırlandırılmasının meşru bir amaca hizmet edeceği, demokratik toplum düzeninin gereklerinin somut olaya uygulanmasında sınırlamanın zaruri bir kamusal ihtiyaçtan kaynaklanması ve orantılı olması gerektiği, somut olayda davalının ifade hürriyetine yapılan müdahalenin karşı tarafın şeref ve itibar hakkıyla karşı karşıya geldiği, bu nedenle iki hak arasında adil bir dengenin gözetilip gözetilemediğine bakılmasının gerektiği, cevap ve düzeltme hakkıyla ilgili olarak; "*AİHM, ifade özgürlüğünün önemli bir unsuru olarak cevap hakkının Sözleşme'nin 10. maddesi kapsamına girdiği kanaatindedir. Bu, yalnızca doğru olmayan bilgilere itiraz edebilme ihtiyacından değil, aynı zamanda, özellikle edebi ve siyasi tartışmalar gibi genel çıkarları ilgilendiren konularda, görüşlerin çoğulluğunu sağlama ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda, 10. maddenin ikinci fıkrasında yer alan kısıtlamalar ve sınırlamalar, bu hakkın kullanımı için de aynı derecede geçerlidir. Devletin, bireyin ifade özgürlüğünü sağlama yükümlülüğünün, özel vatandaşlara veya kuruluşlara görüşlerini ileri sürmek için medyaya sınırsız erişim hakkı vermediği akılda tutulmalıdır (Melnychuk v. Ukrayna, § 6). Cevap ve düzeltme hakkı; bir kişinin saygınlığına, onuruna, şeref ve itibarına müdahale eden veya gerçeğe aykırı olan bir yayının yapılması durumunda aleyhine yayın yapılan kimsenin bu yayına cevap verme ve düzeltmeyi isteme hakkıdır. Bu hak ile kişi; saygınlığına, onuruna, şeref ve itibarına medyanın verdiği zararlara karşı kendini korumaktadır. Bu yönüyle cevap ve düzeltme hakkını kullanmak, basın organının ifade özgürlüğüne müdahale teşkil eder. Zira ilke olarak basın, istediğini yayınlamak ya da yayınlamamak konusunda serbesttir. Fakat basının, cevap metni karşısında serbestliği bulunmamaktadır. Cevap metnini yayınlaması gerekmektedir. Başkalarının şeref ve itibarının korunması kapsamında cevap ve düzeltme hakkının geniş gerekçelerle kullanılmasını sağlamanın veya bu hakkın etki alanını genişletmenin ifade ve basın özgürlüklerinin ihlâli sonucunu doğurabileceği dikkate alınmalıdır (Ahmet Oğuz Çinko ve Erkan Çelik [GK], B. No: 2013/6237, 02/07/2015, §§ 44, 52; Vural Nasuhbeyoğlu, § 8)...''* şeklinde ifadelere yer verildiği, bu kapsamda halkın yanlış bilgilendirilmesinin önlenmesini sağlayan ve bu sayede demokratik toplum düzeninin gereklerine hizmet eden düzeltme ve cevap hakkının ifade hürriyetinin bir yansıması olduğu,

tüm bu hususlar değerlendirilidiğinde dava konusu ifade hürriyetine yapılan müdahalenin yasal olduğu ve şeref ve itibarın korunması hakkını koruma amaçlı olarak meşru bir amaç taşıdığı, ancak tekzip metninin eksik olarak yayınlanan kısımlarıyla ilgili olarak "*eksiltilen bölümlerin ilk kısmının tekzip metninin başlığı olduğu, ikinci kısmının ise, davacı yayın kuruluşuna yönelik olarak "asılsız haberlerin süreklilik arz ettiği" yönünde bir itham ve isnat içerdiği, söz konusu iddiaya konu haberlerin ise yeni bir düzeltme ve cevap metninin konusu olabileceği, bu itibarla, yayınlanan tekzip metninin, cevap ve düzeltme hakkının kullanılması bakımından elverişli olduğu, eksiltilen kısımların cevap ve düzeltme hakkının kullanılmasını engeller nitelikte olmadığı, tekzip metnindeki bu eksiklikler nedeniyle uygulanan dava konusu yaptırımın davacı yayın kuruluşunun ifade özgürlüğüne ölçüsüz bir müdahale niteliği taşıdığı ve demokratik toplumda gerekli olmadığı''* gerekçesiyle bozma kararı vermiştir[615].

Yukarıda yer verdiğimiz uyuşmazlıkta ifade hürriyetiyle şeref ve itibarın korunması hakkı çatışmaktadır. 6112 sayılı Kanun'da her ne kadar hiçbir eksiltme veya düzeltme olmaksızın tekzip metninin yayınlanacağı belirtilmişse de ifade hürriyetinin sınırlandırılmasının yasal olması, meşru bir amaca ve demokratik toplum gerekliliklerine uygun olması gerekir. Yasada düzenlenmiş olan söz konusu müdahale şeref ve itibarın korunmasına hizmet ettiğinden meşru amaç taşımaktadır. Dava konusu tekzip metninin yayınlanmayan kısımlarının yayıncı kuruluşun habercilik anlayışını aşağılayıcı ifadeler içermesi, gerçeğe aykırı yapılan yayının düzeltilmesi gibi amaçları taşımaması sebebiyle RTÜK'ün uyguladığı idari yaptırım ölçülülük ilkesine aykırıdır. Bu durumda, şeref ve itibarın korunması amacını sağlayan ve iddialara karşı yeterli açıklamaları içeren dava konusu tekzip metninin eksiksiz bir biçimde yayınlanmasına gerek yoktur.

j. Çocukların ve Gençlerin Gelişimini Olumsuz Etkileyecek Nitelikteki Yayınlar

1982 Anayasası'nın sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler kısmında çocukların ve gençlerin korunmasına yönelik olarak düzenlemeler yapılmıştır. Bu maddelerin amacının kamu düzeninin sağlanması, daha nitelikli genç nesilllerin yetiştirilmesi olduğu düşünülebilir. Bu kapsamda devlet çocukların ve gençlerin gelişimine zarar verecek nitelikteki yayınlar hakkında 1982 Anayasası'nın 26/2'de belirtilen kamu düzeni sınırlama sebebine göre kısıtlamada bulunabilir. Temel hak ve hürriyetlere getirilen sınırlamalar

[615] Danıştay 13. Dairesi, E: 2020/1074, K: 2023/1375, T: 23.03.2023. UYAP Karar Arşivi.

sadece kanunla yapılabileceğinden, çocukların ve gençlerin gelişimini olumsuz etkileyecek nitelikteki yayınlarla ilgili olarak idare hukukunda 6112 sayılı Kanun'da düzenleme yapılmıştır.

6112 sayılı Kanun'un 8.maddesinin 2.fıkrasında: "*Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programlar bunların izleyebileceği zaman dilimlerinde ve koruyucu sembol kullanılsa dahi yayınlanamaz.''* yayın hizmeti ilkesi yer almaktadır. Anılan ilkede toplum sağlığı ve genç nesillerin gelişimi düşünülerek ayrı bir fıkrada düzenleme yapılmıştır. Söz konusu bendin ihlaline ilişkin uyuşmazlıklarda ise mahkemeler konunun özel ve teknik bilgi gerektirmesinden dolayı bilirkişi raporuna başvurarak hukuki uyuşmazlıkları çözümlemektedir.

Konuyla ilgili olarak, bir televizyon kanalında yayınlanan dizide okul öğretmeninin, bir öğrencisinin yaşadığı zorlukları anlatabilmek için rehin aldığı öğrencilerini ölümle tehdit ederek bomba patlatmak gibi fiilleri içeren görüntülerin 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin 2. fıkrasına aykırı olması sebebiyle verilen idari para cezasına ilişkin Radyo ve Televizyon Üst Kurulu kararının iptali istemiyle dava açılmıştır. İdare Mahkemesinin, dava konusunun hukuk bilgisiyle çözümlenemeyeceği, teknik ve özel bilgi gerektirdiği gerekçesiyle yaptırdığı bilirkişi raporunda özetle, dava konusu dizide yer alan görüntülerin şiddet ve korku içerdiği, çocukların ve ergenlerin gerçeklik algılarının sınırlı olması sebebiyle bu görüntülerin onlarda korku ve kaygıya neden olabileceği ve şiddet eğilimini arttırabileceği, dizideki olumsuz davranışların öğretmen tarafından gerçekleştirilmesinin güven duygusuna da zarar vereceği, sonuç olarak çocukların ve gençlerin gelişimine zarar verici nitelikte olduğu şeklinde görüş bildirilmiştir. Mahkeme de söz konusu bilirkişi raporunu hükme esas alarak dava konusu işlemi hukuka uygun bulmuş ve davanın reddine karar vermiştir[616]. İstinaf başvurusunun reddine karar veren Bölge İdare Mahkemesi kararını da Danıştay 13. Dairesi onamıştır[617].

Başka bir örnekte, yine bir televizyon dizisinde yer alan sahnelerin 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin 2. fıkrasını ihlal ettiği sebebiyle idari para cezası verilmesine ilişkin RTÜK işleminin iptali istemiyle dava açılmıştır. Yukarıdaki dava örneğine benzer olarak bu

[616] Ankara 13. İdare Mahkemesi, E: 2020/1003, K: 2021/752, T: 26.04.2021. UYAP Karar Arşivi.
[617] Danıştay 13. Dairesi, E: 2022/471, K: 2023/2667, T: 25.05.2023. UYAP Karar Arşivi.

davada da dava konusunun özel ve teknik bilgi gerektirmesi sebebiyle bilirkişi incelemesine başvurulmuştur. Hükme esas alınan bilirkişi raporunda özetle; *dava konusu program içeriğinde yer alan 'kızların zengin bir aileye sahip erkekle evlendirilerek ekonomik olarak refaha ermek' fikri ya da böyle bir duruma fırsat yarattığı düşünülerek genç bir insanın irade dışı hamileliğinin ve sonuçlarının 'talih kuşu konması' olarak değerlendirilmesi gibi örneklerin, bu programı izleyen genç ve çocuklarda ve hatta bunların ebeveynlerinde toplumsal ilişkileri, sosyal farkları, toplum yaşamında önemli olan değerler, aile bağları gibi birçok konuda olayları değerlendirme, neden sonuç ilişkilerini anlama sürecinde doğru ve sağduyulu bir yargılama yapmalarını engelleyecek şekilde bir düşünce zemini oluşturma riski taşıdığı, dava konusu programda değer olarak sunulan 'zengin eş bulma' ve bu girişimde 'her şeyin kabul edilebilir olması' gibi örneklerin televizyon programları aracılığıyla toplumsal yaşamda önemli olan dürüstlük, çalışkanlık, insancıl olma, sevgi ve aile bağları gibi birçok değer ve kavramın yapılanmasında sorun oluşturacak nitelik taşıma riski olduğu, dolayısıyla dava konusu programın çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlâkî gelişimine zarar verecek türde olduğu"* şeklinde görüş bildirilmiş ve İdare Mahkemesi bilirkişi raporu doğrultusunda dava konusu işlemde hukuka aykırılık bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddine karar vermiştir[618]. Bölge İdare Mahkemesinin istinaf başvurusunu reddetmesi sonrasında, Danıştay 13. Dairesi de onama kararı vermiştir[619].

Yine aynı bendin tekraren ihlaliyle ilgili olarak RTÜK tarafından verilen idari para cezasına ilişkin kararın iptali istemiyle açılan davada, Danıştay 13. Dairesi dava konusu işlemi *"non bis in idem''* ilkesi yönüyle de değerlendirmiştir. Davacı tarafından; aynı haber bülteni içerisinde yer alan iki farklı habere ilişkin olarak 8. maddenin 1. fıkrasının (ç) bendi ile aynı maddenin 2. fıkrasının ihlali sebepleriyle iki farklı idari para cezası yaptırımı uygulandığı, bunun *"non bis in idem''* aykırı olduğu ileri sürülmüştür. İdare Mahkemesi dava konusu işlemi değerlendirirken tek fiile tek ceza ilkesi yönünden değerlendirme yapmamış, sadece haber bülteninde yer alan dava konusu bölümde yer alan Rusya'daki saunada geçen fiziksel şiddet görüntülerinin değerlendirilmesi için bilirkişiye başvurmuştur. Bilirkişi raporunda özetle, söz konusu haber yayınının çocukların ve gençlerin zihinsel ve ahlaki gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek nitelikte olduğu ve kötü örnek teşkil ettiği yönünde kanaat belirtmiştir. Mahkeme bilirkişi raporunu kararına esas almış ve dava konusu işlemi 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin 2. fıkrası yönünden hukuka aykırı bularak

[618] Ankara 11. İdare Mahkemesi, E: 2016/5035, K: 2018/2143, T: 08.11.2018. UYAP Karar Arşivi.
[619] Danıştay 13. Dairesi, E: 2019/3112, K: 2023/1894, T: 13.04.2023. UYAP Karar Arşivi.

davanın reddine karar vermiştir[620]. Kararın istinafa götürülmesi sonucunda İstinaf Mahkemesi ilk derece mahkemesi kararını hukuka uygun bularak istinaf başvurusunun reddine karar vermiştir. Danıştay 13. Dairesi ise, davacının dava konusu işlemden önce tesis edilen ve yine aynı haber bülteninde yer alan başka bir haberin 6112 sayılı Kanun'un (ç) bendine aykırı olduğu gerekçesiyle verilen idari para cezasını gerekçe göstererek dava konusu idari yaptırımın aynı fiile verilen ikinci ceza olduğu iddiasını; tek fiile tek ceza ilkesinin genel bir hukuk ilkesi olduğu, idari yargıda da geçerli olduğu, 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 15. maddesinin 1. fıkrasında tek fiil sebebiyle iki farklı idari para cezası öngörülmüşse en ağır olanın uygulanacağının belirtildiği ancak iddia konusu RTÜK kararları incelendiğinde aynı zamanda yayınlanmış olan haber bülteninin farklı haberlerine ilişkin olduğu, bu nedenle farklı fiiler olarak değerlendirilmesi gerektiği, dolayısıyla 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 15. maddesinin 1. fıkrasının ihlal edilmediği sonucuna vararak Bölge İdare Mahkemesi kararını gerekçeyle onamıştır[621].

Çocukların ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimini olumsuz olarak etkileyebilecek nitelikteki yayınların tespit edilmesinde, konunun özel uzmanlık gerektimesinden ötürü bilirkişi raporlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Danıştay, ilgili bilirkişi raporlarını hükme esas alarak bahse konu yayınların şiddet unsurları, örnek alınması gereken toplumsal değer normlarıyla bağdaşmayan, kız çocuklarını olumsuz şekilde yönlendirebilecek ifadeler içermesi sebebiyle RTÜK kararlarını hukuka aykırı bulmuştur.

Yukarıda yer verdiğimiz Danıştay kararlarını diğer başlıklarda ele aldığımız bentlere ilişkin kararlardan ayıran özellik, uyuşmazlığın çözümlenmesi için bilirkişi raporuna ihtiyaç duyulmasıdır. Çocukların ve gençlerin gelişimine zarar veren yayınların tespitinde her ne kadar hakimler de belli bir kanaate varabilse de, konunun alanında uzman kişiler tarafından ele alınıp raporlanması daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Bu sayede hakim bilirkişi raporlarından faydalanarak daha yerinde bir gerekçeyle karar verebilecektir.

Dava konusu uyuşmazlıklarda, rehin alma, tehdit etme, bomba patlatma gibi şiddet içeren eylemler ve kızların zengin erkeklerle evlenmeye özendirilmesine ilişkin ifade ve olaylar vardır. Söz konusu ifade ve olaylar şiddet uygulamayı teşvik ettiği için ve para kazanmak amacıyla zengin erkeklerle evlenilmesi gerektiği, kadınların ekonomik

[620] Ankara 13. İdare Mahkemesi, E: 2016/3350, K: 2017/1968, T: 18.07.2017. UYAP Karar Arşivi.
[621] Danıştay 13. Dairesi, E: 2018/392, K: 2022/941, T: 10.03.2022. UYAP Karar Arşivi.

özgürlüğünü eline almasına gerek olmadığı mesajını verdiği için çocukların ve gençlerin gelişimini olumsuz etkileyecek nitelikteki yayınlardır. Bu nedenle RTÜK'ün uyguladığı idari para cezası yaptırımları hukuka uygundur.

2. Uyarı Cezası

6112 sayılı Kanun'un 32. maddesinde düzenlenen diğer idari yaptırımlardan görece daha hafif olan uyarı cezası, 17/04/2017 tarih ve 690 sayılı KHK'nın 61.maddesi ile 6112 sayılı Kanun'un 32. maddesinin 1. fıkrasından kaldırılmıştır[622]. Yeni getirilen usulde eskiden idari para cezası verilmeden önce uygulanması zorunlu olan uyarı yaptırımına yer verilmemiş, böylelikle idareye hukuka aykırılık durumunda doğrudan idari para cezası uygulayabilme imkanı tanınmıştır.

Uyarı cezası 6112 sayılı Kanun'un 32. maddesinin 8. fıkrasında: "*Bu Kanun hükümlerine göre idarî para cezasına veya idarî tedbire karar vermeye Üst Kurul yetkilidir. Üst Kurul; ihlalin ağırlığı, haksız ekonomik kazancın ve tekrarın varlığı ile son beş yılda uygulanan idarî yaptırımlar gözetilmek suretiyle ikinci fıkrada belirtilen her bir ihlal için bir defaya mahsus olmak üzere, idarî para cezası uygulamak yerine medya hizmet sağlayıcı kuruluşu uyarabilir.''* şeklinde düzenlenmiştir. İlgili maddeye göre idareye uyarı cezası verme konusunda takdir hakkı tanınmıştır. İdare, takdir hakkını kullanarak vermiş olduğu uyarı cezalarında sınırsız yetkiye sahip olmayıp, kamu yararı ve hizmet gerekleri kriterleriyle bağlıdır.

RTÜK'ün uygulamış olduğu uyarı yaptırımıyla ilgili olarak, davacı kuruluşa ait televizyon kanalında yayınlanan, eski bir valinin kız arkadaşını ormanlık alana götürerek darp ettiğine ve ölümle tehdit ettiğine ilişkin ifadelerin ve görüntülerin yer aldığı haber programının 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin 1.fıkrasının (i) bendinde yer alan: *"Suçlu olduğu yargı kararı ile kesinleşmedikçe hiç kimse suçlu ilân edilemez veya suçluymuş gibi gösterilemez; yargıya intikal eden konularda yargılama süresince, haber niteliği dışında yargılama sürecini ve tarafsızlığını etkiler nitelikte olamaz.''* yayın hizmeti ilkesini ihlal ettiği gerekçesiyle yine aynı Kanun'un 32. maddesinin 8.fıkrasında düzenlenmiş olan uyarı cezası verilmesine ilişkin RTÜK işleminin iptali istemiyle dava açılmıştır. İdare Mahkemesi,

[622] 29.04.2017 tarih ve 30052 sayılı Resmi Gazete, < https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/04/20170429-M1-2.htm>, s.e.t. 01.05.2023.

dava konusu haberin kesin yargı içeren ifadelerle aktarıldığı, bunların iddia olduğuna ilişkin gerekli söylemlerde bulunulmadığı, taraflı ve öznel bir şekilde olayın yansıtıldığı, habere konu kişi hakkında kesinleşmiş bir mahkumiyet hükmünün bulunmamasına rağmen suçluymuş gibi halka lanse edildiği, bunun kişilik haklarını ve itibarı zedeleyici nitelikte olduğu, masumiyet karinesine aykırı olduğu gerekçeleriyle davalı idarenin işlemini hukuka uygun bularak davanın reddine hükmetmiştir[623]. Davacının kararı istinafa götürmesi sonucunda, Bölge İdare Mahkemesi, "… *haber metninin bütünü göz önünde bulundurulduğunda iddiaya göre ifadesinin dağa kaldırma, darp etme, ölümle tehdit etme ve ayağının altını öptürme gibi isnatları da kapsadığı ve eski Valinin suçlu ilan edilmediği, haberin sonunda eski Valinin suçlamaları reddettiğine, hakkında ... Ağır Ceza Mahkemesi'nde dava açıldığına ve 18 yıla kadar hapsi istendiğine ilişkin açıklamalara yer verildiği, haberin bahse konu olay ile ilgili kovuşturma evresine geçilmesi üzerine yapıldığı, haber içeriğinde dava açılması sonucunu doğuran iddianameye konu olayların aktarıldığı, iddiaların görünür gerçekliğe uygun olduğu ve yargılamaya ilişkin güncel bir gelişmenin habere konu edildiği, haberin konusunun kadına şiddete ilişkin olması nedeniyle habere ilişkin kamu menfaatinin bulunduğu, hakkında haber yapılan kimsenin topluma mâl olmuş kişiliği de dikkate alındığında, olayın aktarılması esnasında öz ile biçim arasındaki dengenin sağlandığı''* gerekçeleriyle dava konusu yayının ifade hürriyeti kapsamında kaldığına hükmederek dava konusu işlemin iptaline karar vermiştir[624]. Danıştay 13. Dairesi de bahse konu Bölge İdare Mahkemesi kararını oybirliğiyle onamıştır[625].

Yukarıda yer verdiğimiz uyuşmazlıkta yer alan 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin 1. fırkasının (i) bendindeki yayın hizmeti ilkesi masumiyet karinesiyle ilgilidir. Anayasa'da suç ve cezalara ilişkin esaslarda düzenlenmiş olan masumiyet karinesi, kişilerin suçluluğunun mahkeme kararıyla kesinleşmesine kadar suçsuz olarak kabul edilmesi gerektiği prensibine dayanır. Ancak basının dava konusu olaylarla ilgili haber yapması, soruşturma veya kovuşturma evrelerinde yer alan iddia ve delillere yer vermesi masumiyet karinesi ile basın hürriyeti arasında bir çatışmaya sebebiyet verebilmektedir[626]. Danıştay, söz konusu çatışmalarda haberin içeriğini, kullanılan ifadeleri, konunu ele alınış biçimini değerlendirerek çoğunlukla masumiyet karinesine öncelik veren bir yorum biçimini

[623] Ankara 17. İdare Mahkemesi, E: 2020/1222, K: 2020/2064, T: 10.12.2020. UYAP Karar Arşivi.
[624] Ankara Bölge İdare Mahkemesi, E: 2023/5596, K: 2023/4120, T: 07.09.2023. UYAP Karar Arşivi.
[625] Danıştay 13. Dairesi, E. 2023/3547, K. 2023/6379, T: 28.12.2023. UYAP Karar Arşivi.
[626] **Demirkol / Özcan / Erman**, s. 45-46.

benimseyerek karar vermektedir[627]. Yukarıda ele aldığımız davada ise haberin içeriğinde yer alan ifadelerin kesin yargı içermeyen ifadeler olması, soruşturma evresinin gizliliği ilkesine aykırı olmayacak şekilde kovuşturmadan sonra haberin yapılması, daha tarafsız ve objektif nitelikte konunun ele alınması karşısında Danıştay 13 Dairesi çatışan haklar arasında dengeyi kuraraken basın hürriyeti lehine olacak şekilde sonuca varmıştır.

3. Yayın Durdurma Cezası

6112 sayılı Kanun'un beşinci fıkrasında düzenlenmiş olan yayın durdurma cezası bağlı yetki olarak düzenlenmiştir[628]. Başka bir ifadeyle idare Kanun'un başka bir alternatif göstermemesi karşısında, fıkrada belirtilen ihlalin gerçekleşmesi halinde yayın durdurma cezası verir. Kanun koyucu, buradaki düzenlemede yayın durdurma cezasını aynı kanuna aykırılık hallerinin devamında uygulanacak idari yaptırım olarak düzenlemiştir. Söz konusu yaptırım aynı zamanda idari para cezasıyla birlikte en sık karşılaşılan yaptırımlardan biridir[629].

Yayın durdurma cezasıyla ilgili olarak, bir televizyon programında "Tüy Dökücü Krem Q7" ürünün 6112 sayılı Kanunun 8. maddesinin 4. fıkrasına[630] aykırı olacak şekilde sağlık beyanıyla tanıtım ve satışı yapıldığı gerekçesiyle davacı kuruluşa 10 gün süreyle yayın durdurma cezası verilmesine ilişkin RTÜK işleminin iptali istenilerek dava açılmıştır. İdare

---

627 **Demirkol / Özcan / Erman**, s. 45-46.

628 **6112 sayılı Kanun md. 32/5:** *"8 inci maddenin birinci fıkrasının (a), (b) ve (d) bentlerindeki ilkelerle dördüncü fıkrasına aykırı yayın yapılmasını müteakip verilecek yaptırım kararının tebliğinden itibaren bir yıl içinde aynı ihlalin tekrarı halinde, medya hizmet sağlayıcı kuruluşun yayınının on güne kadar durdurulmasına; ikinci tekrarı halinde ise, yayın lisansının iptaline karar verilir. Kanunun yayın hizmetlerinde ticari iletişimi düzenleyen hükümlerinden herhangi birini yaptırım kararının tebliğinden itibaren bir yıl içinde yirmiden fazla ihlal eden medya hizmet sağlayıcı kuruluşun yayını beş güne kadar durdurulur. Bir yıl içinde aynı ihlalin tekrarı halinde, medya hizmet sağlayıcı kuruluşun yayınının beş günden on güne kadar durdurulmasına; ihlalin ikinci tekrarı halinde ise yayın lisansının iptaline karar verilir. Programlarının yayını veya yayınları süreli durdurulan medya hizmet sağlayıcı kuruluşun yaptırım kararının tebliğine rağmen kararın gereklerine aykırı olarak yayınlarına devam etmesi halinde yayın lisansının iptaline karar verilir.''*

629 **Yıldız, Ecem Ezgi & Baykal, Kemal Cem** (2021) '6112 Sayılı Kanun Çerçevesinde Yayın Hizmeti İlkeleri ve İhlalleri', Kültür Araştırmları Dergisi, < https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2017020>, s.e.t. 18.06.2024, s.136.

630 **6112 sayılı Kanun md. 8/4:** *"Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, arkadaş bulma amacıyla kişilerin tanıştırıldığı ve/veya buluşturulduğu türden programlara, takviye edici gıdalar ve benzeri destekleyici ürünler de dâhil olmak üzere herhangi bir ürünün ilgili mevzuatına aykırı olarak sağlık beyanıyla satışına, pazarlanmasına ve/veya reklamına, sohbet, arkadaşlık ve eş bulma hatlarının ve hizmetlerinin tanıtımına yer verilemez. Katma değerli elektronik haberleşme hizmet numaraları, yerel aranır numaralar, benzeri özel içerikli hizmetlere ilişkin numaralar ile özel ücrete tabi diğer sabit ve mobil numaralar kullanılmak suretiyle, izleyici ve dinleyicileri yanıltıcı ve/veya haksız kazanca neden olacak şekilde yarışma, çekiliş, lotarya ve benzeri adlar altında ödül ve ikramiye taahhüt edilemez ve bu yöntemle ürün tanıtımı, satışı ve pazarlaması yapılamaz.*

Mahkemesi, söz konusu ürün tanıtımının sağlık beyanıyla yapıldığının, davaya konu tanıtımdaki ifadelerin ne anlama gelebileceğinin izleyici kitlesi tarafından açıkça anlaşılabileceği, bilimsel olarak etkileri kanıtlanmayan bu tip ürünlerin tanıtım ve satışının yapılmasının toplum sağlığına zararlı olacağı, tıp yöntemlerine olan güveni zedeleyeceği gerekçeleriyle dava konusu işlemi hukuka uygun bularak davanın reddine karar vermiştir[631]. Bölge İdare Mahkemesi söz konusu ifadelerin sağlık beyanı kapsamında kalıp kalmadığı konusunda değerlendirme yapmış ve *"Sağlık Bakanlığı Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu'nun 13.02.2013 tarih ve 18816847 sayılı yazısında, insan sağlığına doğrudan veya dolaylı olarak faydalı olduğunu yahut hastalıklara veya belirtilerine karşı etkili olduğunu, koruduğunu, tedavi ettiğini belirten, ileri süren veya ima eden tüm ifadelerin "sağlık beyanı" olarak kabul edildiğinin belirtildiği dikkate alındığında, vücutta istenmeyen tüylere 5 dakikada son verdiğini belirterek yapılan tanıtım ve satışta kullanılan ifadelerin, anılan sağlık beyanı tanımı kapsamında olmadığı, dolayısıyla tanıtımın da sağlık beyanıyla yapılmadığı''* gerekçesiyle dava konusu işlemi hukuka uygun bularak ilk derece mahkemesi kararını kaldırmış ve dava konusu işlemin iptaline hükmetmiştir[632]. Danıştay 13. Dairesi de Bölge İdare Mahkemesi kararını onamıştır[633].

6112 sayılı Kanunun 8. maddesinin 4. fıkrasında belirtildiği üzere herhangi bir ürünün ilgili mevzuatına aykırı olarak sağlık beyanıyla satışı, pazarlanması yapılamaz. Sağlık Bakanlığı; insan sağlığına katkıda bulunduğunu, hastalıklara çare olduğunu ifade eden söylemleri sağlık beyanı olarak kabul etmektedir. Davaya konu yayında bahsedilen tüy dökücü kremin ise hastalık durumuyla herhangi bir alakası yoktur. Bu nedenle söz konusu kremin sağlık beyanıyla pazarlamasının yapılması söz konusu olmadığından RTÜK'ün uyguladığı idari yaptırım ifade hürriyetini ihlal etmektedir.

Yayın durdurma cezasıyla ilgili olarak başka bir uyuşmazlıkta, bir televizyon kanalında "Mucize Krem" adlı ürünün 6112 sayılı Kanunun 8. maddesinin 4. fıkrasına aykırı olacak şekilde sağlık beyanıyla satışına, pazarlamasına ve reklamına yer verildiğinden bahisle on gün süreyle yayın durdurma cezasu uygulanmasına ilişkin RTÜK kararının hukuka aykırı olduğu ileri sürülerek iptali istenilmiştir. İdare Mahkemesi, dava konusu işlemden sonra aynı davacı kuruluşa RTÜK tarafından verilen lisans iptali cezasının iptali

631 Ankara 18. İdare Mahkemesi, E: 2017/2517, K: 2018/798, T. 24.05.2018. UYAP Karar Arşivi.
632 Ankara Bölge İdare Mahkemesi 8. İdari Dava Dairesi, E: 2018/1534, K: 2018/1144, T: 03.10.2018. UYAP Karar Arşivi.
633 Danıştay 13. Dairesi, E: 2019/330, K: 2023/2675, T: 25.05.2023. UYAP Karar Arşivi.

istemiyle açılan davadaki iptal kararı gerekçesini gözeterek bir değerlendirmede bulunmuştur. İlgili karara göre davacı kuruluşa önceden verilen ve birinin bizim konumuzu oluşturduğu RTÜK işlemleri davacı şirkete usulüne uygun olarak elektronik ortamda tebliğ edilmediğinden, Mahkeme dava konusu işlemi hukuka aykırı bularak iptal etmiştir[634]. Mahkeme, dosyadaki bilgi ve belgeleri inceleyerek, davacı kuruluşun e-tebligat hesabına yapılan tebliği inceleyerek, dava konusu işlemin davacı tarafından davalıya bildirilen e-posta hesabına yapılmadığı sonucuna vararak dava konusu işlemin iptaline karar vermiştir[635]. Kararın üst mahkemeye taşınması sonrasında Bölge İdare Mahkemesi kararı hukuka uygun bularak istinaf başvurusunun reddine karar vermiştir. Danıştay 13. Dairesi ise davacının e-posta değişikiliğine ilişkin dilekçesinden sonra davalı idarenin eksik bilgi ve belgeler sebebiyle söz konusu eksiklikleri tamamlaması gerekçesiyle davacıya tebliğ ettiği yazının sonrasında davacının geri dönüş yapmadığı iddiasının aydınlatılmadığı, davacının davalı idareye bildirmiş olduğu yeni KEP adresinin başvuru kaydı ile kullanıma açılma tarihinin farklı olduğu, dava konusu işlemin tebliğinin kullanıma açılma tarihinden önce tebliğ edildiği, dolayısıyla doğru adrese tebliğin zaten mümkün olamayacağı, ayrıca usulüne ilişkin tebliğin dava konusu işlemin dayanağı olan işlem açısından incelenmesi gerektiği, dava konusu işlemin tebliğ usulünün esasa değil usule yönelik bir etkisinin olacağı gerekçeleriyle temyize konu kararın eksik incelemeyle verildiğine kanaat getirerek temyiz konusu Bölge İdare Mahkemesi kararını oyçokluğuyla bozmuştur[636]. Azınlıkta kalan görüşlerde, dava konusu RTÜK işleminin hukuka uygun olarak davacı tarafından bildirilen yeni adrese yapılmadığı gerekçesiyle Bölge İdare Mahkemesi kararı hukuka uygun bulunarak söz konusu kararın onanması gerektiği belirtilmiştir[637].

4. Program Durdurma ve Katalogdan Çıkarma Cezası

6112 sayılı Kanun'un 32. maddesinin ilk fıkrasında program durdurma ve katalogdan çıkarma cezası düzenlenmiştir[638]. 6112 sayılı Kanun'un 32. maddesinin ilk fıkrasında

634 Ankara 7. İdare Mahkemesi, E: 2017/3169, K: 2018/1052, T: 30.05.2018. UYAP Karar Arşivi.
635 Ankara 7. İdare Mahkemesi, E: 2017/2135, K: 2019/186, T: 24.01.2019. UYAP Karar Arşivi.
636 Danıştay 13. Dairesi, E: 2020/515, K: 2023/2672, T: 25.05.2023. UYAP Karar Arşivi.
637 Danıştay 13. Dairesi, E: 2020/515, K: 2023/2672, T: 25.05.2023. UYAP Karar Arşivi.
638 **6112 sayılı Kanun md. 32/1:** *"Bu Kanunun 8 inci maddesinin birinci fıkrasının (a), (b), (d), (f), (g), (ğ), (h), (n), (ö), (s), (ş) ve (t) bentlerindeki yayın hizmeti ilkelerine ve aynı maddenin dördüncü fıkrasına aykırı yayın yapan medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara, ihlalin ağırlığı ve yayının ortamı ve alanı göz önünde bulundurularak, ihlalin tespit edildiği aydan bir önceki aydaki brüt ticari iletişim gelirinin yüzde ikisinden beşine kadar idarî para cezası verilir. İdarî para cezası miktarı, radyo kuruluşları için bin Türk Lirasından, televizyon kuruluşları ve isteğe bağlı medya hizmet sağlayıcıları için onbin Türk Lirasından az olamaz. Ayrıca, idarî tedbir olarak, ihlale konu programın yayınının beş keze kadar durdurulmasına, isteğe bağlı*

sayılan yayın hizmeti ilkelerine aykırılık durumunda idari para cezası ile program durdurma ve katalogdan çıkarma cezası verme konusunda idareye takdir yetkisi tanınmıştır[639]. Anılan fıkraya göre idare, söz konusu yaptırımlardan birini uygulayabileceği gibi ikisini aynı anda da uygulayabilir. Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise birinci fıkradan farklı olarak program durdurma ve katalogdan çıkarma cezasının verilebileceği düzenlenmemiştir. Kanun koyucunun böyle bir tercihte bulunmasının sebebi olarak ilk fıkrada yer alan yayın hizmeti ilkeleri ihlalinin daha ağır nitelikte olması olarak düşünülebilir.

5. Yayın İletiminin Durdurulması

Yayın iletiminin durdurulması RTÜK'ün uygulamış olduğu bir başka yaptırımdır. Ancak uyuşmazlık konusu olarak sıklıkla karşımıza gelen bir yaptırım türü değildir. Söz konusu yaptırım 6112 sayılı Kanun'un 28. maddesinde 3. fıkrasında: "*Multipleks işletmecileri, Üst Kurulca durdurulmasına karar verilen yayınların iletimini Üst Kurul kararının tebliğini takiben derhal durdurmak zorundadır. Yapılan tebliğe rağmen bu yayınları iletmeye devam eden multipleks işletmecilerinin yayın iletim yetkisi, Üst Kurul tarafından iptal edilir ve bu durum Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumuna bildirilir.''* şeklinde, yine aynı Kanun'un 29. maddesinin 3. fıkrasında: *"Platform ve altyapı işletmecileri, Üst Kuruldan yayın lisansı almayan veya yayın lisansı iptal edilen medya hizmet sağlayıcılar ile Türkiye Cumhuriyetinin taraf olduğu uluslararası andlaşmalar ve bu Kanun hükümlerine aykırı yayın yaptığı Üst Kurulca tespit edilen bir başka ülkenin yargı yetkisi altındaki medya hizmet sağlayıcılarının yayın hizmetlerinin iletimini, Üst Kurul kararının tebliğini müteakiben durdurur. Tebliğe rağmen yayın hizmetlerinin iletimini durdurmayan işletmecinin yayın iletim yetkisi iptal edilir ve bu durum Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumuna bildirilir.''* şeklinde düzenlenmiştir.

6. Yayın Lisansının İptali

6112 sayılı Kanun'un 3. maddesinde belirtildiği üzere yayın lisansı, RTÜK tarafından mevzuatta belirtilen kriterleri sağlayan medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara

yayın hizmetlerinde ihlale konu programın katalogdan çıkarılmasına karar verilir. İhlalin mahiyeti göz önünde bulundurularak, bu fıkra hükümlerine göre idarî para cezası ile birlikte idarî tedbire karar verilebileceği gibi, sadece idarî para cezasına veya tedbire de karar verilebilir.''

639 **Büyükçelik, Bahadır** (2019) 'Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun Uyguladığı İdari Yaptırımların Hukuki Rejimi' (Üst Kurul Uzmanlık Tezi), Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, s.164.

verilen ve bu kuruluşların yayın yapabilmelerine izin veren bir belgedir[640]. Yayın kuruluşlarının tabi olduğu izin sisteminin ifade hürriyetine aykırı olmayacağı hem Anasaya'da hem de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde düzenlenmiştir. Buna göre, yayın kuruluşları devletlerin belirlemiş olduğu mevzuatta yer alan şartları sağlayarak yayın yapabilme imkanına sahiptir.

Yayın lisansının iptali 6112 Kanun'un 32. maddesinde belirtilmiş olan idari yaptırımlardan netice itibarıyla en ağır olanıdır. Kanun'un 32. maddesinin 5. fıkrasında da belirtildiği üzere verilen idari yaptırımlara rağmen Kanun'a aykırılık hallerinin devam etmesi durumunda son çare olarak verilen bir idari yaptırım türüdür. Anılan maddede belirtilen yayın hizmeti ilkelerine aykırılık durumunda verilen idari yaptırımlara rağmen söz konusu aykırılığın tekrarlanması durumunda medya hizmet sağlayıcılarının yayın lisansları iptal edilir. Yine aynı maddenin devamında medya hizmet sağlayıcılarının künye, adres, e-posta, iletişim bilgilerini izleyici temsilcisinin adres ve isim bilgilerini RTÜK'e bildirme ve internet ortamında yayınlama görevlerini yerine getirmemeleri, yayın lisansının verilmesi için 6112 sayılı Kanun'un aradığı özelliklerden birinin yitirilmesi durumlarında öncelikle medya hizmet sağlayıcısına süre verilerek söz konusu aykılıkların giderilmesi istendiği belirtilmiştir. Aykırılıkların devam etmesi durumunda yayın durdurma cezası verilir. Yine bu müddette de söz konusu aykırılıklar giderilmezse yayın kuruluşunun yayın lisansı iptal edilir. Yayın lisansının alınması için Kanun'un aradığı kriterleri hileli bir şekilde elde ettiği belirlenen yayın kuruluşlarının da yayın lisansları iptal edilir. Başka lisans iptali sebebi de 6112 sayılı Kanun'un 20. maddesinin 3. fıkrasında: "*Hisse devri, şirket devri ve birleşme işlemleri sonucunda oluşacak şirket yapısında bu Kanunda öngörülen hususlara aykırılık bulunması hâlinde, Üst Kurulun doksan günü geçmemek üzere vereceği süre içinde bu aykırılığın giderilmesi zorunludur. Aksi hâlde ilgili medya hizmet sağlayıcı kuruluşların yayın lisansı iptal edilir.''* şeklinde belirtilmiştir.

Yayın lisansının iptaliyle ilgili olarak, davacı yayın kuruluşunun 26.03.2018 tarihli yayınıyla 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin 4. fıkrasını ihlal ettiğinden bahisle idari para cezası ve beş kez yayın durdurma cezası ile cezalandırılmasına ilişkin RTÜK işleminin tebliğ edilmesine rağmen yayının durdurulmadığı ve programın durdurulması gereken

[640] **6112 sayılı Kanun md. 3:** "*Yayın Lisansı: Multipleks, platform ve altyapı işletmecisi kuruluşlar ile verici tesis ve işletim şirketine radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetlerini iletebilmeleri için Üst Kurulca verilen yetkilendirme belgesini…ifade eder.''*

zamanlarda ikame edilen yayınların yayınlanmadığı gerekçesiyle 6112 sayılı Kanun'un 32. maddesinin 5. fıkrasında uyarınca verilen yayın lisansının iptaline ilişkin 08.08.2018 tarihli RTÜK işleminin iptali istemiyle dava açılmıştır. İdare Mahkemesi, dosyadaki bilgi ve belgeleri değerlendirerek davacı kuruluşun davalı idarenin bildirimine rağmen yayını durdurmadığı ve ikame yayını yayınlamadığının sabit olduğuna hükmederek RTÜK işlemini hukuka uygun bulmuş ve davayı reddetmiştir[641]. Kararın üst mahkemeye taşınması sonrasında ise Bölge İdare Mahkemesi istinaf başvurusunun reddine karar vermiş ve Danıştay 13. Dairesi de oybirliğiyle istinaf kararını onamıştır[642].

6112 sayılı Kanun'un 32. maddesinin 5. fıkrası uyarınca, program yayını durdurulan medya hizmet sağlayıcılarının, yaptırım kararlarının tebliğine rağmen kararın gerekliliklerini yerine getirmemesi ve yayınlarına devam etmesi durumunda yayın lisansının iptali gerektiğinden, RTÜK tarafından hukuka uygun şekilde idari yaptırım kararı alınmıştır.

7. Yayın İletim Yetkisinin İptali

6112 Sayılı Kanun'un 28. ve 29. Maddelerinde multipleks işletmecilerinin, platform işletmecilerinin ve yayın hizmeti iletimi yapan işletmecilerininin yayın iletim yetkilerinin iptali düzenlenmiştir. Anılan maddelere göre, multipleks işletmecilerinin; RTÜK tarafından tebliğ edilen yayın iletimini durdurma kararlarına rağmen yayın iletiminin durdurulmaması durumunda ve platform ve altyapı işletmecilerinin; yayın lisansı verilmemiş, yayın lisansı iptal edilmiş veya başka ülkenin yargı yetkisinde olup mevzuata aykırı yayın yapan medya hizmet sağlayıcılarının RTÜK tarafından yapılan tebliğe rağmen yayın hizmetleri iletiminin durdurulmadığı durumlarda yayın iletim yetkisi iptal edilir.

8. Diğer İdari Yaptırımlar

6112 sayılı Kanun'da yukarıda başlıklar halinde belittiğimiz yaptırımlar dışında da yaptırım türleri yer almaktadır. Bunlara örnek olarak; yayın lisansı olmayan kuruluşların yayın cihaz ve tesislerinin mühürlenerek kapatılması, ulusal ya da uluslararası seyrüsefer sistemlerine zararlı enterferanslar gelmesi durumunda enterferansa sebep olan vericilerin

641 Ankara 10. İdare Mahkemesi, E: 2018/1806, K: 2018/2565, T: 07.12.2018. UYAP Karar Arşivi.
642 Danıştay 13. Dairesi, E: 2019/3866, K: 2023/2195, T: 04.05.2023. UYAP Karar Arşivi.

kapatılması yaptırımları gösterilebilir[643]. Ancak uygulamada bu yaptırım türleriyle sık karşılaşılmamaktadır.

[643] **6112 Sayılı Kanun md. 44/4:** *"Ulusal ve uluslararası hava ve deniz seyrüsefer sistemlerine radyo ve televizyon sistemlerinden zararlı enterferanslar gelmesi hâlinde, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu can ve mal güvenliğini tehlikeye düşürmemek amacıyla enterferansa sebep olan vericileri yerinde tespit ederek geçici olarak kapatır ve durumu Üst Kurula bildirir. Üst Kurul bu Kanun çerçevesinde gerekli müeyyideleri ayrıca uygular''.* **6112 Sayılı Kanun md. Geçici Madde 4/4:** *"Karasal yayın lisanslarının verilmesinin ardından mevcut verici tesisleri özel medya hizmet sağlayıcılar tarafından kaldırılır veya tarafların mutabık kalacaklarıbir bedel karşılığında verici tesis ve işletim şirketine devredilir. Verici tesis ve işletim şirketi tarafından devralınmayan verici tesisleri Üst Kurulca yapılacak uyarının ardından üç ay içinde kaldırılır. Verilen süre içinde kaldırılmayan ve faaliyetine devam eden verici tesisleri Üst Kurulca mühürlenerek kapatılır''.*

SONUÇ

Tarihte insan hakları düşüncesinin gelişimi çeşitli aşamalarla olmuştur. İlk olarak insan ve haklarıyla ilgili görüşler ortaya konulmuştur. İnsan kavramından ne anlaşılması gerektiği bu bağlamda da haklarının neler olması gerektiğiyle ilgili fikirler ileri sürülmüştür. Daha sonraki zamanlarda dönemin ideolojik, ekonomik ve siyasi atmosferinden esinlenilerek insan hakları ele alınmıştır. Bu nedenle çağın felsefi ve kültürel akımlarıyla insan hakları düşüncesinin gelişimi paralellik göstermiştir.

İnsan hakları fikrinin sistematik olarak ilk ele alınması ise Aydınlanma Dönemi'nde olmuştur. John Locke bu kapsamda hem insan hakları düşüncesinin hem de liberal temel haklar kuramının kurucusu olarak düşünülebilir. John Locke'un fikirleri sonraki dönemin önemli metinleri olan Amerikan Bağımsızlık Bildirisi'ne ve akabinde Fransız İnsan ve Yurttaşlık Hakları Bildirisi'ne ilham kaynağı olmuştur. Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nde çalışmamızın da konusunu oluşturan ifade hürriyeti, mülkiyet hakkı, baskıya karşı direnme hakkı, din ve vicdan özgürlüğü gibi hak ve hürriyetlere yer verilmiştir.

İnsan haklarının yukarıda anılan bildirilerle dile getirilişi daha çok yerel çapta olmuştur. Bunun uluslararası ölçekte gündeme gelmesi ise milyonlarca insanın ölümüne sebep olan, çeşitli insanlık suçlarının işlendiği II. Dünya Savaşı sonrasında olmuştur. Bu savaştan sonra kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi insan haklarının gelişiminde büyük önem arz etmiştir. Özellikle Anayasa Mahkemesi'nin de kararlarında sıklıkla başvurduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi karar ve içtihatları iç hukukumuzda ifade hürriyetine ilişkin hukuki uyuşmazlıkları çözüme kavuşturmada sıklıkla başvurduğumuz kaynaklardır. Bu nedenle çalışma konumuzu oluşturan RTÜK'ün idari yaptırımlarının ifade hürriyeti kapsamında incelenmesinde hem Anayasa Mahkemesi hem de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi karar ve içtihatları incelenmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinde düzenlenmiş olan ifade hürriyeti, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararlarında sıklıkla vurguladığı üzere demokratik toplum düzeninin temel yapıtaşlarından birisidir. Aynı zamanda farklı görüşlerin yayılmasını sağlayarak bireylerin gelişimine de katkı sağlamaktadır. Bu nedenle ifade

hürriyetinin korunması hem Anayasa Mahkemesi için hem de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi için önemli bir konudur.

İfade hürriyeti mutlak nitelikte olmayıp belli şartlar altında sınırlamalara tabi tutulabilmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ifade hürriyetine yapılan müdahaleleri üçlü bir teste tabi tutarak incelemektedir. Buna göre ifade hürriyetine yapılan müdahale yasal olmalı, meşru amaçlara dayanmalı ve demokratik toplum gereklerine uygun olmalıdır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi önüne gelen uyuşmazlıklarda her olayın kendi durumuna göre değerlendirmeler yaparak, ifade hürriyetine yönelik içtihatlar belirlemiştir. Örneğin AİHM, eleştiri sınırlarının değerlendirilmesinde siyasilere yönelik eleştirilerle normal kişilere yönelik olan eleştiriler arasında ayrım yapmaktadır. Buna göre siyasilerin toplumdaki konumu sebebiyle onlara yapılan eleştiriler ifade hürriyetinin korumasından daha geniş çaplı olarak yararlanmaktadır.

İfade hürriyeti zamanla yeni alanların ortaya çıkması sonucunda çeşitli alt başlıklar altında uygulanmaya devam etmektedir. Örneğin, basın hürriyeti ifade hürriyetinin bir görünümüdür ve bu kapsamda değerlendirilmektedir. Yine aynı şekilde radyo ve televizyon yayınlarına ilişkin olarak çıkan uyuşmazlıklar ifade hürriyeti bağlamında çözümlenmektedir.

Ülkemizde radyo ve televizyon alanıyla ilgili olan üst kurul RTÜK'tür. RTÜK, radyo ve televizyon hizmetlerinin denetlenmesi ve düzenlenmesi amacıyla kurulmuştur. Aynı zamanda temel hak ve özgürlükleri koruma amacıyla diğer bağımsız idari otoritelerden ayrılan bir kurumdur. Kurul bu amaçlar çerçevesinde 6112 sayılı Kanun kapsamında idari yaptırımlar uygulamaktadır. İdari yaptırımlar idarenin idari usul çerçevesinde hukuka aykırılık durumunda uyguladığı yaptırımlardır. RTÜK düzenleyici ve denetleyici bir kurum olmasının sonucunda sahip olduğu idari yaptırım uygulama yetkisini bu çerçevede uygulamaktadır.

6112 sayılı Kanun'da düzenlenmiş olan yayın hizmeti ilkelerinde bentler halinde hangi yayınların ne gibi durumlarda idari yaptırımlara konu edileceği düzenlenmiştir. Bu ihlallerin sonucunda aynı Kanun'un 32. maddesinde yer alan idari para cezası, uyarı cezası, yayın durdurma cezası, lisans iptali gibi yaptırımlar RTÜK tarafından uygulanmaktadır. Bu yaptırımlardan özellike idari para cezası en çok karşımıza çıkan yaptırım türlerinden biridir.

6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinde yer alan yayın hizmeti ilkeleri medya hizmet sağlayıcıların yayınlarında gözetmesi gereken ilkeleri belirtmektedir. Bu ilkeler kamu güvenliği, ülkenin bölünmez bütünlüğü, insan onuruna ve özel hayata saygı, ayrımcılık yasağı gibi temellere dayanmaktadır. RTÜK'ün bu kapsamda uyguladığı idari yaptırımlarda ise bazı zamanlarda hak ihlalleri gerçekleşebilmektedir. Bu durumda ortaya çıkan hukuki uyuşmazlıklar da görevli yargı yeri olan idari yargıda davalar çözümlenmektedir.

RTÜK'ün 6112 sayılı Kanun kapsamında uygulamış olduğu idari yaptırımlarda karşımıza sıklıkla dizi, tartışma programı, haber bültenleri gibi içerikler gelmektedir. Bu içeriklere ilişkin olarak da genelde belli başlı bentler kapsamında ihlaller olmaktadır. Örneğin, kişi ya da kuruluşları eleştiri sınırları ötesinde küçük düşürücü ifadeler, ayrımcılığa yol açan ifadeler, nefret söylemleri, çocuk ve gençlerin gelişimini olumsuz etkileme, toplumun değer yargılarına aykırılık gibi sebeplerden ötürü ihlaller gerçekleşmektedir. Bu nedenle de çalışmamızda daha çok karşılaştığımız uyuşmazlıklara ilişkin dava örneklerine yer verilmiştir.

İdari hakim, RTÜK'ün 6112 sayılı Kanun kapsamında uygulamış olduğu idari yaptırımlara ilişkin davaları değerlendirirken sadece idare hukukuna bağlı olarak neticeye varamamaktadır. Bu yaptırımlar aynı zamanda yayın kuruluşlarının ifade hürriyetine yapılmış bir müdahale teşkil ettiğinden konunun insan hakları hukukuyla bir bütün olarak ele alınması gerekmektedir. Nitekim Danıştay da söz konusu uyuşmazlıklara ilişkin davalarda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi karar ve içtihatlarına atıfta bulunarak karar vermektedir.

Danıştay, 6112 sayılı Kanun kapsamında uygulanan idari yaptırımlarla ilgili olarak önüne gelen davalarda sadece insan hakları hukukunu değil aynı zamanda ceza hukuku temel prensiplerini de gözetmektedir. İdari yaptırım en nihayetinde bir yaptırım olduğundan, tarihçesi çok daha eski olan ceza yaptırımlarına ilişkin genel prensipler idare hukukunda da uygulama bulmaktadır. Ancak söz konusu prensipler idare hukukunun kendine özgü yapısından ötürü ceza hukukundaki gibi uygulanamamakta, idari yaptırımların doğasına uygun şekilde adapte edilerek uygulanmaktadır.

Yukarıdaki bütün hususları birlikte değerlendirdiğimizde çalışmamızın konusunu oluşturan RTÜK'ün idari yaptırımlarına ilişkin uyuşmazlıklarda sadece tek bir hukuk

dalından değil birden çok hukuk dalından yararlanıldığı görülmektedir. Evrensel nitelikte olan hukukun genel prensipleri özgürlük fikrinden filizlenen ifade hürriyetine hayat vermektedir. Bu da hem 1982 Anayasası'nda hem de tarafı olduğumuz Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde yer alan demokratik toplum düzeninin vazgeçilmezidir. Bu nedenle idari hakim önüne gelen hukuki uyuşmazlıklarda hem ulusal hem de uluslarası metin ve içtihatları değerlendirerek bir karar vermelidir. İdare hukukunda temel hak ve hürriyetleri korumayı esas alan bir yaklaşım sadece kanunu gözeten yaklaşımı bertaraf etmekle kalmayacak, idare hukukunun zenginleşmesine, adaletin tecelli etmesine, evrensel hukuk değerlerinin korunmasına, Anayasa Mahkemesi'ne yapılan bireysel başvuruların da azalmasına yol açacaktır. Aynı zamanda bu sayede Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin vermiş olduğu hak ihlali kararlarının da önüne geçilebilecektir. Bütün bu sebeplerden ötürü idari hakimin diğer hukuki uyuşmazlıklarda olması gerektiği gibi RTÜK'ün uyguladığı idari yaptırımlara ilişkin uyuşmazlıklarda da temel hak ve hürriyetleri ve hukukun genel prensiplerini gözeten bir yaklaşım benimsemesi yerinde olacaktır.

KAYNAKÇA

Akalın, Ahmet (2011) 'Radyo ve Televizyon Teknolojilerindeki Gelişmelerin Hukuki Düzenlemelere Etkisi' (Üst Kurul Uzmanlık Tezi), Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, s.9.

Akar, Halil Akın (2023) '6413 Sayılı TSK Disiplin Kanunu'nda Yer Alan Disiplin Cezaları ile Bu Disiplin Cezalarına Karşı İtiraz ve Yargı Yolu' (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Gedik Üniversitesi, s.5-6.

Akbulut, Berrin (2022) 'İdari Para Cezası ve İdari Para Cezasının Belirlenmesi' Çatalhöyük Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, S: 9, s.92.

Akıncı, Müslüm (1999) Bağımsız İdari Otoriteler ve Ombudsman, 1. Baskı, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, s.100.

Aktemur, Mustafa Can (2019) 'Görsel-İşitsel Yayıncılık Alanındaki İdari Otoritelerin Bağımsızlık Sorunsalı: Mukayeseli Bir Analiz' (Üst Kurul Uzmanlık Tezi), Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, s.43-59.

Akyılmaz, Bahtiyar / Sezginer, Murat / Kaya, Cemil (2021) Türk İdare Hukuku, 6. Baskı, Ankara, Savaş Yayınevi, s.108.

Arslan, Mehmet (2015) 'Argo' Türk Dili Dergisi, https://tdk.gov.tr/pdf s.e.t. 22.12.2024, s.196.

Atay, Cevdet (2020) Türkiye'nin Yeni Yönetim Yapısı, 1. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, s.318.

Atay, Ender Ethem (2006) 'Bağımsız İdari Otoriteler ve Türkiye Uygulaması' Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S: 10, s.275.

Atay, Ender Ethem (2022) İdare Hukuku, 8. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, s.375.

Aydın Ezber, Şafak (2021) 'Türkiye'de Yönetişim Uygulamaları: Bağımsız İdari Otoriteler Ve Kent Konseyleri Örnekleri' (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.63.

Balta, Tahsin Bekir (1970) İdare Hukukuna Giriş I, 1. Baskı, Ankara, Sevinç Matbaası, s.76.

Baltacı, Yusuf (2019) 'Görsel-İşitsel Medya Alanında Uluslararası İşbirliği ve RTÜK' (Üst Kurul Uzmanlık Tezi), Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, s.36-37.

Başar Koç, Cansu (2023) 'Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Bağlamında Ayrımcılık Yasağı ve Eşitlik İlkesinin Etkin Korunması Üzerine Bir Değerlendirme' Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:13, S:2, s.754.

Bozkurt, Enver / Kanat, Selim / Bektaş, Sezercan (2020) Uluslararası İnsan Hakları Hukuku, 3. Baskı, Ankara, Legem Yayıncılık, s.14.

Burke, Edmund (2023) Fransa'daki Devrimi Üzerine Düşünceler, 3. Baskı, Ankara, KadimYayınları, s.26.

Bury, John Bagnell (1927) A History of Freedom of Thought, (Çeviren: Bulanalp, Elif (2021) Düşünce Özgürlüğü Tarihi, 1. Baskı, İstanbul, Özgü Yayıncılık, s.27-28).

Büyükçelik, Bahadır (2019) 'Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun Uyguladığı İdari Yaptırımların Hukuki Rejimi' (Üst Kurul Uzmanlık Tezi), Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, s.164.

Can, Sibel (2017) 'İdari Para Cezası' Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S: 29, s.419.

Coşkun, **İsmail** (2003) **'**Modernliğin Kaynakları: Rönesans Üzerine Bir Değerlendirme', <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/4204>, s.e.t. 22.09.2023.

Çağlayan, Ramazan (2006) İdari Yaptırımlar Hukuku (Kabahatler Kanunu Yorumu), 1. Baskı, Ankara, Asil Yayıncılık, s.16.

Çağlayan, Ramazan (2016) 'Hukukumuzda Kamu Tüzel Kişiliği Kavramı ve Kıstasları', Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, S:7, s.384.

Çakır, Hamza (2006) 'Düzenleyici Kurullar Olarak RTÜK ve CSA' Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi, <1734382 (dergipark.org.tr)> s.e.t. 08.05.2023.

Çalık, Etem (2017) 'İnsan Hakları Meselesinin Gelişimi ve Siyasî ve Sosyal Faktörlerle İlişkisi', 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/369317>, s.e.t. 20.09.2023.

Çankaya, Özden / Yamaner Batur, Melike (2012) Kitle İletişim Özgürlüğü, 2. Baskı, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, s.3.

Çayan, Gökhan (2020)'Masumiyet Karinesi Doktrini' Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S: 42, s.51.

Çelik, Elif (2019) 'İnsan Hakları Hukukunda İnsan Onurunun Yeri ve Rolü' Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, s.291.

Çelik, Yeşim (2017) 'Özel Hayatın Gizliliğinin Yansıması Olarak Kişisel Verilerin Korunması ve Bu Bağlamda Unutulma Hakkı' Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Yıl: 8, S: 32, s.392.

Çervatoğlu, Seher (2020) 'İfade Özgürlüğü Bağlamında Radyo ve Televizyonların İdari Denetimi ve Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun İdari Yaptırım Yetkisi' (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.49.

Çüçen, Kadir (2003) 'İnsan Hakları Düşüncesinin Gelişimi', kaygı, <http://uu245-211.uludag.edu.tr/bitstream/11452/16759/1/2003_2_5.pdf>, s.e.t. 21.09.2023.

Darendeli, Vahap (2013) Görsel-İşitsel Medya Alanındaki İdari Yaptırımların Hukuki Rejimi, 1. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, s.153.

Demirkol, Selami / Özcan, Emre / Erman, Emre (2016) 'Radyo ve Televizyon Yayıncı Kuruluşlarına Uygulanan İdari Yaptırımlar Hakkında Danıştayın İfade ve Basın Özgürlüğü Yaklaşımı' Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S: 25, s.40.

Doğru, Osman / Nalbant, Atilla (2016) İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Açıklama ve Önemli Kararlar Cilt II, 2. Baskı, İstanbul, Legal Yayıncılık, s.182.
Dönmezer, Sulhi / Bayraktar, Köksal (2016) Basın Hukuku, 6. Baskı, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, s.49.

Duran, Lütfi (1982) İdare Hukuku, İstanbul, Fakülte Matbaası, s.7.

Duran, Lütfi (1984) 'Türkiye'de Anayasa Yargısının İşlevi ve Konumu' Anayasa Yargısı Dergisi, C: 4, s.57-58.

Ekinci, Murat (2017) 'Ceza Hukuku İlkeleri Açısından İdari Yaptırımlar' Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, S: 3, s.27.

Ekinci, Murat (2014) '6446 Sayılı Yeni Elektrik Piyasası Kanununa Göre İdari Yaptırımlar' (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.13.

Erdoğan, Ahmet Fatih (2023) İfade Özgürlüğünün İdari Yaptırımlarla Sınırlandırılması, 1. Baskı, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, s.9.

Erdoğan, Gökhan (2016) 'Bağımsız İdari Otoriteler' Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S: 24, s. 567.

Erdoğan, İlker (2013) "Dördüncü Güç Medyadan Beşinci Güç İnternete: Demokratik Bir Dönüşüm Mü Yaşanıyor?'', Selçuk İletişim, <177743 (dergipark.org.tr)> s.e.t. 09.05.2023.

Erkut, Celal (2016) Hukuka Uygunluk Bloku, 1. Baskı, Ankara, Danıştay Yayınları, s.17-19.
Gedik, Ömer (2008) Türkiye'de Kitle İletişim Özgürlüğü, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, s.33.

Gözler, Kemal (2015) Anayasa Hukukunun Genel Esasları, 7. Baskı, Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım, s.411.

Gözler, Kemal (2019) Hukukun Temel Kavramları, 13. Baskı, Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım, s.154.

Gözler, Kemal (2019) İdare Hukuku Cilt I, 3. Baskı, Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım, s.32.
Gözler, Kemal, (2022) İnsan Hakları Hukuku, 4. Baskı, Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım, s.83.

Gözübüyük, Şeref / Tan, Turgut (2021) İdare Hukuku Cilt I, Ankara, Turhan Kitabevi, s.625.

Gözübüyük, A. Şeref (2015) Türkiye'nin Yönetim Yapısı, 13. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, s.287.

Gözübüyük, A. Şeref (2016) Yönetim Hukuku, 34. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, s.186.

Gözübüyük, Şeref / Gölcüklü, Feyyaz / Saygılı, Abdurrahman (2019) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması,12. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, s.6-9.

Günday, Metin (2017) İdare Hukuku, 11. Baskı, Ankara, İmaj Yayınevi, s.570.

Gündüz, Fatma Ebru (2004) 'İdari Yapıtırımlar' (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.48.

Güriz, Adnan (2022) Hukuk Başlangıcı, 20. Baskı, Ankara, Siyasal Kitabevi, s.49-52.

Hafızoğulları, Zeki / Özen, Muharrem (2016) Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 9. Baskı, Ankara, US-A Yayıncılık, s.19.

Herakleitos Fargments (Çeviren: Çevik, Cengiz (2020) Fragmanlar, 1. Baskı, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s.17.

İçel, Kayıhan / Ünver, Yener (2005) Kitle Haberleşme Hukuku, İstanbul, Beta Yayınları, s.22.

İnceoğlu, Sibel (Editör) (2013) İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa, 3. Baskı, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, s.365-366.

Kaboğlu, İbrahim Ö. (1991) 'Hukukun Genel İlkeleri ve Anayasa Yargısı (Özgürlükler Hukuku Açısından Bir Yaklaşım' Anayasa Yargısı Dergisi, C: 8, s.300.

Karabulut, Mustafa (2008) İdari Yaptırımların Hukuki Rejimi, 1. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, s.7.

Karacan, Ali İhsan (2002) Özerk Kurumlar Üzerine Denemeler, 1. Baskı, İstanbul, Creative Yayıncılık, s.23.

Karahanoğulları, Onur (2015) İdarenin Hukukla Kavranması: Yasallık ve İdari İşlemler (Yargı Kararlarına Dayalı Bir İnceleme), 3. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, s.66.

Karakuş, Yavuz (2011) 'RTÜK, BTK ve TÜRKSAT'IN Yaptırım Uygulama Yetkisi (Penal Sanction) ve Düzenleme Yapma Yetkisi (Regulation) Bakımından İncelenmesi ve Sonuçları' (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.14.

Karan, Ulaş (2018) İfade Özgürlüğü Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-2, 1. Baskı, Ankara, Avrupa Konseyi Ankara Program Ofisi, s.4.

Kapani, Münci (1992) Kamu Hürriyetleri, Ankara, Savaş Yayınları, s.18.

Kent, Bülent (2012) Elektrik Piyasasının Düzenlenmesi ve Denetleyici Kurumlar, 1. Baskı, Ankara, Adalet Yayınları, s.52.

Kiremitçi, Orçun (2023) 'İdari Yaptırımlar ve İdarenin Yaptırım Düzenleme Yetkisi', Ombudsman Akademik, <2737989 (dergipark.org.tr)> s.e.t. 04.06.2024, s.221-222.

Köse, Burcu (2019) 'Tüketici Hukukunda İdari Yaptırımlar' (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.29.

Moyn, **Samuel** (2010) The Last Utopia: Human Rights in History (Çeviren: Ev, Firdevs (2017) Son Ütopya: Tarihte İnsan Hakları, 1. Baskı, İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları, s.26).

Oğurlu, Yücel (2000) İdari Yaptırımlar Karşısında Yargısal Korunma, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, s.11.

Özay, **İl Han** (1985) İdari Yaptırımlar, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, 1985, s.72.

Özbudun, Ergun (2022) Türk Anayasa Hukuku, 22. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, s.109.

Özcan, Elvin Evrim (2010) İdare Hukuku Açısından Türkiye'de Elektrik Sektörünün Regülasyonu ve AB, Rusya, Çin ve Güney Amerika Uygulamaları, 1. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, s.24.

Öztürk, **Armağan** (2015) **'**Liberalizm, Negatif Özgürlük ve İnsan Hakları', İnsan Hakları Yıllığı, < https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1734135>, s.e.t. 14.10.2023.

Locke, John (1689) Second Treatise of Government, (Çeviren: Bakırcı, Fahri (2021) Yönetim Üzerine İkinci İnceleme, 6. Baskı, Ankara, Serbest Kitaplar, s.15-22).

Platon, Politeia (Çeviren: Eyüboğlu, Sabahattin / Cimcoz, Ali (2020) Devlet, 40. Basım, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s.163.

Rousseasu, Jean Jasques (1762) Du Contrat Social, (Çeviren: Günyol, Vedat (2022) Toplum Sözleşmesi, 31. Baskı, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s.18).

Sakarya, Rıdvan Ömer (2019) 'Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Türk Anayasa Mahkemesinin Bireysel Başvuru Kararlarında İfade Hürriyeti', (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.4.

Salihpaşaoğlu, Yaşar (2007) Türkiye'de Basın Özgürlüğü, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, s.23.

Tan, Turgut (2002)**'**Bağımsız İdari Otoriteler veya Düzenleyici Kurullar' Amme İdare Dergisi, C: 35, S: 2, s.15.

Tan, Turgut / Bayazıt Bahar (2021) İdare Hukuku, 10 Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, s.190.

Tanju, Erhan (2017) AİHM Kararları Işığında İfade ve Basın Özgürlüğü, 2. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, s.97.

Tanör, Bülent / Yüzbaşıoğlu, Necmi (2023) 1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku, 21. Baskı, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, s.186.
Tepekaya, Rabia 'Kavramsal Çerçeve. İçinde' : Bayraktar Tuğba / Çakmak, Ramazan Ufuk (Editörler) (2022) İnsan Hakları Hukuku, 1. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, s.29.

Teziç, Erdoğan (2021) Anayasa Hukuku, 25. Baskı, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, s.10.

Tiryaki, Refik (2002) 'Bağımsız İdari Kurum Olarak RTÜK', Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, ,https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/629036#:~:text=Kanunda%204756%20s.%20Kanunla%20yap%C4%B1lan,etkiye%20a%C3%A7%C4%B1k%20kap%C4%B1, s.e.t. 01.12.2023.

Ulusoy, Ali (2003) Bağımsız İdari Otoriteler, 1.Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, s.3.

Ulusoy, Ali (2013) İdari Yaptırımlar, 1. Baskı, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, s.5-7.

Uran, Emrah (2012) Türkiye'deki Bağımsız İdari Otoritelerin İdari Yaptırım Yetkisi, 1. Baskı, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, s.126.

Uygun, Oktay (2021) Hukuk Teorileri 3. Baskı, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık A.Ş., s.15.

Uzunpınar, Çiğdem Serra (2009) 'Anayasa Yargısında Hukukun Genel İlkeleri' (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.10.

Ünal, Şeref (1997) Temel Hak ve Özgürlükler ve İnsan Hakları Hukuku, 1. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, s.21.

Yalçın, Fatih (2012) 'RTÜK Kararları Çerçevesinde Televizyon Yayınlarında Şiddet' (Üst Kurul Uzmanlık Tezi), Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, s.62.

Yayla, Yıldızhan (2009) İdare Hukuku, 1. Baskı, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, s.268.
Yıldız, Ecem Ezgi & Baykal, Kemal Cem (2021) '6112 Sayılı Kanun Çerçevesinde Yayın Hizmeti İlkeleri ve İhlalleri', Kültür Araştırmları Dergisi, < https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2017020>, s.e.t. 18.06.2024, s.136.
Yılmaz, Pınar (2011) 'Görsel İşitsel Medyada İfade Hürriyeti ve Sınırlandırılması' (Üst Kurul Uzmanlık Tezi), Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, s.47-49.

Zengi, Utku Ufuk (2014) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Kitle İletişim Özgürlüğü, 1. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, s.34.

Mahkeme Kararları

Anayasa Mahkemesi

Adem Talas Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2014/12143, K.T. 16.11.2017, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/12143>, s.e.t. 24.10.2023.

Bekir Coşkun Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2014/12151, K.T. 04.06.2015, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/12151>, s.e.t. 21.10.2023.

Emin Aydın Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2013/2602, K.T.23.01.2014, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/2602>, s.e.t. 03.11.2023.

Engin Kabadaş Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2014/18587, K.T. 06.07.2017, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/18587>, s.e.t. 24.10.2023.

Kamuran Reşit Bekir Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2013/3614, K.T. 08.04.2015, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/3614>, s.e.t. 24.10.2023.

Sevim Karat Eşki Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2013/2187, K.T. 19.12.2013, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/2187>, s.e.t. 25.10.2023.

Şenol Özdemir Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2018/14133, K.T. 11.05.2023, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/14133>, s.e.t. 08.10.2023.

Tansel Çölaşan Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2014/6128, K.T. 07.07.2015, < https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/6128>, s.e.t. 27.09.2023.

Tuğba Arslan Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2014/256, K.T. 25.06.2014, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/256>, s.e.t. 25.10.2023.

Youtube LLC Corporation Service Company ve Diğerleri Başvurusu, AYM**,** Başvuru No: 2014/4705, K.T. 29.05.2014, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/4705>, s.e.t. 03.11.2023.

Anayasa Mahkemesi, E: 1963/132, K: 1966/29, T: 28.06.1963, AMKD, S: 4, s.187.

Anayasa Mahkemesi, E: 2014/19270, K: 11/07/2019, T: 17/9/2019-30891.

Anayasa Mahkemesi, E: 1962/208, K: 1963/1, T: 04.01.1963, Aktaran: **Özbudun,** s.116.

Anayasa Mahkemesi, E: 1985/8, K: 1986/27, T: 26.11.1986, Aktaran: **Özbudun,** s.118.

Anayasa Mahkemesi, E: 1997/19, K: 1997/66, T: 23.10.1997, <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/1997/66?EsasNo=1997%2F19>, s.e.t. 15.03.2024.

Anayasa Mahkemesi, E: 2005/108, K: 2006/35, T: 01.03.2006, <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2006/35?EsasNo=2005%2F108>, s.e.t. 17.03.2024.

Anayasa Mahkemesi, E: 2013/50, K: 2015/38, T: 01.04.2015, <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2015/38?EsasNo=2013%2F50>, s.e.t. 01.12.2023.

Anayasa Mahkemesi, E: 2013/108, K: 2014/15, T: 29.01.2014, <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2014/15?EsasNo=2013%2F108>, s.e.t. 08.10.2023.

Anayasa Mahkemesi, E: 2015/41, K: 2017/98, T: 04.05.2017, <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2017/98?EsasNo=2015%2F41>, s.e.t. 06.10.2023.

Anayasa Mahkemesi, E: 2015/76, K: 2017/153, T: 15.11.2017, < https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2017/153?EsasNo=2015%2F76>, s.e.t. 24.10.2023.

Anayasa Mahkemesi, E: 2015/85, K: 2016/3, T: 13.01.2016, <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2016/3?EsasNo=2015%2F85>, s.e.t. 19.03.2024.

Anayasa Mahkemesi, E: 2016/182, K: 2017/111, T: 14.06.2017, <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2017/111?EsasNo=2016%2F182>, s.e.t. 19.03.2024.

AİHM

Appleby and Others v. The United, AİHM, Başvuru No: 44306/98, K.T. 06.05.2003, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:[%22appleby%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-61080%22]}>, s.e.t. 26.09.2023.

Axel Springer v. Germany, AİHM, Başvuru No: 39954/08, K.T. 07.02.2012, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-109034%22]}>, s.e.t. 21.10.2023.

Brasilier c. France, AİHM, Başvuru No: 71343/01, K.T. 11.04.2006, Aktaran: **İnceoğlu,** s.360.

Castells v. Spain, AİHM, Başvuru No: 11798/85, K.T. 23.04.1992, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57772%22]}>, s.e.t. 27.09.2023.

Engel and Others v. The Netherlands, AİHM, Başvuru No: 5370/72, K.T. 08.06.1976, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-57479%22]}>, s.e.t. 17.10.2023.

Faber v. Hungary, AİHM, Başvuru No: 40721/08, K.T. 24.07.2012, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-112446%22]}>, s.e.t. 26.09.2023.

Handyside v. The United Kingdom, AİHM, Başvuru No: 5493/72, K.T. 07.12.1976, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-57499%22]}>, s.e.t. 26.09.2023.

Janowski v. Poland, AİHM, Başvuru No: 25716/94, K.T. 21.01.1999, <https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-58909%22]}>, s.e.t. 03.11.2023.

Jersild v. Denmark, AİHM, Başvuru No: 15890/89, K.T. 23.09.1994, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-57891%22]}>, s.e.t. 04.10.2023.

Lehideux and Isorni v. France, AİHM, Başvuru No: 839/1045, K.T. 23.09.1998, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-58245%22]}>, s.e.t. 27.09.2023.

Lentia and Others v Austria, AİHM**,** Başvuru No: 17207/90, K.T. 24.11.1993, <https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-57854%22]}>, s.e.t. 03.11.2023.

Lingens v. Austria, AİHM, Başvuru No: 9815/82, K.T. 08.07.1986, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-57523%22]}>, s.e.t. 27.09.2023.

Lopez Ostra v. Spain, AİHM, Başvuru No: 16798/90, K.T. 09.12.1994, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-57905%22]}>, s.e.t. 26.09.2023.

Manole and Others v Moldova, AİHM, Başvuru No: 13936/02, K.T. 17.12.2009, <https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-94075%22]}>, s.e.t. 03.11.2023.

Marais v. France, AİHM, Başvuru No: 31159/96, Aktaran: **Doğru / Nalbant,** s.186.

Müller and Others v Switzerland, AİHM, Başvuru No: 10737/84, K.T. 24.05.1988, <https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-57487%22]}>, s.e.t. 15.10.2023.

Müslüm Gündüz-Türkiye Davası, AİHM**,** Başvuru No: 35071/97, K.T. 04.12.2003, < https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-165487%22]}>, s.e.t. 26.09.2023.

Oberschilck v. Austria, AİHM, Başvuru No: 11662/85, K.T. 23.05.1991, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-57716%22]}>, s.e.t. 26.09.2023.

Otto Preminger Institut v. Austria, AİHM, Başvuru No: 13470/87, K.T. 20.09.1994, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-57897%22]}>, s.e.t. 04.10.2023.

Öztürk v. Germany, AİHM, Başvuru No: 8544/79, K.T. 21.02.1984, <ÖZTÜRK v. GERMANY (coe.int)>, s.e.t.15.03.2024.

Prager and Oberschlick v. Austria, AİHM, Başvuru No: 15974/90, K.T. 26.04.1995, <https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-57926%22]}>, s.e.t. 01.11.2023.

Sunday Times v. The United Kingdom, AİHM, Başvuru No: 6538/74, K.T. 26.04.1974, <https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-57584%22]}>, s.e.t 15.10.2023.

Şener-Türkiye, AİHM, Başvuru No: 26680/95, K.T. 18.07.2000**,** <file:///C:/Users/ttarh/Downloads/CASE%20OF%20%C5%9EENER%20v.%20TURKEY%20-%20[Turkish%20Translation]%20summary%20by%20the%20Turkish%20Ministry%20of%20Foreign%20Affairs.pdf>, s.e.t 04.11.2023.
Times Newpapers Limited (Nos 1 and 2) v. United Kingdom, AİHM, Başvuru No: 3002/03 ve 23676/03, K.T. 10.03.2009, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22times%20newspapers%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-91706%22]}>, s.e.t. 01.11.2023.

Vereniging Weekblad Bluf! v. The Netherlands, AİHM, Başvuru No: 16616/90, K.T. 09.02.1995, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-57915%22]}>, s.e.t. 17.10.2023.

Vogt v. Germany, AİHM, Başvuru No: 17851/91, K.T. 26.09.1995, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:[%22vogt%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-58012%22]}>, s.e.t. 24.10.2023.

Zana v. Turkey, AİHM, Başvuru No: 69/1996/688/880, K.T. 25.11.1997, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:[%22zana%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-58115%22]}>, s.e.t. 21.10.2023.

Uyuşmazlık Mahkemesi

Uyuşmazlık Mahkemesi, E: 2001/49, K: 2001/61, T: 09.07.2001, < https://kararlar.uyusmazlik.gov.tr/Karar/Content/f713e067-11aa-4e91-b890-5814710e4742?excludeGerekce=False&wordsOnly=False>, s.e.t. 20.12.2023.

Yargıtay

Yargıtay 18. Ceza Dairesi, E: 2018/1978, K: 2019/ 13554, T: 01.10.2019.

Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E: 2021/17772, K: 2024/1928, T: 28.02.2024.
Yargıtay 18. Ceza Dairesi, E: 2015/42880, K: 2017/11006, T: 16.10.2017. UYAP Karar Arşivi.

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, E: 2020/11502, K: 2021/8900, T: 11.03.2021. UYAP Karar Arşivi.

Yargıtay 18. Ceza Dairesi, E: 2015/11055, K: 2015/10949, T: 12.11.2015. UYAP Karar Arşivi.

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, E: 2021/31536, K: 2021/26608, T: 09.11.2021. UYAP Karar Arşivi.

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, E: 2012/30384, K: 2014/574, T: 15.01.2014. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay

Danıştay 10. Dairesi, E: 2002/521, K: 2003/4772, T. 05.12.2023. Aktaran: **Gözübüyük / Tan,** s.651.

Danıştay 13. Dairesi, E: 2015/5684, K: 2021/546, T: 18.02.2021. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay 13. Dairesi, E: 2021/5183, K: 202371111, T: 09.03.2023.

Danıştay 10. Dairesi, E: 2016/13909, K: 2021/3489, T: 22.06.2021. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay 10. Dairesi, E: 2023/6116, K: 2023/8222, T: 25.12.2023. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay 2. Dairesi, E: 2021/11629, K: 2021/4051, T: 09.11.2021. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay 2. Dairesi, E: 2022/4652, K: 2023/1863, T: 05.04.2023. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay 13. Dairesi, E: 2010/1392, K: 2013/959, T: 09.04.2013. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, E: 2022/55, K: 2022/1801, T: 18.05.2022. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay 13. Dairesi, E: 2021/4808, K: 2021/ 5381, T: 28.12.2021. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay 13. Dairesi, E: 2021/4808, K: 2021/ 5381, T: 28.12.2021. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay 13. Dairesi, E: 2021/4808, K: 2021/ 5381, T: 28.12.2021. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay 13. Dairesi, E. 2021/4808, K. 2021/ 5381, T. 28.12.2021. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay 13. Dairesi, E: 2021/323, K: 2023/1899, T: 13.04.2023. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay 13. Dairesi, E: 2021/323, K: 2023/1899, T: 13.04.2023. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay 13. Dairesi, E: 2021/882, K: 2021/1825, T: 20.05.2021. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay 13. Dairesi, E: 2011/2853, K: 2012/3485, T: 03.12.2012. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay 13. Dairesi, E: 2018/398, K: 2022/1944, T: 28.04.2022. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay 13. Dairesi, E: 2017/1459, K: 2020/684, T: 02.03.2020. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay 13. Dairesi, E: 2017/1459, K: 2020/684, T: 02.03.2020. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay 13. Dairesi, E: 2023/3545, K: 2023/6380, T: 28.12.2023. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay 13. Dairesi, E: 2018/1001, K: 2022/790, T: 02.03.2022. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay 13. Dairesi, E: 2019/25, K: 2019/349, T: 12.02.2019. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay 13. Dairesi, E: 2010/3745, K: 2012/3258, T: 21.11.2012. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay 13. Dairesi, E: 2013/2894, K: 2014/4670, T: 31.12.2014. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay 13. Dairesi, E: 2014/4829, K: 2014/4500, T: 23.12.2014. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay 13. Dairesi, E: 202/912, K: 2021/589, T: 22.02.2021. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay 13. Dairesi, E: 2023/3323, K: 2023/6382, T: 28.12.2023. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay 13. Dairesi, E: 2022/62, K: 2023/1351, T: 22.03.2023. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay 13. Dairesi, E: 2019/2055, K: 2023/1561, T: 30.03.2023. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay 13. Dairesi, E: 2019/6, K: 2019/346, T: 12.02.2019. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay 13. Dairesi, E: 2019/4408, K: 2020/245, T: 29/01/2020. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay 13. Dairesi, E: 2022/605, K: 2022/845, T: 07.07.2022. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay 13. Dairesi, E: 2021/2701, K: 2021/2810, T: 13.09.2021. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay 13. Dairesi, E: 2018/2558, K: 2023/1230, T: 16.03.2023. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay 13. Dairesi, E: 2020/1074, K: 2023/1375, T: 23.03.2023. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay 13. Dairesi, E: 2022/471, K: 2023/2667, T: 25.05.2023. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay 13. Dairesi, E: 2019/3112, K: 2023/1894, T: 13.04.2023. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay 13. Dairesi, E: 2018/392, K: 2022/941, T: 10.03.2022. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay 13. Dairesi, E. 2023/3547, K. 2023/6379, T: 28.12.2023. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay 13. Dairesi, E: 2019/330, K: 2023/2675, T: 25.05.2023. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay 13. Dairesi, E: 2020/515, K: 2023/2672, T: 25.05.2023. UYAP Karar Arşivi.

Danıştay 13. Dairesi, E: 2019/3866, K: 2023/2195, T: 04.05.2023. UYAP Karar Arşivi.

Bölge İdare Mahkemeleri

Ankara Bölge İdare Mahkemesi 8. İdari Dava Dairesi, E: 2018/1534, K: 2018/1144, T: 03.10.2018. UYAP Karar Arşivi.

Ankara Bölge İdare Mahkemesi 10. İdari Dava Dairesi, E: 2023/5594, K: 2023/4123, T: 07.09.2023. UYAP Karar Arşivi.

Ankara Bölge İdare Mahkemesi, E: 2018/2349, K: 2018/1561, T: 12.11.2018. UYAP Karar Arşivi.

Ankara Bölge İdare Mahkemesi 8. İdari Dava Dairesi, E: 2018/1773, K: 2018/1494, T: 01.11.2018. UYAP Karar Arşivi.

Ankara Bölge İdare Mahkemesi, E: 2018/2144, K: 2019/132, T: 24.01.2019. UYAP Karar Arşivi.

Ankara Bölge İdare Mahkemesi, E: 2023/5596, K: 2023/4120, T: 07.09.2023. UYAP Karar Arşivi.

İlk Derece Mahkemeleri

Ankara 12 İdare Mahkemesi, E:2020/2458, K: 20217936, T: 20.05.2021. UYAP Karar Arşivi.

Ankara 4. İdare Mahkemesi, E: 2014/1226, K: 2015/600, T: 22/04/2015. UYAP Karar Arşivi.

Ankara 7. İdare Mahkemesi, E: 2019/179, K: 2019/2996, T. 25.12.2019. UYAP Karar Arşivi.

Ankara 9. İdare Mahkemesi, E: 2020/870, K: 2020/1930, T: 15.10.2020. UYAP Karar Arşivi.

Ankara 15. İdare Mahkemesi, E: 2019/1415, K: 2019/2355, T: 30.12.2019. UYAP Karar Arşivi.

Ankara 1. İdare Mahkemesi, E: 2017/584, K: 2018/1183, T: 29.05.2018. UYAP Karar Arşivi.

Ankara 7. İdare Mahkemesi, E: 2020/1729, K: 2021/346, T: 18.02.2021. UYAP Karar Arşivi.

Ankara 3. İdare Mahkemesi, E: 2020/2157, K: 2021/1194, T: 01.07.2021. UYAP Karar Arşivi.

Ankara 15. İdare Mahkemesi, E: 2017/1871, K: 2018/944, T: 16.05.2018. UYAP Karar Arşivi.

Ankara 12. İdare Mahkemesi, E: 2017/1848, K: 2017/3594, T: 22.12.2017. UYAP Karar Arşivi.

Ankara 9. İdare Mahkemesi, E: 2019/189, K: 2019/1394, T: 26.06.2019. UYAP Karar Arşivi.

Ankara 7. İdare Mahkemesi, E: 2020/1993, K: 2021/429, T: 26.02.2021. UYAP Karar Arşivi.

Ankara 10. İdare Mahkemesi, E: 2016/2964, K: 2017/2668, T: 09.10.2017. UYAP Karar Arşivi.

Ankara 17. İdare Mahkemesi, E: 2017/248, K: 2018/626, T: 26.03.2018. UYAP Karar Arşivi.

Ankara 14. İdare Mahkemesi, E: 2018/2089, K: 2019/503, T: 28.02.2019. UYAP Karar Arşivi.

Ankara 13. İdare Mahkemesi, E: 2020/1003, K: 2021/752, T: 26.04.2021. UYAP Karar Arşivi.

Ankara 11. İdare Mahkemesi, E: 2016/5035, K: 2018/2143, T: 08.11.2018. UYAP Karar Arşivi.

Ankara 13. İdare Mahkemesi, E: 2016/3350, K: 2017/1968, T: 18.07.2017. UYAP Karar Arşivi.

Ankara 17. İdare Mahkemesi, E: 2020/1222, K: 2020/2064, T: 10.12.2020. UYAP Karar Arşivi.

Ankara 18. İdare Mahkemesi, E: 2017/2517, K: 2018/798, T. 24.05.2018. UYAP Karar Arşivi.

Ankara 7. İdare Mahkemesi, E: 2017/3169, K: 2018/1052, T: 30.05.2018. UYAP Karar Arşivi.

Ankara 7. İdare Mahkemesi, E: 2017/2135, K: 2019/186, T: 24.01.2019. UYAP Karar Arşivi.

Ankara 10. İdare Mahkemesi, E: 2018/1806, K: 2018/2565, T: 07.12.2018. UYAP Karar Arşivi.

Ankara 13. İdare Mahkemesi, E: 2019/593, K: 2020/1211, T: 30.06.2020. UYAP Karar Arşivi.

Ankara Bölge İdare Mahkemesi, E: 2023/5595, K: 2023/6925, T: 29.11.2023. UYAP Karar Arşivi.